BEYAZ OTEL • D.M. Thomas

Beyaz otel

D. M. THOMAS

İngilizceden çeviren: Nihal Yeğinobalı

AYRINTI

DONALD MICHAEL THOMAS (1935-) SİNEMA

İngiliz romancı, şair, çevirmen, editör ve eleştirmen.

Thomas 1935'de Redruth, Cornwall'da doğdu. İki kez evlendi, üç çocuk babası. İngiltere ve ABD'deki çeşitli üniversitelerde kompozisyon dersleri verdi.

Thomas yazı hayatına öncelikle bir şair olarak girdi. Yazdığı şiirlerde bilimkurgu öğelerine ve erotizme geniş yer vermiştir. Thomas bu şiirlerinde gözlenen bariz anlatı ustalığını ve fantezi yeteneğini romanlarına da taşımıştır. 1964'te yayımlanan ilk şiir kitabı *Personal and Possessive*'in ardından aralarında *The Lover's Horoscope: Kinetic Poem* (1970), *Love and Other Deaths* (1975), *Orpheus in Hell* (1977) ve *Dreaming in Bronze* (1981)'un da bulunduğu birçok şiir kitabı yayımladı. Bütün şiirlerinde cinsellik ve ölüm bağlantısı teması öne çıkar. Ahmatova, Yevtuşenko ve Puşkin gibi Rus şairlerinden çeviriler yapmıştır.

Thomas şiir ve çevirileriyle sınırlı bir çevrede tanınmasına ve ilk romanı *The Flute-Player* (1979) ile *Guardian* gazetesinin ödülünü kazanmasına rağmen asıl olarak *The White Hotel* (1981) ile ünlenmiştir.

Diğer yapıtları: Roman: *Birthstone* (1980), *Ararat* (1983), *Swallow* (1984), *Sphinx* (1986), *Summit* (1988), *Lying Together* (1990), *Eating Pavlova* (1994) ve *Pictures at an Exhibition* (1994). Oyun: *The White Hotel* (1984, romandan uyarlama) ve *Boris Godunov* (1985, Puşkin'den uyarlama). Otobiyografi: *Memories and Hallucinations: An Autobigraphical Excursion* (1988).

Ayrıntı: 121
Edebiyat dizisi: 41

Beyaz Otel
D.M. Thomas

İngilizceden çeviren:
Nihal Yeğinobalı

Yayıma hazırlayan
Tuncay Birkan

Kitabın özgün adı
The White Hotel

Penguin Books/1981
basımından çevrilmiştir.

© Kesim Ajans

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Memet Celep

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Ağustos 1995

ISBN 975-539-098-7

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 64 77

D.M. Thomas

BEYAZ OTEL

Hayallerle besledik yüreğimizi
Yabanıllaştı yürek düş sindirmekten
Daha ağır çekiyor şimdi kinlerimiz
Sevgilerimizden...

W.B. Yeats
İç Savaş Düşünceleri

İçindekiler

Giriş
9

I
Don Giovanni
21

II
Gastein Güncesi
35

III
Frau Anna G.
87

IV
Kaplıca
137

V
Yataklı Vagon
203

VI
Kamp
233

Giriş

Standish Hotel
Worcester, Massachussetts A.B.D
8 Eylül 1909

Biricik Gisela,

Yeni dünyadan sana kucak dolusu sevgiler! Yolculuk derken, konuksever kişilerin davetleri, katıldığımız konferanslar, verilen ödüller derken (Çoğu Freud'a, doğallıkla, daha azı da Jung'a) başımızı kaşıyacak zamanımız olmadı; beynim fıldır fıldır dönüyor. Ama Amerika'nın, akımımızı benimsemeye hazır olduğu daha şimdiden çok açık ortada. Brill'le Hall mükemmel insanlar; Clark üniversitesindeki herkes de yakınlıkları ve il-

tifatlarıyla bizi âdeta utandırdılar. Freud hiç not tutmadan beş konferans vererek üstün kabiliyetiyle beni bile şaşkınlığa uğrattı; konferansları, gitmezden önce birlikte yaptığımız yarım saatlik gezintiler sırasında hazırlıyordu. Derin etkiler yarattı, diye eklememe gerek yok, sanıyorum. Jung da kendi çalışmaları hakkında iki güzel konuşma yaptı, Freud'un adını bir kere bile anmadan! Gerçi biz üçümüz, zor sayılabilecek koşullar altında (New York'da çektiğimiz ishal krizleri de dahil...!) fevkalade iyi geçindik; ama gene de Freud'la Jung arasında ufak birtakım gerginlikler olmadı değil. Bunları birazdan anlatacağım.

Sen önce yolculuğumuzu dinlemek istersin. İyi geçti... ama hiçbir şey göremedik, desem yeri var. Daha başlangıçta koyu bir yaz sisi denizi kapladı. Etkileyici değildi, desem yalan olur. Özellikle Jung, gündüz karanlığının içinden hedefine doğru yalpalayan bu 'tarih öncesi canavar'ı kafasına takmış ve zaman içinde geçmişe, ilk çağlara dönüyormuşuz gibi bir duyguya kapılmıştı. Freud onun bir Hıristiyan, bu yüzden de mistikliğe eğilimli olduğunu söyleyerek latife ediyordu gerçi (kendisi Yahudilerin bu yazgıdan yakalarını sıyırmış oldukları inancındadır); ama sisli kamara penceresine bakıp kendi deyimiyle 'sis düdüklerinin çiftleşme çağrılarını!' dinledikçe Jung'un düşüncesine katılmaktan kendini alamadığını da itiraf ediyordu. Bu karanlığın içinden sıyrılıp yükselen New York gözümüze daha bile büyüleyici ve inanılmaz göründü. Brill, gemiyi karşılamaya geldi ve bize birçok harika şeyler gösterdi; ama belki de en harikası sinema filmiydi, hareket eden resimler! Midemin perişan haline karşın sinema beni çok eğlendirdi; film esasta komik birtakım polislerin daha bile komik kötü adamları sokaklarda kovalamasından ibaretti. Doğru dürüst konu yoktu; ama insanlar sahiden de çok gerçek ve inandırıcı bir biçimde hareket ediyorlar. Freud pek etkilenmedi galiba.

Evet, sana şimdi yola çıkmamızın hemen öncesinde, Bremen'de geçen olağanüstü olayı anlatmam gerek. Kazasız belasız buluşabildiğimiz için mutluyduk ve tabii, bizi bekleyen serüvenin heyecanı içindeydik. Freud son derece lüks bir otelde bize öğle yemeği ısmarladı, biz de Jung'u her zamanki perhizkârlığından vazgeçip bize takılarak şarap içmeye ikna ettik.

Herhalde alkole alışık olmadığından, görülmedik derecede çenesi açıldı, neşelendi. Kuzey Almanya'da bulunmuş olduğu anlatılan birtakım "bataklık cesetleri"nden söz açtı. Bunların, tarih-öncesi insanlarının, batak sulardaki humik asitle mumyalaşmış cesetleri olduğu ileri sürülüyor. Besbelli bu adamlar bataklarda ölmüş ya da oralara gömülmüşler. İlginç sayılabilecek bir konu; daha doğrusu Jung lafı uzattıkça uzatmayaydı ilginç olabilirdi. Sonunda Freud kendini tutamayarak kaç kez "Kuzum sen bu cesetlerle neden bu kadar ilgileniyorsun," diye sordu, Jung kendini bu konunun büyüsüne kapıp koyvermeyi sürdürünce Freud da baygınlık geçirerek sandalyesinden yere yığıldı.

Jung, zavallıcık, olayların bu seyri karşısında son derece üzüldü -tıpkı benim gibi-; ama ne yanlışlık yaptığını bir türlü anlayamıyordu. Freud ayıldığı zaman Jung'u onu aradan çıkarmayı istemekle suçladı. Jung da bunu şiddetle yadsıdı, doğal olarak. Aslında kendisi iyi yürekli, hayat dolu bir yol arkadaşı; o altın çerçeveli gözlüğünün ve kısacık kesilmiş saçlarının uyandırdığı izlenimden çok daha sevimli.

Gemide bir başka kısa anlaşmazlık daha başgösterdi. Eğlenmek için (o siste!) birbirimizin rüyalarını yorumluyorduk. Freud'un rüyalarından biri Jung'un zihnini çok çelmişti; bu rüyada Freud'un baldızı (Minna) hasat zamanı köylüler gibi mısır koçanlarını toplarken karısı hiçbir şey yapmadan onu seyrediyormuş. Jung, biraz patavatsızca Freud'u sıkıştırarak daha çok ayrıntı istiyordu. Kanımca, rüya Freud'un küçük baldızına karşı duyduğu sıcak duygularla ilgiliydi ve Jung bunu gizlemiyordu. Onun Freud'un ev yaşantısı hakkında bunca şey bilmesi beni hayrete düşürdü, Freud da doğal olarak çok sıkılmıştı; 'otoritesini tehlikeye atmak istemediğini' ileri sürerek bundan öte kişisel açıklamalarda bulunmayı reddetti. Jung sonradan bana, o anda Freud'un zaten otoritesini yitirmiş olduğunu söyleyecekti. Gene de ortalığı yatıştırmayı başardım, sanırım aralar gene düzelmiş durumda. Ama bir süre kendimi bir güreş karşılaşmasında hakem falan gibi hissettim! Çok zor, doğrusu! Bunları sakın kimseye açma.

Benim anlattığım rüya (tek anımsayabildiğim) çocuklu-

ğumda uğradığım entipüften bir düş kırıklığıyla ilgiliydi. Bir tanem, Freud bunun seninle ilgili olduğunu tahmin etmekte hiç güçlük çekmedi, tabii. İşin püf noktasını hemen görmüştü; ben senin, kızların evleninceye kadar kocandan boşanmama kararınla kendi kendini aldattığından korkuyor ve şu uzun ilişkimizi evlilik gibi derin anlamlı bir bağla sonuçlandırmak istemediğinden kuşkulanıyordum. Her neyse, sen benim kaygılarımı biliyorsun, bunları dağıtmak için de elinden geleni yaptın, gene de ayrı olduğumuz şu sırada (denizdeki kasvetli sisin de etkisiyle herhalde) bu kaygıların rüyama girmesini önleyememiştim. Freud'un, her zamanki gibi çok yardımı dokundu. Elma'ya söyle, Freud onun selamını alınca çok duygulandı; analizinin böylesine iyi sonuçlar verdiğine de yürekten sevindiğini söylüyor. Sana da saygılarını yolluyor ve diyor ki eğer annesi, çekicilik ve zekâ yönünden kızına eşse (hem de nasıl, diyorum ona) ben kıskanılacak bir adammışım... Sanki bunu bilmezmişim gibi! Elma'yı benim tarafımdan sevgiyle kucaklayıp öp, lütfen, kocana da saygılarımı ilet.

Önümüzdeki hafta Niagara Şelalesi'ni görmeye gideceğiz (ki Freud bunu seyahatimizin en önemli olayı sayıyor), iki haftadan az bir süre sonra da *Kaiser Wilhelm* gemisiyle yola çıkıyoruz. Demek ki nerdeyse bu mektup daha senin eline geçmeden ben Budapeşte'ye dönmüş olacağım. Kavuşmamızı nasıl özlemle beklediğimi sana anlatamam. Bu arada seni ancak rüyalarımda öperek (ulu Tanrım, çok daha bile kötüsünü, çok daha iyisini yaparak) avunuyorum.

Ebediyen senin,
Sandor Ferenzci

19, Berggasse
Viyana
9 Şubat 1920

Sevgili Ferenczi,

Başsağlığı mektubuna teşekkürler. Söyleyecek başka ne var, bilmiyorum. Yıllar yılı kendimi oğullarımı yitirmek olasılığına hazırlamıştım, şimdi kızımın yitimini yaşıyorum. Tam anlamıyla dinsiz olduğum için, suçlayabileceğim kimse yok; şikâyetimin yollanabileceği bir adres olmadığını da biliyorum. "Askerin değişmez görev çarkı" ve "tatlı yaşama alışkanlığı", her şeyin eskisi gibi sürüp gitmesini sağlayacak. Kör zorunluluk, dilsiz baş eğiş. Ta derinlerde, hiçbir zaman şifa bulmayacak narsisistik bir incinme duygusunun izini bulabiliyorum. Karımla Annerl daha insancıl bir biçimde, son derece sarsılmış durumdalar.

Beni sakın merak etme. Biraz daha artan yorgunluğumun dışında eskisi gibiyim. *La séance continue.** Bugün Viyana Büyük Hastanesi'nde, savaş sırasında ruhsal bunalım geçiren hastalara kötü davranıldığı yolundaki suçlamaları soruşturan komisyonun çalışmalarıyla ilgili olarak çok fazla zaman geçirmek durumunda kaldım. Elektrik şoku uygulamanın, savaşmaktan kaçanları birer kahramana dönüştüreceğine insanlar nasıl olup da inanabilir, buna gitgide daha çok şaşıyorum. Oysa bu adamlar cepheye döndükleri zaman karşılaştıkları tehditlerin karşısında, elektrik şokunun verdiği korkuyu unutuyorlardı; bu kez onlara daha da şiddetli elektrik şoku uygulamak gerekli görülüyordu, vesaire, hiç anlamsızcasına... Wagner-Jauregg'in fikirlerini, ihtiyat kaydıyla gözden geçirebilirim ama kadrosundaki diğer kişiler için garanti vermeye yanaşmam doğrusu. Alman hastanelerinde bu tedavi sırasında ölenler olduğu ve dolayısıyla intihar vakaları görüldüğü hiçbir zaman yadsınmamıştır. Acaba Viyana'daki klinikler de hedeflerine ulaşmak için acımasız davranmak gibi tipik bir Alman eğilimine kapılıyorlar mı? Bunu kestirmek için vakit henüz erken. Ay sonundan önce bir me-

* (Fr.) Seans devam ediyor. (ç.n.)

morandum hazırlayıp sunmam gerekiyor.

Bir yandan da ne zamandır sürüncemede kalmış olan, *Haz İlkesinin Ötesinde* konulu çalışmama geri dönmek için sabırsızlanmaktayım. Bu konuda, kendi yönünde libido kadar güçlü (ama daha gizli) bir ölüm içgüdüsünün varlığını ileri sürmekle doğru yolda olduğuma şimdi daha kuvvetle inanıyorum. Hastalarımdan biri, şiddetli bir isteriden mustarip olan genç bir kadın, şu sırada birtakım yazılar "doğurdu" ki bunlar benim kuramımı destekliyor sanırım: Libidoyla ilgili en uç fantezilerle bir arada, en had aşamada, marazlı bir karamsarlık. Sanki Venüs, aynasına bakıyor ve Medusa'nın yüzünü görüyor. Kimbilir, bizler belki de cinsel dürtüleri tamamen tek yanlı olarak inceledik ve bu yüzden şimdi, gözünü deniz fenerinden ayırmadığı için gecenin karanlığında kayalara çarpan bir denizciye benziyoruz.

Belki bu temanın kimi yönleri üzerine bir tez hazırlayıp eylülde Kongre'ye sunarım. Şu son korkunç, iç karartıcı birkaç yıldan sonra bir araya gelmek eminim hepimizin canına can katacak. Abraham'ın, *Dişide İğdişlik Kompleksi* üzerine bir tez okuyacağını duydum. Senin, Psikanalizde Etkin Terapi'nin geliştirilmesi konusundaki önerilerini tartışmaya değer buluyorum. "Hastalarımıza, çocukluklarında yoksunluğunu çektikleri sevgiyi yeterince sağlayabilirsek çok daha iyi sonuçlar alabiliriz" tezine henüz aklım tam yatmış değilse de savlarına çok büyük bir ilgiyle kulak vereceğim.

Gösterdiğin sıcak yakınlığa benimle birlikte karım da teşekkür ediyor.

Sevgiyle,
Freud

19, Berggasse
Viyana
4 Mart 1920

Azizim Sachs,

Gerçi meslektaşlarınız sizin İsviçre'deki yokluğunuzu derinden duyacaklar, ama gene de Almanya'ya gitmekte bence son derece haklısınız. Birkaç yıl içinde Berlin, akımımızın merkezi olup çıkacak, bundan hiç kuşkum yok. Zekânız, coşkulu iyimserliğiniz, güleryüzünüzle engin kültürünüz sayesinde siz, klinik deneyimlerinizin eksikliği hakkındaki kaygılarınıza karşın, geleceğin analistlerinin yetiştirilmesini yüklenebilecek olan en ideal kişisiniz. Size güvenim sonsuzdur.

Size bir "ayrılık armağanı" olarak -gerçi ayrılığımızın uzun sürmeyeceğine inanıyorum ya- oldukça olağanüstü bir 'günce'yi gönderiyorum. Bu olağanüstü "günce"yi hastalarımdan biri, son derece namuslu ve saygın kişilikte bir genç kadın, Gastein'daki ılıcalara yaptığı bir ziyaret sonrasında "doğurdu." Viyana'dan incecik ayrılmıştı; tombul döndü ve yazmış olduklarını hemen bana getirdi. Gerçek anlamda katıksız bir *pseudocyesis*! Bu hastam tatile bir kadın akrabasıyla birlikte çıkmıştı ve oğullarımın hiçbiriyle tanışmamış olduğunu eklememe de -gerçi Martin'in savaşta tutsak düştüğünü ona söylemiş olabilirim- sanırım gerek yok. Bu genç kadının hastalığının ayrıntılarıyla canınızı sıkmayacağım; ama herhangi bir şey içinizdeki *sanatçıdan* ses getirirse, gözlem ve fikirlerinizi duymak beni minnettar edecektir. Hastamın, hastalıkla sekteye uğramadan önce umut verici bir müzik kariyeri vardı; nitekim "manzumesinin dizeleri"ni de bir *Don Giovanni* nota kitabının satırları arasına yazmış... Size gönderdiklerim asıl metnin tamamının bir kopyasıdır, tabii. (Geri kalanlar bir ilkokul alıştırma defterine yazılmış). Hastam bu kopyayı benim için seve seve çıkardı. Kopyanın, doğumdan sonraki 'son' denilen parça olduğunu söyleyebiliriz; bu yüzden geri göndermenize gerek yok.

Hastalığın, aslında utangaç, hatta mutaassıp biri olan bu kızdan söküp çıkardığı galiz ve amiyane sözlerin ötesine bakabilirseniz tadına varılabilecek bölümler bulabilirsiniz. Sizin

Rabelais eğilimli mizacınızı bilen biri olarak konuşuyorum. Kaygılanmayın, dostum, bu beni rahatsız etmiyor! Sizin Yahudi fıkralarınızı özleyeceğim. Viyana'daki topluluğumuz, sizin de bildiğiniz üzere, müthiş ağırbaşlı kimselerden oluşuyor.

Sizi daha önce olmazsa eylülde Lahey'de görmeyi umuyorum. Abraham, Dişide İğdişlik Kompleksi üstüne bir çalışma vaat ediyor. İyice kör bir bıçak kullanacağından hiç kuşkum yok. Gene de sağlam ve dürüst bir kişidir. Ferenczi de hastalarını öpmek konusunda yeni geliştirdiği hevesi mazur göstermeye çalışacak.

Gerçi evlendiğinden bu yana kızımızı zaten seyrek görüyorduk, gene de 'Pazar Çocuğu'muzun yokluğunda evimiz bomboş geliyor. Ama o konuyu açmayalım.

En içten iyilik dileklerimle,
Dostunuz
Freud

Berlin Polikliniği'nden
14 Mart 1920

Çok Sayın ve Değerli Hocam,

Kartpostalı hoş görün. Genç hastanızın 'beyaz otel'ine uygun kaçacağını düşündüm de! Bu armağan için size çok teşekkür ediyorum.! Tren yolculuğunun (gene son derece uygun olarak) çabuk ve sıkılmadan geçmesini sağladı. Bu metinle ilgili düşüncelerim ne yazık ki basit: Hastanın fantezileri bana Düşüş'ten önceki Cennet Bağı'nı çağrıştırıyor. Gerçi orada da aşk ve ölüm eksik değildi, ama bunların anlam taşıyabileceği bir *zaman* yoktu. Yeni klinik harika! Gerçi ne yazık ki *beyaz otel* gibi süt ve bal dolu değil, ama herhalde çok daha dayanıklıdır. Umarım! Kafamı toparlayınca mektup yazacağım.

Sevgilerle
Sachs

19 Berggasse
Viyana
18 Mayıs 1931

Goethe Yüzüncü Yıl Komisyonu Sekreterliğine
Kent Konseyi
Frankfurt

Sayın Bay Kuhn,

Nazik mektubunuza karşılık vermekte bu kadar geciktiğim için özür dilerim. Ne var ki bu arada, sağlık durumumun elverdiği oranda çalışmayı sürdürdüm ve tez çalışmasını nerdeyse tamamladım. Eski hastam kendi yazısının bu tezle birlikte yayımlanmasına karşı çıkmadığı için o metni de ekte bulacaksınız. Bu kadının zavallı dizelerine serpiştirdiği müstehcen deyişlerin ve fantezisini geliştirdiği bölümdeki, biraz daha kapalı olmakla birlikte hâlâ pornografik sayılabilecek materyellerin sizi rahatsız etmeyeceğini umarım. Şunu akılda tutmak gerekir ki, a) bunları yazan kişi o sırada şiddetli bir cinsel isteri krizindeydi, b) bu yazılar bilim alanında kullanılmaktadır, bu alanda da *nihil humanum** ilkesi evrensel olarak benimsenir ve uygulanır ki bunun en güzel örneği, şairin okurlarına verdiği öğüttür: "*Geceleyin, öyle şeyler dolaşır ki labirentlerinde yüreğin, insanlar bilemez ya da bilmek istemez; bunlara sırt çevirmeyin, sakın korkayım demeyin.*"

En içten saygılarımla,
Sigmund Freud

* (Lat.) "İnsani olan hiçbir şey" diye başlayıp "....bana yabancı değildir" sözleriyle biten, Terentius'un ünlü vecizesi. (y.h.n.)

I
Don Giovanni

Çılgın bir fırtınada devrilen ağaçlar gördüm rüyamda
Aralarındaydım ki ıssız bir kumsal
beni bulmaya geldi, ben de kaçtım, ödüm kopmuş,
yerde bir kapak vardı, kaldıramadım,
ben bir ilişki başlattım oğlunuzla bir yerlerde,
karanlık bir tünelden geçen bir trende, altındaydı eli elbisemin
apış aramda, nefes alamıyordum
beni bir beyaz otele götürdü göl kıyısında
yükseklerde bir yerde, göl zümrüttendi
elimde değil, alev alevdim yayılmış bacaklarım
utansam da indiremiyordum eteğimi
itemiyordum onun elini

iki, derken üç parmağını sokmuştu
ta içime, oysa kondüktör camın dışında
durdu bir an, içeri baktı, sonra yürüyüp gitti
uzun tren boyunca, altımdaki parmaklar
bir arzu uçurumu oyuyordu içimde
geniş merdivenden nerdeyse kucağında çıkardı beni
otele girdik ki kapıcı uykudaydı
o anahtarı aldı hemen koştuk yukarı, daha daha yukarı
eteğim göbeğimde, soyunmadım bile, özsuyum
sızıyordu bacağımdan aşağı, gök maviydi
ama akşama doğru beyaz bir rüzgâr esti
karla kaplı doruğundan dağların,
orda kaldık, kaç zaman mı, bir hafta en azından
hiç yataktan çıkmadık, oğlunuz, profesör, yarıp deşmişti beni,
şimdi paramparçayım, onarabilir misiniz
anlayabilir misiniz beni?

İkinci gece mi ne, rüzgâr
bastırıyordu çamların arasından
çakmaktaşı gibi keskin,
pagoda biçimi köşkün çatısı uçtu,
dalgalar kabardı birden, boğulanlar oldu,
koşuşmalar duyduk, garsonlar, müşteriler
ama oğlunuz elini çekmedi göğüslerimden
sonra ağzıyla emdi, meme başlarım şişti
bağırışlar sürüyor patırtılar otelde
sanki bir gemideyiz enginlere açılmış
bir beyaz gemi, o emiyordu beni, emiyordu habire,
bağırmak istiyordum, meme başlarım şişmiş
öyle duyarlanmıştı onun emişlerinden
ağzı gidip geldikçe memeler arasında
ikisi de kabarmış, camlar kırılıyordu otelin bir yerinde
derken oğlunuz daldı vargücüyle içime, bilemezsiniz
nasıl saftır yıldızlar, çınar yapraklarınca iri
dağ başlarında, düşerken damla damla
göl sularına, bağırışmalar duyuyorduk arada
göktaşı yağmuruydu kayan yıldızlar sanki

birden parmağını da soktu benim orama, kamışının yanında
bol yer vardı nasılsa, dışarki karanlıkta
ceset çıkarılıyor sudan kıyıya, bir ağlama
sesi geldi kulağımıza, kıç deliğimi
zorlayan parmağı acıtıyordu, ben de tırnağımla
okşadım kamışını öylesine şişkin ki amcığıma gömülmüş
gövdesinden kopmuş gibiydi sanki, derken bir şimşek çaktı
bembeyaz bir zikzakla bir görünüp bir yitti, öyle çabuk
neden sonra çatırdadı yankısı beyaz otel üstünde
sonra gene karanlığa gömüldü her yer, gölde tek tük ışıklar
bilardo salonunu sel mi basmış ne, biz kıvranıyoruz
oğlunuz getirmiyor belini bitmesin diye, öylesine güzeldi
profesör, şimdi utanıyorum söylerken bunu size
ama utanmak nedir bilmiyordum o gece gözyaşlarım aksa da
o, içimde geldi bir saat falan sonra
kapılar çarpılıyor gölden cesetler
taşınıyor otele, rüzgâr hâlâ azgındı,
ellerimiz kenetli birbirine uyumuşuz.

Bir gece bir kedi kurtardılar ağaçtan, siyah tüyleri
karışmış koyu yeşil yapraklara, tıslayıp duruyordu.
biz çıplaktık pencerenin kenarında, bir el
aranırken yapraklar arasında, tırmalanarak.
İki gündür ağaçtaydı selden bu yana
işte o gece bir kan iplik gibi sızdı oramdan
o bana fotoğraflar gösteriyordu, sordum
üzülür müsün kızıla boyansa şu ağaçlar?
Yataktan hiç çıkmadık, dedimse çıktık elbet,
kedi kurtarıldı ya, ondan sonra giyinip
yemeğe indik masalar arasında
yer vardı dans etmeye, tingildiyordum
hiçbir şey giymemiştim elbisemin altına
tenimde duyuyordum serin havayı, eteğim kısacıktı
boş yere yeltendim itmeye ellerini,
dedi, dokunmalıyım, tutamam ki kendimi
lütfen bırak dokunayım , dokunayım ne olur,

dans edenler hoşgörüyle gülümsüyorlar bize
oturduk, yalıyordu ıslak parmaklarını
bir yandan dilimlerken tabağındaki eti
koşarak indik çamlar altına, serin rüzgâr
üflüyordu tenimi o kadar güzeldi ki
otelin müziği duyulmuyordu burdan
yalnız arada bir çigan müziği
geliyordu kulağa, o gece o nerdeyse
paraladı oramı, daralmıştı kanayınca, yıldızlar
iri iri gölün üstünde, yer kalmamıştı Ay'a
odamıza yağıyordu yıldızlar, ışıl ışıl
pagodanın çökmüş çatısı ve arada bir şimşek çakıntısı
vuruyordu yüce dağın bembeyaz doruğuna.

2

Bir bütün gün, hizmetçiler yatağımızı yaptı.
Gün doğarken kalkıp çıktık beyaz otelden,
Yelken açtık bir tekneyle gölün ufkuna.
Günün doğmasından batmasına dek
üç direkli beyaz yelkenlideydik.
Battaniye altında oğlunuzun sağ eli
Bileğe dek gömülmüştü içime, etimle sarmalanmış.
Gök masmavi, bulutsuz, beyaz otel ağaçlara karışmış,
ağaçlar da yemyeşil gölün ufkuna
Sik beni, ne olur, diye yalvardım ona, çok mu kaba konuştum?
Utanmıyorum. Güneş can yakıyordu
ama teknede yer yok ki uzanacak, her köşede insanlar
tavuk budu geveliyor şarap yudumlayarak. Acıyorlardı bize:
örtülere bürünmüş iki hastayız diye.
Profesör, sahiden de yükselmişti ateşim, sarhoşlara dönmüştüm
oğlunuzun aman bilmez okşayışından,
Piston gibi gir çık gir çık durmadan,
saatlerce, Profesör. Sonunda akşamüstü yolcuların dikkati

Başka yöne çevrildi, hayır, batıya değil.
Şimdi çamlar arasından görebildiğimiz beyaz otelden
yükselen alevlere, günbatımından kızıl. Otelin bir kanadı
Yanıyordu, küpeşteye koşuştu herkes dehşet içinde
Seyretmeye yangını ve o anda oğlunuz birden çekip beni kendine

Organını geçirince içime bir çığlık koparmışım, öylesine zevkliydi
ama duyan olmadı, etraf çığlık doluydu, insanlar paldır küldür
düştükçe üst katlarından beyaz otelin.
Ben hep kıvranıyordum, en sonunda kamışı
salıverdi o serin, koyu seli içime. Kömürleşmiş cesetler
sarkıyor ağaçlardan, gene dikleşmişti o,
ve kıvrandırdı beni, ah, anlatamam size
nasıl yitip gitmiştik orda keyiften. Duvarlar çökmüş
yataklar ortadaydı, yangın nereden çıkmış,
kimse bilemiyordu.
Birileri dedi ki belki yakıcı güneş vurunca pencereden
tutuşmuştur henüz ılık olan çarşaflarımız ya da
hizmetçiler yorgun argın birer sigara yakıp
(oysa yasak) uyuyakalmışlardı
ya da prizmalaşan parlak camlardadır suç, eriyip giden dağda.

Gece uyku tutmadı, çok acıyordu oram, içerimde yırtılan
bir şeyler vardı sanki, oğlunuz çok tatlıydı, içimde bütün gece
ta derinlerde hem de ama kıpırdamadan.
Kadınların ağıtı geliyordu terastan
ceset taşınan yerden, bilmem bilir misiniz, kan kırmızı
kadın acılarını siz? Bütün gece içim ürperip durdu
loş kıyılara vuran dalgalarla birlikte.
Gün ağardı oysa biz ne kopmuştuk
ne uyumuş. Sonunda uyuyunca Magdalen diye
bir gemiye dönüştüm, bir gemi süsü
derin denizlere binip binip inen. Bir kılıç balığı şişlemiş beni,
zamanın oyduğu tahtadan tenim içerken rüzgârları
buz dağlarının yeli, kuzey ışıklarının başladığı yerlerde.
Buz yumuşaktı ilkin, balinalardan biri ninniler söylüyordu
korse balenlerime, şu incecik kemikler hani. Balina ninnisini

ayırt edemiyordum rüzgâr iniltisinden,
bembeyaz domalmış tümsekler uçsuz bucaksız.
Derken buzlar başladı yüzümü acıtmaya,
bir buzkıran tekneymişiz meğerse.
Bir göğsüm kopup uçtu, bir ıssızlık çöktü içime.
Tahtadan bir dölüt doğurdumsa da kapıldı gitti yele
umarsız dudaklarla emerekten karları. Bu sefer de kasırga
dalıp içime çekti kopardı, beyazlıklara saldı
dölyatağımı, uçan bir dölyatağı gördünüz mü havada?

Uyanıp sıcacık güneşi bulmak ne mutluluktu, bilemezsiniz,
asude ışınları
okşarken eşyaları, oğlunuzun sevgi doluydu gözleri.
Yerinde duruyor her iki göğsüm, öyle sevindim ki buna
fırlayıp çıktım balkona. Hava baygın, yaprak ve çam kokulu,
parmaklığa yaslandım, hemen arkamdan gelip
bir dalış daldı ki öyle derine, yarı buz tutmuş kalbim
o an çiçeğe durdu, bilemedim hangi delikten soktu, sarsılıyordu şimdi
beyaz otel, çepeçevre doruklar; kara kara çatlaklar
belirmişti beyazlıklarda.

3

Biz otelde güzel dostlar edinmiştik, öldüler.
Birisi kadındı, korseciydi, tam mesleğine
yaraşır biçimde şakrak ve tombul; ama dipsiz geceler
sırf ikimizindi. Yıldızlar yağıyordu
sonsuz ve tane tane iri güller misali, hele bir seferinde
biz yatarken mis kokulu bir portakal bahçesi
kayıp geçti pencerenin önünden, hayretle bakakaldık.
Damla damla yıldızlar tıslayarak sönerken loş sularda
binlerce fener gibi, susardı kalplerimiz. Gecenin
sonsuz sessizliğini dinlerdik kimileyin, usulca ve yan yana
ama dokunmadan birbirimize, yalnızca onun eli

usul usul okşardı tümseği mi; anımsıyorum derdi çocukken
arasında oynadığım eğrelti otlarını. Sizinle ilgili
çok şey öğrendim böyle zamanlarda, onun fısıltılarından.
Annesiyle siz sanki başucumuza gelirdiniz.
Gün batarken... karlı doruklardan pespembe savrulan
bulut çiçekleri, beyaz otel ekseninde dönüyor, göğüslerim fırıl fırıl
karışıyor gölgelere ve günün her batışında
uluyan amcığım kazan, dili kepçe ve gırtlağım
içiyor onun selini, süte dönüşüyor sel
ya da süt üretiyor çatlayan memelerim, o emsin diye.
Güpegündüz sevişmekten susamıştık, oğlunuz
bir kadeh şarap içti, sonra eğildi gene,
açtım düğmelerimi ve onun dudakları
değemeden göğsüme bir arzu sancısıyla fışkırdı sütüm,
öteki göğsümü de masamızda oturan yaşlı papaza sundum,
iyi kalpli bir adam, öteki müşteriler
şaşkın bakıyorlardı ama gülümseyerek,
sanki diyorlardı ki: yapınız, çünkü ancak
sevgi var keseye uygun, beyaz otelde.
Aşçıbaşı kapıda durmuş, ağzı kulaklarında,
sütüm fazla geliyordu iki erkeğe, aşçıbaşı yaklaştı;
kadeh tuttu mememe, doldurup içti sütü,
nefis, dedi, biz de övdük onun yemeklerini,
ilik gibi pişirmişti hepsini. Elden ele
dolaşıyor kadehler, sütle kaymak istiyor müşteriler
ve terlemiş, susamış çalgıcılar. Akşam güneşi birden
tereyağı sürüyor ağaçlıklara, camlı kapılar açık,
göl suları tereyağlı, yaşlı papaz emip duruyor beni,
özleyerek bir izbede can çekişen annesini.
Bambaşka dudakları besliyor öbür meme, oğlunuzun dudakları;
masanın altında da, oramda parmakları,
bacaklarım ayrılmış, titriyor dallar gibi.

Çaresiz, yukarı koştuk. Daha yolda o kamışını sokmuş,
beni seller basmıştı, papaz desen
yaslılarla birlikte dışarıya çıkmıştı soğuk dağ yollarına,
dua sesi geliyordu uzaktan, göl kıyısı boyunca,

tuttu, parmaklarımı sokuşturdu organının yanına, öbür yandan
şu tombul korseci de kaydırdı parmağını,
doğrusu hayret bir şey,
giren girene ama bir türlü dolmuyordum,
arabalar taşıyordu cesetlerini
yangında ve selde ölenlerin,
tekerlek sesleri duyulmaz oluyordu
çamlar altında. Korsecinin eteğini açıverdim
çünkü kemeri sıkmış,
etlerine batmıştı. Sen onun içinde gel, dedim ben oğlunuza,
hiç farketmezdi bana,
sevgi seli pürüzsüz akıyordu nasılsa
gölden göğe gökten dağa dağdan yatağa,
sıralanmış yaslıları görüyorduk dışarıda doruğun gölgesinde
kazılmış siperlerin başında durmuşlardı, bir rüzgâr
içeri taşıyordu anısını portakal bahçelerinin ve bu gizler evreninin
göğünden dökülen o güllerin. Anneler baygın yığılakalmışlar
çamurlu toprağa ve çan sesleri gelmekte
arkasından beyaz otelin.
Yani yukarısında, rasathane yamacında, avuntu sözcükleri
akıyor aşağıya dudağından papazın, yapayalnız bir adam
şapkasını göğsüne bastırıp durmuş ağların yanında, göl kıyısında,
gökler gürledi, dağ doruğu sallandı bir an karanlıkta, dua
sesleriyle havalanmışçasına, sonra düştü,
çığlara gömüldü yaslılarla ölüler.
Yankılar bir bir sustu. Hiç unutmayacağım
inen o sessizliği, bir karanlıklar
çağlayanıydı çünkü. O gece göl bir yudumda
içivermiş güneşi, mehtap yoktu,
ta derine sokmuş ki kamışını oğlunuz
bir zevk çığlığı kopardı kadın, o hızla geçirince dişlerini
boncuk boncuk süt çiçekleri tomurcuklandı göğsümde,

Bir akşam kıpkızıl bir çarşafken göl
giyindik, beyaz otelin ardındaki dağa tırmandık,
çamlar arasındaki kıvrımlı toprak yolda, elleri
destekliyordu beni, bir yandan da kurcalıyor içimi
beni arayaraktan. Kilise önündeki
porsuk ağaçlarına gelince durduk.
Otlayan bir merkep süzdü bizi
ve kamışı tam içime kayarken
çıkagelen bir ihtiyar rahibe
-kolunda bir çamaşır sepeti-
dedi, sakın durmayın, şu soğuk pınar,
tüm günahları yuğar.
Gölü besler bu pınar, sonra güneş
gölden çektiği suyu bulut ve yağmur yapar. Rahibe
yıkarken çamaşırları biz tırmandık yokuş yukarı
ağaçlığın üstündeki bitmeyen soğuklar bölgesine.
Güneş battı, tam o sırada biz
rasathaneye girdik, karanlıkta kör. Bilmem bilir misiniz
oğlunuz nasıl sever yıldızları,
kanına işlemiş sanki yıldızlar
ama şimdi camdan bakınca yıldız göremiyorduk,
yere inmişti hepsi, ben o gece öğrendim ki yıldızlar
kar tanesi halinde yerlere iner
sikmek için toprağı ve suları.
Bu saatte dönemezdik beyaz otele
biz de gene düzüştük, sonra uyuduk.
Üstüme yağdı onun heyula imgeleri
kulağımda dağların söylediği şarkılar, evet,
dağlar şarkı söylerler bir araya gelince, balinalar gibi.

O gece olanca gök yere indi kara dönüşüp,
öyle yüce bir sessizlik içindeydik ki
duyabiliyorduk evrenin çağlar öncesi
beli gelirken nasıl zevkle inlediğini.
Şafakta biz yıldız ezerken kar suyu içmek için

her şey bembeyazdı, göl de bembeyaz
beyaz otel yitmişti ama dürbünü
çevirince gölden yana oğlunuz
soluğumla yazdığım yazıyı gördü, pencere camına.
Oynattı dürbünü, işte Alp gülleri
uzak bir buz tarlasında dalga dalga,
iki tepe arasında birkaç paraşütçünün
düştüğü yeri gösterdi bana. Şimdi cennet mavide parlayan güneş
birden kıvılcımlandı; bir korsenin kopçası,
tombul dostumuzdu bu, geceki çimdiklerin işte morarttığı kalçası,
bunu görmek oğlunuzu tahrik etmişti sanki, dönen başım
organının girişiyle dağıldı, teleferik treni
sallanıyor bir tek telin ucunda, yüreğim
delice çarpıyordu, çığlık attım, yolcular
havada düşüyordu, dili davul çalmaktaydı göğsümde,
meme başlarım böylesine dikleşmemişti hiç, bu kadar çabuk.
Kadınlar daha ağır düşüyorlar, âdeta salınarak
rüzgârı tutan kat kat etekleri yüzünden,
erkekler kayıyordu aralarından, kalbim kan ağlıyordu,
düşmeyip havalanır gibiydi kadınlar, öyle bir raks ki
erkekler uzanmış elleriyle sanki
kaldırıyorlardı havaya hafifçecik balerinler. Erkeklerdi
ilk çarpanlar yere, sonra kadınlar düştüler
ağaçlara ve göle, sonra birkaç parlak kayak.

İnişte dinlendik pınar başında. Ne tuhaf
böyle yüksekten bakınca balıklar
duru gölde görünüyor açıkça, kayıp çakan binbir altın
gümüş çizgi, içimde kıvıl kıvıl dölyatağı aranan tohumlar gibi.
Kimisi de ölülere yumulmuş, karın doyurmaktaydı.
Çok mu seks düşkünüyüm? Bu bende bir saplantı
gibi geliyor bazen, öyle ya, tanrı mıdır yani dolduran
çılgın tohumlarla suları,
üzümlerle yükleyen asmaları, meyvelerle ağaçları,
boğalara şeftaliler düzdürten, erikleri ürperten
öküzün kokusuyla ve de güneşi solgun aya bindirten? Oğlunuz
yıkıp geçti iffetimi, kızışmış erkek geyik.

Personel mükemmeldi. Böyle hizmet
görmemiştim, hiç susmayan telefon, zil sesleri; balayında
genç çiftler oda bulamıyordu, bir müşteri ayrılsa
on müşteri geliyordu, kapıdan çevrilince
ağlayan bir çift için bir odacık buldular, ertesi gece
çığlıklarını duyduk, kadın doğuruyordu,
koşuşturan garsonlar, hizmetçiler
ısıtılmış çarşaflar ellerinde.
Yanan kanat bir kaç günde onarıldı, tüm personel yardım etti.
Bir sabah yatıyoruz, ben yüzüstü, kaba etlerim
karşılarken onun dalışlarını ıslak ve kaygan,
penceremiz tıkladı, aşçıbaşı, güleç yüzü terli ve şen
beyaz boya çekiyordu doğramalara, göz kırparak.
Kim isterse girsin dedim içime, fark etmez bence,
hem yumuşak hem pembeydi pişirdiği biftekler,
suyu nefis. Ne güzel, bir yanımın bir başkası olması,
kimse bencil değildi beyaz otelde. O yerde
göl sularının yaladığı o dağlar arasında
yaban kuğuları -tüyleri öyle beyaz,
karlar gri kalır kıyaslanınca -halka halka havalanırlar
ve yavaşça kayarlardı doruklardan göl sularına,

II
Gastein Güncesi

Ayağı bir köke takılıp tökezledi, sonra kalktı, iki yanına bakmadan gene koşmaya başladı. Kaçacak hiçbir yer yoktu; ama o koşmayı sürdürdü. Ardındaki dal çatırtıları yaklaşıyordu; gelenler erkekti ve ondan daha hızlı koşuyorlardı. Korunun öbür yanına varabilse bile orada onu vurmak için bekleyen başka askerler olacaktı, gene de koparabildiği şu son hayat dakikaları çok kıymetliydi. Ancak yeterli değildi. Tek kurtuluş yolu korudaki ağaçlardan birine dönüşmekti. Kendisi bedeninden, zengin yaşantısından vazgeçip ağaca dönüşmeye, olduğu yerde donarak karınca ve örümceklere yuva olan, alçakgönüllü bir varlık sürdürmeye seve seve razı olurdu. O zaman askerler tüfeklerini ağacın gövdesine yaslar, ceplerinde sigara aranırlardı. Pek de derin

olmayan düş kırıklıklarını bir omuz silkişiyle atarak, bir tanesinin kaçması önemli değil, deyip evlerine giderlerdi; o zaman da o, bir ağaç, sevinçle dolardı ve çevresindeki ağaçların ardından güneş batarken, onun yaprakları bir şarkı tutturarak tanrıya şükranlarını sunarlardı.

En sonunda acı toprağa yığılıp kaldı. Eli, katı, soğuk bir şeye değdi; yerdeki yaprakları aralayınca bir kapağın demir halkasını gördü. Zar zor dizlerinin üstünde doğrularak halkayı, ellerini paralarcasına çekeledi. Bir süredir, askerler onun izini yitirmişlercesine, ortaklık sessiz kalmıştı; ama şimdi onların gene hemen arkasında, çalıları çatırdattıklarını duydu. Halkayı vargücüyle çekeledi, ama kapak açılmıyordu. Yerdeki yaprakların üzerine bir gölge düştü. Kadın, kafasının içindekilerin bir patlamayla dağılmasını bekleyerek gözlerini yumdu. Sonra gözlerini açınca korkmuş bir oğlan çocuğunun bakışlarıyla karşılaştı. Çocuk da onun gibi çıplaktı, bedenindeki sayısız yırtık ve çizikten kanlar akıyordu. "Korkma bayan," dedi. "Ben de yaşıyorum." Kadın, "Sus!' dedi ona. Kapak yerinden oynamıyordu; kadın çocuğa kendisi gibi çalıların arasına girip emeklemesini söyledi. Sırtlarındaki kanları askerler belki kırmızı yaprakların lekesi sanıp aldanırlardı. Ne var ki emeklerken sağ omzuna, şaşılacak kadar usul usul, kurşunlar saplandığını hissetti.

Kondüktör özür dileyerek omzunu sarsmaktaydı, kadın telaşla çantasının kopçasını açmaya davrandı. Ne aptalca bir durum, tıpkı o demir halkalı kapı gibi çantasının kopçası da açılmıyordu. Nihayet açıldı, kadın biletini bulup kondüktöre uzattı. Kondüktör bileti zımbalayıp delerek ona geri verdi. O, kapıyı örtüp çıktığı zaman kadın, siyah-beyaz yollu elbisesinin eteklerini sıvazlayıp indirdi, daha rahat ve yakışık alır bir biçimde doğrulup oturdu. Karşısındaki, o uyurken kompartımana girmiş olan askere bir göz attı. Bakışları karşılaşınca yüzüne kan bastığını hissederek çantasının içindekileri düzeltmeye girişti. Kompartımanı paylaşmakta olduğu genç erkeğin dingin yeşil gözleri olduğunu gördü. Kitabını eline alarak yeniden okumaya başladı. Arada bir pencereden dışarı bakıp gülümsüyordu.

Kompartımanın içi çok sakindi; tekerleklerin tangırtısı, bir sayfanın çevrilişi, askerin elindeki gazetenin hışırtısı.

Genç adam, dışardaki tek ton sarı renkli ovaya bakarken kadının nasıl olup da gülümseyebildiğine akıl erdiremiyordu. Çünkü kadının gülümseyişi mutlu bir anımsayış ya da beklentiyi değil de dışardaki manzaradan aldığı zevki yansıtır gibiydi. Bu gülümseyiş kadının tatlı ve donuk yüz çizgilerini değişime uğratıyordu. Kadının yapısı da biraz kilolu olmakla birlikte orantılıydı.

Bu gülümseyişlerden biri, birden bir esnemeye dönüştü; ama kadın bunu hemen bastırdı. Asker cesaretle, "İyi uyudunuz," diyerek gazetesini katlayıp kucağına koyarak kadına dostça gülümsedi. Kadın, yanakları kızararak başını salladı, gene pencereden dışarı bir göz atarak, "Evet," dedi. "Daha doğrusu, uyku değil ölümdü bu." Bu yanıt genç adamı tedirgin etti. Kadın, "Yağmursuzluktan oluyor," diye ekledi. Genç adam, "Çok doğru, evet!" dedi. Başkaca söyleyecek bir şey bulamadı, kadın da gene kitabına döndü. Her şeyi unutarak birkaç sayfa okudu, sonra bakışları gene, devrilip geçen telgraf direklerinin ardındaki kurak ovaya doğru kaydı ve dudaklarındaki gülümseme geri geldi.

"İlginç mi?" diye sordu genç adam başıyla onun kucağını işaret ederek. Kadın, açık duran kitabı ona uzattı ve öyle, eğilmiş olarak bekledi. Sayfanın üzerinde, trenin ritmiyle sıçrayan -kadının elbisesinin yolları gibi- siyah-beyaz benekler bir an genç adamın aklını karıştırdı. Hafif bir roman bulmayı beklediğinden ilkin bu tuhaf yazıya uyum sağlayamadı ve -nedense- kitabın Tamil ya da ona benzer duyulmadık bir yabancı dilde yazılmış olduğunu sandı. "Demek dilbilimcisiniz?" diye sormak üzereydi ki işaretlerin müzik notası olduğunu algıladı. Gamların arasında İtalyanca sözcükler vardı; genç adam kitabın sert kapağına bakınca -kapak cildi elde hışırdıyordu- Verdi adını gördü. Nota okumasını bilmediğini söyleyerek kitabı geri verdi.

Kadın, parmaklarını kitabın cildinde gezdirerek, "Çok güzeldir," dedi. Yolculuktan yararlanarak yeni bir rol ezberlediğini söyledi. Ama rolünün müzikleri öyle tatlıymış ki kendini bırakıp yüksek sesle söyleyemediği için hevesi kursağında kalıyormuş. Genç adam ona, hiç durmayıp şarkıya başlamasını söyledi; bu lanet ova manzarasının can sıkıcılığını dağıtmış olurlardı! Kadın gülümseyerek demek istediğinin bu olmadığını belirtti; sesi yorgunmuş, dinlendirilmesi gerekiyormuş. Konser turunu yarıda

kesip evine bir ay erken dönmek zorunda kalmış. Tek avuntusu minik oğluna kavuşacak olmasıymış. Annesi oğlana bakıyormuş; anneannesini her ne kadar seviyorsa da uzun süre yaşlı bir kadınla kapalı kalmak çocukcağız için pek de eğlenceli sayılmazmış. Çocuk annesinin erken döndüğünü görünce sevincinden uçacakmış. Kendisi geleceğini bildirmek için telgraf falan çekmemiş, onlara sürpriz yapmak istiyormuş.

Kadının bu sıkıcı açıklamaları karşısında genç adam anlayışlı bir ifadeyle başını sallayıp duruyordu. "Çocuğun babası nerde?" diye sordu. "Ah, kimbilir?" Kadın gözlerini nota kitabına indirdi. "Ben dulum." Erkek üzgünlük sözleri mırıldanarak bir sigara tablası çıkardı. Kadın sigara almadı; ama tütün kokusunu sevdiğini, dumanın boğazına dokunmayacağını söyledi. Nasılsa epey zaman şarkı söylemeyecekti.

Nota kitabını kapayarak üzgün gözlerle pencereden dışarı baktı. Erkek onun kocasını düşünerek nezaket gereği sessiz kalıp sigarasını tüttürdü. O siyah-beyaz yollu elbisenin içindeki çekici göğsün, duyguları depreşmiş gibi inip kalktığını görebiliyordu. Kadının uzun, düz siyah saçlarının çerçevelediği yüz ablak çanaydı. Dudakların tatlı bükümü burnunun büyüklüğünü pek telafi etmiyordu. Esmerimsi, yağlı bir teni vardı ki bu, son üç yılını çok yetersiz beslenerek geçirmiş olan genç adamın hoşuna gitmişti.

Genç kadın, tren dumanının arkalarına takılıp gelmesini düşünüyordu. Bir yandan da bu güleryüzlü genç askerin tabutta kaskatı yattığını görüyordu. Sonunda soluğunu düzene sokmayı başardı. Zihnini bu korkunç şeylerden uzaklaştırmak için yol arkadaşına sorular sormaya başladı ve onun düşman elinde tutsak kaldıktan sonra şimdi baba ocağına dönmekte olduğunu öğrendi. Yüzündeki merhamet ifadesi (adamcağız çok zayıf ve solgundu), "Viyanalı Dr. Freud" sözcüklerini duyunca şaşkın bir hoşnutluğa dönüştü. Gülümseyerek, "*Elbet* duydum onun adını!" dedi; üzgünlüğü geçip gitmişti. Profesör Freud'un çalışmalarının hayranıymış. Hatta bir dönem ona başvurmayı bile aklından geçirmişse de zamanla bu gereksinme ortadan kalmış. Böylesine ünlü bir babanın oğlu olmak nasıl bir şeydi, kuzum? Genç adam bekleneceği üzere, yüzünü buruşturdu ve buruk bir tavırla omuz silkti.

Ama babasının ününü hiç kıskanmıyordu. Tek istediği, kendine genç bir eş bulup bir yuva kurarak kökler salmaktı. Acaba o, durmadan çağrılara uyarak oraya buraya koşuşturmayı gerektiren şarkıcılık yaşantısını müthiş stresli bulmuyor muydu? Pek değil, dedi genç kadın, çoğunlukla değil. Bu, sesini ilk zorlayışıydı. Aptallık ederek kendi ses perdesine göre çok tiz olan ve aşırı güç gerektiren bir rol üstlenmişti.Yaradılışı itibarıyla bir Wagner seslendiricisi değildi o.

Yaklaşık iki saattir kocaman kentlerin içinden, yavaşlamaya bile gerek görmeksizin geçerek hiç durmadan yol almış olan tren şimdi uçsuz bucaksız ovanın orta yerindeki ufak, tenha bir istasyonda durarak onları şaşırttı. Bir köy bile sayılmazdı burası; üç beş evle bir kilise kulesi. Trene binmek için bekleyen yoktu; ama koridorlar birden bir itişip kakışmayla, kargaşa ve bağırışlarla doldu; bir yığın yolcunun perona indiğini gördüler. Tren yeniden kalkıp ilerlemeye başladığı zaman istasyonda inmiş olan yolcular kafilesinin, ellerindeki çantaları şaşkın şaşkın yere bıraktıkları dikkatlerini çekti. Sonra kısa zamanda köy görünmez oldu. Ova giderek daha tozlanır, daha ıssızlaşır gibiydi.

"Evet, yağmura gerçekten de ihtiyacımız var," dedi genç adam. Kadın içini çekerek, "Ama sizin hayatınız henüz önünüzde uzanıyor," dedi. "Bu yaşta böyle kasvetli şeyler düşünmemelisiniz. Ben deseniz, neyse, nerdeyse otuz yaşındayım, güzelliğim geçmeye başladı, dul kaldım, birkaç yıldan sesim de temelli gitmeye başlayacak; hayattan bekleyeceğim bir şey yok artık." Dudağını dişledi. Onun, kendi söylediklerini duymazlıktan gelmesi ve yanlış yorumlaması karşısında genç adam hafiften sinirlenmişti; ama kadının göğsünün yeniden inip kalkmaya başladığını görünce kasıklarında bir gerginlik hissetti; neyse ki gazetesi bunu gözden gizliyordu.

Gazetesini elinden bırakmadan ayağa kalkıp ellerini yıkamak için koridora çıkınca trenin çok boş olduğunu gördü. Onlardan başka yolcu kalmamış gibiydi. Kompartımana döndüğünde, uzaklaşmasının, kısa da olsa, yol arkadaşıyla aralarındaki yakınlığı dağıtmış olduğunu fark etti. Kadın gene notalarını okuyor, bir yandan da salatalıklı bir sandviç yiyordu (sandviçi ısıran inci gibi ufak-ufak dişleri erkeğin dikkatini çekti). Kadın ona şöyle bir gü-

lümsedikten sonra gene notalarına gömüldü. Genç adam bir şey demiş olmak için, "Tellerde amma da çok karga var," dedi. Kendi sözleri kendi kulağına çocuksu, güvensiz, aptal geldi; genç adam beceriksizliğine sinirlendi.

Gelgelelim kadın ona hak veren, kıvanç dolu bir gülümseyişle, "Çok zor bir bölüm, bu *vivace*," dedi. Sonra, boğuk sesle inişli çıkışlı, kısa triller mırıldanmaya başladı. Başladığı gibi aniden sustu ve kıpkırmızı kesildi. "Çok güzel!" dedi genç adam. "Susmayın!" Ama kadın başını, hayır, dercesine sallayarak yüzünü kitapla yelpazelemeye başladı. Erkek bir sigara daha yaktı, kadın da kitabıyla birlikte gözlerini de kapayarak arkasına yaslandı, "Türk tütünü, değil mi?" Dumanda afyon kokusu alır gibi olmuştu; sıcak, havasız kompartımanda gene üzerine bir rehavet çöktü.

Genç adam kısa bir süre için dışarı çıktığında sırtındakini değiştirip açık mavi renkli, şık bir sivil kostüm giymişti. Tren bir tünele girince küçük yol odaları bir yatak odasına dönüşmüş gibi oldu. Genç adam uzanıp kadının eline dokundu. "Terliyorsunuz," dedi yumuşak sesle, "Teninize hava aldırmalısınız." Elleriyle onun bacaklarını ayırması, kadını şaşırtmadı. "Ter içindesiniz." Karanlıkta bacak aralarını genç adama okşatmak kadının içini bir huzur ve özgürlük duygusuyla dolduruyordu. Bir bakıma onunla nasılsa yatmıştı zaten; uyurken onun kendini seyretmesine izin vererek ona çok daha büyük bir içli dışlılık bağışlamamış mıydı? "Havasız burası," dedi uykulu bir sesle. Erkek, "Pencere açayım mı" diye sordu. Kadın, "Siz bilirsiniz," diye mırıldandı. "Yalnız, ben gebe kalmayı göze alamam."

Soluk alması hemen hemen olanaksızlaşınca bacaklarını büsbütün ayırarak işi kolaylaştırdı. Erkek, onun silikleşmiş, gölgeli yüzünde ara sıra ışıyan göz aklarına bakıyordu. Gergin ipeklinin altındaki o tombul, nefis kalçalar kaç yıldır kapalı kalmış bir erkek için çok baştan çıkartıcıydı. Derken kadının gözlerinin üzerinde küçük bir kızarıklık belirdi ve gitgide koyulaşarak yayıldı. Küçük küçük kızıl kıvılcımlara ayrıldı ve genç adam kadının saçlarının alev almış olduğunu gördü. Hemen ceketini çıkarıp kadının başının üstüne sardı. Kadın soluksuz kalarak başını açtı; ama alevler sönmüştü. Tren tünelden güneş ışığına çıktı.

Yangın ve sonra haşin gün ışığı havayı dağıtmıştı; genç adam

sigarasını öfkeyle söndürdü. Kadın yerinden fırlayıp aynanın karşısına geçerek saçını düzeltmeye başladı ve yanan yeri parlak, siyah bir perçemle örttü. Raftaki küçük beyaz şapkasını alıp başına geçirdi. "Görüyorsunuz ya, nasıl kolayca tahrik oluyorum." Sıkılgan bir gülüşle kıkırdadı. "Bu yüzden en hayırlısı hiç başlamamaktır benim için. Hemencecik heyecana geliveriyorum." Erkek dikkatsiz davrandığı için özür diledi, kadın da onun koltuğunun koluna tüneyerek elini kaygı ve sevecenlikle eline aldı, acaba gebe kalmış olabilir miyim, diye sordu. Adam, hayır, gibilerden başını iki yana salladı. Kadın, "Öyleyse zarar yok," dedi ferahlayarak.

Adam onun ellerini okşayıp duruyordu. Kadın, "Beni istiyor musunuz" diye sordu. Genç adam, "Evet," dedi. "Çok istiyorum," Kadın gene kıpkırmızı kesildi. "İyi de babanız ne der, yaşça sizden epey büyük, yoksul bir dul kadınla evlenmenize, hem de dört yaşında bir oğlu olan bir kadın?.. Bu da başka bir sorun işte: Oğlum! Evet, acaba *oğlum* nasıl karşılar bunu? Onunla tanışmanız gerekir, sonra bakarız bakalım, uyuşuyor musunuz?" Genç adam bunlara ne diyeceğini bilemedi. Hiçbir şey dememeye karar vererek gene kadının bacaklarını okşamaya başladı. Neyse ki kadın bacaklarını hemen ayırarak başını arkaya atıp gözlerini yumdu. Göğsü inip kalkıyordu, genç adam boşta kalan elini oraya koydu. "Birlikte birkaç gün geçirebiliriz," dedi.

"Evet," dedi kadın, gözleri hâlâ kapalıydı. Soluksuz kalarak dudağını dişledi. "Evet, harika olur. Ama sizinle tanışmazdan önce ben onunla konuşayım da hazırlıklı olsun." "Sizle ben, demek istemiştim, baş başa," dedi genç adam. "Dağlarda bir otel biliyorum, göl kıyısında, öyle güzeldir ki! Evden sizi beklemiyorlar ya?" Kadın başını yandan yana salladı ve erkeğin parmaklarının delikten içeri kaydığını hissedince soluğunu hızla içine çekti. Genç adam, parmağının kadının içinde kayboluşunun gizemine dalmış, kadını unutup gitmişti. Kadının etinin içinde kayıp gittiğini duyumsuyordu ya, parmağı gözden yitmişti. Kadın şimdi öylesine nemlenmişti ki genç adam onun içine öbür parmaklarını da soktu. Kadın hafif bir çığlık kopardı: İçinde ne çok parmak dolaşıyordu böyle! Sanki o bir meyveydi de erkek onun kabuklarını soyuyordu. Kadın onun, bu meyveye erişebilmek için

iki elini birden içeri daldırdığını hayal etti. Elbisesinin eteği beline kadar sıyrılmıştı ve dışarda telgraf direkleri çakıp geçiyordu.

Yavaş yavaş, darmaduman olmuş duyularıyla, koridor penceresine bardaktan boşanırcasına yağmur yağdığını duydu, oysa öbür yandaki ova hâlâ çorak ve tozlu, gök hâlâ göz alan sapsarı bir parıltıydı. Yağmur durdu; dışarı baktıklarında kondüktörün yumuşak bir fırçayla camı sildiğini gördüler. Adam şaşkın gözlerle onlara bakmaktaydı; ama onlar, dışarda kimse yokmuşçasına işlerine devam ettiler. Kadının kaba etlerinin -erkeğin parmaklarının ucunda- iniş çıkışı kucağındaki kitabın yere düşmesine sebep oldu ve *Maskeli Balo*'nun ikinci perdesini buruşturdu. "Dursak mı bari" diye kadın, kesik sesle, soluk soluğa sordu; ama genç adam parmaklarının orda olması gerektiğini söyledi.

Parmaklarının orda olması gerekiyordu, sokaklar boyunca sıralanmış, derli toplu evlerin önünden geçerlerken, sonra da yokuşlardaki yoksul mahallelerin pencereden pencereye gerilmiş iplere asılı çamaşırlarının önünden. Hem zaten parmaklar içeriye öyle bir tıkılıp kalmıştı ki genç adam istese bile onları dışarı çıkarabileceğinden emin değildi. Kadın, evet, gibilerinden başını eğdi, artık durmanın olanaksız olduğuna inanarak.

Ama tren kavşakta durunca genç adam parmaklarını kolaycacık dışarı çekti. Sonradan onları dağlara götürecek olan küçük trende ise yeniden başlama fırsatı bulamadılar. Kadın genç adama sımsıkı sokulmuş oturuyor, onun parmaklarını öpmek ve elini kucağına bastırmakla yetiniyordu. Yol arkadaşları neşe içindeydiler; tren onları dağların yükseklerine doğru çektikçe manzara karşısında ufak hayranlık çığlıkları koparıyorlardı. "Hâlâ ne çok kar var!" deyip duruyordu karşılarında oturan kadın; bedeninden yayılan nemli, unlu kokuya bakılacak olursa bir fırıncı karısı. Genç kadın, "Ya öyle," diye karşılık verdi ona bakıp gülümseyerek. "Kendimi hiç de kirletilmiş gibi hissetmiyorum." Fırıncının karısı ayıp olmasın diye gülümsedi, sonra dikkatini yanında sabırsızlıkla kıvıldayıp duran kızına yöneltti. Küçük kız heyecanlıydı; çünkü bu, onun çıktığı ilk gerçek tatildi.

Göl şu ikindi saatinde bile parlak bir zümrüt rengindeydi. Gene baş başa kaldıklarına sevinerek beyaz otele giden kısa yolu yürüdüler. Girişte, tezgâhın ardındaki bekçiden başka kimse

yoktu; o da günün boğucu sıcağıyla gevşemiş, horul horul uyumaktaydı. Tren yolculuğunun ateşli şehvetinden bitkin düşmüş olan kadın tezgâha yaslanıp bekledi; kavşaktan telefon açarak oda ayırtmış olan genç adam da rezervasyon listesine baktı, anahtar tahtasının üstündeki çengellerin birinden bir anahtar aldı ve kayıt defterine bir isim karaladı. Tezgâhın üzerindeki bir kâsede görülmedik ölçüde iri, sarı şeftaliler duruyordu, genç adam bunlardan birini alıp suyunu akıtarak dişledi, kadına da sundu. Sonra elinden tuttuğu gibi onu merdivenden yukarı iteledi. Tatlı şeftali genç kadını canlandırmıştı, merdivenden yukarı nerdeyse koşmaya başladı; bir yandan koşarlarken erkek onun eteğini beline doğru sıyırmıştı bile. İpek kumaş bir şeyler fısıldıyordu. Kadının geriye doğru uzanan eli genç adamın sertleşmiş olduğunu hissetti. Adam ona, onlar odaya girdiler; hangisi daha önce, genç kadın bilemedi, ama odaya bakmaya bile zaman ayırmadan kendini sırtüstü yatağa bırakıp bacaklarını ayırabildiğince ayırarak erkeğin hamlelerini karşılamaya başladı. Erkek, sevişmelerine ara vermeden kadının şapkasını çıkardı ve havada kaydırarak bir köşeye fırlattı.

Genç kadın ortadan yarılmış gibi bir duygu içindeydi; ilişkinin daha başlamadan sona erdiğini ve kendisinin böyle ortadan ayrılmış, evine döndüğünü görür gibi oluyordu. Yerde, kapıyla yatak arasında, su sıçraklarından bir iz uzanmaktaydı. İşlerini bitirdikleri zaman kadın, erkekten, yerleri sildirmek için bir hizmetçi çağırmasını istedi. Uzakdoğulu bir kız olan hizmetçi yere çömelip soluk halıdaki şeftali lekelerini silerken onlar verandaya bakan pencerede durdular ve yeni inmeye başlayan akşamın, güneş batıp göğün rengi değişmezden önceki bu son dakikaların mavisini içlerine çektiler.

Ertesi gün gözlerini gene pencere dışındaki maviliklere açtılar; ama ikinci gece (kadın bunun ikinci gece olduğunu sanıyordu ya, zaman kavramını tümden yitirmişti aslında) erkek yumruğu büyüklüğünde bir çakmaktaşı açık pencereden hızla içeri düştü. Rüzgârın işiydi bu; rüzgâr akşamleyin şiddetlenmiş, şimdi çamların arasında ıslık çalmaktaydı; hizmetçi kızın şifoniyer üzerine koyduğu çiçek vazosunu da devirip kırdı. Genç adam koşup pencereyi örttü. Rüzgâr şimdi de pencere camını kıracak gibi ya-

pıyordu; kulaklarına uzaktan uzağa boğuk bir çatırtı geldi ki bu, bahçedeki süs köşkünün çatısının çöküşüydü. Çatı resim güzelliğinde ama ince ve kırılgan bir pagoda biçimindeydi ve şiddetli rüzgârda uçup gitmişti. Çaldıkları zile uzun süre karşılık veren olmadı; en sonunda hizmetçi kız geldi, vazo kırıklarıyla çiçekleri toplayıp dökülen suları sildi. Gözleri kızarmıştı, bunu gören genç adam ona, neyi olduğunu sordu. "Boğulanlar oldu," dedi kız. "Geceleyin dalgalar çok kabarmıştı; tekneleri devrilmiş." Sonra, hâlâ düştüğü yerde duran kocaman çakmaktaşına şaşkınlıkla baktı. Genç adam, "Bırak, kalsın," dedi. "Hatıra olur." Kız gene de taşı yerden alıp ona uzattı; genç adam da taşı hayretle elinde tarttı. Bu taşı dağ yamacından kopartıp pencerelerinden içeri fırlatmış olan gücü aklı almıyordu.

Daha sonra kadın, "Göğsüm bu taştan daha mı yumuşak" diye sordu. Erkek, evet, gibilerinden başını salladı ve başını, yumuşaklığını kanıtlamak istercesine kadının göğsüne bastırdı. Koridorlardan hızlı adımlarla gelip geçen telaşlı insanları açıkça, gene de uzaktan uzağa, duyabiliyorlardı. Yemek ısmarlamak için zil çaldıklarında da bütün garsonlar sel kurbanlarına yardım etmekle meşgul olduğundan, sandviçle yetinmek zorunda olduklarını öğrendiler. Açlıktan ölüyorlardı; genç adam sandviçlerin yanı sıra biraz da kakao istedi. Kadının, çakmaktaşından çok daha yumuşak olan göğsünü okşarken eğilip meme uçlarını emmeye başladı. Kadın içi giderek onun, memesini emen dudaklarına doğru uzandı; portakal rengine dönüşmüş meme ucu kabarıp sivrildikçe sivriliyordu. Erkek emmeyi sürdürdükçe kadın onun o kısa, kıvırcık saçlarını okşuyordu. Bir şeylerin kırıldığını - bir pencere ya da tabak, bardak gibi bir şeyler- duydular, bağırışmalar oldu. Panik patırtısı. Müşterilerin ağlaştığını da duyabiliyorlardı. Kadın, aklına minik çocuğunun ağlaması gelerek erkeğin saçlarını okşadı. Göğsü davul gibi gerilmiş, şişip üç katına çıkmıştı sanki. Rüzgâr pencereyi kamçılıyordu. Genç adam dudaklarını onun göğsünden çekerek, "Umarım kırılmaz," dedi. Kadın meme ucunu gene onun ağzına yönelterek, "Sanmıyorum," dedi. "Oğlumu emzirirken de böyle kabarmıştı."

Otel fırtınada yalpalıyordu; büyük bir yolcu gemisindeymiş gibi geldi genç kadına; geminin omurgalarının çatırdadığını du-

yuyor ve açık lombozdan içeri dolan havadaki keskin tuz kokusuyla uzaktan gelen, belli belirsiz, kusmuk karışmış yemek kokusunu alıyordu. Çaresiz, yemeği kaptanın masasında yiyeceklerdi, kaptan da ondan, gemi konserine katılmasını rica edecekti. Belki de limana hiç varamayacaklardı. Genç kadın ağlayacak gibiydi; çünkü meme başı öyle dikleşip sertleşmişti ki acımaya başlamıştı, acı orada odaklanmaya başlamıştı, bir yandan da meme başı ona ait değildi de uçup gidiyordu sanki, gemi doktorunun kesip atmış olduğu çiğ bir et parçası gibi. Genç kadın artık durmasını istiyor, ama erkek durmak bilmiyordu. Neyse ki dudakları bu kez öbür memeye kaydı ve onun başını emip kabartmaya başladı, gerçi bu da aslında ikizinin kaderini paylaşmak istiyormuşçasına, epey sertleşmiş durumdaydı. Erkek, "Acıyor mu?" diye sordu sonunda. O da "Evet, tabii, birbirlerini severler onlar," diye yanıtladı. Yandaki kamaranın, kendi yataklarının arkasına düşen lombozunun parçalandığını duydu.

Erkek eliyle onun vajinasını araladı ve penisini içeri öyle sertçe soktu ki kadın arkaya doğru bir kaykılıp silkelendi. Genç adam doğrularak aşağıya, organının kadının içine girip gizemli biçimde kaybolduğu yere baktı. Kendini ortaya çıkarmak da, kaybetmek de kendi elindeydi. Kadın birden saçına hafif, varla yok arası bir şeyin süründüğünü hissetti; elini kaldırıp yoklayınca parmakları kâğıdımsı, kuru bir şeye değdi. Bir çınar yaprağıydı; fırtına ilk çıktığında, taşın düşmesinden önce pencereden içeri uçmuş olsa gerekti. Genç kadın yaprağı genç adama gösterdi, o da gülümsedi; ama gülüşü, kadının içine dalıp çıkarak yaptığı hamlelerin ve kendini hep orgazmın eşiğinde tutmanın zevki yüzünden, bir kasılmaya dönüştü. Kadın elini onun kaba etlerinin altına kaydırdı. O kuru, kâğıdımsı yaprakla okşadı onu. Genç adam şöyle bir gerildi, ürperdi.

Çiseleyen yağmur dinmiş, rüzgâr durmuştu; kapıyı açıp balkona çıktılar. Genç adam, kadının beline sarılmıştı; fırtına bulutlarının dağılmasıyla ortaya çıkan yıldızlara baktılar; yıldızları şimdiye kadar hiç böylesine büyük görmemişlerdi. Birkaç dakikada bir, bir yıldız, siyah gök üzerinde eğimli bir çizgiyle kayıyordu, dalından kopmuş bir çınar yaprağı ya da âşıkların uyurken usul kıpırtılarla bir yandan bir yana dönüşleri gibi. Erkek,

"Bir Leonid yağmuru bu," dedi yavaşça. Kadın, başını onun omzuna yasladı. Aşağıda, göl kıyısında hayal meyal kıpırtılar görüyorlardı: kıyıya çıkarılan cesetler. Ağıt yakarcasına ağlayanlar vardı; bir ses, bağırarak, daha çok battaniye ile sedye istiyordu. Sevgililer yatağa döndüler ve kendilerini gene birbirlerinde yitirdiler. Bu kez kadın, içinde onun penisinin yanı sıra bir de parmağının kımıltısını hissedebiliyordu; parmak, penisin girip çıkan deviniminin yanında yandan yana gidip geliyordu, penisten daha da hızlıydı. Kadına gökteki kayan yıldızları anımsatıyor ve içinde fırtınalı göldeki gibi girdaplar, çırpıntılar yaratıyordu. Fırtına dinmiş değildi besbelli çünkü bembeyaz bir yıldırımın göle doğru dikey bir parıltıyla indiğini ve siyah pencere boşluğunu biçişini gözlerinin ucuyla gördüler, sonra perdeler şişip dalgalandı. Erkek "Çok şiddetliydi bu," diye fısıldadı, kadın da bu kez onu, tırnaklarının en ucuyla, daha yumuşak okşamaya özen gösterdi. Bu arada erkeğin bir parmağı da kadının anüsündeydi; canını acıtıyordu, ama o canının daha da acımasını istiyordu.

Kurtarma teknelerinin hâlâ ceset aradığı gölün üzerinde birkaç ışık vardı. Kurtarıcılar, geceyi gündüze çeviren şimşek çakıntısından sonra değil de hemen önce, tam tepelerinde çatırdamış olan yıldırımın etkisinden daha yeni yeni kurtulmaktaydılar. Rüzgâr gene güçlenince kıyıya bir an önce varmak için kürekleri hızlandırdılar, çünkü artık o gece başkaca ceset bulabilmelerinin yolu yoktu. Otel heyecanlı ya da acıdan akıllarını oynatmış insanlarla doluydu. İçeri durmadan ceset taşındıkça cam kapılar çarpıp duruyordu. Bodrumda olan bilardo salonunun zeminini basan sel suyu nerdeyse masa düzeyine yükselmişti, ama binbaşı oyununu bitirmeye kararlı, hiç istifini bozmadan, suların arasından masa çevresinde dönerek oynamayı sürdürüyordu. Son kırmızıyı ve pembeye kadar olan bütün renkleri almıştı. Şimdi işi zordu; masanın ta öbür ucundaki cebe girmesi gerekiyordu, neyse ki topa isabetle vurdu ve o hızla, tam cebin içine yuvarladı. Sular kalça düzeyine yükseledursun, o, birasını yudumlayarak sopasının ucunu tebeşirledi. Siyah top bir bandın yanındaydı; Binbaşı onu yerinden oynatmak için beyaz topu yuvarladı, harika bir vuruştu bu: siyah topu suların içine gömdü. Binbaşı hanidir kendi kendisine karşı oynamaktaydı; çünkü hasmı olan papaz, ölmek üzere

olanları kutsayabilmek için apar topar göl kıyısına koşmuştu. Binbaşı gergin bir gülümseyişle kendini kutlayarak sopasını astı ve yüzerek bilardo salonundan dışarı çıktı. Yüksekteki odalarında âşıklar, durup durup pencere camlarına abanan şiddetli rüzgâra karşın uykudaydılar; uyurken ellerini, gece içinde kayboluvermelerinden korkarmışçasına, birbirlerinin üzerinde tutuyorlardı. Balkonlarının karşısındaki bir çam ağacının üzerinde korkudan deliye dönmüş bir kara kedi, sarsılıp sallanan bir dala yapışmış duruyordu. Aşağı atlamak için bir gerildi, sonra çok yüksekte olduğunu sezinleyip durdu.

Kedinin ağaçta kalmış olduğunu tam iki gün kimse fark etmemişti. Genç sevgililer pencerelerinin dışında birtakım hışırtılar duydular ve ne olduğunu anlamak için yataktan kalkıp baktılar. Binbaşının, ağırlığı altında gıcırdayıp yaylanan, uzun bir duvar merdivenine tırmanmakta olduğunu gördüler. Usul usul sallanan perdelerin ardından bu çetin kurtarma harekâtını izlediler. Kedi sırtını kamburlaştırarak adama tıslıyordu; derken onun uzanan elini pençeledi. Askerin dudaklarından dökülen ayıp lafı duyunca genç kadın kıpkırmızı kesildi, çünkü böyle sözlere alışık değildi. Bir süre sonra binbaşı, boynuna sımsıkı yapışmış kediyle birlikte merdivenden aşağı indi.

Genç kadın binbaşının elindeki kanlı kırmızı çiziği görür görmez kendi bedeninin içinden bir kan pıhtısının gürültüyle kopup aşağı kaydığını hissetti ve bu kötü haberi sevgilisine verdi. Onun kızıp sinirlenmemesine hem şaşırdı hem de sevindi. Gene de ortada bir sorun vardı. Yanında hiç eşya yoktu. O ağır bavulunu ana hattaki trenin koridoruna bırakmıştı; bütün yolcular kavruk ovanın orta yerindeki o köyceğizde indikleri zaman içlerinden biri yanlışlıkla onun bavulunu almış olsa gerekti. Genç kadın bavulun çalınmış olabileceğine inanmıyordu. Her neyse, kavşakta aktarma yaptıklarında bavulun yerinde yeller esiyordu, içindeki giysiler, iç çamaşırları, tuvalet eşyaları ve oğluyla annesine alınmış armağanlarla birlikte.

Zili çalıp hizmetçiyi çağırmak durumundaydılar. Terbiyeli bir kız olan hizmetçi, okul parasını çıkarmak için çalışan bir Japon kızıydı; genç kadının derdini anlamakta güçlük çekti. Kadın otelin mektup kâğıtlarından birinin üstüne resim çizmek zorunda

kaldı; sopa gibi bir kadının yanında bir yeniay. Hizmetçi kız pespembe kesilerek dışarı çıktı. Neyse ki kendisi de kanama durumundaydı; bir havlu bulup getirdi, uzatılan bahşişi almayarak kaçarcasına gitti.

Yattıkları yerden erkeğin aile fotoğraflarına baktılar. Freud'u deniz kıyısında gösteren fotoğraf genç kadının pek hoşuna gitti: Ünlü doktorun üzerindeki şu siyah yollu mayo, kendi elbisesinin kumaşından yapılmış olabilirdi. Genç adam da kıs kıs gülüyordu. Küçük kız kardeşine özellikle düşkün olduğu anlaşılıyor, onun resmine baktıkça, gülümseyişi hüzne bürünüyordu.

Yemeğe indiler. Genç adam kadına, salondaki çigan topluluğunun müziğiyle dans edecek kadar iyi olup olmadığını sordu. Kadın, iyiyim, gibilerden başını salladı. Masalar arasında dans ederlerken de başını erkeğin omzuna yasladı. Erkek, "Kanın aşağı doğru kaydığını hissedebiliyor musun?" diye sordu. "Her zaman," dedi kadın. "Her sonbaharda hasta düşerim ben." Kiraz tadındaki dudak boyasının kokusuyla içi gıcıklanan erkek eğilip öptü onu; boyanın ılık yapışkanlığını tadınca isteği daha da arttı. Kadın soluk alabilmek için geri çekilmek zorunda kaldı; ama kendi dudak boyasının kiraz tadını onun dudaklarından almak hoşuna gidiyordu; gene öpüştüler, sayısız, kısa kısa dudak dokundurmalarıyla. Kadın, müziğin, içine şarkı söylemek isteği verdiğini söyleyerek kendini gene geri çekti. Ama daha şimdiden, dans edenlerle yemek yiyenlerin bir çoğu gözlerini onlara dikmiş bakıyorlardı. Genç adam kadının elbisesinin eteğini yukarı kaldırmıştı. Kadın mecalsiz ellerle eteğini indirmeye yeltendi ama duyduğu zevk boğazını kurutmuştu, genç adam da ısrar ediyordu: "Ne olur, bırak yapayım. Ne olur." Kadının kulağında bir kedi gırıltısı, bir dilin ıslak hamlelerine karışmıştı. "Ama her yanın kan içinde kalacak," deki kadın. Erkek, "Umurumda değil," dedi. "Senin kanını istiyorum." Kadın da kollarını gene onun boynuna doladı ve bıraktı onu, dilediğini yapsın. Dans edenlerle yemek yiyenler onlara göz kırparak gülümsüyor, onlar da buna gülümseyerek karşılık veriyorlardı.

Genç adam, "Yeterince kanlı mı" diye sordu, etinin yağlarını kesip atarken. Kadın onun parmaklarını tutup öptü. "Şimdiye kadar hiç bu kadar iyisini yememiştim," dedi. "Anlayamıyor

musun?" Yediği biftek yitirmekte olduğu kanı yerine koymuştu; sonradan ağaçların altına koştular ve göl kıyısındaki çimenlerin arasında gene seviştiler. Arada bir kapı açılıp kapandığında çigan müziği kulaklarına geliyordu ve tepelerinde hep o görülmedik büyüklükteki yıldızlar vardı. Kanadığı sırada sevişmek pek o kadar rahat değildi, beri yandan sevişmenin sakıncalı bir son doğurabileceğinden kaygısı olmadığı için genç kadın kendini daha bile kapıp koyuverebiliyordu. Gece yarısından sonra odalarına çıktıkları zaman pencereden içeri gene çınar yaprakları girmiş olduğunu gördüler. Kadın, yarı şaka, bunları işe yaratabileceğini söyledi. Erkeğin diş fırçasını alıp dişlerini ovarken erkek kollarını ona sardı ve ensesini usul usul öpmeye girişti. Dışarda gene şimşekler çakıyor, gökgürültüsüz yayılan parıltılar karlı dağ doruklarını ta yakınlarına getirirken fırtınayla selin geride bıraktığı döküntü ve yıkıntıları aydınlatıyordu.

Beyaz Otel'DEN KARTPOSTALLAR:

Yaşlı bir hastabakıcı:

İkisi de felçli olan çok tatlı bir genç çifte elimden geldiğince yardım ediyorum. Birlikte böyle tatile çıkmaları büyük cesaret doğrusu. Güvertedeki koltuklarında, paylaştıkları battaniyenin altına gömülmüş oturuyorlar. (Gölün ortasında, bir yattayız). Yemekler çok iyi, Elise de giderek canlanıyor, sevgilerini yolluyor.

Bir sekreter:

Bugün son günün, umarım bulunduğun yerde hava sıcak ve kurudur, burada hava çok sıcak, hiç bulutsuz, her yer puslu, gölde bir teknedeyiz, tavuk kemikleri sıyırıp şarap içiyoruz. Otel harika, broşürlerinden daha üstün, müşteriler de oldukça seçkin.

Bir papaz:

Üç direği, İsa'nın çilesinin bir simgesi, beyaz yelkeniyse

O'nun sevgili kefeni olarak görüyorum. Bu benim, cemaatimi terk ettiğim için duyduğum suçluluk duygusunu hafifletiyor. Anacığım, umarım sağlık durumun iyidir. Burda hava pek güzel. Bir kaç gün önce genç, tatlı bir Katolik kız kollarımın arasında boğuldu. Beni merak etme. Yolladığın kitapçığı okuyorum.

Japon hizmetçi kız:

İnanılmaz şey, benim sevgililer (ay âşıkları) gün ağarırken kalkıp tekneyle açıldılar. Yani ben ve arkadaşlarım akşama dek onların yatağını düzelteceğiz; yataklarının durumu anlatılacak gibi değil. Haiku yazacak zamanım yok.

Bir korseci:

Su, korkunç soğuk geliyor; ama yarın gözümü yumup atlamalıyım. Elimi teknenin yanından suda sürüyorum. Yanımdaki genç adamın eli kadının neresinde, ne sen sor, ne ben söyleyim. Neyse, hayat devam etmek zorunda. İnsan eşini yitirdikten sonra aynı şey değil elbet, gene de tatilin geri kalan yanında sevgili kocamın hatırı için hoşça vakit geçirmeye çalışmam gerek.

Bir binbaşı:

Yattan çok asker gemisine benziyor. Savaş öncesinden bu yana her şey değişti. Üst üste, sıkışmış durumdayız. Elimde bir Gatling marka mitralyöz olsa da biraz yer açsam, diye içimden geçiriyorum. Sel epey insan temizledi, ama yeterli değil. Cesetler! Dört bir yanda! Dick yarın, ilk trenle geliyor.

Bir saat yapımcısı:

Gaza bulanmış paçavra gibi tutuşuverdi. Bir an, güzel tekne gezimizin tadını çıkarıyorduk, bir an sonra otelimizin bir talaş yığını gibi yandığını gördük. Güneşi göremez olduk, alevler öylesine parlaktı! Yani, anlayacağın, sırtımızdaki giysiler dışında neyimiz var, neyimiz yoksa kül oldu.

Bir botanikçi:

İnsanın yüreği paralanıyor. Dün son derece nadide bir Alp Gülü türü bulmuştum. Otelde bırakıp çıktım, doğallıkla, o da yandı, kül oldu.

Bir bankacı eşi:

Gözlerime inanamadım. Oracıkta, suyun ötesinde otelimiz yanıp kül olmaktaydı oysa bu genç adam sevgilisini kucağına çekip iyice yerleştirmekle meşguldü! Anlarsın ya? Güvertede oynanan halka geçirme oyunu gibi! Oysa çevremiz çığlık çığlığa bağıran, otelde akrabaları kalmış insanlarla doluydu!

Bir sigortacı:

Kendilerini üst kat pencerelerinden aşağı atanları görmek feciydi. Yangına basınçlı su fışkırtıyorlardı ama işe yaramaz gibiydi. Tanrıya şükür, Elinor yanımdaydı. Oysa bugün otelde kalsın da biraz dinlensin diye baskı yapmıştım. Her neyse, biz sağız ve iyiyiz, yakında görüşürüz.

Karısı:

Güzel tanrıma şükürler olsun ki Hubert yanımdaydı. Sel felaketinden sonra yat gezisi yapmaya pek istekli değildi, ama ben, gelsin diye zorladım. Gerçi akşamları soğuyor; ama hava pek hoş. Bu tatil çok iyi geldi bana, hem bir sürü harika insanla tanıştık.

Bir oğlan çocuğu:

Dallarda Japon feneri gibi asılmış duruyorlardı.

Bir köy papazı:

Lakin ölüler dirilecek; hiç korkum yok bundan. Ve bu kokuşmuş ten, temiz gömlekler giyecek. Dağa tırmanırken yanımızda olan yaşlı hanım yangında can verdi. Gene de ben ruhumla Tanrı'yı yücelteceğim.

Balayına çıkmış bir çift:

Gerçi tatilimize gölge düşürdü ama biz gene de çok mutluyuz. Göller ve dağlar ülkesi burası, manzaralar da soluk kesici.

Bir fırıncı eşi;

Yüreklerimiz kan ağlıyor. Anneciğimiz oteldeki korkunç yangında can verdi. Tanrıya şükür biz tekneyle göle açılmıştık,

ama her şeyi gördük. Kâğıt gibi yanıp kül oldu koca otel. Annemin odasını da görebiliyorduk. Ama ne olsa çok yaşlıydı, fazla kederlenmemeliyiz. Biz çocukların hatırına neşeli olmaya çalışıyoruz, sen de öyle yapmalısın.

Bir satış elemanı:

Yatak odalarından birinin perdeleri uzun süre kapalı kalmıştı, ama dün açıldı; yangının bununla bir ilişkisi olabileceğini söylüyorlar ama benim buna aklım ermiyor doğrusu.

Metresi:

Hizmetçi kızlardan biri yatakları düzeltirken bir sigara yakmış, yangın bundan çıkmış olsa gerek, diyorlar. O Japon kızının koridorda sigara içtiğini gördüm; insanın komiğine gidiyor çünkü her zaman öyle hanım hanımcıktırlar ki! Şansımıza, yanan kanat bizim bulunduğumuz yerin uzağındaydı, bu yüzden bizim eşyalarımıza bir şey olmadı.

Emekli bir karı-koca:

Hâlâ çok karlı olan dağın, güneş ışınlarını yansıtmasıyla ilgili bir şeyler söylüyorlar. Bizim okurken kullandığımız şu cam gibi olsa gerek. Her ne olursa olsun korkunç bir trajedi bu; sen de ateşe çok dikkat et, hayatım. Otel personeli harikulade. Her şeye karşın geldiğimize değdi doğrusu; hayatta ancak bir kez yaşanacak bir tatil. Sizin sayenizde gerçekleşti, sağolun.

Bir opera şarkıcısı:

Eve dönmezden önce birkaç gün dinlenmek için dağlara geldim. İyi geldi galiba. Son haftalar çok gerilimli geçmişti, bu yüzden buradaki nefis yemekleri yiyip harika manzaraları seyretmek dışında yapılacak hiçbir şey olmaması, doğrusu pek hoş. Tek olumsuzluk uykularımın biraz bozuk olması, gene de biraz gevşemeye başladığını hissediyorum. Yakında görüşeceğiz.

Bir terzi kadın:

Minik kızım öldü. İçim kan ağlıyor. Sana bir kart atarım diye

söz vermiştim ama böyle bir şeyi mi bildirecektim! Yavrum buraya gömülüyor, hemen sonrasında da yola çıkıyorum.

Bir avukat:

Tek olumsuz şey geceleyin yaptıkları gürültü. Anlayışla karşılamalıyız elbet ama bizim de kaybımız oldu; hem bu, başkalarının uykusunu berbat etmenin mazereti olamaz. Şikâyette bulunduk ama otel müdürü onlara söz geçirmeyi beceremiyor ya da istemiyor.

Emekli bir fahişe:

Bir beyefendi, vücudumun güzelliğini övücü şeyler söyledi, demek ki belli olmuyor. Her geçen gün biraz daha güç kazanıyor ve duruma alışıyorum. Sol yanımda beni aşağı çeken bir ağırlık varmış gibi ama bu da geçecek, herhalde. Ben şanslıyım, burada benden daha kötü durumda bir sürü insan var. Hava iyi gidiyor, yemekler dersen birinci sınıf.

Kimsenin içinden dans etmek gelmiyordu. Müşteriler yemeklerini sessizlik içinde yerken tatlı, hüzünlü parçalar çalan çigan orkestrasını duygulanarak dinliyorlardı. Çalgıcılardan biri, bir kemancı, yangın sırasında asansörde kapalı kalmış ve tanınmayacak biçimde yanmıştı. Genç âşıklar belki dans ederlerdi ya, onlar da yemeğe inmemişlerdi.

İki melodi arasında, yalnızca keyifsiz konuşma seslerinin ve servis tabaklarının saygılı şıkırtılarının duyulduğu bir sırada, binbaşı yerinden kalktı (her zaman yalnız yemek yerdi, köşedeki küçük bir masada), sahneye yürüdü, terlemiş, tombul orkestra şefine bir şeyler söyledi, o başıyla onay verince de mikrofonla konuklara seslendi. İvedi bir meseleyle ilgili olarak otel konuklarından olabildiğince çok kişiyle konuşmak istediğini bildirdi; yemeklerini bitirince barda birer içki almak, sonra da bilardo salonunda toplanmak isterler miydi? Binbaşının konuşması bitince bir sessizlik oldu, sonra konuşma sesleri biraz yükseldi. Konuklardan belki de üçte biri gidip "çılgın binbaşı"nın (birçokları ona böyle derdi) onlarla ne konuşmak istediğini anlamaya

karar verdi. Kahve fincanları boşalıp bardan likörlerle brendiler sağlandığı zaman hatırı sayılır bir kalabalık bilardo salonuna indi ve masayı çevreleyen sıralara oturdu. Yeşil çuha, selden sonra hâlâ kurumamıştı ve spot ışıklarının altında, yeşil, sıvışık yosun kaplı bir yüzme havuzu gibi yer yer parlıyordu.

İngiliz olan ve Lionheart (Aslanyürek) adını taşıyan binbaşı, bilardo masasının bir ucunda durdu ve sonradan gelenler arkada toplansın diye bekledi. "Geldiğiniz için sağolun," diye söze başladı, tok, gene de çınlayıcı bir sesle. "Buraya ölümden konuşmaya gelmediğimi hemen belirterek sizi rahatlatayım. Ölümle eskiden tanışırız biz; o, beni hiçbir zaman korkutmamıştır. Şimdi selde ve yangında ölenlerin yasını tutuyoruz ama benim size söylemek istediğim bu değil. Olur böyle şeyler. Tanrı'nın işidir. Üzerimize pek kara bir gölge düşürmesine izin vermemeliyiz." Bu sözleri duyan konukların arasında hafif bir onay kıpırtısı dolaştı; kimileri, karşılarındaki bu uzun boylu, seçkin görünüşlü askere yepyeni bir saygıyla baktılar.

Binbaşı yere bakarak, düşüncelerini toparlamak için zaman kazanıyormuş gibi ağır ağır sigarasını söndürdü. Bilardo salonuna inen derin sessizliği yalnızca siyah bir kedinin gırıltısı bozuyordu. Otelin kedisi olan (müşterilerin de pek sevdiği) bu hayvan, kalabalıkla birlikte aşağı inmiş, saat yapımcısının karısının kucağına kıvrılıp yatmıştı; kadın da onu okşuyordu. Kedinin tüyleri yangında kötü dağlanmış, ama neyse ki başkaca bir şey olmamıştı.

"Şu var ki çevremizde tuhaf şeyler olmakta," diye binbaşı kesin bir ifadeyle konuşmasını sürdürdü. Sözleri iyice anlaşılsın diye bir an duraladı. Askeri bir yetkenin tınlamını taşıyordu bu sözler. Mühendis Henri Poussin içinden, bu adam savaşta iyiymiştir, diye geçirdi. Savaştan önce silik biri, sonra da bir başka yönden gene silik ama yaşanılan zamanın ana teması ivedilik ve şiddet olduğunda Lionheart gerçekten aslan kesilmiştir, herhalde.

Alman avukat Vogel, "Bu sözünüzü lütfen biraz açıklar mısınız, binbaşı?" dedi sertçe.

Binbaşı saklamaya bile zahmet etmediği bir küçümsemeyle baktı ona. Vogel ilkesiz ve ahlâksız bir adamdı. İskambil oyununda hile yaparken yakalanmıştı. "Elbette," dedi binbaşı usulca. "Şu kayan yıldızlar." Salondaki kalabalığın sessizliği -Vogel dı-

şında- hepsinin soluklarını tutmalarıyla daha da derinleşti. "Bunları herkes gördü," diye binbaşı sakin bir sesle ekledi. "Yalnızca birkaç kişi değil, herkes ve yalnızca birkaç gecede değil, hemen hemen her gece. Kocaman, parıl parıl, bembeyaz yıldızlar."

Satıcının metresi, "Çınar yaprakları kadar büyük", diye yumuşak, âdeta afyonlu bir sesle mırıldandı. Sesini yükseltmiş olmaktan korkuyormuş gibi ellerini birbirine kenetlemiş, sıkıyordu.

"Aynen," dedi binbaşı.

Saat yapımcısı, karısının elini itip ayağa fırlayarak, "Karaağaçların yaprakları da kıpkırmızı," dedi. "Bizden başkası fark etti mi bunu?" Gözlerini heyecanla çevresinde dolaştırdı ve birçok baş, evet, dercesine sallandı. Saatçi otelin arkasındaki çimliğin ucunda kümeleşmiş duran karaağaçlardan söz ediyordu. Baş sallamış olanlar gözlerini yere indirip tedirginlikle dudaklarını dişlemeye başlamışlardı ama başka sesler, ürkek bir heyecanla yükselerek bunun doğru olmadığını ileri sürüyordu. Ne var ki bu sesler pek inandırıcı olmadı ve çabuk sustu. Salona gene mutlak bir sessizlik indi ve havaya hissedilebilir bir soğukluk yayıldı. Telaş ve umarsızlık uyandırmak istemeyen binbaşı toplantıya bir kaç dakika ara vererek yukarı çıkıp kadehlerini tazelemeyi önerdi. Sonra birden bir yorgunluk duyarak oturdu ve merdivendeki itişmelerle konuşma sesleri arasında Vogel, kayarcasına ona yaklaştı; çerçevesiz gözlük camları hain hain parlıyordu. "Size şaşıyorum, Lionheart," dedi, önemsemezcesine; ama sesinde küçümseme ve kızgınlığın keskin çeliği vardı.

Binbaşı arkasına yaslandı, "Öyle mi? Ne yönden?"

"Hanımları paniğe veriyorsunuz. Onları meselenin dışında tutamaz mıydınız? Ben sizin bu telaş uyandırmaya yönelik düşüncelerinizi asla benimsemiyorum. Ama bir an için doğru olduklarını varsaysak bile, hanımları neden bulaştırdınız bu meseleye?"

"Birincisi, Vogel, siz hanımların zekâsını küçümsüyorsunuz. Hareketsiz işlerde çalışan kimselerin huyudur bu ve her zaman yanlış, kimi zamansa tehlikelidir."

Vogel, hafifçe kızarmakla birlikte soğukkanlılığını korudu.

"Ya ikincisi?"

"Kendi güvenlikleri için... hepimizin güvenliği için... ak-

lımızın ermediği bir şeylerin tehdidi altında olduğumuzu anlamaları gerekir. Yani, *ben* bu şeylere akıl erdiremiyorum ama ne yaparsınız, ben Alman eğitimi almak ayrıcalığından yoksun kalmış bir adamım."

Avukat hiçbir şey söylemeden uzaklaştı. Asker onun kışkırtmasına uyarak kaba sözler söylediği için sıkılmıştı. Ama düşüncelerini gene hemen eldeki ciddi konunun üstüne eğdi, çünkü öbür konuklar da şimdi ellerinde kadehleriyle yeniden salonda toplanmış, onun konuşmayı sürdürmesini bekliyorlardı. Binbaşı ayağa kalktı. Bir an başı dönüp hafifçe sallanarak bilardo masasının nemli kenarına tutundu.

"Önemli olan," diye konuştu, "bizlerin gördüklerimizi birbirimizle açıkça paylaşmamız ve elimizden gelirse bunlara akılcı açıklamalar bulmamızdır. Örnekse, acaba göle yıldırım düştüğünü benden başka gören oldu mu? Kıpkızıl bir yıldırım, hem de tam anlamıyla dikey." Soru sorarcasına çevresine bakındı. Kısa, gergin bir sessizlikten sonra orta yaşlı bir hastabakıcı yüzüne kan basarak usulca, "Evet, ben de gördüm," dedi. Gaga burunlu, avurdu avurduna çökük bir muhasebe uzmanı, "Ben de," dedi. Karısı da başını kesin bir onayla sallıyordu. Birçok kişi de utanmış gibi usul usul baş sallayarak tedirgin yüzlerle içkilerini yudumladılar. Binbaşı, başkaca tuhaf olaylar bildirmek isteyen olup olmadığını sordu.

Sekreter olan eli yüzü düzgün, sarışın bir genç kadın, "Bir balina sürüsü," dedi. "Dün sabah, erken saatte yüzmeye gitmiştim. Hayal görüyorum sandım, çünkü bu gölün dışarıyla hiçbir bağlantısı yoktur. Olacak şey değildi! Şimdi düşünüyorum da gördüklerim alçağa inmiş bulut kümeleri olsa gerekti; eminim bundan."

Vogel, "Belki de akşamdan kalma balinalardı," dedi pis pis kıkırdayarak.

"Hayır, ben de gördüm onları," diyerek Vogel'in uçuk benizli kız kardeşi söze karıştı. "Özür dilerim, Friedrich," diye çabucak ekledi. "Ama doğruyu söylemek zorundayım. Şimdi açıklamama gerek olmayan bir nedenle gün ağarırken kalkmıştım; o zaman pencereden dışarı baktım."

Binbaşı yumuşak, tatlı bir gülümseyişle, "Ve balina gördünüz,

öyle mi?" diye genç kadını yüreklendirdi.

Genç kadın, "Evet," diye yanıtladı. Mendilini elinde büküp duruyor, ağabeyi de ona küçümseme ve nefret dolu bakışlar fırlatıyordu.

Balina sürüsünü başkaca gören olmamış, ama zaten bir önceki gün sabahleyin şafakta kalkan başkan kimse de yokmuş. Vogel'in kız kardeşinin sıkılmayı göze alarak yaptığı bu dürüst açıklama herkesi çok etkilemişti.

Binbaşı, "Başkaca tanıklık etmek isteyen var mı" diye sordu. "Tuhaf olaylar, tuhaf görüntüler falan?"

Salonun mutlak sessizliği içinde gözler oraya buraya kaymaktaydı.

"Öyleyse bu gördüklerimizi ele alalım. Kayan yıldızlar. Kızıl renkli yapraklar Yıldırım. Bir balina sürüsü.."

En uzak köşede oturmuş, o kısa, zarif sakalını sıvazlayarak olayları dikkatle ama dışardan izlemiş olan Bolotnikov-Leskov şimdi söze karıştı. Böylesine kalburüstü bir devlet adamının sesi anında herkesin saygısını kazandı, onun siyasal görüşlerine katılmayanların bile. "Kayan yıldızlarla kızıl yaprakları ve o yıldırımı açıklayacak (göğüs geçirerek ellerini yana açtı) hiçbir şey düşünemiyorum. Ama sanırım balinalar konusunda bir açıklama yapabilirim. Madame Cottin..." -Bolotnikov-Lesko, mavi elbiseli, tombul korseci bayanı eğilerek selamladı, o da buna karşılık gülümseyerek başını eğdi- "bir korsecidir. Bütün korselerin bir bölümü de... dobra dobra konuşmamı bağışlayın... balina ölüsüdür. Madame Cottin'in buradaki varlığı... ki olağanüstü sıcaklığı ve canlılığıyla hepimize neşe kaynağı olmuştur... onun buradaki varlığının, balinaları, söz gelimi çağırmış olması bana hiç de olmayacak bir şey gibi gelmiyor. Onları buraya çekmiş, onlara şarkı söylemiş, buranın yolunu göstermiş, falan olması."

Madame Cottin, kızarmış yanaklarını yelpazeleyerek gerçekten de bir çok kereler, kendisi yakınlarda olduğu zaman başka bayanların da balina gördüklerine tanık olduğunu söyledi.

Bolotnikov-Leskov ona bakıp bir delikanlı gibi kızararak, teşekkür edercesine başını eğdi.

Balinaların görülmesinin bu akılcı, yani hemen hemen akılcı açıklaması orada bulunanların neşesini yerine getirmişti; birkaç

tanesi bundan yüreklenerek, tanık olmakla birlikte bildirmeye korktukları garip olayları anlatmaya başladılar. Lutherci bir papaz bir akşam yemekten önce kiliseye doğru yaptığı gezinti sırasında, porsuk ağaçlarının arasında uçan bir meme gördüğünü açıkladı. "Önce yarasa sandım ya, memenin başı açıkça seçiliyordu," dedi.

Kır saçlı, dolgun göğüslü bir kadın, geçenlerde bir ur yüzünden bir göğsünün alınmış olduğunu bildirdi. Binbaşı Lionheart ona açıkyürekliliğinden ötürü teşekkür etti ve salonda bir anlayış ve acıma mırıltısı dolaştı. Gözle görünür biçimde sararmış olan Vogel, gölün sığ sularında taşlaşmış bir dölüt gördüğünü sandığını ama bunu fosilleşmiş bir ağaç dalı da olabileceğini söyledi. Kız kardeşi ağlamaya başlayarak on yıl önce bir çocuk aldır-mış olduğunu itiraf etti. Salona gergin ve şaşkın bir sessizlik indi; Vogel'in bu olaydan hiç haberi olmadığını herkes görebiliyordu. Adamcağızın yüz kasları oynamaya başlamıştı. Binbaşının içi, bu sopa gibi kurumuş Alman avukatına karşı bir acımayla burkuldu.

Vogel'in kız kardeşi şimdi bastıramadığı hıçkırıklarla sarsılıyordu. İnsanın dinlemeye dayanamadığı, hançeresini parçalayarak çıkan, kuru bir sesti bu; selle yangın felaketlerini kılları kıpırdamadan atlatmış olan erkekler şimdi sinirlerini yatıştırmak için sigaralarını, purolarını yakmaya davranmışlardı. Köy papazı, Vogel'in yanından uzanıp kadının kolunu sevecen ama titremeyen bir elle tutarak ayağa kalktığı ve konuklarla bilardo masasının arasından yol açarak kadını dışarı yeddiği zaman herkes rahat bir soluk aldı. Papazla kadın dışarı çıkarlarken fırıncının karısının kocasını dirseğiyle dürtüp bir şeyler fısıldadığı, fırıncının da başını, olmaz, gibilerden sarstığı görüldü. Ama ortalık yeniden sessizleşince fırıncı ayağa kalktı ve zor duyulan, tutuk bir basit işçi sesiyle kendisinin de göl suları üstünde kayan bir dölyatağı görmüş olduğunu söyledi. Gölde tek başına balık avlamaktaymış. Dölyatağı, suyun yüzeyini belli belirsiz sıyırarak hızla uçup gitmiş. "Bazen insan tek başına açıklarda balık avlarken hayal görmeye başlıyor, hele şafakta ve gün batımında. Ama bunun hayal olmadığı kesindi." Fırıncı böyle diyerek yerine oturdu ve destek ararcasına karısına baktı.

Binbaşı Lionheart fırıncının komik, kaba şivesini dinlerken o sarımtırak dişlerini göstererek gülümsemekten kendini alamamış

ama yanak kaslarını geriyormuş gibi yapmaya çalışmıştı. Bolotnikov-Levkov bile bütün o devrimci ülkülerine karşın, gizlice gülümsüyordu. Binbaşı salondakilere, fırıncıdan başka havada dölyatağı gören olup olmadığını sordu. Bunu izleyen sessizlikte birisi, fırıncının herhalde bir somun ekmek görmüş olacağını söyledi ve gerginliği rahatlatan kıkırdaşmalar duyuldu. Derken köşedeki gölgeler arasından bir erkek sesi yükselerek, "Buz ırmaklarını göreniniz var mı?" diye sordu. "Dağlarda?" Bu soru dudaklardaki tüm gülümsemeleri sildi ve salona gene ürpertili bir hava indi.

Konuklardan bazıları kayan yıldızlarla yıldırımı, kızıl yapraklarla buz ırmaklarını ve diğer acayiplikleri açıklamak için çeşitli çabalar gösterdilerse de bunların hiçbiri inandırıcı olamıyordu, bizzat ileri sürenler için bile. Binbaşı, herkesin tetikte olması, gözünü dört açması tavsiyesiyle toplantıyı kapattı. Bolotnikov-Leskov bütün oradakiler adına binbaşıya teşekkür etti- salondakilerden gene bir onay mırıltısı yükseldi- ve içlerinden herhangi birinin olağandışı bir şey görecek olursa hemen binbaşıya bildirmesini önerdi; binbaşı gerek duyduğunda onları yeniden toplantıya çağırmak yetkisine sahip olacaktı. Öneri, ağırbaşlı bir coşkuyla kabul edildi.

Konuklar ikişer ikişer merdivenden yukarı çıkarlarken fırıncı kendini orta yaşlı hastabakıcının yanında buldu. Kadın bu fırsattan yararlanarak fırıncıya, bu akşam kendini iyi hissetmediği için erken yatmış olan genç yeğeninin daha bir ay önce bir ameliyatla dölyatağının alınmış olduğunu anlattı. "Kendini toparlasın diye buraya getirdim onu," dedi, başkaları duymasın diye alçak sesle. "Çok acıklı bir durum; çünkü kızcağız daha yirmi beşinde bile yok. Durumunu herkesin içinde söylemek istemedim; çünkü başkalarının bilmesi yeğenimi çok üzecektir. Şu andaki üzüntüsü zaten yetiyor! Gene de sizinle karınızın gerçeği bilmenizi istedim." Fırıncı minnetle onun kolunu sıktı.

Genç âşıklar epey bir süre akşam yemeğine inmeyi göze alamadılar. Sonunda indikleri zaman kendi masalarının yeni müşterilere verilmiş olduğunu gördüler. Beyaz otelin kapısını çalan

umut dolu müşteri akınının hiç sonu gelmediği için boş masa bekletmek otelin kaldıramayacağı bir lükstü. Şef garson bunları genç çifte özür dileyerek anlattı; onların artık bütün yemekleri odalarında yiyeceklerini varsaymış olduğunu söyledi. Biraz beklemelerini rica ederek gitti. İki kişilik masada tek başına oturmakta olan tombul, boyalı sarı saçlı, gösterişli bir kadınla Madame Cottin- bir şeyler konuştu. Madame Cottin, peki, dercesine başını eğdi ve karşıdaki genç çifti gülümseyerek yanına çağırdı. Başgarson da hemencecik sandalye bularak sevgilileri bu masaya oturttu. Sıkışık oturmak zorundaydılar; genç adam, korseci kadını rahatsız ettikleri için binbir özür diledi ama Madame Cottin onun özürlerini gülerek geri çevirdi. Masanın altında bacaklar ister istemez birbirine sürtündükçe korseci kadın çığlık çığlığa kahkahalar atıyordu.

Arkadaş bulduğu için çok sevindiğini söyledi genç çifte. Kocası selde boğulmuştu ve yalnız başına olmak onun için kolay değildi. Bir mendil çıkarıp gözündeki yaşı sildiyse de hemen ardından, acısını onlara yansıttığı için özür dilemeye girişti. "Pek ağlamamaya çalışıyorum," diyordu. "Başlangıçta avunamıyordum; herkesi hayatından bezdirdim, eminim bundan. Sonra kendi kendime, toparlanman gerek, dedim, buraya hoşça vakit geçirmeye gelmiş olanlara haksızlık ediyorsun, dedim."

Genç adam onu metanetine hayran olduğunu söyledi. Bundan önce de birkaç kez akşam yemeği sırasında Madame Cottin'in, gülüp dans ederek topluluğun neşe kaynağı olduğu onun dikkatini çekmişti. Madame Cottin buruk bir gülümsemeyle, "Kolay değildi," dedi. Gerçeği sorarsanız kalbi kocasının tabutundayken şen şakrak davranışlar sergilemek ona son derece acı vermişti.

Madame Cottin feci yangın felaketinden sonra durumunun biraz kolaylaştığını sözlerine ekledi. Başkalarının taze acısını görmek, kocasının yitimiyle kendi arasına bir mesafe koymuş gibiydi. Hem zaten diri diri yanmakla kıyaslanınca suda boğulmak insaflı bir ölüm tarzı sayılırdı. İnsan isterse kendinden daha kötü durumda olan birilerini her zaman bulabilirdi. Madame Cottin gene gözlerini sildi ama geceye kasvet çökertmek istemediği için yeniden neşelendi ve gülünç fıkralar anlatmaya başladı, özellikle de kendi müşterileri üstüne. Genç aşıkların ikisi de ona gönül ver-

mişlerdi. Madame Cottin'in kadın (hatta erkek) müşterilerine korse provası yapmak konusunda anlattığı komik hikâyelere güldükçe yanaklarından aşağı yaşlar akıyordu. Korseci kadın bol bol yiyip içtikten sonra eliyle kendi sımsıkı korseli göbeğine bir şaplak atarak kendisinin kendi malları için canlı reklam olduğunu ileri sürdü. "Aslında bedenim tam şuraya kadar!" diye gülerek ellerini, tuttuğu balığın boyunu gösteren bir balıkçı gibi açtı, öyle ki odanın karşı yanından onunla göz göze gelen fırıncı bu hareketi yanlış yorumladı ve ağzı keyifle kulaklarına vararak ona taş çıkarmak istercesine kendisi de kollarını iki yana açtı. Zaman hızla geçiyordu, yan masadaki saatçi bütün duvar, cep ve kol saatlerinin hızını üç kat arttırmışçasına.

Sevgililer Madame Cottin'i odasına çıkardılar. Kendi odalarının tam yanındaydı burası, başuçlarının arkasına düşen oda. Bu odadan geceler gecesi kulaklarına yürek paralayıcı hıçkırık sesleri gelmişti. Bu kadına karşı duydukları hayranlık ve saygı giderek artıyordu; acısını gün boyu içine gömmenin ona nelere maloldu ğunu kestirebiliyorlardı. Bu gece de hemen kucaklaşıp birbirlerini sabırsızlıkla soymaya başlarken duvarın ötesinde Madame Cottin'in acı dolu hıçkırıklarını duydular. Ne var ki kendi açlıklarının şiddeti arasında bu sesleri çarçabuk duymaz oldular.

Daha sonra âşıklar ilk kavgalarını ettiler. Tatlı bir kavgaydı bu; sesleri asla fısıltının üstüne yükselmedi. Erkek, pencerelerinin dışındaki siyah gökten düşenlerin yıldız olduğunu söylerken kadın bunların beyaz güller olduğunu ileri sürüyordu. Derken bir portakal bahçesi olduğu sugötürmeyen bir şey gökten aşağı süzülünce fısıldaşmayı keserek şaşkınlık ve hayranlık içinde kendilerinden geçtiler. Hışırdayan karanlık yaprakların arasında portakallar ışık saçar gibiydi. Âşıklar portakal bahçesinin göle düşüşünü seyretmek için balkona çıktılar. Durgun suya değen portakallar tek tek fıslayarak sönüyordu.

Bu arada onların görmemesine karşın Madame Cottin de kendi balkonuna çıkmıştı. Uyku tutmuyordu. Gölün üzerinde yüzlerce fener yandığını, sonra siyah bir örtünün bunları teker teker gözden gizlediğini gördü. Gözyaşları o gecelik tükenmişti. Korseci kadın soyunup pamuklu geceliğini giydi ve hemen hemen dolmuş olan gözyaşı şişesini balkondan aşağı boşalttı.

İyice tükenmiş olan iki sevgili yatakta yan yana yatıyorlardı. Kederli hıçkırık seslerini dinlemek zorunda olmamak tuhaf ve rahatlatıcıydı. Saatin kaç olduğundan haberleri yoktu. Akşamleyin uçmuş olan, şimdi de karanlıkta gözleri açık yatan Madame Cottin için geçmek bilmeyen zaman, uyuyan konuklar için, serin mahzen odalarındaki ölüler için ve sevgililer için sanki hiç yoktu. İki sevgilinin, uykunun sınırında (sıcaktan bunalan birinin düşme tehlikesini göze alıp yatağını balkonun en ucuna sermesi gibi) dengelenmiş duran ruhları, mutlak sessizliğe alışmıştı. Kulakları erkeğinkinden keskin olduğu için kadın, onun ayırdında bile olmadığı sessizlikler işitiyordu. Parmakları bile değmiyordu birbirine. Arada erkeğin eli kadının pübik tüylerinin dolaşık tutamını mecalsizce okşuyordu ama şehvetten çok sevecenlikle. Bu da onu kadına daha çok sevdiriyordu.

Genç adam bir ara bu tüy tutamının ona, çocukluğunda oynadığı ve piknik yaptığı bir tepeyi anımsattığını fısıldayarak sessizliği bozdu. Tepe, eğrelti otlarıyla kaplıymış ve çocuk bir kuzeniyle birlikte bunların arasında oynar, kimileyin avcı, kimileyin av olurmuş. Buram buram yaz kokan bu sert kamışların arasında izlenmenin ve iz sürmenin ürküntülü zevkini genç adam hâlâ anımsıyordu. Ancak böyle zamanlarda kendini toprağa yakın hissediyordu.

"Babam der ki nerede bir sevişme gerçekleşse orada dört kişi vardır," dedi. "Burdalar şimdi, tabii. Annemle babam."

Genç kadın, Freud'un çatık kaşlı imgesini, pısırık karısıyla birlikte, yatağın ayak ucunda görür gibi oldu. Derken Freud'un siyah kostümüyle karısının beyaz geceliği eridi ve genç adamın çıkarıp fırlattığı yerde bir gölge gibi duran kendi beyaz geceliğine karıştı.

En çok günbatımlarını seviyorlardı. Bu saatte dağlar, bağırlarından çiçek gibi pespembe bulutlar eğirip göğe salıyorlardı. (Gerçekten de yaşlı hastabakıcı bir akşam bütün göğün, içiçe, sonu gelmez taç yapraklarından oluşma, dev boyutlu bir kırmızı güle dönüştüğünü gördü ve kararlaştırıldığı üzere hemen binbaşıya gidip bunu rapor etti.) Bu gül sonsuz bir dinginlikte olmakla birlikte için için kendi çevresinde döner gibiydi, öyle ki sevgililer, bütün dünya dönüyormuş gibi ürpertici bir izlenime kapıldılar. Gece, gizlice gelip üstlerine kapanırken kadının me-

meleri de erkeğin avuçlarında aynen güller gibi dönüyordu; erkeğin dili de dönüyordu, usulca kadının seksine yönelirken ya da onu yamacın toprağına çakmak istercesine derine, daha daha derinlere dalmaya çalışırken. Kadın öylesine açılıp genişlemişti ki vajinasının bir mağaraya dönüştüğünü, dışarıya hava boşalttığını hissetti ve bu sesi yellenmeye benzettiği için yanaklarının kızarmasını önleyemedi, oysa bunun yellenme olmadığını kendisi de, sevgilisi de biliyorlardı.

Zaman, o pürüzsüz cerrah elleriyle Madame Cottin'e sessiz sedasız şifa vermeye başlamıştı. Sevgililer günlerini o havasız odada geçirirken korseci kadın iyi yürekli, yaşlı Katolik Peder Marek'le göl çevresinde yürüyüşe çıkıyordu. Papazın tartışma kaldırmaz inanışları kadına büyük avuntu veriyordu. Peder Marek, Kilisenin etkisini onun korselerine benzeterek onu dine dönmeye özendiriyor, "Kilisenin dogmaları ruhun korse balenleridir," diye gülümsüyordu. Korseci kadın da bu benzetiden çok hoşlanarak gülüyordu. Bir gün ormanlar ve kır çiçekleri arasında yaptıkları güzel bir sabah yürüyüşünden sonra papazla korseci kadın göl kıyısında iyice ücra, şirin bir handa bir şeyler yiyip içmek için durdular. Peynir ekmeklerini alıp göl kıyısındaki bir masaya geçerlerken ötede Vogel'le Bolotnikov-Leskov'u gördüler. Onlara katılmak gereğini duydular, oysa bu karşılaşmadan iki taraf da hoşnut kalmamıştı. Bolotnikov-Leskov ağdalı bir politik konuşmanın orta yerinde, duramayacak kadar hız almış durumdaydı. Madame Cottin bakışlarını hüzünlü bir gülümseyişle göl sularında dolaştırırken büyük siyasetçi, "Sorun şu ki", diye anlatıyordu, "halk kitleleri için en iyisi bizim partidir, ama kitleler bunu göremiyor; tek çarenin bomba olmasından korkuyorum."

Bu arada Vogel'in kartal bakışları erik suyu içen papazın ellerindeki titremeyi görmüş, yüzünün kırmızı rengini seçmişti. Hukuk dünyasındaki deneyimi ona, papazın buraya dinlenip alkolden vazgeçsin diye gönderilmiş olduğunu söylüyordu. Erkek ve dişi "korseciler" peynir ekmeklerini çarçabuk yiyip bitirdiler ve acelelerinden ötürü özür dileyerek oradan ayrıldılar. Gölün çevresindeki turlarını tamamlamak istediklerini söylüyorlardı.

Genç âşıklar ikinci tartışmalarını yapmaktaydılar, bu kez daha ciddi bir konuda. Erkek kadını, kocasıyla arasındaki cinsel iliş-

kiler konusunda kıskançça sorgudan geçiriyor, bu da kadını kızdırıyordu, çünkü o konu artık geçmişte kalmıştı, şu durumda hiç bir anlam ve önem taşımıyordu. Bu tartışma ilk olarak genç adamın toyluğunu ortaya çıkarmıştı; oysa kadın, aralarındaki birkaç yıllık yaş farkının şimdiye dek üstünde durmamış, hatta ayırdına bile varmamıştı. Ama şimdi, ölmüş biriyle ilgili olarak yaratılan bu çocuksu bunalım durumu açıkça ortaya vuruyor ve kadının başka şeylere de sinirlenmesine yol açıyordu: erkeğin içip durduğu, odayı bayat dumanlarla dolduran ve hiç kuşkusuz kendi sesini temelli mahveden o ağır kokulu Türk sigaraları gibi örneğin.

Tartışma sonrasındaki sevişmeleri her zamankinden daha büyülü geçti, tabii. Aşkla bütünleşmiş olarak uzanmış, göz göze bakışırken aralarında kırıcı sözler geçmiş olduğuna inanamıyorlardı. Ama genç kadın onu kocasından daha çok önemsediğini göstermek için yepyeni bir şeyler yapmak gereğini duymuştu, penisini ağzına almak gibi. O dolgun lale soğanıyla, o çiğle nemlenmiş keskin kokulu canavarla böyle göz göze olmanın yakınlığında ürkütücü bir şey vardı. Hele bu canavarı tutup ağzına almak, bir boğanın organını ağzına almak kadar usa sığmaz bir şeydi. Gene de kadın gözlerini yumdu ve yaptı bunu, korka korka, genç adamı kocasından daha çok sevdiğini göstermek için. Aslında hiç de iğrenç bir şey değildi. Hatta iğrenç olmaktan o denli uzaktı ki genç kadının merakı depreşti; kamışı parmaklarıyla sıkıp okşamaya, emmeye başladı, öyle ki kamış daha bile irileşti ve fışkırttığı sıvı kadının boğazından aşağı aktı. Genç adam kışkançlığın etkisiyle ona çirkin, galiz hakaretler yağdırıyor, bu da kadına son derece tuhaf bir heyecan veriyordu.

Tam yeniliklerin sonuna geldiklerini sandıkları bir sırada bu, depdeğişik bir heyecandı. Aynı zamanda kadının göğüsleri de akıl almaz bir bedensel değişime uğrayarak süt vermeye başladı; şu son günlerde öyle çok emilmişlerdi ki!

Akşam yemeğine inerlerken bu göğüsler doluluktan çatlayacak gibiydi. Yemek salonundaki ses ve hareket kaynaşması, konukların gülüşmeleri, çigan orkestrasının parıltılı renkleri, yemeklerin mis kokusu keyif verdi onlara; kadının ipek giysisinin altında hoplayan dolgun göğüsleri de haz içindeydi. Beyaz otel eski havasına yeniden kavuşmuştu. Zaman, şifasını vermiş, ya-

şama sevinci yeniden canlanmıştı. Çigan orkestrası müşterilerin arasında, eskiden büyük bir orkestrada keman çalmış olan bir İtalyan bulmuştu ki bu adam onların yangında ölen arkadaşlarıyla kıyaslanmayacak kadar ustaydı. Böylece çalgıcılar, arkadaşlarının ölümüne yas tutmakla birlikte şu sırada yaptıkları müziğin güzelliğiyle mutlu oluyorlardı, çünkü yeni kemancı onlar için kendi vasat yeteneklerini de yepyeni doruklara tırmandıran bir esin kaynağı oluyordu.

Birçok müşteri otelden ayrılmış olduğu için başgarson genç aşıklara daha büyük ve daha güzel bir masa ayırabilmişti. Madame Cottin ve papazla yemeğe oturdular. Güneşli, temiz havada geçirdikleri günden sonra rahat, neşeli bir ruh hali içindeydiler. Genç kadın memelerinin ne kadar dolu olduğunu ve acıdığını anlatarak elbisesinin önünü açtığında yaşlı papaz eliyle onaylayan, izin veren bir işaret yaptı. Halden anlıyordu, çünkü kendi annesi de gençliğinde aynı sıkıntıyı çekmişti. Genç âşık dudağındaki kırmızı şarap damlasını peçetesiyle sildi, meme başını ağzına almak üzere eğildi ama daha o ağzını açamadan kadının sütü fışkırarak masa örtüsüne sıçradı. Kadın kıpkırmızı kesilerek özürler dilemeye başladıysa da Peder Marek'le Madame Cottin hoşgörüyle güldüler; gülümseyerek koşup gelen bir garson da sütü beyaz bir peçeteyle silince geride hafif bir lekeden başka bir şey kalmadı. Garson, masa örtüsünün değiştirilmesini isteyip istemediklerini sordu; ama herkes buna gerek olmadığını söyleyerek, olup olacağı zararsız birkaç damla süt, diyordu.

Âşığı memesini emerken genç kadın yaşlı papazın, öbür dolgun göğse imrenerek baktığını gördü. Papaz elindeki su bardağıyla oynarken canı, besbelli, biraz daha "sek" bir şeyler içmeyi çekiyordu. Genç kadın öbür göğsü de çıkarıp ona süt emmeyi isteyip istemediğini sordu.

Duygulanmış, koltukları kabarmış olan yaşlı papaz, "Sizce bir sakıncası olmadığından emin misiniz?" diye sordu. "Ne yalan söyleyim, çok canım çekti." Madame Cottin'den yana baktı; o da, ona hak verircesine gülümsüyordu: "Gerçekten iştah kabartıyor. Ne de olsa, uzun bir yürüyüş yaptık, yorulduk." Korseci kadın bardağındaki şarabı devirip yenisini boşalttı. "Yarar size, peder.

Erkek adam su içmekle kanmaz ki!" Ama papaz hâlâ sıkılgan, kararsız duruyordu.

Genç kadın, "Ne olur için," dedi. "Lütfen." Genç adam da ağzını o şişmiş meme başından çekerek, "Lütfen buyrun," dedi. "Bu süt bana çok geliyor, inanın." Papaz başkaca ısrar istemedi ve hayatından hoşnut biçimde süt emmeye koyuldu. Hoşnutluk ve doygunluk konusunda ondan geri kalmayan genç kadın arkasına yaslanmış, sevgilisinin gür, parlak saçlarıyla papazın seyrelmiş tepesini okşuyordu. Burasının güneşten kızarmış olduğunu fark etti. Sevgilisiyle papazın başlarının üzerinden yan masadakilere, fırıncıyla karısına ve iki çocuğa bakıp gülümsedi. Hepsi de bardaklarındaki suyu yudumlamaktaydılar. Fırıncı bu tatile çıkabilmek için yıllardır para biriktirmişti, gene de aşırı harcama yapacak durumları yoktu. Ama susuzluk gidermekte olan üçlüye bakıp gülümsemekten geri kalmadı.

"Suçlayamam onları, öyle değil mi?" dedi karısıyla çocuklarına. "Gücü elveriyorsa insan elindekinin neden tadını çıkarmasın?" Karısı, tam o sırada önüne konan ördek kızartmasının nefis kokusuyla kıskançlığı körlenerek dilinin ucundaki sert yanıttan vazgeçip, "Herkesin böyle neşeli olduğunu görmek hoş, doğrusu," demekle yetindi.

Gerçekten de o koca yemek salonunda tek bir keyifsiz çehre yoktu. Sanki herkes aynı zamanda, bu akşam son akşamlardaki kasvetli yemeklerin acısını çıkarmaya karar vermişti. Garsonlar da kendilerince tatil havasındaydılar; ordan oraya koşuşurken arada müziğe uyarak küçük dans adımları atıyor, ellerindeki yüklü tepsilerle âdeta el çabukluğu numaraları yapıyorlardı. İri yapılı aşçıbaşı bile fırınlarının başından ayrıldı, bunca neşenin nedenini görmek için kapıya geldi. Müşteriler onu müthiş bir alkış yağmuruna tuttular, o da o değirmi yüzünden aşağı akan terleri silerken ağzı kulaklarına vararak gülümsedi. Madame Cottin ayağa kalkıp ona doğru yürüdü ve elindeki boş şarap bardağını ona uzattı. Biraz ötede süt emmeye dalmış olanları göstererek aşçıyı kolundan çekti. Aşçıbaşı utangaç ve çekingendi, gene de kadının o ağır cüssesini salon boyunca çekip götürmesine izin verdi; sırıtan ağzında eksik bir dişin aralık bıraktığı yer görülüyordu. Madame Cottin onu kendi masalarına götürürken salon alkış sesleri ve ıs-

lıklarla inliyordu. Göğsünü açmış oturan genç kadın bu utangaç, sırıtkan deve gülümsedi, sonra âşığının başını usulca memesinden çekti; bu arada papaz, mutlu, süt emmeyi sürdürüyordu; çevresinde olup biten neşeli olayların farkında bile değildi. Dudakları beyaz sütle halkalanmış olan genç adam da onayını gülümseyerek belirtince aşçı başı eğilip meme başını usulca parmaklarının arasına aldı, memenin sütünü elindeki şarap bardağına sıkmaya başladı. Dolan bardağı bir zafer coşkusuyla havaya kaldırdı ve içindeki tatlı sütü uzun ve doyurucu bir yudumla içti. Sonra dört bir yandaki müşterilerin, onun yemeklerini öven tatlı sözleri arasında hâlâ ağzı kulaklarına vara vara gülümseyerek yürüyüp mutfağına döndü; yaylı kapılar ardından kapandı.

Masalardan birinde -sekiz kişilik bir ailenin oturduğu büyük bir masa- yapılan kutlamanın şamatası, diğer konukları ilgilendirip eğlendirmek yönünden genç âşıkların masasına bile taşçıkarmaktaydı. Kocaman şampanya şişeleri rekor sayılacak bir çabuklukla tüketiliyor, bardaklar yere çarpılıp kırılıyor 'ya da coşkuyla şerefe kaldırılıyor ve akortsuz ama mutlu sesler çigan şarkıları söyleyerek yükseliyordu. Ortada dolaşan söylentilere göre bu ailenin reisi olan çok ihtiyar, nerdeyse kör Hollandalı adam, otelin arkasındaki dağlara tırmanmış ve dağ türü örümcek otu -yalnızca çok yüksek yerlerde ve ancak örümceklerin ulaşabildiği kaya yarıklarında bittiği için bu adla anılan bir bitki- toplayarak dönmüştü. İhtiyar Hollandalı geç yaşında bitkibilime merak sarmıştı ve bugün örümcek otunu bulmakla da en büyük düşünü gerçekleştirmiş bulunuyordu.

Bunu duydukları zaman Madame Cottin'le genç kadın baş başa fısıldaştılar, sonra garsonu çağırdılar. Garson hemen saygıyla onların yanına seğirtti, sonra çağrılarını iletmek için gene sekerek Hollandalıların masasına gitti. Daha o sözlerini bitirmeden masadakiler yerlerinden fırlamış, bu nazik çağrıya uyarak karşı masaya koşmuşlardı. Onlar bardaklarına doldurdukları ya da doğrudan memeden emdikleri sütü bitirince başkaca şen şakrak, hafiften çakırkeyif konuklar yerlerinden kalkıp kuyruğa girdiler. Çalgıcılar da kendi paylarını istiyorlardı. Vogel bile, o dudak bükermiş, canı sıkılıyormuş ifadesini -sanki, madem ki burdayım, bari sürüye katılayım, dercesine- bırakmadan geldi ve

kısa bir süre meme emdi. Sonra dudaklarındaki sütü alaycı bir gülüşle silerek kız kardeşinin yanına döndü.

Birden ufka düşen güneş, camlı kapıların ardındaki ağaçların üzerine tereyağı sürdü ve içerdeki konuklar sakinleştiler. Papaz, ağzını memeden çekerek doygunluk içinde teşekkür etti, sonra Polonya'daki yapayalnız, yoksul anası aklına düşünce yüreğine bıçak gibi bir vicdan azabı saplandı. Hazindir ki kutsal yeminini de bozmuştu. Sel ve yangında ölenlerin cenaze töreni için hazırlanması gerekiyordu. Gerçi içinden biraz şekerleme yapmak geliyordu ama görevini yapmak zorundaydı. Ayağa kalkıp gözleriyle Protestan köy papazını arandı. Görevi paylaşacaklardı. Genç kadın elbisesinin düğmelerini iliklediği.

Sofra örtüsünün altından âşığının elinin orasına dokunduğunu hissediyordu. İçkiyi çok kaçırmış olduğundan başı dönmekteydi. Ağır adımlarla yemek salonundan çıkarken âşığıyla Madame Cottin onun koluna girmek zorunda kaldılar. Genç kadın buna karşı çıkarak kendi başına yürüyebileceğini ileri sürdü; Madame Cottin'in önden çıkmasını, cenaze törenine katılmak için paltosunu almasını istedi. Gelgelelim Madame Cottin törene gitmeyeceğini, içinin bunu kaldırmayacağını söylüyordu.

Yatak odasında Madame Cottin genç kadını soyarak usulca yatağa uzattı. Erkeğin penisi, zar zor merdiveni tırmandıkları sırada bile genç kadının içindeydi. Madame Cottin onun sonsuza dek orada kalabilmesi için genç kadının korsesiyle çoraplarını üstünde bırakmıştı. Genç kadın dinginlik içinde âşığının tadını çıkarırken kabristanın yolunu tutan yaslıların söylediği ilahileri hayal meyal duyabiliyordu. Gözleri yumuluydu ama erkeğin elini tuttuğunun farkındaydı. Genç adam onun parmaklarını aldı ve vajinasının içine, kendi penisinin yanıbaşına sokmaya çalıştı. Onun tırnağının sürtünmesinin yanı sıra Madame Cottin'in yüzüğünün sertliğini de duydu. "Acımı unutmama yardım ediyor," diye fısıldadı Madame Cottin. Genç kadın da, "Anlıyorum," diye mırıldandı. Kendi nikâh halkası da acılı zamanında ona avuntu vermişti, hatta bu yüzüğü parmağından çıkarmaya içi hâlâ razı gelmiyordu.

Cenazeler at arabalarıyla taşınmaktaydı; çamların arasındaki tekerlek sesleri bir süre kulaklarına geliyor, sonra duyulmaz olu-

yordu. Genç kadın en dolu olduğu anda kendini en boş hissediyor ve yarı uykulu, "daha" diye yalvarıyordu. Göz kapaklarını bin bir güçlükle açtığında âşığıyla Madame Cottin'in tutkuyla öpüştüklerini gördü.

Gölü dolanarak dağdaki kabristana çıkan yol çok uzundu; papaz bu yolu bugün bir kez zaten yapmış bulunuyordu. Yediği yemeklerle aldığı kuvvetli içki de üzerine bir ağırlık vermişti. Besbelli diğerleri de onun durumunda olsalar gerekti ki cenaze ilahileri söylemekten kısa zamanda yoruldular. Sessiz kalarak kumlu yoldaki tekerlek takırtılarına kulak verdiler.

Yaşlı papaz, köy papazıyla çekingen bir konuşma başlattı. Daha önce başka mezhepten bir din adamıyla böyle uzun uzun hiç konuşmamıştı; ama felaket umulmadık yakınlaşmalar yaratıyor, diye içinden geçirdi. Doktrinler konusunda ilginç bir konuşma yaptılar. Hiç değilse Tanrı'nın sevgisinin irdelenemez olduğu konusunda anlaşıyorlardı. Bu sevgi hiç kesintisiz ve aralıksız, tüm yaradılışı kapsıyordu. Şimdi yorgunluktan sendelemeye başlamışlardı; çünkü köy papazı da genç sayılmazdı; güçlerini harcamamak için sustular. Papazın düşünceleri gene, biraz önce sütünü emdiği memeye kaydı. Yaşlı ruhani bu memenin yuvarlaklığıyla sıcaklığını anımsamaya çalıştı. Bugünkü yürüyüşleri sırasında ona, duyduğu vicdan azabı konusunda çok yerinde öğütler vermiş olan Madame Cottin'i de düşünüyordu.

Madame Cottin'in, yediği ağır yemek sonrasında batıp acıtmaya başlayan sıkı korsesinden sonunda kurtulan bol etli bedeni, iki genç arkadaşı tarafından mıncıklanıp gıdıklanmaktaydı; tombul korseci onların ellerinden kurtulmaya çabalarken kahkahalarla gülerek kendini ordan oraya atıyordu. Çok gıdıklandığını söylemek aptallığında bulunmuştu, iki genç de şimdi bundan ellerinden geldiğince yararlanıyorlardı. Onun, üstüne abanan genç, güçlü erkek bir yana, genç kadınla bile başetmesinin yolu yoktu. Birkaç kez kendini nerdeyse kurtarıp yataktan kalkacak gibi olmuşsa da her seferinde erkek baş parmaklarını onun kasık arasındaki en nazik yerlerine bastırmış, o da bu güce boyun eğerek soluk soluğa, sırtüstü uzanıp kalmıştı. Derken, böyle dengesini yitirmiş, zayıf bir anında iki genç onun bacaklarını kavrayıp açabildiklerince açarak ayaklarını gıdıklamaya girişince korseci

kadın gene çığlık çığlık gülmeye başladı. Genç adam onun bacaklarının arasına girip çığlıklarını ağzıyla bastırdı, o da soluk alabilmek uğruna, uslu durup sesini kesmeye söz verdi. Bağırmadan, kesik kesik gülmeye başladı ve çok geçmeden kahkahaları hırıltılı soluklara dönüştü. Dudakları hafifçe gülümsüyor ve arada erkeğin dudaklarıyla buluşarak kısa, hızlı öpücükler alıyordu.

Sert rüzgâr, üniforma ceketinin eteklerini çekelerken Binbaşı Lionheart, kıyısında durduğu bütün öteki toplu mezarları ve yazmak zorunda kaldığı onca mektubu ansıyordu. Göğün rengi solar, dağın gölgesi altında gün kararmaya başlarken binbaşı gökten göl sularına doğru süzülen bir portakal bahçesi ve güller görür gibi oldu. Bu izlenim öyle güçlüydü ki binbaşı, bir sonraki akşam yapılacak olan toplantıda buna değinmeye karar verdi. Güller, ne tuhaftır ki yaşlı hastabakıcının görmüş olduğu gülün tanımına çok uyuyordu. Kadıncağızın bir ayağı nerdeyse çukurda olduğu için Binbaşı onun sözlerine pek kulak asmamıştı, doğrusu. Onun bakımı altında olan o sessiz, üzgün, sevimli ve zarif kıza acıyordu. Ama hastabakıcı günbatımında sahiden bir gül görmüş *olabilirdi*. Dağ türü örümcekotu...bu da tuhaftı. Peder Marek şimdi karşısındaki donuk, üşümüş yaslılara hitap etmeye başlamıştı. Binbaşı da yarın ilk trenle beklediği, genç bir teğmen olan yakışıklı yeğenini düşünmeye daldı. Birlikte iyi kayak yapacaklardı. Binbaşının en sevdiği pist bu dağın yukarısındaydı.

Evren, diye düşünüyordu Bolotnikov-Leskov, tek üyeden ibaret bir devrimci hücredir: Güvenlik için en ideal üye sayısı. Tanrı, eğer varsa, en zalim işkencenin altında bile dişlerini sıkar, ağzından asla bir ihanet sözcüğü kaçırmazdı, çünkü ihanet edebileceği hiçbir şey olmazdı. O, hiçbir şey bilmezdi.

Papazın sözlerine üstünkörü kulak verirken Bolotnikov-Leskov gözlerini tuhaf bir duyarsızlıkla, kendi coşkusunu paylaşmış olan saf genç kadını gözden gizleyen tabut kapağına dikmişti. Bu kadın gerçekten de davaya öylesine bağlıydı ki çok zaman sevişirlerken bile ona, 'Beklenen Çağ'dan söz ederdi.

Kedilerin, diye düşünüyordu kemancı Enrica Mori, mezarları başında avutucu yalanlar söyleyecek kimseleri yoktur. Benim yaptığım müziğe aşılanmak dışında bir daha dünyaya geliş umut-

ları olmadığını kediler bilir. Ta otelden beri peşlerinden gelmiş olan kara kedinin başını okşadı. Kedi şimdi, gırıl-gırıl, kanserli genç orospunun kucağında yatıyordu. Mori onun orospu olduğunu biliyordu, çünkü Torino'daki müzik öğrenciliği sırasında bir gün onun müşterisi olmuştu. Buradaki ilk gecelerinde de birbirlerini tanımışlardı; genç kadın kıpkırmızı kesilerek başını öte yana çevirmişti.

Peder Marek, konuşmasında İsa'nın kanıyla lekelenmiş kefeninden söz etmekteydi. Kefenin üstündeki o mucize çehre, "Bana güvenin; sizin uğrunuza mezarın karanlığıyla soğuğunu çektim ben," diyordu. Papazın yanındaki Protestan köy papazının tedirgin durduğu Mori'nin dikkatini çekti. Elbette, diye geçirdi içinden, imgelerden konuşulması Protestanların hoşuna gitmez.

Şimdi de köy papazı öne geçmiş, protestan duasını okuyordu. Mori gözlerini yere, sağ taraftaki minik tabuta çevirdi. Anneyle baba ağlayarak tabutun üstüne çiçekler atıyorlardı. Mori ölen çocukla bir kez, birkaç dakika konuşmuştu. Küçük kız ondan, kemanını çalmayı rica ettiği zaman. Gene de o birkaç dakika içinde dost olmuşlardı ve kızın yangında ölmüş olduğunu duyunca Mori derinden sarsılmıştı.

Ama kara kedinin birden orospunun kucağından fırlayarak peşinden şeytan kovalarmışçasına bir koşu kopardığını görünce hafifçe gülümsedi. Kedi çok geçmeden, otele giden yolda uzaklaşıp görünmez oldu. Akşam duasına gidiyor, diye düşündü Mori; çünkü beyaz otelin arkasındaki tepeden kilisenin çanları çalınmaya başlamıştı. Çan sesleri karşı kıyıdan belli belirsiz yankılanınca gölün ortasında tek başına avlanan bir balıkçı başlığını usulca başından çıkardı. Küçük kızın, Mori'nin sağında duran annesi yere yığıldı ve bu işareti beklermişçesine, sıradaki başka kadınlar da baygın, yere düştüler. Karma cenaze töreni düzenlemenin sakıncası işte bu, diye düşündü Mori; çok uzun sürüyor, çok ağır duygusal baskı yapıyor.

Kulaklarında bir gök gümbürtüsü patlamasıyla başını göğe kaldıran Lionheart sonun gelmiş olduğunu anladı. Zamanında çok daha yüksek gümbürtüler duymuş ve güvenliğe ulaşmayı becermişti; ama şimdi kurtuluş yoktu. Dağın doruğu unufak olmuş, dev boyunda kayalar yamaçlardan aşağı gümbürdeyerek yu-

varlanmaktaydı. Yaslılar iman dolu bir ilahiye başladılar ve bir süre kayaları havada sesleriyle tutar gibi oldular. Derken ayakları dibinde toprak yarılmaya başladı.

Genç kadın yaslıların teker teker hendeğe yuvarlandığını gördü, hepsi de teker teker, dayanılmaz bir acıyla çırpınırcasına. Genç kadın onların bir an çırpınmalarını, sonra üzerlerinin kayalar ve toprakla örtülmesini izledi. O akşam karanlık aniden indi ve onlar yattıkları yerden, çakan şimşeklerin gürültüsünden sonraki sessizliğe kulak verdiler. Dağın gölgesinin vurduğu yerde soğuk olan hava, beyaz otelin çevresinde hâlâ ılık olduğundan pencereyi kapamamışlardı. Göl, güneşin ışığını bir yudumda içti; güneşin yerini alacak Ay da yoktu. Çok susamışlardı; genç adam zili çalıp hizmetçiyi çağırdı. Ufarak Japon kızı yastıkta üç baş görünce afalladı; onlar da kızın şaşkınlığına güldüler. Kız gidip onlara bir litrelik bir şarap şişesiyle üç bardak getirdi.

Dolgun lezzetli şarap onları canlandırdı. Yaşadıkları şey, üçü için de yeni bir deneyimdi; bunu neşe ve mutlulukla tartıştılar. Genç âşıkların öpüşmeleriyle şakacı ısırcıklarından, sevgilerinin zedelenmemiş olduğunu anlamak Madame Cottin'i sevindirdi.

Zedelemek şöyle dursun, bu deneyim onların sevgilerini pekiştirmişti, daha doğrusu genç kadın öyle düşünüyordu. Cömertlik, verici olanı mutlaka ödüllendirir; bu yalnız, acılı kadına yaptıkları iyilik de onları birbirlerine daha yaklaştırmıştı. Bu yüzden genç kadın mutluydu. Âşığı da mutluydu, çünkü iki kadının arasında yatıyordu, iki dilim taze ekmek arasındaki lezzetli et lokması. Şarap içti, bir Türk sigarası yakıp Madame Cottin'in eline verdi, kendisi için de bir sigara yakıp bir nefes çekti, dumanı zevkten göğüs geçirerek üfledi ve dönüp sevgilisini keyifle öptü.

Madame Cottin onların o sımsıkı, genç bedenlerine imreniyordu; çünkü otuz dokuz yaşında, ilk gençliğini artık geride bıraktığının bilincindeydi. Yukarki odada çalınıyormuş gibi yakından gelen kilise çanları da içini büsbütün karartıyordu. Bu yaşta hayattan umabileceği tek şey, arada bu akşamki gibi birkaç gelgeç macera yaşamak dışında, yalnızlıktan ibaretti, herhalde. Korseci kadın şişeyi alıp bardağına boşalttı ama bardağı ancak yarıya kadar doldu. Kadın, "Bu kadarcık mıymış?" dedi, özür dilercesine.

Genç kadın, "Bizim bildiğimiz bu kadar," dedi, dalgın bir

sesle. "Ancak bu kadardan emin olabiliriz. Yani az çok emin."

Şarabı içip bitirdiklerinde genç adam gene Madame Cottin'in o biraz gevşek, dolgun göğüslerini okşamaya başladı. Bacaklarını ayırarak gene kadının üstüne tırmandı. Genç kadın da korseciye bir göğüs sundu; çünkü içtiği şarap sütüne karışmış olduğundan memeleri gene çatlayacak gibi acımaya başlamıştı. Korseci kadın memeyi minnetle ağzına aldı. Bu sırada erkek de onun memesini emmeye başlamıştı ve zevk halkası böylece bütünlenmiş gibiydi. Genç erkek çok tahrik olmuş, çok sertleşmişti; öyle zorlu bir hamle yaptı ki Madame Cottin çığlık attı ve bu arada dişleri genç kadının memesine geçince sütle karışık kan çıkardı. Madame Cottin giyinip kendi odasına döndüğünde saat geç olmuştu. Otel sessiz, karanlıktı.

Uyuklamakta olan gece bekçisi zil sesiyle uyandı. Kapıyı açınca Bolotnikov-Leskov'la Vogel sessizce içeri girdiler; kir pas içinde, üstleri başları dağınık, yorgun görünüyorlardı. İkisi de odalarına birer ibrik kahve, birer duble brendi ve birer tabak sandviç ısmarladılar, sabah için de her zamanki gazetelerini söylediler. İlk katta birbirlerinden ayrılırlarken Bolotnikov-Leskov, Vogel'e kısaca, iyi geceler diledi. Bu adamdan hoşlanmıyordu bile, gelgelelim hayatta aynı prensipleri paylaşıyorlardı. Hem Vogel de tıpkı kendisi gibi her koşulda ayakta kalmasını bilenlerdendi ki böyle bir adam, her koşulda kaybeden yüz adama bedeldir.

Ertesi gün, akşama doğru genç adam huzursuzlanmaya başladı ve yataktan çıkarak dağlarda yürüyüş yapmayı önerdi. Genç kadınsa yorgundu; ona kalsa göl kıyısında, belki de Madame Cottin'le kısa bir gezinti yapmayı yeğlerdi. Ama sevgilisi onunla baş başa, daha uzun bir yürüyüş yapmayı istiyordu.

Genç adam zili çaldı, çay getirip perdeleri açsın diye hizmetçiyi çağırdı. İçeri sel gibi dolan güneş ışığına gözleri alışınca genç kadın, çıtı pıtı hizmetçi kızın gözlerinin yaşlı olduğunu gördü. Bir şey mi var, diye sordu Japon kız da ona, cenaze törenindeki yasluları gömmüş olan korkunç toprak kaymasını anlattı. Çok üzüntülüydü, çünkü son günlerde, heyelan kurbanlarından biri olan İngiliz binbaşısından çok hoşlanmaya başlamıştı.

Binbaşının, onun ülkesine gitmiş olduğunu hatta biraz Japoncabile bildiğini öğrenince şaşırmıştı. Bir teğmen olan yeğeninin gelmesini beklerken tek başına olan binbaşı genç kıza, öğleden sonraki boş saatlerinde birlikte yürüyüş yapmayı önermişti. Onun dersleriyle yakından ilgilenmiş, kısacası sevecen, zeki bir arkadaş olduğunu göstermişti. Genç kız onu özleyecekti.

Genç kadının gösterdiği sıcak anlayıştan çok duygulanan Japon kız birkaç dakika izin isteyerek çıktı, sonra göğsüne bastırdığı ince bir kitapla döndü; bunu ona binbaşının daha dün, birlikte yaptıkları son gezinti sırasında verdiğini söyledi. Genç kadın kitabı eline aldı ve sade kapağın üzerinde "*Meadowsweet*, Şiirler, Yazan Harold Lionheart," sözcüklerini okudu. İçerdeki yirmi kadar şiir sayfasını çarçabuk karıştırdıktan sonra başını anlayışlı bir ifadeyle sallayarak kitabı kıza geri verdi. "Sana onu anımsatacak bir hatıra," dedi. Japon kız, gözleri yaşararak, kitabın ilk sayfasını açıp gene genç kadına uzattı. Genç kadın incecik bir yazıyla yazılmış birkaç satır şiir ve altında "Sevgiyle, Binbaşı Harold Lionheart", diye bir imza gördü. Hizmetçi kızın anlattığına göre kendisi binbaşıya, öğretmeninin isteği üzerine tatilde kaleme aldığı birkaç şiiri göstermiş; ve dün, sabah çayını götürdüğünde de binbaşı ona, ilk sayfasına onun şiirlerinin İngilizce çevirisini yazdığı bu kitabı sunmuş. Genç kız öyle duygulanmış ki gözyaşlarına boğulmuş. Genç kadın kitabı alarak ince yazıları okumaya başladı.

Gün batımında
erik çekirdeği bile yeter
yeşil gölü kızıla boyamaya

öküzle evlenen eriğin kaderi
sonsuz üzüntüdür, sonsuz mutluluk.

Erik dişlercesine
ulaşmak için çekirdeğine,
tutku da şu an içindir ancak.
Erik olgunlaşınca
kuğu uçup gider. Sevdiğim koynumdayken
yüreğim şarkı söyler.

Otelin arkasından dağa tırmanan yol, dik ve taşlı bodur çam kümeleri arasında kıvrımlanıyordu. Başlangıçta, birbirlerinin beline sarılmış yürüyorlardı, sonra yol büsbütün dikleşip daralınca genç adam geride kalarak bıraktı, kadın önden yürüsün. Kadının kılığı dağ tırmanmaya hiç mi hiç elverişli değildi; ama tek elbisesi de buydu. Günün soluksuz sıcağında boşanan teri elbisesini etleriyle kalçalarına yapıştırıyor, genç erkek de arada elini onun kasıkları arasındaki yarığa kaydırmaktan kendini alamıyordu. Porsuk ağaçlarının arasında gömülmüş gibi duran çan kulesiyle çimenlik, serin bir düzlüğe çıktılar. Soluklanmak için durduklarında erkek kadını dudaklarıyla boynundan öpebilmek için belinden tutup kendine doğru döndürdü. Sonra kısa biçilmiş çimenlerin arasına çekti onu.

Eli, onun eteğini beline doğru kaldırıp iterken genç kadın. "Birileri gelebilir," diye fısıldadı. "Fark etmez," dedi genç adam. "Seni istiyorum. Lütfen, ne olur,"

Parmaklığa bağlanmış bir merkep biçili otları yerken direğin çevresinde döndükçe ip dolanıyor ve merkebin mülkü giderek küçülüyordu. Bu, kiliseye bağlı bir manastırda yaşayıp ibadet eden rahibelere ait bir hayvandı. Beli bükük, ihtiyar bir rahibe, elinde bir çamaşır sepetiyle çıkıp gelmişti, çünkü yakınlarında bir pınar vardı, ama âşıklar bunu fark etmediler. Tepeden kayan taşların sesisini duyduklarını sandılar oysa bu, yaşlı rahibenin kirli çamaşırları kalın bir sopayla çarpalamasının sesiydi.

Utanan genç kadın âşığının kollarından sıyrıldı, telaşlı ellerle eteğini düzeltti. Yaşlı rahibe sopasını bir an bırakarak onlardan yana dişsiz bir gülüş yöneltti. "Zararı yok," dedi, "Burada hiçbir şey günah sayılmaz, şu pınar sayesinde, anlıyorsunuz ya. Gitmezden önce bizimle bir şeyler için. Ama sakın acele etmeyin. İşinizi yarıda bıraktığım için kusura kalmayın, artık benim işim uzun sürmez, şimdi giderim," Sonra, rahibelerin, çığda ölmüş olan Peder Marek'le öbür Katoliklerin cenaze töreni için temiz örtü ve giysilere gereksinim olduğunu anlattı ve sofuca istavroz çıkardı.

Âşıklar sevişmelerini bıraktıkları yerden sürdürdüler. Yaşlı rahibenin, sepetindeki ıslak çamaşırların ağır yükünü kucaklayıp uzaklaşırken onlara iyi günler ve iyi şanslar dilemesi üzerine duralayıp gülümseyerek teşekkür ettiler. Sonra avuçlarını bitiştirerek

pınardan su içtiler. Su, buz gibi soğuktu, cana can katıyordu. Âşıklar üstlerindeki çimenleri silkelerken aşağıya, göle baktılar ve suların en olgun mürdümerikleri gibi kıpkızıl olduğunu görünce şaşkınlığa kapıldılar.

Yol, yukarı tırmandıkça iri kayalar ve aldatıcı kar kümeleri arasında kayboluyordu; adımlarını dikkatli atmak zorundaydılar. Arada dört ayak olup tırmanmaları gerekiyor, hızla çökmekte olan karanlık, her şeyi daha da zorlaştırıyordu. "Elbisem yırtıldı," dedi kadın. Genç adam, yarın gidip istasyona bakacaklarını söyledi; belki bavulunu orda bulurlardı. Bulamazlarsa hizmetçi kıza, giysi satın alabilecekleri bir dükkân olup olmadığını sorarlardı artık. Genç kadın, "Bir de diş fırçası," dedi. "Bir diş fırçam olsa başka hiçbir şeye üzülmem."

Gitmek istedikleri yer, dağın yamacına kurulmuş, sonra da terk edilmiş, küçük bir rasathaneydi. Tam güneş dimdik bir tepenin ardına kayarak ortalığı anında gece karanlığına boğduğu sırada binayı gördüler. Hava korkunç soğuktu, genç kadın paltosunu almadığına pişman oldu. Siyah bir kabuktan ibaret olan binaya girdiler. İçerde, hiçbir zaman kurulmamış olan teleskop için açılmış bir tavan yarığından başka bir şey yoktu.

Genç adam tepeye tırmanmak için gereken zamanı hesaplamakta kötü yanılmıştı; o gece geri dönmelerinin olanağı yoktu artık. "Ben seni ısıtırım," dedi kadına. Buz gibi yere uzandılar; genç adam kadını sımsıkı kollarına aldı. Kubbedeki yarıktan üzerlerine tüy gibi karlar yağıyordu.

Kadın, "Ne olur, beni gebe bırakma sakın," diye fısıldadı. Erkek onun göz aklarını görebiliyordu, kar tanelerinden de beyaz. Kadın, bu yoldan gerçekleşmesi öyle kolay ki, diye geçiriyordu içinden: Kaderin cilvesine bak ki sıcak yatağımızda, üzerimize güller ve portakal ağaçları yağarken değil de yıldızların kar tanesi olup tavandaki yarıktan içeri süzüldüğü, buz kesmiş bir gecede... Tam o sırada yanağına soğuk bir kar tüyü düşünce genç kadın, Tanrının tohumları bunlar, diye düşündü. Erkeğin sevişmesindeki ateş, içini ısıtıyordu. Dağ şelalelerinin sesi geliyordu kulağına, uzaktan uzağa, yalnızca bu dağdan değil, gölü ve beyaz oteli çevreleyen bütün dağlardan. Ve bu şelaleler şarkılar söylemekteydiler, çünkü gece ve kar, dağların buluşmasını sağlıyordu. Söy-

ledikleri şarkılar da tıpkı balinaların gün ağarırken, Vogel'in kız kardeşiyle sekreterden başka gören ve duyan olmadığı bir sırada söylediği şarkılara benziyordu.

Dışarda yağan ve bu eskimo kulübelerine benzer yapıyı yarı örten karların kalınlığı da genç kadını ısıtmıştı. Gece içinde bütün gök aşağı iniyordu, yıldızlar, yıldız kümeleri. Genç kadın evrenin ilk başlangıcına kulak veriyordu sanki: İç geçirmesi gibi yumuşacık bir ses.

Sabah olduğunda buz tutmuş durumdaydılar; açlıktan içleri kazınıyordu ama avuçlarıyla kar toplayıp -küme küme beyaz yıldızeriterek içmekle yetinmek zorunda kaldılar. Kapı önünde birikmiş olan yıldız yığınını yıkıp geçtiler; aşağıdaki her şeyin bembeyaz kesilmiş olduğunu görünce solukları kesildi. Gölün yüzeyi bile buz kaplıydı. Kar ve buz yığınlarının arasından yalnızca kimi çamların koyu yeşil rengi seçiliyordu. Beyaz otel de beyazlıklar arasında yitip gitmişti. Beyaz otelin olması gereken yerde yalnızca yüksek kar yığınları vardı.

Genç adam umutsuzca, "Yolu bulup geri dönmeliyiz," dedi.

Kadın, "Bunun olanaksız olduğunu sen de biliyorsun," diye yanıtladı. "Rahibenin dediklerini düşünsene, burada hiçbir şey günah sayılmıyor..."

Genç adam karşılık vermedi; yalnızca, hâlâ hayatta olduğuna kendini inandırmak istercesine o düzgün bıyığını sıvazladı ve yalpalayan adımlarla yürümeye başladı. Derken güneşin yüzünü göstermesi ile bulutlar hızla aralanmaya başlayınca onların da neşeleri yerine gelir gibi oldu. Karların arasından yol açma çabasıyla damarlarındaki kan yeniden hızlanmış, ısı ve enerjiyle karıncalanmıştı. Şimdi gölün üzerindeki buzun kırılıp parçalandığını, parçaların da mavi sulara gömüldüğünü görebiliyorlardı. Birkaç kuşun ıslık çalar gibi öttüğü duyuldu. Kilise kulesinin üstündeki karlar keskin bir hışırtıyla aşağı kaydı. Sevgililer bunu hedef tutarak yürürlerse yollarını bulmanın zor olmadığını gördüler. Rasathaneyle kilise arasında düzlük bir dinlenme yeri ve bu arada tahta bir kanepeyle bir teleskop vardı. Bu teleskopla bakılınca gölün karşı kıyısındaki dik dağ yamacına tırmanmaya çalışanlar izlenebiliyordu.

İki âşık kanepeye oturdular ve kısa bir mutluluk öpücüğünü

paylaştılar. Güzel bir gün olacağa benzerdi; erimeye başlayan karlar yüzlerce çağlayanla göle yuvarlanıyordu; gökyüzünde tek bulut kalmamıştı artık. Ama beyaz oteli hâlâ göremiyorlardı.

Genç adam ayağa kalkıp teleskobun başına geçti. Teleskobu otelin bulunması gereken yöne çevirdi ve tam o sırada bir kar yığınının kopup verandaya düşmesiyle kendi odalarının penceresini gördü. Sevgilisinin, dışarı çıkmazdan hemen önce cama, hohlayarak parmağıyla yazdığı sözcükler hâlâ duruyordu, Heine'nin bir dizesi. Sevgilisini yanına çağırdı. Genç kadın camın ötesinde hayal meyal, erkeğin saç fırçalarıyla dağınık yatağı ve henüz kaldırılmamış kahvaltı tepsisini seçince rahatlayarak gülümsedi. Sonra, çarşaftaki kan lekelerini hizmetçi kıza söylemediği için kuruntu yapmaya başladı. Ama ne olsa kızcağız, başka insanların aşk günceleri olan perişan yataklara alışık olsa gerekti.

Genç kadın teleskobu âşığına bıraktı, erkek de rastgele çevirmeye başladı. On, on beş kilometre ötede Alp güllerinin tatlı rüzgârda dalgalandıklarını görebiliyordu. Teleskobu uzak dağdan gölün üstündeki maviliğe çevirince sudan yansıyan güneş ışığı gözlerini kamaştırdı ve genç adam başını çevirmek zorunda kaldı. Daha dikkatli bakınca ışığın, beyaz bir korse jartiyerindeki metal ışıktan yansıdığını gördü. Metal, jartiyer lastiğini hafifçe aşındırmıştı. Bunu tanır gibi olan genç adam soluğunu birden içine çekti.

"Madame Cottin değil mi bu?" diye sordu.

Genç kadın gözünü gene teleskoba uydurunca göz alan maviliğin üzerinde dolgun bir bacak ve hafiflemeye başlamış mor bir çürük gördü. Camı biraz kaykılttığı zaman da gergin pembe suratı karşısında buldu.

"Evet, Denise bu," dedi. Aşığı da yeniden baktı, gülümsedi. Korseci kadının yakınında suya düşen başka insanlar da vardı, oysa çıplak gözle bakılınca iki dağın arasından sürünen minicik bir teleferik vagonundan başka bir şey gözükmüyordu. Korsecinin o sıkı etli kalçasında kendi yapmış olduğu çürüğü görmek genç erkeğin, yanındaki kadını o kısa ıslak dağ çimenlerinin üstüne yatırıp şaşalatmasına neden oldu. Genç kadın burada havanın çok ince olduğunu söyleyerek karşı gelmeye çalıştı. Erkeğin ani şehveti soluğunu kesmişti.

Teleferik vagonu rayların birinden kurtulup yolcuları, çığlık çığlığa, vagonun açık tavanından dışarıya yuvarladığı zaman fırıncının oğlu, trene onunla birlikte binmiş olan kara kediyi sımsıkı kucağında tutmayı akıl etmişti. Otel kapısının önünde bir kez okşadı diye kara kedi onun peşi sıra teleferiğe kadar gelmişti. Şimdi de miyavlayıp cırmık atıyordu; ama delikanlı onu sımsıkı tutmuştu.

Genç adam sevgilisinin memesini emeceği yerde dilinin ucuyla hızlı hızlı titretmeye başlamıştı bu kez, denizin yüzeyinde yassı bir taşla titreşimler yaratan bir çocuk gibi. Etekleri kendi rüzgârlarıyla bellerine doğru havalandığından, kadınlar erkeklere oranla daha yavaş düşüyorlardı. Madame Cottin, yüreği ağzında, yakışıklı bir felemenk delikanlısının biraz öteden düştüğünü gördü, dimdik durumda; kendisi de aynı durumdaydı ve nedense, ölümüne düşmüyormuş da delikanlının o güçlü kollarında havaya kaldırılıyormuş gibi bir tuhaf izlenime kapıldı. Bir kez Pavlova'yı dans ederken görmüş, bir daha da unutamamıştı; şimdi genç ve incecik, kendisi Pavlova olmuştu. Yere ve suya ilk çarpanlar, erkeklerle oğlan çocuklar oldu. Madame Cottin, fırıncının oğlunun bir çam ağacına ayaküstü düştüğünü ve bir yolunu bulup sırtüstü dönerek (ve anında belini kırarak) kediyi kurtarmayı başardığını gördü. Kara kedi can havliyle çocuğun kucağından kaçarak ağacın gövdesinden aşağı indi.

Daha sonra kadınlarla genç kızlar düştüler, daha da sonra, sonsuzmuş gibi uzayıp giden bir sürenin sonunda, güneşte ışıldayan bir kayaklar yağmuru ağaçlara ve göle serpildi.

Pınar başında gene dinlendiler (merkep hâlâ orada otluyordu) ve tertemiz suyu avuçlarıyla içtiler. Cenaze ayini için çiçeklerle doldurulmuş olan kiliseyi gezdiler, sonra yöre halkının kendi ölülerini gömdüğü, duvarla çevrilmiş mezarlığa geçtiler. Duvarlarla yüksek porsuk ağaçları sıcak havayı buraya hapsetmişti. Her mezar taşında, ölünün gülümseyen bir fotoğrafı vardı ve birçok mezarın üzerinde kurutulmuş çiçeklerle dolu cam kavanozlar görülüyordu. Mezarların birinin başında, taşın üstündeki resme bakmak için eğilmiş duran, siyahlar giymiş yaşlı bir kadın vardı. Genç kadın yırtık elbisesiyle görülmekten utandı. "Bu kurutulmuş

çiçekleri sevmiyorum", diyerek kolunu âşığının koluna geçirdi ve onu mezarlıktan çıkardı.

Göl, yükselircesine yakına geldikçe kadın suyun içinde yüzen balıkları seçmeye başladı; sonsuza dek, hiç amaçsız ordan oraya bükülüp dönen milyonlarca altın ve gümüş kanat. Ya da ona öyle geldi. Aslında balıklar hiç de amaçsız değildiler; genç kadın onların yiyecek arandıklarını görebiliyordu; o yuvarlak, beyinsiz gözler merakla, onlara şölen olmak için ağır ağır suyun dibine çökmekte olan o gri renkli, iri şekillere dikilmişti. Kıvıldaşan balıklar kadının aklına su birikintilerindeki kurbağa yavrularını getirdi, sonra da spermleri, çocukluğunda mürebbiyesinin gösterdiği bir resmi: Bin kat büyütülmüş bir sperm resmi. Onlar da amaçsız görünen devinimlerle kıvıldaşırlardı, oysa arayış içindeydiler.

O akşam yemekte genç adam, sevgilisinin niçin suskun ve keyifsiz durduğuna aklı erdiremedi. Kadın, oteldeki havadan etkilenmiş olamazdı, çünkü genelde çevreye neşeli bir hava egemendi. Bir sürü yeni turist gelmişti; bunların da kendileri gelmezden önce olup biten talihsiz olaylar yüzünden üzüntüye boğulmaları beklenemezdi, elbet. Tersine, tatil başlangıcında hepsinin keyfi yerindeydi. Eskilerden ancak birkaç tanıdık yüz kalmıştı: Vogel, Hollandalı ailenin yaşlı bireyleri (yemeklerini sessizlik içinde yiyorlardı), Bolotnikov-Leskov ve yaşlı hastabakıcının yanındaki o solgun, mahzun ve acınacak kadar zayıf genç kadın.

Çigan topluluğu da, garsonlar da yeni gelenlerin hatırı için bir neşe havası yaratmaya çalışıyorlardı, oysa kendilerinin de yitimleri olmuştu. Akordiyoncu, çok sevilen ufarak Japon hizmetçiyi ikna etmiş, boş günlerinde biraz kayak kaymayı tasarlamışlardı. Genç kadın bunu masalarının garsonundan duyduğunda çok üzüldü. Japon kızının, İngiliz binbaşısının Japoncadan çevirdiği o küçük şiirlerinden birini anımsayarak âşığına okudu:

Öküzle evlenen
eriğin kaderi
sonsuz üzüntüdür, sonsuz mutluluk.

Bu şiiri o, âşığı gibi gülünç değil, irkiltici, duygulandırıcı, hatta erotik buluyordu. Kendini eriğin yerine koyuyordu; zifaf yatağında çiy gibi nem sızdırıp öküzün geliş saatini titreyerek bekliyordu... Kızlık zarının o korkunç parçalanışını, öküz organının müthiş hamlesini şu anda yaşar gibiydi. Düşündükçe ürperiyor, ter içinde kalıyordu.

Beri yandan, bu gibi duygulara kapılmaması gerektiğini de biliyordu. İçinde çöküntü yaratan buydu. Sonunda, limonlu dondurma yedikleri sırada açıklama yaptı. Cinselliğin kendinde bir saplantı haline gelmiş olmasından kuşkulanıyordu. Hemen her dakika seks düşündüğünü itiraf etti. Hatta, seks için kullanılan pis sözcükten bile, gizli bir zevk alıyordu; oysa İngiliz binbaşının çam ağacının üstünde bu sözcüğü sarf ettiğini duyduğu zaman yanaklarını kan basmıştı. Bilmekten utanç duyduğu başka sözcükler de vardı. Bunların böylesine pis olmaları haz veriyordu ona. Bu ahlâksızlığını şimdiye dek kimseye söylememişti.

Genç adam hoşgörüyle gülümseyerek onun ellerini kendi ellerine aldı. Ama kadın ellerini kurtardı ve dalgın dalgın, kahve fincanının ağzını sıvazlamaya başladı.

"Oysa cinsel bir ortamda yaşıyor da değilim," dedi. "Öyle olsa bir dereceye kadar mazur görülebilirdim. Milyonlarla yumurtlayan balıklar, asmaları basmış üzümler, dalları eğen hurmalar olaydı çevremde, geceleyin boğanın gelmesini bekleyen şeftaliler..."

Gözlerini kahve fincanından ayırarak, o yeşil gözlerden medet umarcasına erkeğe doğru kaldırdı; ama erkek parmağını yanağına dayadı, gözlerini ondan kaçırmak ister gibi dönüp çalgıcılara baktı. Erkeğin yardım etmeye yanaşmaması genç kadını kızdırdı; çünkü saplantılarında onun da çok suçu vardı. Onunla karşılaşmazdan önce saplantılarını denetim altında tutabilmişti.

"Seks düşünmediğim zaman da ölümü düşünüyorum," diye hırsla ekledi. "Bazen de ikisini bir arada düşünüyorum." Peynir tepsisindeki bıçağı alarak gergin parmaklarının arasında bükmeye başladı.

Madame Cottin'le Japon kızının, tek göğüslü kadının ve bütün öteki kişilerin ölümlerini önceden görmüş olduğunu söylemedi;

onun ve kendisinin ölümlerini de şimdiden gördüğüne hiç değinmedi.

Genç adam ona bardan bir kadeh likör alınca kadının neşesi yerine gelir gibi oldu; güneşin son, ılık ışınlarından yararlanmak için terasa çıktılar. Yeni gelen müşterilerden kimileri, teleferik trajedisini görmüş olduklarını bildiklerinden, onlarla konuşmaya can atıyorlardı. Yüzlerinden korku ve acıma okunuyordu; ama bunun altında, kılpayı kaçırdıkları korkunç dramanın verdiği heyecan vardı, bir de bu kazanın yarın değil de bugün olmuş olmasının sevinci.

Bir grup yeni müşterinin arasında, Bolotnikov-Leskov'un yanında duran, daha doğrusu sallanmakta olan Vogel sarhoştu. İyice yüksek bir sesle, kazanın hafif atlatıldığını, ölenlerin arasında çok sayıda çıfıt bulunduğunu söylüyordu. Aklında Madame Cottin'le Hollandalı ailenin genç üyeleri vardı.

Yaşlı Hollandalı çiftin ve hastalıklı genç kadının yanında böyle konuşmak akla sığmaz bir kabalıktı. Çevreye bir sessizlik indi. Çok utanmış olan Rus, dostunu oradan uzaklaştırdı. Dönüp geldiğinde, Vogel'in sözlerini işitmiş olan Yahudilerden özür diledi. Bu kabalığın bağışlanır yanı olmadığını söyledi, gene de Vogel'in, beyaz otelde geçen trajedilerde herkesten daha çok kayıp verdiğini unutmamak gerekirdi; selde yeğenini, yangında yakın dostunu, çığda da kız kardeşini kaybetmişti. Sonra o Bolotnikov Leskov- ve Vogel ölümden kılpayı kurtulmuşlardı. O sabah, bir gezinti yapmak amacıyla herkesten önce teleferiğe gitmiş, havanın belirsizliği yüzünden son dakikada vazgeçmişlerdi. Yoksa havadan düşenlerin arasında kendileri de olabilirlerdi.

İşte bu yüzden, Vogel'in sarhoş olup uygunsuz laflar etmesi belki mazur görülebilirdi. Hoş, ne yalan söylemeli, Vogel en iyi zamanlarında da kibar bir insan sayılmazdı ya!

Yeni gelenlerden biri, Belçikalı bir doktor, teleferiğin telinin kopmasında siyasal bir sabotaj olasılığı görüp görmediklerini sordu. Bolotnikov-Leskov bunun mümkün olabileceğini söyledi. Eğer öyleyse kendisi bunu şiddetle kınardı, ne var ki yeryüzünde haksızlıklar ve insanlara yönelik şiddet var olduğu sürece böyle gözükanlı eylemlerin de süreceği kanısındaydı.

Şiddet ve terörizmle ilgili bu konuşmalar yeni gelenleri te-

dirgin etmeye başlamıştı. Terastaki konuşmalar bu yüzden yavaş yavaş, ertesi gün karların sıkı, suyun sakin olmasının ihtimaliyle ilgili, daha hoş konulara yöneldi.

Genç âşıklar kalkıp yatmaya gittiler; odalarında onları rahatsız eden tek şey, otelin derinlerinden gelen hafif, ama sık telefon sesleriydi. Telefonların hemen hemen hepsi oda ayırtmak isteyenlerdendi, çünkü beyaz otel çok tutulan bir yerdi ve yaz kış, karşılayamayacakları kadar çok başvuru alıyorlardı. Bu açıdan, son günlerin ölüm getiren felaketleri Tanrı'nın bir lütfu sayılabilirdi; ama bu olağandışı hareketlilik bile istemleri karşılamaya yetmiyor ve birçok başvurular, çaresiz, geri çevriliyordu. Otel çalışanları ellerinden geldiğince çok insan almak konusunda harikalar yaratıyorlardı. Madame Cottin'in öldüğü gün sevgililer, genç bir karı-kocayla küçük çocuklarına yer açılsın diye, yanlarındaki odaya portatif bir karyolanın taşındığını duymuşlardı.

Bekledikleri doğumun bir hayli yaklaşmış olduğu gözle görülen bir başka genç çifte de yer bulunmuştu. Onlara hiç yer yoktu aslında, gelgelelim kadıncağız kendini bırakmış, ağlayıp duruyordu, bu yüzden en sonunda bir yük odası boşaltıldı. Sevgililer geceleyin gebe kadının bağırışlarıyla uyandılar. Sonra da yorulmak bilmez otel personelinin sıcak su, havlu gibi doğum gereçleri getirip götürerek koşuştuğunu duydular. Gene zehir gibi soğuk, karlı bir geceydi; zavallı genç anneye otelde yer bulunmuş olması da bir nimet sayılırdı, doğrusu. Her ne kadar gebelik bu denli ilerlemişken böyle, oda falan ayırtmadan çıkıp gelmek aptallık olsa da.

İşleri başlarından aşkın personelin asla yakınmamaları övünülecek bir tutumdu. Bu kadro resmen harikaydı ve bu gerçek, otelin konuk defterinde çeşitli yollardan, tekrar tekrar dile getiriliyordu... "Yemekler nefis, hiç bir zahmetten kaçınılmıyor. Gelecek yıl görüşmek üzere..." "Her şeyin en iyisi... krallar gibi ağırlandık..." "Teşekkür ediyoruz. Üstün servis, bakımlı odalar. Gene geleceğiz..." "Paramızın karşılığını aldık..." "Bu yerin bir eşi daha yok. her dakikamız keyifli geçti..." Çalışanların hepsi, ayakkabı temizleyen çocuktan menajere kadar, bütün odalar kullanılabilsin diye, harap olan kanadı onarmak için boş zamanlarında kolları sı-

vıyorlardı. Başaşçı bile, şu güleç yüzlü, şişko şef bile onarım işine katılıyordu; sıkıcı bir durum, çünkü bir gün genç aşıklar pencerelerinde bir tıkırtı duyup bakınca güleç aşçıbaşının, elinde boya fırçası, ağzı kulaklarında, içeri bakmakta olduğunu gördüler. Sevgilisi arkasından binmekte olan genç kadın utançtan pespembe kesilerek, dizüstü dua ediyormuş gibi yapmaya yeltendi ama işi öylesine ilerletmişlerdi ve aşçıbaşının göz kırpması da öyle şekerdi ki onu içeri çağırıp aralarına almakta hiçbir sakınca görmediler. Aşçıbaşı biftek pişirmekten başka şeylerde de hünerliymiş meğer, çünkü gözlerini yumup yüzünü yastığa gömmüş olan genç kadın kendisiyle sevişenlerden hangisinin hangisi olduğunu kestiremiyordu. İkisi de aynı ölçüde sımsıkı, yumuşak ve gevrekti. Bedeninin bir bölümünün âşığından başka birince işgal edilmesi genç kadının hoşuna gidiyordu. Beyaz otelin ruhu bencilliğin karşısındaydı.

Kimi günler genç kadın kapalı kalmaktan sıkılıyor, huzursuz oluyordu; ama dışarı çıkmaktan söz edecek olursa âşığı onu hemen kollarına alarak "öyle az zamanımız var ki!" diyordu. Zaten dışarı çıkıp da gölün ortasında ağlarını atan fırıncıyı görmemek üzücüydü. Fırıncının uçurtma uçuran oğlunu. Şezlongunda kitabını okuyan yaşlı papazı. Madame Cottin'in o atılgan genç garsonla gülüştüğünü... Gene de dağ doruklarının arasında hâlâ, gölden havalanan ya da sulara doğru inen kuğular süzülüyordu. Tüyleri öyle bembeyazdı ki göz kamaştıran doruklar yanlarında gri kalıyordu.

III
Frau Anna G.

1919 yılının sonbaharında, tanıdık bir doktor benden dört yıldan beri sol göğsüyle kasık nahiyesinde şiddetli sancılar hisseden, aynı zamanda müzmin solunum rahatsızlığı çeken genç bir hanımı görmemi rica etti. Bunun bir isteri vakası olduğunu sanıyordu ama tam karşı yönde belirtiler de olduğu için, herhangi bir organik aksaklık bulunmadığından emin olmak amacıyla genç kadını inceden inceye muayene etmişti. Kadın evliymiş; ama kocasından ayrı, bir kadın akrabasının evinde oturuyormuş. Hastalığı onun, ilerisi için çok şey vaat eden müzik kariyerini sekteye uğratmış.

Yirmi dokuz yaşındaki bu genç kadınla yaptığım ilk görüşme, onun durumunu anlamamda bana pek mesafe aldırtmadı; onda var

olduğunu ısrarla söyledikleri ruhsal canlılığın herhangi bir belirtisini de göremedim. En güzel yanı gözleri olan yüzünde şiddetli bedensel acıların izi okunuyordu ama hiçbir şeyin okunmadığı zamanlar da oluyordu ki böyle zamanlarda aklıma, üzücü görevim gereği incelediğim savaş travması kurbanları geliyordu. Kadın konuştuğunda, çok çabuk ve hırıltılı olan soluması yüzünden, söylediklerini anlamakta zorluk çekiyordum. Sancıları yüzünden belini öne doğru bükerek hantal adımlarla yürüyordu. Son derece cılızdı, Viyana'da çok az kişinin yeterli beslenebildiği o talihsiz yılın ölçülerine göre bile. Öbür sorunlarına ek olarak anorexia nervosa çekiyor olabilirdi. Bana, yemeğin düşüncesinin bile onu hasta ettiğini, portakal ve suyla yaşadığını anlattı.

Onu muayene ettiğim zaman, meslektaşımın hastalığa organik bir köken aramaktan neden vazgeçmediğini anladım. Kadının, sancılarını anlatırken kullandığı tanımlamaların kesinliği dikkatimi çekmişti; organik hastalık çeken kişilerin verdiği yanıtlara benziyordu bunlar... ya da hastalığına ek olarak bir de nevrozdan mustarip olan hastaların yanıtlarına. İsterik hasta, sancısını belirsiz sözcüklerle anlatmak ve acıyan yerine dokunulunca acıdan çok zevk tepkisi vermek eğilimindedir. Frau Anna bunun tam tersine, sancıyan yerini serinkanlılıkla ve tam olarak gösteriyordu: sol göğsü ve sol yumurtalığı. Onu muayene ettiğim zaman da irkilip büzülüyordu.

Kendisi, belirtilerinin organik olduğundan emindi. Nedenlerini saptayıp tedavi edemediğim için büyük düş kırıklığına uğradı. Ben ise görünüş ne olursa olsun bir isteri vakasıyla karşı karşıya olduğuma giderek daha çok inanıyordum; hastanın aynı zamanda dağınık, ama ürkünç içerikli bir takım görsel halüsinasyonlar da çektiğini açıklaması, bu kanımı güçlendirmeye yaradı. Hasta , "Başının içindeki bu fırtınaları" itiraf etmekten korkmuştu, çünkü böylelikle deli olduğunu, bir yere kapatılması gerektiğini itiraf etmiş olacağını düşünmüştü. Halüsinasyonlarının, tıpkı sancıları ve solunum güçlükleri gibi delirme belirtisi olmadığına onu inandırmayı başardım; gerçek denen şeyin ele avuca sığmaz niteliği dikkate alınırsa, en sağlıklı zihinlerin bile isterik belirtiler gösterebileceğini açıkladım ona. Bunun üzerine hastam biraz daha ra-

hatladı ve hastalığının tarihi ve kendi hayatı konusunda bana bir parça bilgi aktardı.

Varlıklı sayılabilecek bir anababanın ikinci çocuğu ve tek kızıymış. Babası, ticaretle uğraşan bir Rus Yahudi ailesinden, annesi de Ukrayna'da yerleşmiş, kültürlü bir Polonyalı Katolik aileden gelmeymiş. Frau Anna'nın anne ve babası ırk ve din engellerine karşın evlenmekle kendi özgürlükçü görüşlerini kanıtlamışlar ama ailelerinden kopmanın acı sonuçlarını da yaşamışlar. Onlara yüz çevirmeyen tek yakınları, hastamın teyzesi olmuş (şimdi birlikte yaşadığı akraba), annesinin ikiz kızkardeşi. Bu kadın, kendi dininden olan Viyanalı bir lisan öğretmeniyle evlenmiş. Genç adamla, ikizlerin doğum yeri olan Kiev'de bir konferansa katıldığı sırada tanışmış ve evlenmişler. Kız kardeşler böylece birbirlerinden çok uzakta yaşamak durumunda kalmışlar ama aralarındaki yakın bağ hiç kopmamış.

İkizine olan bağlılığı yüzünden teyzenin de aileyle arasına soğukluk girmişse de babası ihtiyarladığı zaman onun yanında yaşamaya gelmiş. Hastam bu aile geçimsizliklerinin kendi yaşamını yoksullaştırdığını düşünüyordu; boşluğu dolduracak kendi kuşağından akrabaları da yokmuş. Annesi, evlendikten az sonra bir oğul dünyaya getirmiş; onu, beş yıl sonra Anna izlemiş. Teyzesinin hiç çocuğu olmamış ve bu onun için büyük bir üzüntü kaynağıymış.

Hastam annesini büyük bir sevgiyle anımsıyordu. Onun çocuklarına düşkün, sıcak kalpli, yaratıcı ruhlu (yetenekli bir suluboya ressamıymış), neşeden içi içine sığmayan, alımlı bir kadın olduğunu söylüyordu. Genelde sonbaharda ve kışın kötü havalarda, neşesinin kaçtığı zamanlar olsa da bunların sonunda çocuklarını daha bile şımartırmış. Karı-koca, göz dolduran bir çift oluştururlarmış. Baba da çok çekici ve cana yakın, hayat dolu bir insanmış; küçük kız ona taparmış ve işleriyle o kadar çok meşgul olmasına üzülürmüş. Genç baba ailesinden hiç destek görmeksizin iş hayatında kendine bir yer edinebilmek için büyük bir gayretle çalışıyormuş. Anna'nın doğumundan kısa bir süre sonra ailesini alıp Odessa'ya yerleşmiş ve zamanla orada tahıl ihracatı yapan bir firmanın başına geçmiş. Hemen hemen tek eğlencesi yelkencilikmiş . Sahip olduğu şahane yat onun için bir gurur kaynağıymış.

Hastamın teyzesiyle eniştesi de yazları, deniz kıyısındaki o güzel liman kentine, onların yanına gelirlermiş. Küçük kız, Viyanalıların uzun tatil yapma gelenekleri sayesinde haftalarca süren bu ziyaretleri sabırsızlıkla beklermiş. Akrabaların gelişi ve yelken mevsiminin açılışıyla babası daha çok tatil yapmaya başlar, daha neşeli ve rahat bir insan olur çıkarmış. Annesiyse biricik kız kardeşine ve güneşli günlere aynı zamanda kavuşmanın sevinciyle âdeta çiçek açarmış. Çocuksuz olan teyze küçük yeğenine çok düşkünmüş, doğallıkla. Bu kadın sessiz, sofu yaradılıştaymış. Yetenekli bir piyanistmiş ve müzik odasının dinginliğini yat gezilerinin hayhuyuna yeğ tutarmış. Kocası daha dışadönük, tam eniştelere yaraşır biçimde candan, bol kahkahalı bir adammış. Hastam onun şakaya meraklı olduğunu anımsıyordu; örneğin, yata binerken başına beyaz bir subay kasketi geçirirmiş. Teyzesiyle eniştesi Anna için önem taşıyormuş, çünkü annesiyle babası ve ağabeyi dışında onlardan başka akrabası yokmuş, ağabeyine de pek düşkün değilmiş.

Yetişkinlik yıllarımızdaki yüceltme eğilimimizi bilmesem, hastamın ilk yıllarının, hiçbir can sıkıcı ve nahoş olay geçmeksizin, sahilde kumdan şatolar yapıp babasının yatıyla mavi gök altında, sarp Karadeniz yamaçları boyunca kayıp gitmekten ibaret olduğuna ve bu mutluluğun yıllar yılı sürdüğüne inanabilirdim. Oysa gerçekte bu canlı, mutlu anılar onun ancak beşinci yaşının yazına kadar sürmüştü; çünkü onun cennetten ansızın ve hoyratça atılması anlamına gelecek olan olay, annesinin ölümü, çok yakınında onu beklemekteydi.

Annesi, kış aylarının sıkıntısını hafifletmek için arada Moskova'ya gidip mağazaları, galerileri, tiyatroları gezmek âdetindeydi. Onun yokluğunda Anna'yı avutan iki şey vardı: babası ona kalıyor ve annesi her zaman armağanlarla yüklü olarak dönüyordu. Ama bu yıl, Noel'den hemen önce, annesi armağan yüklü olarak dönmedi. Onun yerine, kaldığı otelin bir yangında mahvolduğunu bildiren bir telgraf geldi. Anna'nın çocuk aklına göre bu haber, annesinin birkaç gün gecikeceği anlamını taşıyordu yalnızca. Ne var ki o gece yatmaya hazırlanırken dadısının ağlaması onu tedirgin etti. Uyku tutmayarak yattığı yerden annesinin nerde olabileceğini düşündüğünü, bir yandan da dışarda

kuduran fırtınaya kulak verdiğini anımsıyordu. Yetişkinliğinde tekrar tekrar gördüğü halüsinasyonlardan ikisi, denizde fırtına ve otelde yangın, belli ki bu acıklı olayla bağlantılıydı.

Acılı baba kendini hemen hemen tümden işlerine gömmüştü, zaten artık laf anlayıp konuşulacak yaşta olan oğluyla birlikte olmayı yeğliyordu. Anna, dadısıyla mürebbiyesinin ellerine bırakılmıştı. Teyzesiyle eniştesi de gelmiyorlardı artık, çünkü üzücü bir rastlantıyla eniştesi de birkaç ay sonra kalp sektesinden ölmüştü. Öğretmen olarak eline geçen para çok sayılmazdı; ardında bıraktığı genç sayılabilecek dul eşi de evini satıp ucuz bir apartman dairesine taşınmak ve kıt gelirine ek olsun diye piyano dersleri vermek zorunda kalmıştı. Mutsuz kadının yeğenleriyle, yazdığı mektuplar ve arada yolladığı armağanlar dışında bağlantısı kalmamıştı.

Annesinden böylesine hoyratça yoksun kalan, teyzesi ve eniştesi tarafından terk edilen (ona böyle gelmiş olmalıydı), babasından da ilgi görmeyen genç kızın çektiği yalnızlık ve üzüntüyü kestirmek zor değil. Neyse ki sadık ve aklı başında bakıcıların elindeydi. Hele mürebbiyesi. Anna on iki, on üç yaşlarındayken kendi Ukrayna dilinin yanı sıra üç yabancı dil konuşuyor, iyi edebiyat biliyor ve müzik dalında hatırı sayılır bir yetenek sergiliyordu. Dans etmekten hoşlandığı için gittiği lisede bale dersleri alıyordu. Bunun, ona arkadaşlıklar kurmak fırsatı vermek gibi bir yararı da vardı. Genç kız, kendisinin de belirttiği gibi zamanla sevilen, insan canlısı bir kız olup çıktı. Yani genelde annesinin yitimini birçok, belki de çoğu, çocuğun yapabileceğinden daha iyi atlattı.

On beş yaşındayken, üzerinde iz bırakan tatsız bir olay oldu. Kentte siyasal kargaşalıklar çıkmış, bahriyeliler ayaklanmış, sokaklarda gösteriler ve şiddet başgöstermişti. Anna, basiretsizlik yaparak, olayları izlemek için iki arkadışıyla birlikte kentin rıhtımlar bölümüne gitti. Giyim ve davranışlarının kibarlığı yüzünden bir grup ayaklanmacı onlara tehdit ve hakarette bulundu. Kızlar hırpalanmamış olmakla birlikte kötü korkmuşlardı. Ama hastamı bundan da beter etkileyen şey, eve dönünce babasından gördüğü davranış oldu. Babası onu avutacağı yerde kendini yok yere tehlikeye attığı için buz gibi bir tutumla payladı. Belki de

bunu yalnızca kaygısını gizlemek için yapmıştı. Kızının atlattığı büyük tehlike aslında onu çok sarsmış olabilirdi. Gelgelelim genç kıza bu soğuk eleştiri, babasını onu hiç sevmediğinin kesin kanıtı gibi gelmişti. Bundan sonra o da uzaklığa uzaklık, soğukluğa soğuklukla karşılık vermeye başladı. Solunum konusunda geçirdiği krizlerden ilki de bu olaydan kısa bir süre sonraya rastlar. Bu kriz astım olarak tedavi gördüyse de sonuç alınamadı. Rahatsızlık aylar sonra kendiliğinden geçti.

On yedinci yaş gününden hemen sonra Anna, bir bale okuluna başvurmak gibi cılız bir bahaneyle Odessa'dan ve baba evinden ayrılıp St.Petersburg'a gitti. Başkentte hiçbir tanıdığı olmadığı gibi geçimini sağlamak için, annesinden kalmış olan ufak bir miras dışında herhangi bir olanağı da yoktu. Başvurusundan olumlu sonuç aldı ve kentin yoksul bir mahallesinde bir oda tutarak kıt kanaat yaşamaya başladı. Aynı evde oturan A. adında bir gençle arasında bir yakınlık kuruldu. A., siyasal reform yandaşı bir hareketin içerisinde etkin bir rol oynuyordu. Kendisiyle aynı davayı güden arkadaş çevresine Anna'yı da tanıttı.

Genç kızın siyasal mücadeleye duyduğu ilgi, A.'ya duyduğu ilginin bir etkisinden başka bir şey değildi. Anna bu ilk aşkına, bütün ilk aşkların o tertemiz, cömert sıcaklığını vermişti; sevgilisiyle arasındaki ilişki tenle ilgisi olmayan bir *affaire de coeur*'dü, gönül ilişkisi. Gelgelelim bir süre sonra genç adam Anna'yı terk ederek kendini daha önemli şeylere, yani yaklaşmakta olan çatışmaya adadı. Hemen hemen aynı zamanda genç kızı, seçmiş olduğu meslek de yaya bıraktı: yetenekli ve çalışkan olmadığı için değil de sırf kadın olmaya başladığı için. Nerdeyse yarı aç gezdiği halde et tutmaya başlamıştı ve aldığı kiloları veremiyordu. Çaresiz, doğanın onu balerin olsun diye yaratmadığı sonucuna vardı. Neyse ki bu üzüntülü dönemde bale öğretmenlerinden biri, yalnız yaşayan genç bir dul, ona yakınlık gösterdi ve ne yapacağına karar verinceye kadar gelip onun evinde yaşamasını önerdi. Madame R. onun hem dostu hem de akıl hocası oldu. Birlikte tiyatroya, konserlere gidiyorlardı. Gündüzleri, Madame R. okuldayken Anna onun zengin kitaplığından kitap alıp okuyor ya da keyifli yürüyüşler yapıyordu. Bu, onun ya-

şamında iyi, mutlu bir dönem oldu ve neşesini, iyimserliğini ona yeniden kazandırdı.

İkisinin de işine gelen bu rahat düzen, Madame R.'nin hiç beklenmedik biçimde evlenmeye karar vermesiyle bozuldu. Söz konusu olan erkek, emekli bir bahriye subayı, son zamanlarda ikisi için de candan bir dost olup çıkmıştı ve Anna kendi dingin yaşantısına gölge düşürecek bir yakınlaşmanın farkına bile varmamıştı. Gene de arkadaşının hakkı olan bu güzel şansa sevinmemek elinde değildi. Gerçi Madame R. ile yeni kocası yanlarında kalması için Anna'ya yalvardılar ama o, yeni evlilerin mutluluğunu bozmak istemedi. Nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu, ama tam sırasında, kaderin olağanüstü güzel bir cilvesi, onu yeni bir ülkeye ve yeni bir mesleğe doğru itti. Viyana'daki teyzesi mektup yazarak epey zamandır yanında yaşayan babasının (Anna'nın dedesi) ölmüş olduğunu, gene yalnız kaldığını bildirdi. Anna'ya, hiç değilse birkaç aylığına gelip kendisiyle birlikte kalmak ister mi, diye soruyordu. Genç kız bu daveti hiç duraksamadan kabul etti ve iyi yürekli dostu Madame R. ile kocasına üzüntüyle veda ederek Viyana yolunu tuttu.

Annesinin hayatta olduğu zamandan bu yana teyzesiyle ilk kez yüz yüze gelmek ona hem hüzün hem de mutluluk verdi. İlk dakikada annesinin (güzelliğini yitirmemiş) orta yaşlılığıyla karşılaşmış gibi oldu.* Teyzesi de yirmi yaşındaki bu hassas ve zeki genç kadında, ölmüş kız kardeşini çağrıştıran sayısız şey bulmuş olmalıydı. Teyze yeğen arasında hemen sımsıcak bir yakınlık kuruldu. Frau Anna, memleketinden ayrılma kararına asla pişman olmayacaktı.

Çok zaman olduğu üzere, ortam değişikliği Frau Anna'nın kendisinde de değişimlere neden oldu. Dadısı ona, anne tarafının dini olan Katolik mezhebine karşı biraz üstünkörü bir bağlılık aşılamıştı. Yeni yetmelik yıllarında Anna dinden uzaklaşmıştı, ama şimdi teyzesinin etkisiyle inancı tazelenip güçlenmeye başladı. Daha pratik yönden de, gene teyzesinin müzik ortamına karışmak yoluyla, dansçı olamayışının bıraktığı boşluğu dolduracağa benzeyen bir merak ve beceri bulmuştu. Teyzesinin yakın bir dos-

* Haklıydı çünkü annesiyle teyzesi tek yumurta ikiziydiler.

tundan viyolonsel dersleri alıyor, müzik dalında hatırı sayılır bir yeteneği olduğunu gördükçe kendi de şaşmaktan kendini alamıyordu. Öyle hızlı bir ilerleme gösterdi ki hocası onun birkaç ayda virtüözlüğe yükselebileceğini tahmin etmeye başladı.

Viyana'ya gelişinin üzerinden üç yıl geçmeden Anna profesyonel bir orkestrada viyolonsel çalıyordu ve nişanlanmıştı. Söz konusu erkek, iyi aileden genç bir avukattı. Müziğe çok düşkündü ve Anna ile konservatuvardaki bir toplantıda tanışmıştı. Kibar tavırlı, alçakgönüllü, biraz da utangaçtı (genç kızın hoşuna giden bir bileşim); iki gencin arasında kısa zamanda bir yakınlık doğdu. Anna'nın teyzesi genç adamı gönülden onaylıyor, Anna da genç adamın ana babasıyla iyi anlaşıyordu. Genç adam evlenme teklif etti. Anna da -mutlu bir yuva kurmak arzusuyla müzik mesleğini sürdürmek isteği arasında çok kısa bir çatışma yaşadıktan sonra- öneriyi kabul etti.

İsviçre'de balayı geçirdikten sonra güzel bir eve yerleştiler. Onları sık sık ziyaret eden, ikisinin de çok sevdiği teyze, yeniden yalnız kalmasının üzüntüsünü yakında kız ya da erkek bir torunyeğenle gidereceğini düşünürek avunuyordu; çünkü Anna'nın çocuk sahibi olmayı nasıl istediğini biliyordu.

Genç çiftin ufkundaki tek bulut savaş söylentileriydi. Sonunda savaşa girilince genç koca ordunun hukuk bölümünde hizmete çağrıldı. İki gencin vedalaşmaları hazin oldu, ne var ki genç adamın hiç değilse cepheden uzakta olacağını ve sık sık evine gelebileceğini bilmek onları avutuyordu. Birbirlerine her gün mektup yazıyorlardı; Anna'nın günleri, uygarlığın son emarelerine susamış kentte, müzik etkinlikleriyle dopdolu geçiyordu. Deneyimi arttıkça yeteneği ve müzik kariyeri gelişiyordu. Teyzesi ve bir sürü arkadaşı olduğu için de yalnız değildi. Kısacası kocasından ayrı olmanın büyük eksikliği dışında dolu ve doyurucu bir hayatı vardı.

Bu sırada, tam kocası ilk ev iznine çıkmak üzereyken Anna'nın Odessa'dayken çektiği solunum zorluğu yineledi, aynı zamanda göğsünde ve karnında, onu âdeta sakat bırakan sancılar başgösterdi. Genç kadın iştahtan kesildi, müzik çalışmalarını bı-

rakmak zoruda kaldı. Kocasına hastalandığını ve artık onu asla mutlu edemeyeceğinin farkına vardığını söyleyen bir mektup yazarak gene teyzesinin yanına taşındı. Kocası mazeret izni alarak gelip ona yalvardı; ama Anna kararından caymadı. Onu incittiği için bağışlanmayı asla bekliyemezse de kendisini unutması için yalvardı. Genç adam onu tekrar kazanma çabalarını uzun zaman sürdürmüş, ancak birkaç ay önce ayrılmaya razı olmuştu. Frau Anna, şu son dört yıldır hemen hemen evine kapanmış durumda yaşamaktaydı. Teyzesi onu birçok doktorlara götürmüş ama hastalığının nedenini ve dermanını bulabilen olmamıştı.

Bahtsız genç kadının bana anlattığı hikâye işte buydu. Ama isterisinin nedenlerine hiç ışık tutmuyordu. Gerçi evet, ortada nevrozların oluşması için verimli bir toprak yok değildi, özellikle de annesini küçük yaşta yitirişi ve babasının ihmali. Beri yandan çocuklukta ana babadan birinin yitimi öbürünün de yetersizliği bir isterinin oluşması için yeterli olsaydı dünya isteriklerden geçilmezdi. Frau Anna olayında, nevroz ve isterinin ortaya çıkmasında belirleyici rol oynayan gizli öğe neydi acaba?

Bilincinin sakladığı bu öğe henüz gizliydi ama ona yabancı olan bir şey değildi. Hastam bu öğeyi hem biliyor hem de bilmiyordu. Bir bakıma zihni bize derdinin ne olduğunu söylemeye çalışıyordu; çünkü bastırılan düşünce ve duygular kendilerine uygun simgeleri gene kendileri yaratırlar. İsterik kişinin ruhsal durumu sır saklayan bir çocuğunkine benzer; kimsenin bilmemesi. ama herkesin tahmin etmesi gereken bir sır. Bu yüzden çocuk, çevreye ipuçları saçarak işi kolaylaştırmaya çalışır. Açıkça anlaşılıyordu ki Frau Anna'nın içindeki çocuk bize, göğsüne ve yumurtalığına bakmamızı söylüyordu, hem de ille sol göğsüyle sol yumurtalığına; çünkü bilinçdışı, kılı kırka yaran titiz, hatta ukala bir simgecidir.

Ona yardım etme çabalarımda haftalarca hemen hiç ilerleme kaydedemedim. Bunun suçlusu kısmen, içinde bulunduğumuz koşullardı; kış mevsiminde, ısıtılmamış bir odada, hem hasta hem de doktor paltolara, atkı ve eldivenlere bürünmüş durumda çalışmak zordu.* Sonra, hastanın sancıları, yataktan çıkmasını önleyecek

* [Savaş sonrasında yakıt kıtlığı çekiliyordu- Editörün notu.]

kadar şiddetlendiği zamanlarda analiz sürecine günlerce ara vermek zorunda kalıyorduk. Beri yandan anorexia'sında biraz gerileme vardı. Onun, katı yiyecekler yemesini sağlayabilmiştim... o sıralarda kentte doğru dürüst yiyecek bulabildiğimiz ölçüde, tabii.

İlerlememizin yavaşlığındaki en kesin neden, Frau Anna'nın gösterdiği güçlü direnişti. Hastalarımın birçoğu kadar eski kafalı olmamakla birlikte, görüşmelerimiz sırasında cinsel duygu ve davranışlarıyla ilgili herhangi bir noktaya değindiğimiz zaman, nerdeyse suskunluğa varan ölçüde bir çekingenlik ve kapalılık gösteriyordu. Örnek vermek gerekirse, çocuklukta mastürbasyonla (hemen hemen evrensel bir olgu) ilgili en masum bir soru, kesin yadsımayla karşılanıyordu. Tutumunu görseniz bu soruyu bakire Meryem Ana'ya sormuşum sanırdınız! Zamanla onun aktardığı birtakım yüzeysel anıları kuşkuyla karşılamakta haklı olduğumu anladım ki bu daha derin incelemeler yapabilmem konusunda hiç de umut verici değildi. Kadın güvenilmez, kaypaktı; zamanımın boşa geçmesine kızmaya başlamıştım. Hakkını yememek için şunu da eklemeliyim ki onun doğru söylediklerini samimiyetsizliklerinden ayırmayı kısa zamanda öğrendim: benden bir şey gizliyorsa boynundaki istavroz kolyeyle oynuyordu, Tanrıdan bağışlanma dilercesine. Demek ki sırf körinanç etkisiyle bile olsa doğruyu söyleme yönünde doğal bir *eğilimi* vardı; ona yardım etme çabalarımı sürdürmeme de bu neden oldu.* Ama gerçeği, çok zaman kışkırtıcı bir görüş ileri sürerek onun ağzından nerdeyse hileyle koparmak durumundaydım. O da çok zaman bu yemi yutarak eski açıklamalarını geri alıyor ya da değiştirmek yoluna gidiyordu.

Bu geri alışlardan biri, St. Petersburg'dayken sevmiş olduğu A. adındaki öğrenciyle arasındaki ilişki konusundaydı. Bu zamana kadar bana bu genç hakkında yalnızca önemsiz birtakım bilgiler vermişti, zengin ve tutucu bir aileden gelme, kendisinden birkaç yaş büyük bir felsefe öğrencisi olduğu gibi. Aralarındaki ilişkinin "beyaz" olduğu hususunda ısrar ediyordu. Onun kullandığı bu sıfat ilgimi çekti; "beyaz" sözcüğünün ona neleri çağrıştırdığını sordum. "Bir yatın yelkenleri," diye karşılık verdi. Ben de man-

* Bir gün hastam bana istavrozun annesinden yadigâr olduğunu söyledi. Demek ana sevgisi dinsel inancı pekiştiriyordu.

tıklı olarak onun babasının yatını anımsadığını varsaydım. Oysa psikanalizde insan sonuç çıkarmakta asla acele etmemeli. Frau Anna bana, Petersburg'dayken bir hafta sonu, politik gruptaki arkadaşları ile (A. da dahil olmak üzere tabii,) Körfez'de yelkeniyle gezdikleri bir günü anımsadığını anlattı. Kusursuz bir yaz günüymüş ve gene yelkenle açılmak ve onu artık sıkmaya, hatta korkutmaya başlamış olan "ciddi" tartışmalardan bir süre uzak kalmak genç kızı mutlu etmiş. A.'ya hiç bu kadar âşık olmadığını hissediyormuş, o da kıza karşı şefkatli ve her zamanki gibi saygılıymış. Aynı kamarayı paylaşmakla birlikte genç erkek bir kez bile ona dokunmaya kalkışmamış ve vicdanları gene yelkenler gibi ya da beyaz kuzey geceleri* gibi bembeyaz kalmış.

Ne var ki hastam bunları anlatırken boynundaki istavrozla oynuyordu ve yüzünde hüzünlü bir ifade vardı. Ben de sert sesle konuşarak bana doğruyu söylemediğini, arada cinsel bir ilişki olduğunu bildiğimi söyledim. Bunun üzerine Frau Anna, ilişkinin sonuna doğru sevgilisiyle birkaç kez yattığını itiraf etti. Genç adam yalvarmış, yakarmış o da en sonunda, nerdeyse yorulduğu için, "düşmüş" Bu fiilin İngilizcesini kullanmıştı. Almanca konuşuyorduk ama onun arada yabancı sözcükler kullanması olağandı. Bunların özel bir anlam ve önem taşıma olasılığına karşı tetikte durmayı öğrenmiştim.

Taktik değiştirmeye karar verdim. "Dürüst davrandığınıza sevindim," dedim. "Utanacak bir şey yok ki! Hazır konu açılmışken neden sevgilinizin sizi hamile bıraktığını da itiraf etmiyorsunuz? Ve sonra merdivenden aşağı düşerek çocuğu kaybettiğinizi?"

Zavallı kadın bir süre duygularıyla boğuştu, sonra haklı olduğumu itiraf etti; ama merdivenden yuvarlanarak değil de dans stüdyosunda çok kötü düşünce kaybetmiş çocuğunu. Madame R.'dan başka kimse öğrenmemiş bunu, kuşkulanan bile olmamış. Bu yüzden Frau Anna şimdi sırrını benim keşfedişime şaşırmıştı. Nasıl tahmin ettiğimi sordu bana.

"Dans etmeyi kilo almanız yüzünden bırakmanızla ilgili anlattıklarınız aklıma yatmamıştı da ondan," diye karşılık verdim. "Ben sizin ne olursa olsun kolay kilo alamayacağınıza ina-

* Kuzey ülkelerindeki uzun yaz gecelerine değiniliyor.

nıyorum; gerçi alsanız sizin için çok iyi olur ya! Bu, olanların gerçeğini bana dolaylı yoldan söylemenin bir yoluydu... çünkü benim bilmemi istiyordunuz aslında. Bana kalırsa siz durumunuza karşın dans etmeyi fazla sürdürdünüz, kilo almaya *başladığınız* için kaygıdan hasta gibiydiniz ve bu çıkmazdan nasıl kurtulacağınızı düşünüp duruyordunuz."

Genç kadının sessizliği, bana tahminlerimin yazık ki isabetli olduğunu gösterdi. Yorumumu mantıklı sonuça kadar götürmediğime memnum oldum: dans etmeyi sürdürmekle aynen böyle bir durum yaratmak istediğini, belki de çocuğun düşmesini sağladığını söylemedim ona. Gençlik günahının ortaya çıkması onu yeterince altüst etmişti.

Gene de bu andan başlayarak Frau Anna, yalancı mükemmelliğinin yükünden kurtulup rahat bir soluk almışçasına, biraz daha canlı ve açık sözlü davranmaya başladı. Hatta kısa bir süre sonra hınzır bir mizah duygusuna sahip olduğunu bile ortaya vurdu. Bana son zamanlarda gördüğü halüsinasyonlardan birini, yüksek bir yerden ölümüne düştüğünü anlatıyordu. Bir an gözleri parladı, sonra, "Ama düşük yapmıyordum!" dedi.

Bir gelişinde gördüğü bir rüyayı anlattı bana. Genelde iyi uyuyamıyor, çok az rüya görüyordu ki bu bile onun direnişinin bir başka cephesidir. Bu yüzden bana bütün bir rüya anlatması ender, ama hoş bir olaydı; ben de rüyaya anlam verebilmek için yoğun çaba harcadım. İşte Frau Anna'nın anlattığı biçimiyle rüya:

Bir trende gidiyorum, karşımda kitap okuyan bir adam var. Benimle konuşmaya başladı; aşırı laubali davranıyormuş gibi geliyor bana. Tren bomboş bir düzlüğün orta yerinde duruyor; adamdan kurtulmak için inmeye karar veriyorum. Daha bir sürü insanın da indiğini görmek beni şaşırtıyor, çünkü ufacık bir istasyon burası, resmen ölü bir yer. Ne var ki istasyonun levhasında Budapeşte *yazıyor, bu da durumu açıklıyor. Kondüktörü itip geçtim, çünkü daha ileride inmem gerektiğinde, biletimi göstermek istemiyordum. Bir köprüden geçince kendimi numarası 29 olan bir evin önünde*

buldum. Kapıyı anahtarımla açmaya çalıştım ama açamayınca şaşırdım, yürüyüp geçtim, derken no. 34'e geldim. Burada da anahtarım dönmedi; ama kapı açıldı. Ufak, özel bir oteldi burası. Holde kurumakta olan gümüş bir şemsiye vardı; annem burda kalıyor, diye düşündüm. Beyaz bir odaya girdim. Bir süre sonra yaşlıca bir bay içeri girip, "Evde kimse yok," dedi. Cebimden bir telgraf çıkarıp ona uzattım. Acıyordum ona, çünkü telgrafta ne yazdığını biliyordum. Adam, korkunç bir sesle, "Kızım ölmüş," dedi, öyle sarsılmış ve üzülmüştü ki benim varlığımı bile unutmuş olduğunu hissettim.

Rüyayı ilk dinlediğimde telaşlandım, çünkü rüya görenin, dertlerini dindirmek için kendi canına kıyabilecek yapıda biri olduğunu anlamıştım. Trenli rüyalar zaten ölüm rüyalarıdır, hele burada bu daha da belirgindi, çünkü genç kadın trenden kendi durağından önce ve boşluklar ortasında, resmen ölü bir yerde iniyordu. Biletçiden kaçınmak besbelli intiharı yasaklayan kurallarla ilgili olduğu gibi köprüden geçmek de ölmek anlamına gelen bir başka simgeydi. Bir bakıma Frau Anna'nın rüyası bundan daha açık olamazdı ama ben gene de işin içinde daha kişisel birçok ayrıntı bulunduğundan emindim. Bu yüzden ona rüyayı adım adım ele almasını ve bunların kafasında uyandırdığı çağrışımları anlatmasını istedim. Daha önce birkaç önemsiz rüyayı incelemeden geçirmiş olduğumuz için rüya yorumlamak konusunda deneyimi vardı; sonra zeki bir kadın olduğu için ona, okusun diye, daha önceki birkaç vakamın kayıtlarını vermiştim.

"Aklıma bir şey geliyor," dedi şimdi. "Ama rüyayla ilgili olamaz, çünkü çok eski bir olay, hayatımda önemli bir etkisi de olmadı, inanın."

"Hiç fark etmez," dedim. "Siz anlatmaya bakın!"

"Peki, öyleyse. Sanırım trendeki adam aklıma, hayatımı kurmak için Odessa'dan Petersburg'a yaptığım yolculukta beni rahatsız eden adamı getirdi. Kaç yıl geçti aradan? On iki yıl; olayı tamamen unutmuştum. Çok korkmuş da değildim, çünkü trende bir sürü insan vardı. Ama adam eğilip sırnaşık bir tavırla laf açıp duruyordu; Petersburg'a varınca ne yapacağımı soruyor, kalacak

yer bulmak konusunda yardımcı olmayı öneriyordu. Öylesine canımı sıktı ki sonunda başka bir kompartıma geçmek zorunda kaldım."

Kendisine, son zamanlarda başından bu anıyı rüyasında görmesine neden olacak herhangi bir olay geçip geçmediğini sordum; belleğini canlandırmak için de rüyasındaki yol arkadaşının okumakta olduğu kitap falan gibi birkaç ayrıntıya değindim.

"Aa, evet, şimdi aklıma geldi: Petersburg trenindeki adam canımı sıkmıştı, çünkü ben kitabımı okumaya çalışırken konuşup duruyordu. Okuduğum kitap Dante'nin bir nüshasıydı, İtalyancam da çok iyi olmadığı için tüm dikkatimi vermem gerekiyordu. Şimdi siz kitaba değindiniz ya, ağabeyimin de bu rüyada rolü var, sanıyorum."

Bu noktada anlatıya ara vererek şunu belirtmeliyim ki son günlerde Frau Anna'yı haylı tedirgin eden bir olay olmuştu. Ağabeyi, eşi ve iki çocuğuyla birlikte, ortadaki devrim kargaşası yüzünden Rusya'dan ayrılıp Birleşik Devletler'e göçmeye karar vermişti. Anna ile teyzesine âdeta, merhaba ve hoşçakal, demek için Viyana'ya uğramışlardı. Hastam ağabeyini yıllardan beri görmemişti, şimdi de bir daha hiç görememe olasılığı vardı. İki kardeş birbirlerine hiçbir zaman çok yakın olmadıkları halde -hatta belki de bu nedenle- bu kavuşma ve ayrılık Frau Anna'nın ruhsal çöküntüsünü daha da arttırmıştı.

"İstasyonda vedalaştığımız sırada ağabeyim utangaçlığını gizlemek için, uzun uzun, yolda okuyacak kitap seçti. Ben Dante'nin *Yeni Hayat*'ının duruma uygun düşeceğini düşünmüştüm, ne var ki ağabeyim klasiklere pek meraklı değildir; çok pratik bir insandır o. Nitekim üç beş gerilim romanı aldı. Zaten bir istasyon kitapçısında Dante bulabileceğimi düşünmek gülünçlüktü."

Ben rüyanın hangi yönde geliştiğini görmeye başlamıştım. Hastama rüyadaki evlerin numaralarını anımsatarak bunların onca bir anlam taşıyıp taşımadığını sordum.

Hastam iyice düşündü, ama bir sonuç çıkaramadığını itiraf etti.

"Yaşlarınızla ilgili olabilir mi dersiniz? Siz yirmi dokuz yaşındasınız, ağabeyiniz de sizden... kaç yaş büyüktü, beş mi?"

Frau Anna benim görüşüme katıldı; rüyasının matematiksel mantığı karşısında şaşkınlığa uğramıştı!

"Önce kendi evinizin kapısında durdunuz. Elinizdekinin doğru anahtar olması gerekirdi, ama değildi. Oysa 34 numaralı eve girebildiniz, yani ağabeyinizin evine, deyim yerindeyse. Yalnızca bir konuk olduğunuz için bu evi özel bir otel olarak görüyorsunuz." Hastama, odaya giren adamı tanıyıp tanımadığını sordum. Onun, "Evde kimse yok", dediğini anımsattım.

Bir süre sonra Frau Anna aradaki çağrışımı kurabildi. Ağabeyi, biraz da boşboğazlık ederek, ayrılışlarının babasını çok üzdüğünü anlatmıştı. Kendisi babasının işine girmiş, evlendikten sonra da ona yakın bir yerde yaşamayı sürdürmüştü. Frau Anna içinden, küskünlük ve acıyla, "Şimdi artık babam yalnızlık çeker o bomboş evinde," diye düşündüğünü anımsıyordu. Çünkü babası onun evden ayrılışı karşısında ancak göstermelik bir üzüntü belirtmiş, daha sonra da onu görmek için herhangi bir ısrarda bulunmamıştı.

Bu noktada, onun rüyasıyla ilgili izlenimlerim kesinlik kazandı. Ağabeyinin, eşi ve çocuklarıyla birlikte *yeni bir yaşama doğru yola çıkışları* onun içindeki, bir çıkmaza saplanmış, hatta anlamsız ve hedefsiz bir yolculuktaymış duygusuyla çelişiyordu. Ağabeyi her zaman babasının gözbebeği olduğunu bilmenin güvenini duymuştu ve şimdi de nereye gittiğini biliyordu. Oysa Anna'nın genç kızlığında, uzaktaki bir kente yaptığı o yolculuk besbelli babasının dikkat ve ilgisini çekmek için atılmış son ve gözükara bir adımdı. Ama baba, toy kızının bedensel ve ahlâksal tehlikelerle -trendeki sırnaşık genç adamla simgelenen- boğuşmasına kolayca razı olmuştu.

Bu rüyasında iki fantezinin bir araya geldiğini anlattım ona. Eğer babası onun öldüğünü bildiren bir telgraf alırsa belki, en sonunda üzüntü ve pişmanlık duyardı. Beri yandan ortada bu dilekle birlikte, bununla çelişmeyen, hatta bu acıklı düşünceyi pekiştiren bir başka dilek daha vardı: "Keşke dünyaya kız olarak, Anna olarak gelmemiş olsaydım!" Ah, keşke ağabeyinin yerinde olabilseymiş! Nitekim rüyada, kendi kaderi olan tren yolculuğunu yarıda kesip iniyor ve olanaksızı yapıp ağabeyinin yerine geçiyor. Özel oteldeki o beyaz oda, annesinin rahmini simgeliyor ve erkek bir çocuk peydah etmek için babanın gelmesini bekliyordu. Holde kurumakta olan şemsiye, boşalmış penisin simgesiydi. Babası yeni bir yaşam yaratıyordu, çünkü *oğul* olmazsa evde "kimse yok"

demektir. Anna ölmüştü, intihar mı etmiş yoksa boğulmuş muydu, fark etmezdi ve bu, babanın umurunda değildi. Babanın gösterdiği şok ve üzgünlük dolu tepki, hastanın kendi isteklerini gerçekleştirme çabasının ürünüydü. Aslında rüya, bunu da biliyordu: Anna, babasının gözünde "yok"tu.

Genç kadın rüyasındaki hüznün etkisinde kalmış olduğundan benim yorumlarıma pek karşı çıkmıyordu. Ancak üzücü bir ayrıntı konusunda bana söylemeye henüz cesaret edemediği bir çekincesi vardı ki bunu açıklamasını ben de daha uygun bir zamana bırakıyorum. Zaten bu ayrıntı, rüyanın iyice ortada olan genel anlamını etkilemiyordu.

Konuşmalarımız sırasında, trendeki adamın laubali davranışları konusunda sorular sorduğum zaman Frau Anna rüyanın unutmuş olduğu bir parçasını anımsadı. Bunun çok önemli olduğunu sanmıyordu; ama ben, ilkin unutulup sonradan akla gelen rüya ayrıntılarının çok zaman büyük önem taşıdığını deneyimlerinden biliyordum. Bu kez de öyle olacaktı, anlamının bütünü, analiz sürecinin çok sonralarına kadar tam açıklığa kavuşmasa da.

Bu genç adama Moskova'ya, T'leri görmeye gittiğimi söyledim, o da bana T'lerin evinde bana yer bulunamayacağını, ancak yaz köşkünde kalabileceğimi söyledi. Sonra, orasının çok sıcak olacağını, giysilerimin hepsini çıkarmak zorunda kalacağımı sözlerine ekledi.

Frau Anna, T.'lerin anne tarafından, Moskova'ya yerleşmiş uzak akrabalar olduğunu anlattı. Annesiyle teyzesi genç kızlıklarında tatillerini onlarla birlikte geçirirlermiş, evlendikten sonra da sıcak ilişkilerini sürdürmüşler. Frau Anna onları hiç görmemişti, ama teyzesi onların insan canlısı, konuksever bir karı-koca olduklarını söylüyordu. Hatta teyzesi daha dün onlardan söz etmiş, orada geçirdiği tatilleri tatlı bir hüzünle anarak Anna'yı da onlara götürebilmeyi istediğini söylemişti, çünkü bir tatil yapmanın yeğenine çok iyi geleceğinden emindi. Ama bu insanlar artık iyice

ihtiyarlamışlardı. Ülkedeki kargaşalıklardan sağ çıkmamış bile olabilirlerdi.

Genç kadının anımsadığı bu son ayrıntı bence şu andaki yaşantısının acıklı sıkıntılarından kurtulmak ve annesiyle geçirdiği yılların cennetine dönmek için duyduğu özlem dolu arzuyu açığa vuruyordu, yani 'yaz köşkünde,' daha doğrusu o mutlu, sıcak yazlarda, soyunup çıplak kalmak özlemi. Frau Anna bu yoruma karşı çıkmadı hatta bu yorum onun aklına o çok geride kalmış yıllardan, hem komik hem de duygulandırıcı bulduğu bir anı getirdi.

Odessa'daki evleri, denizin tam kıyısına kadar uzanan, yarı tropik ağaç ve çiçeklerle dolu, çok geniş bir bahçe içindeymiş. Küçük bir özel kumsalı varmış. Yaz köşkü de bu bahçenin uzak bir köşesinde, ağaçların arasındaymış. Daha önceki sahipleri bakımsız bıraktıkları için köşk pek az kullanılırmış. Kavurucu bir yaz gününün öğleden sonrasında, herkes sıcaktan bunalarak kafa dinlemek için evin ve bahçenin orasına burasına dağılmış. Anna'nın babası herhalde işinde, ağabeyi de arkadaşlarıyla birlikte dışardaymış. Sıcaktan sıkılmış olan Anna kumsalda laf olsun diye oynamaktaymış; annesi de orada, resim sehpasının başındaymış ve rahatsız edilmek istemiyormuş. Gevezelik ettiği için azar işiten çocuk, teyzesiyle eniştesini bulmaya karar vermiş. Bahçede dolaşarak sonunda yaz köşkünün önüne çıkmış. Teyzesiyle eniştesinin burada olduklarını görünce sevinmiş ya, çok tuhaf davranıyorlarmış; teyzesinin her zaman güneşten sakınmak için kapalı tuttuğu omuzları çıplakmış, eniştesi de onu kollarında sıkıyormuş. Kucaklaşmayı sürdürmüşler; ağaçların arasından çıkıp gelen Anna'yı fark etmeyecek kadar kendilerinden geçmiş durumdaymışlar, o da sessizce oradan uzaklaşmış. Bu tuhaf hikayeyi annesine anlatmak için gene kumsala dönmüş, ama şimdi annesi sehpasının başından ayrılıp düz bir kayanın üstüne uzanmış yatıyormuş ve uyuyor gibiymiş. Çocuk, annesinin ne olursa olsun, hiç bir surette rahatsız edilemeyeceği iki durum olduğunu biliyormuş: resim yaptığı ve daha da kesin olarak, uyuduğu zamanlarda. Çocuk düş kırıklığına uğramış olarak gene bahçeye dalmış ve biraz limonata içmek için eve dönmüş.

Ne anlam verebilirdim bu anıya? Bir yetişkinin görüşünü belirttiği kesindi ama bu, elimizdekinin ille de bir fantezi olduğunun

kanıtı sayılmazdı. Ben, çocukluk anılarımızın gerçekten çocukluktan *kalma* anılar olduğundan kuşkuluyumdur; aklımıza gelenler ancak çocukluğa *dair* anılardır sanıyorum. Çocukluk anılarımız, o günleri gerçekte oldukları gibi değil de sonradan anımsadığımızda bize nasıl gelmişse öyle yansıtırlar. Genç kadın, yetişkin cinselliğini ilk görüşü olan o sahneyi anımsadıkça gülümsüyordu; bir yandan da Odessa'daki bir yaz tatilinin eğlenceli havası içinde, teyzesiyle enişte sinin sevgi dolu bir yakınlığı paylaşmış olduklarını bilmek, şimdi yüreğini sızlatıyordu. O günleri anmanın teyzesine artık çok fazla acı vermesi de Anna'nın bu duygularını depreştiriyordu.

Gene de ona, acaba anımsadıklarından başka şeylere de tanık olmuş olabilir mi, diye sormam gerekliydi. Olmuşsa belleği onu burdan öteye götüremiyor demekti; çünkü kolayca kendi odalarının mahremiyetine çekilebilecek olan genç bir evli çiftin bu şekilde görülmek tehlikesini göze almaları hiç de akla yakın gelmiyordu. Ama anının Frau Anna'nın rüyasında da ortaya çıkması, anlam ve önem taşıdığını belirtiyor olabilirdi. Hatta hastamın isterisiyle bağlantılı olması da akla yakındı. Çünkü Medusa'nın taşa çevirdiği kişiler onun yüzünü önceden, onu henüz tanımazken görmüş olanlardır.

Bundan sonraki gün ve haftalarda pek az ilerleme kaydettik. Bunun suçunu hem hasta hem de doktorda aramak gerekir, sanırım. Frau Anna tamamen savunma hatlarının ardına çekilmişti ve hatta, hastalık belirtilerinin kötüleşmesini bana gelmemek için bahane olarak kullandığı oluyordu. Hakkını yememek için sancılarının herhalde dayanılmaz olduğuna inandığımı söyleyeyim. Ameliyat edilmesini, sol göğsüyle sol yumurtalığının alınmasını sağlamam için bana yalvarıyordu. Bana gelince, onun terapiye hiç yardım etmeyişi beni sinirlendiriyor, umursamazlığı beni de etkiliyordu. Bir keresinde, bir gün sokakta bir köpeğe bir lokma yiyecek attığını ama köpeğin yiyeceğin yanına gidemeyecek kadar cılız ve mecalsiz olduğunu, kendisinin de kendisini böyle hissettiğini anlattı. Zaman zaman analizden tamamen vazgeçmeye, yalnızca onun kendi canına kıymasını önlemek için çaba harcamaya başlamıştım. İntiharın aslında kılık değiştirmiş cinayet ol-

duğunu vurguluyordum; ne var ki bu cinayet anlamsız bir eylem olacaktı, çünkü hedeflenen kurbana, yani Anna'nın babasına, hiç bir zararı dokunmayacaktı. Frau Anna, her şeye son vermeyi, ancak çektiği tarif edilmez sancılar yüzünden düşünebileceğini söylüyordu. Bu tartışmalar sırasında aklı tamamen başındaydı. Şiddetli sancıları olmasa ona kimse "isterik" damgası vuramazdı. Delip geçemediğim bir duvarla karşı karşıyaydım. Onun kaytarmalarını bahane ederek terapiye son vermeyi bile düşündüm ama bunu haksızlık olduğunu bildiğim için bir türlü yapamadım çünkü onun her şeye karşın kişilik ve içten içe dürüstlük sahibi zeki bir genç kadın olduğunu biliyordum.

Derken, isteseydim terapiye son vermek için kusursuz bir özür olarak kullanabileceğim hazin olay meydana geldi: kızlarımdan birinin beklenmedik, ani ölümü.* Önceki haftaların karamsarlığı bu olay için bir hazırlıktı belki de. Bu gibi olayların üstünde fazla durmak doğru değildir, gene de insan mistik bir eğilimde olsa, "Dört bir yanımızı saran o acılı belirtiler, Yaradanın zihnindeki hangi travmadan kaynaklanmıştı acaba?" diye sormakta haklı olurdu, sanırım. Neyse, bende böyle bir eğilim olmadığına göre tek çıkar yol, "*Fatum ve Ananke*" idi. Görevime döndüğümde Frau Anna'dan bir mektup buldum. Bana başsağlığı dilemesine ve teyzesiyle birlikte kısa bir tatil için Bad Gastein'e** gittiğini bildirmesine ek olarak Frau Anna, birkaç hafta önce anlatmış olduğu rüyaya değiniyordu.

> Rüyamdaki kehanet öğesi zihnimi ve duygularımı kötü karıştırdı. Buna hiç değinmeyecektim. Ama o rüyayı sizin de anımsayacağınızdan eminim.
> O sırada o telgrafı alan kişinin (hiç değilse kısmen) siz olduğunuz kanısındaydım, ama kızlarınıza olan derin sevginizi bildiğimden sizi yok yere sıkmaktan korktum. Öteki hastalıklarım yetmezmiş gibi 'ikinci göz' denilen bir yetiyle de lanetlenmiş olduğumdan çoktandır kuşkulanıyordum. Savaş sırasında arkadaşlarımdan ikisinin ölümünü önceden görmüştüm. Bana ailemin anne tarafından kalma bir miras

* [Freud'un ikinci kızı Sophie, 25 Ocak 1920'de Hamburg'da, yirmi altı yaşında öldü. Arkasında biri ancak on üç aylık olan iki çocuk bıraktı.]
** [Avusturya Alpleri'nde, tanınmış bir kaplıca kenti.]

bu, sanıyorum, birkaç damla Roman kanı, falan; ama mutluluk verici bir yeti olduğu sanılmasın, tam tersine. Bu yazdıklarımın üzüntünüzü arttırmayacağını umarım.

Frau Anna'nın 'kehanet'i konusunda yorum yapmıyorum; yalnızca acı haberin gerçekten de (ama olağan olduğu üzere) telgrafla geldiğini belirteyim. Hastamın hassas zihninin bende, ortalıkta birçok salgın hastalığın dolaştığı bir sırada, uzaklarda yaşayan küçük çocuklu bir kız evlatla ilgili olarak bilinç düzeyinin çok altında oluşan birtakım kaygılar sezinlemiş olması akla yakın gelebilir.

Anna'nın Gastein'dan dönüşünde karşılaştığım durum, hiç beklenmedik ve mantığa hiç sığmayan bir şeydi. Öylesine ki eğer bir bilim adamı değil de roman yazarı olaydım, terapimizin bundan sonraki aşamasını kâğıda dökmekte, (okurlarımın sanat duyarlıklarına hakaret etmiş olmak kaygısıyla) tereddüt geçirirdim.

Randevuya beş dakika geç kalan Frau Anna, bir arkadaşla buluşup alışverişe ya da tiyatroya gitmezden önce şöyle bir merhaba demek için uğramışçasına neşeli bir havayla, rüzgâr gibi içeri girdi. Tıknefeslikten zerrece iz taşımayan, tok, hayat dolu bir sesle, hızlı hızlı konuşmaya başladı. Yaklaşık sekiz on kilo almış ve bu ona, alımlı bir genç kadında aranan niteliklerin hepsini kazandırmış- ya da yeniden kazandırmış- gibiydi. Yanaklarında canlı bir pembelik vardı, gözleri de ışıl ışıldı. Sırtına, çok hoş kesimli yeni bir elbise giymiş ve saçlarına, yüzüne yaraşan yeni bir biçim vermişti. Kısacası karşımda, beklediğim o sıska, karamsar hasta yerine, sağlık ve hayatla cıvıl cıvıl, çekici, biraz da cilveli bir genç hanım duruyordu. Hastalık belirtilerinin ortadan kalkmış olduğunu söylemesine gerek bile yoktu.

Ben de birçok kereler Gastein'da tatil yapmıştım ama kaplıcaların böylesine bir mucize yarattığına hiç tanık olmamıştım. Bunu Frau Anna'ya da söyledim ve belki doktorluğu bırakıp orada otel işletsem daha iyi olur, diye şakadan ekledim. Hastam gürül gürül bir kahkaha kopardı, sonra benim acım aklına gelerek

bu düşüncesiz neşesine pişman olduğunu belirten bir ifadeyle sustu. Bu neşesinin benim de canıma can kattığını söyledim ona. Ne var ki çok geçmeden, isterisinin kaybolup gideceği yerde yalnızca yön değiştirmiş olduğunu anladım.* İsteri önceden, şiddetli sancılarla onun bedensel gücünü tüketip zihnine ilişmezken şimdi bedenini azat etmişti ama zihni pahasına. Anna'nın sınırsız konuşkanlığı çok geçmeden çılgın bir mantıksızlık ve tutarsızlığın kanıtlarını göz önüne sermeye başladı. Neşesi, siperlerde şakalaşan askerlerin umarsız neşesiydi; konuşmayı sürdürmek için harcadığı çabalar da çok geçmeden dağınıklaşarak düşümsü bir monologa, nerdeyse bir ipnoz transına dönüştü. Eskiden mutsuz, ama aklı başındayken şimdi mutlu olmuş, ama aklını kaçırmıştı. Konuşması düş ürünleri, halüsinasyonlarla doluydu; bazen konuşma olmaktan çıkarak bir *Sprechgesang*'a, makamla okunan lirik-dramatik bir opera recitatif'ine dönüşüyordu. Hemen ekleyeyim ki kalburüstü opera kumpanyalarımızdan birinin orkestrasına katılalı beri Frau Anna operaya büyük merak sarmıştı.**

Şimdi yarattığı etkiden hiç haberi yokmuş gibi tam anlamıyla iyileşmiş olduğundan emin ve sevinçli görünüyordu. Gastein'daki tatiliyle ilgili olarak anlattıklarından bir anlam çıkaramayarak ona izlenimlerini kaleme almaya çalışmasını önerdim. Daha önce bir kez böyle bir öneriye olumlu karşılık vermişti, çünkü edebiyatı seviyor, yazı yazmaktan zevk alıyordu; örneğin mektup yazmaya, tiryakilik derecesinde düşkündü. Ne var ki ben, bu yeni Anna'nın ertesi gün alıp getirdiği edebiyat ürünlerine hiç de hazırlıklı değildim. Hastam, biraz sakınarak elime yumuşak kaplı bir kitap verdi. Bunun, Mozart'ın *Don Giovanni* operasının nota kitabı olduğunu gördüm. Genç kadın Gastein izlenimlerini, ikinci bir librettoymuş gibi nota aralıklarına yazmış hatta kendince bir ritim ve bir takım uyaklar yaratmaya çalışmıştı. Gelgelelim Frau Anna'nın Mozart yorumu, operalarımızın herhangi birinde okunacak olsaydı opera müdürü halkın ahlâkını bozmak te-

* Aslında düşmandan epey toprak kazanmış sayılırdık. Bu yeni durum isterinin can havliyle savunmaya geçmesiydi.

** ["Frau Anna G" gerçekte bir opera sanatçısıydı. Freud en ufak ayrıntılarda bile gerçekten ayrılmamayı isterdi; ama hastasının kimliğini korumak için bu değişikliğe başvurmuştu.]

şebbüsünden mahkemeye verilirdi; çünkü kadının yazdıkları pornografik ve deli saçması şeylerdi. Frau Anna ancak kenar mahalle sokaklarında, kışlalarda ve erkek kulüplerinde duyulabilecek türden sözcükler kullanmıştı. Bu sözcükleri nerden duymuş olabileceğine akıl erdiremedim, çünkü bildiğim kadarıyla o, böyle sözlerin kullanıldığı yerlerde hiç bulunmamıştı.

İlk bakışta yazılardan pek bir şey çıkaramadım; yalnızca yer yer hastamın halüsinasyonlarına değinilmiş ve aktarım sürecinin benimsenmiş olduğu cüretle ortaya vurulmuştu. Bu fantezide Don Juan'ın yerine benim oğullarımdan biri geçirilmişti ki hastamın onunla tanışmadığını sözlerime eklemeye gerek bile görmüyorum. Anna'nın, ölen kızımın yerine evlilik yoluyla geçmek için bir istek ifade ettiği açıkça anlaşılıyordu. Onu bu yorumla yüzleştirdiğimde Anna, utangaç bir gülümseyişle, bunun beni neşelendirmek amacı güden bir şakadan ibaret olduğunu söyledi.

Sel gibi akan akıldışı imgelerle o anda başedemediğim için ona eve giderek kendi yazısı konusunda mantıklı ve serinkanlı, ölçülü bir inceleme ve yorum kaleme almasını söyledim. Neyse ki mantıksız davranıp talebimi azarlama olarak yorumlamadı gene de onu yazdığı "libretto"yu çok ilginç bulduğuma ikna etmek zorunda kaldım. Aradan epey gün geçtikten sonra hastam bana o düzensiz yazısıyla doldurulmuş bir çocuk defteri getirdi. Birkaç sayfayı gözden geçirmemi soluğu kesilerek bekledi, hem de gerçek anlamda soluğu kesilerek; çünkü astım belirtilerinde hafif bir kıpırdanma olmuştu. Benim istediğim gibi yorum yapacağı yerde ilk fantezisini açıp genişletmeyi seçmiş olduğunu gördüm; her birkaç sözcükten birini işleyip süslemiş olduğundan benim tek kazancım, son derece uzun ve dağınık bir metni okumak gibi Herkül'lere layık bir görev yüklenmek olmuştu. Gerçi hastam cinsellikle ilgili ilk ifadelerinin galizliğini biraz törpülemişti; ama ortada hâlâ erojen bir sel vardı, her yeri basmış olan mantıksızlık ve şehvet seli ki dalgalarının boyu eskisi kadar yüksek değilse de şimdi daha geniş bir alana yayılmıştı. Şimdi karşımda sınır tanımayan abartılı bir hayal gücü vardı, tıpkı bir bavul dolusu banknotla bir somun ekmek bile alamadığımız günlerin enflasyonlu parası gibi. Verimsiz bir saat geçirdik, sonra ben ona, boş zamanım olunca yazdıklarını dikkatle okuyacağıma söz verdim.

Okuduğum zaman da bu çiğ renkli, kaba maskenin altında bir anlam sezinlemeye başladım. Yazılanlardan bir çoğu, en basit anlamda, tiksindirici olmayanlar, baygın romantik, istek-gerçekleştirme fantezileriydi; ama şurda burda erotik fanteziyle karışmış, "okyanussal" denen türden doğa betimlemeleri gibi gerçek duygu ve beceri yansıtan bölümler de vardı ki akla, ister istemez, şairin şu sözlerini getiriyordu:

Aynı imgelemden üremedirler,
Deliler, âşıklar ve de şairler...*

Defteri elimden bıraktığımda bu yazıların, ne söylemek istediklerini bir çözebilsek, bize her şeyi açıklayabileceğine ikna olmuş durumdaydım.

"Aşk bir sıla özlemidir," diye yarı şaka bir deyiş vardır. Sonra, insan ne zaman rüyasında bir yer ya da ülke görünce, "Burası bana bildik; daha önce de gelmiştim buraya," derse bu yeri annesinin cinsel organları ya da bedeni olarak yorumlayabiliriz. Şimdiye kadar Frau Anna'nın güncesini, inceleme amacıyla okumuş olan kişilerin hepsi de "beyaz otel"in bildik bir yer olduğu duygusuna kapıldılar; annelerinin bedeniydi bu. Günahın, hepimizin taşıdığı suçluluk yükünün bilinmediği bir yer. Öyle ya, hasta bize bavulunu yolda yitirdiğini, yanında bir diş fıçası bile olmadığını söylüyor. Otel, çiçeklerin, koku ve lezzetlerin diliyle konuşuyor. Buradaki simgelere, kimi öğrencilerin yapmaya çalıştıkları gibi katı bir sınıflandırma uygulamanın hiç gereği yok. Örneğin kimileri otel girişinin ağız boşluğu, merdivenin de gırtlak ya da koitus yani cinsel birleşim eylemi olduğunu, balkonun göğüsü, çevredeki çam ağaçlarının pübik tüyleri temsil ettiğini ileri sürmüşlerdir, oysa burda asıl önemli olan şey, beyaz otelin genel havasıdır: oral zevklere, emme, dişleme, tıka basa yeme, yutma gibi edimlere anne memesindeki bir bebeciğin mutlu narsisizmiyle, yürekten adanmış olması. Burada çocuğun ilk yıllarının, o oto-erotik cennetin okyanussal bütünlüğünü buluyoruz. Ömrümüzün ilk aşk ülkesinin haritası, bir isteri hastasının olanca

* [Shakespeare, Bir Yaz Gecesi Rüyası.]

belle indifférence'ı -kaygısızlığı- ile çiziktirilivermiş bir harita.

Bu yazılarda ben Anna'nın annesiyle, Oedipus kompleksinden de önceye düşen derin ve sıkı özdeşleşmesini bulduğumu sanıyordum. Bunun, Anna'nın olayındaki duygu derinliği dışında, bizi şaşırtmaması gerekirdi. Ana memesi sevdiğimiz ilk nesnedir; annesinin memesini emen çocuk imgesi, bütün sevgi türlerinin bir prototipi olup çıkmıştır. Yeniyetmelikte sevecek birini bulmamız, aslında, o ilk sevgiyi yeniden bulmamızdır. Anna'nın sıcak kalpli, zevk düşkünü annesi kızına, ömür boyu sürecek bir oto erotizm bağışlamıştı;* bu yüzden Anna'nın güncesi, oral erotizmin her şeye egemen olduğu, ana ile çocuğun arasındaki bağın henüz kopmadığı döneme dönme çabasının ürünüydü. Nitekim 'beyaz otel'de Anna ile dış dünya arasında hiç bölünmüşlük yoktur; her şey bütün olarak yenilip yutulur. Yeni kıpırdamış olan libido bütün olası tehlikelere galebe çalar, tıpkı ölüm tehlikelerinden tüyler ürpertici biçimde, kıl payı kurtulup duran o kara kedi gibi. Beyaz otel'in "iyi" yanıdır bu, sınırsız konukseverliği. Beri yandan felaketin gölgesi de bir an için bile gözardı edilemez, özellikle de en keskin zevk anlarında. Bütünüyle verici olan anne, karayazgılı otele yapacağı ziyareti tasarlamaktadır.

Şimdi gülünç bir duyguya kapılmıştım: sanki Frau Anna hakkında bilinecek ne varsa hepsini biliyordum, isterisinin nedeni dışında! Ortaya ikinci bir paradoks daha çıkmıştı. Benim, "Gastein Güncesi"nin şaşılacak yüreklilikte bir belge olduğu konusundaki inancım arttıkça Anna'nın, böylesine tiksindirici bir metin yazdığı için duyduğu utanç da artıyordu. Bu kaba saba sözleri nerden duymuş olabileceğine ve kullanmayı niçin istediğine akıl erdiremiyor, bu yazıları ortadan kaldırmam için bana yalvarıyordu. Bunlar, "kafasındaki fırtına"nın savurduğu şeytansı süprüntülerden başka bir şey değildi; bu fırtına da sancılarından kurtulmuş ol-

* Çok az baskı yaptığı için kızının daha sonraki gelişmelerinde de yardımcı olduğunu gösteren kanıtlar vardı. Güncedeki bazı bölümler gösteriyor ki Anna, cinsel organların helaya komşu olduğunun, hatta, Lou Andreas Salomé'nin dediği üzere, "Kadınlarda bu organların heladan yalnızca ödünç alınmış" olduğunun, ılımlı ve sağlıklı bir biçimde bilincindedir.

manın verdiği mutluluğun bir sonucuydu. Ben, yalnızca bu şaşırtıcı belgenin içerdiği gerçeklere inmekle ilgilendiğimi anlattım ona ve beyaz otele giden yoldaki "sansür"ü, şu tren kondüktörünü atlatmış olduğuna çok sevindiğimi de sözlerime ekledim.

Hastam, anlatısını benimle birlikte gözden geçirip çağrışım yapan yerleri belirtmeye son derece büyük bir isteksizlikle razı oluyordu. Hafifçe tekrarlayan solunum zorluğu geçmiş olduğu için tam anlamıyla iyileştiğinden emindi ve benim terapiyi sürdürmekte direnmemi anlayamıyordu. Neyse ki gerçekleştirdiği aktarım nedeniyle, analizi sona erdirmekte de gönülsüzdü.

"Beyaz otel bizim kaldığımız yerdi," diye anlatmaya başladı. "Dağların arasında olmaya bayılıyordum; Viyana'daki sefillikten sonra bu, öyle ferahlatıcıydı ki! Ama bir de göl istiyordum, koskocaman bir göl, çünkü ben su kıyısında kendimi daha özgür hissederim. Otelin yeşil bir yüzme havuzu vardı, ben de bunun büyüyüp bir göl olmasına izin verdim! Çevredeki insanların çoğu otel müşterileriydi. Şaşırtıcı bir insan karışımı vardı; insanlar savaştan sonra gene eski alışkanlıklarına dönmeye çalışıyorlardı herhalde. Örnekse, gerçekten bir İngiliz subayı vardı otelde. Başı dik ve kibardı, savaş sırasında Fransa'da bombardıman şoku geçirmiş. Şiir yazıyormuş; kitaplardan birini bana da gösterdi. Gerçi yarım yamalak İngilizcemle görebildiğim kadarıyla şiirleri çok iyi sayılmazdı, gene de çok şaşırdım. Daha sonra, kayak kaymak için gelip kendisine katılacak olan bir yeğeninden söz ediyordu. Oysa birilerinden bu yeğenin cephede, siperde ölmüş olduğunu duymuştum. Bu binbaşı bizi bir gün toplantıya çağırıp saldırı tehlikesi altında olduğumuzu söyledi. Bu olayın çevresine eğlenceli bir sahne örmek geldi içimden; çünkü, öyle ya, anlayamadığımız o kadar çok şey var ki dünyada, sonbahar yaprakları gibi, kayan yıldızlar gibi."

Burda onun sözünü keserek, kayan yıldızları sık sık çiçeklere benzetmesinde acaba çocukluğundan kalma bir şeyler olabilir mi, diye sordum.

"Nasıl yani?"

"Hatırlıyorum, denizanalarının suyun altında mavi yıldızlara benzediğini söylemiştiniz,"

"Ha, evet! Sabahları ilk iş kumsala koşardım, geceleyin daha başka denizanaları* gelmiş mi, diye bakmaya. Evet, tabii, geçmişten çok şey var yazdıklarımda. Odessa'da bir Japon oda hizmetçimiz vardı, ufak tefek bir kız; toz alıp cila yaparken bana haiku'lar okurdu, kısacık şiirler. Onun, Gastein'da kalmakta olan İngiliz binbaşıyla arkadaş olması çok hoş olur, diye düşündüm, madem ki ikisi de yalnızdılar ve şiir seviyorlardı. Binbaşı çok üzgün görünüyor, insanları kendisiyle bilardo oynamaya ikna etmeye çalışıyordu. Yazdıklarım geçmişle bugünün bir karışımıdır, tıpkı benim gibi. O Rus adam, örneğin. O, benim Petersburg'daki arkadaşımın, gözümde canlandırdığım bugünkü hali. Çok yüksek mevkilere çıkmış şimdi, adını gazetelerde gördüm."

Bu adamın anlatıda çizilen portresinin bir hayli alaycı olduğunu ileri sürdüm.

"O beni terk etmişti, anlıyorsunuz ya. Daha da önemlisi, kendi kendisini de terk etti, çünkü ilk tanıştığımızda çok iyi yönleri vardı; sevecen, duygulu, hatta utangaç davranabiliyordu. Bu yüzden sevmiştim onu."

Frau Anna soluk almak için sustu, sonra konuşmasını sürdürdü:

"Otelde çok sayıda bencil insan vardı. Gerçekten de otel yanıp kül olsa bile onlar neşeli kartpostallarını yazmaktan vazgeçmezlerdi, yeter ki *kendilerine* bir şey olmasın!" (Güncesinin, tatildeyken dostlara yazılan beylik türden kartpostalları sıralayan bölümüne göndermc.) "Sahiden de bir çigan orkestrası vardı, sarı suratlı bir köy papazı, basit bir fırıncı olup basit konuştuğu için herkesin alaya aldığı tatlı, ufak tefek bir adam, bir de kalabalık bir Hollandalı aile vardı. Ama yaşlı Hollandalı botanist değildi. Dağ türü örümcekotu da benden size küçük bir armağandı." Frau Anna pembeleşerek gülümsedi. "Nadide türler bulmayı ne kadar sevdiğinizi biliyorum. Dağ çiçekleri üstüne bir kitap karıştırdım; anladığım kadarıyla en nadide tür buymuş."

"Peki, ya o emekli fahişe?" diye sordum. "O da otelde miydi?"

"Hayır. Daha doğrusu, evet. Bendim o, kendim."

"Nasıl oluyor bu?"

* Frau Anna, denizanasının Rusça adı olan 'medusa'yı kullanmıştı ki bu onun araya sıkıştırdığı yabancı sözcüklere özel dikkat gösterilmesi gerektiğinin yeni bir kanıtıdır.

Frau Anna duraladı, sonra, "Çok yaramaz düşüncelerim var da," dedi.

Ben de eğer yaramaz düşünceleri olmak ahlâksızlık ölçüsü olacaksa bütün hastalarım, daha doğrusu Viyana'nın bütün namuslu hanımları da fahişe sayılırlar, diye düşüncemi belirttim. Büyük bir cesaretin ürünü olan itirafının içtenliğinden ötürü ona saygı duyduğumu da sözlerime ekledim.

Analize yeniden başlamamızdan iki, üç hafta sonra Frau Anna'nın hastalık belirtileri olanca şiddetiyle geri geldiler. Bu onun için dayanılması zor bir darbeydi. Ona bu duruma şaşmadığımı, umutsuzluğa kapılmamasını söyledim. Önceden de belirtiğim gibi, bu tür gerilemeler olağandı; isterisinin kökenine inmediğimiz sürece belirtiler her zaman geri gelecekti. Sonra ona, aslında duyduğumdan daha büyük bir güvenle, tünelin ucundaki ışığa gitgide yaklaştığımızı söyledim.

Anna'nın güncesini yeniden okuduğumda, cinsel bölümlerin keskin ve utanmasız enerjisi beni gene etkiledi. Ona, St. Petersburg'daki öğrenciyle kocası dışında başka herhangi biriyle cinsel ilişkiye girip girmediğini sordum; yanıtı kesin bir 'Hayır,' oldu. Demek cinsel yaşamı, on sekizinci yaşındaki kısacık bir ilişki ve evliliğinin başlangıcındaki birkaç ayla sınırlı kalmıştı. Böylesine ateşli bir mizaca ve böyle güçlü hisler duyma yetisine sahip olan bu genç kadının, cinsel ihtiyaçlarına karşı ancak şiddetli mücadelelerle zafer kazanmış olabileceğini düşünmemek elimde değildi; bütün içgüdülerin en güçlüsü olan cinsel güdülerini bastırmak çabaları da onu ağır bir zihisel bunalıma sürüklemiş olmalıydı.

Onun güncesinde betimlediği o merkezi, narsisist aşk ilişkisinin dikenli yumağına el atmanın zamanı gelmişti. Çünkü, onun en sevdiği sanat türünün dilini kullanacak olursak şöyle dememiz gerekir ki annesinin bedeni olan tiyatro içinde, sahneye çıkmış, bir aşk düettosu söyleyen yalnızca iki başoyuncu vardı, arkalarında kaç tane ikinci derecede oyuncu olursa olsun. Hiç değilse durum bana böyle görünüyordu.

Anna'nın ayrıldığı kocasından söz edişi, onu hâlâ sevdiği ko-

nusunda kuşkuya yer bırakmıyordu. Ayrılmalarında kocasının zerrece suçu olmadığını söylüyordu; o her zaman, her yönden iyi bir kocaymış, sadık, ince düşünceli, cömert ve sevecen. Ayrılmanın tek sorumlusu kendisiymiş. Ne var ki her seferinde ileri sürdüğü nedenin bir kaytarma olduğu da belliydi: ona çocuklar vermeyi dünyada her şeyden daha çok istiyormuş ama çocuk yapmanın kendisine felaketten başka bir şey getirmeyeceği kanısındaymış. Kocasını mutsuz ettiği için pişmanlık duymuyor değilmiş ama onu bir aile kurmak hakkından yoksun bırakmak bin kat daha kötü olurmuş. Anna, kendi ısrarı üzerine yatakta geri çekme yöntemini uygulamalarının bir şans olduğunu söylüyordu, çünkü bu sayede kocası evliliklerini feshettirebilir ve onu mutlu edecek başka biriyle evlenebilirdi. Anna bundan öte bir açıklamada bulunmuyor ya da bulunamıyordu; benim de bu kadarını doyurucu bulmadığımı söylememin sanırım gereği yok.

Güncesindeki narsisist fantezilerin evliliğindeki cinsellikle bağıntılı olduğuna inandığım için bir gün, ona göre bu âşıkların kimleri temsil ettiğini sordum. "Genç adamın benim oğlum olmasının dışında!" diye ekledim.

Gelgelelim dikmiş olduğu manialar hâlâ ayaktaydı. Âşıkların esin kaynağının Gastein'daki otelde balayı geçiren bir çift olduğunda direniyordu. Bu genç karı-koca, insan içindeyken hiç utanıp sıkılmamaları yüzünden dile düşmüşlermiş. Hizmetçi kızlar onların sabahleyin geç saatlere kadar uyumalarından yakınıyorlarmış; bir keresinde de Anna'yla teyzesinin gözleri önünde açık saçık davranmışlar, ama hastam bunun gene de güncedeki çiftin davranışları kadar kepaze olmadığını kabul ediyordu. Onların yaptıklarını hem şok edici hem de eğlendirici buluyormuş, bir yandan da onları görünce içi burkuluyormuş, çünkü geleceği görmekteki Cassandra'msı yetisi ona genç damadın uzun yaşamayacağını sezdiriyormuş.

Ben, "Peki, o genç kadında sizin iziniz yok mu?" diye biraz ironiyle sordum.

"Elbette var! Bunu söyledim size."

"Kocanızla birlikte."

"İlle de kocamla değil. Ben o yeni evlileri düşünüyordum." Anna gene istavrozuyla oynamaya başlamıştı.

"Yapmayın, canım! Bu yeni evlilerin bir korseci kadınla ahbaplık kurup onu yataklarına davet ettiklerini mi söyleyeceksiniz yoksa!"

"Yoo elbet ki hayır! Bu korseci kadın, Madame R.'ydi, sanırım."

Bu, beklemediğim bir şey değildi, çünkü Anna, Petersburg'daki arkadaşından her zaman özel bir sevgiyle söz etmişti. Madame R.'yi neden bir korseci yaptığını sordum ona. "Her zaman, balede başarıya ulaşacaksak mutlaka disiplinli olmamızı vurgulardı da ondan. Acı çekmek kertesinde bir özdisiplin."

"Demek şimdi bu beyaz otel..."

"Benim hayatım işte, hepsi bu!" diye hastam biraz sinirlenerek sözümü kesti. Sanki Charcot gibi o da, "*Ca n' empêche pas d' exister*,"* demek istiyordu.

"Peki, arkadaşınız gelgeç maceralar yaşamak huyunda mıydı?" diye sordum.

"Kesinlikle hayır! Yahudiyken Ortodoksluğa dönmüş biridir o; bunlardan daha sofu kimse olamayacağını siz de bilirsiniz!" Sonra Frau Anna, arkadaşının evliliğini sık sık düşündüğü bu karanlık günlerde onların mutlu olmalarını dilediğini ve bu arada aklına sık sık Tevrat'taki Neşideler Neşidesi'nin mistik imgelerinin takıldığını anlattı. "İdeal bir çift oluşturuyorlardı. Böyle yakışıklı, seçkin bir koca bulduğu için arkadaşım çok şanslıydı. Kocası genç değildi. tabii, ne var ki kimi erkekler yaşlandıkça daha yakışıklı olup çıkarlar sanki." Dili dolanarak sustu; ben de ona, acaba Madame R.'yle kendi arasında bir zamanlar bir rekabet var mıydı, diye sordum. Frau Anna bu düşünceyi yadsırken tıknefesliği ve sesinin tarazlanması artmaya başlamış, eli de, ister istemez, göğsündeki kolyeye gitmişti. Arkadaşıyla bu adamın arasındaki yakınlığı hiç beklememiş olduğunu anımsattım ona. "Adamın ilgisinin size yöneltilmiş olabileceğini hiç mi düşünmemiştiniz, Frau Anna?" diye sordum. Karşılık vermedi; soluk almaya çalışırken başını sarsmakla yetindi. "Ama güncenizde bu hanım sizi bir kenara itiyor, öyle değil mi?" diye üsteledim. "Yatağınız bir

* [Freud'un en sevdiği deyişlerden biri. Charcot'nun sözlerinin tamamı şöyleydi: "La théorie c'est bon, mais ca n'empêche pas exister- kuramlar iyidir, hoştur da eşyanın varolmasını önleyemezler."]

rakip tarafından işgale uğramıyor mu?"

"Hiç ilişkisi yok!" diye Frau Anna telaşlı bir sesle karşılık verdi. Sonra, bu sıkıntılı durumunda ağzından şaşırtıcı bir itiraf kaçırdı. "İlle öğrenmek istiyorsanız, benim kocamla yaptığım balayımla ilgili bu.. siz haklısınız. Hiç değilse o bölüm öyle. Bu ikisi aslında tek kadın. Şey, diye düşünüyordum, arkadaşım çektiği tüm zorluklara karşın hayat dolu, iyimserdi; ben de onun gibi olabilseydim öyle korkunç biçimde gergin olmazdım, diyordum kendi kendime."

"Ama neden, Anna?"

"Kocamın beklentilerine ulaşamayacağımdan korkuyordum,"

"Anlıyorum. Kocanız sizin bakire olduğunuzu sanıyordu, doğallıkla, siz de yalanınızın ortaya çıkmasından korkuyordunuz."

Anna, "Evet," diyerek elini gene istavrozuna götürdü.

Zamanımı boşa harcadığını, söylediği yalanları artık kaldıramadığımı söyledim ona; benimle tamamen dürüst konuşmayacaksa analize devam etmekte hiçbir anlam görmediğimi bildirdim. Ve zamanla, bu tür gözdağlarının da yardımıyla, ondan evliliği konusundaki gerçeği koparmayı başardım. Bu evliliğin mahrem yönü düş kırıcı değil, tam bir felaket olmuştu, bir kâbus, yani hiç değilse onun açısından. Durumu karabasana çeviren şey de Frau Anna'nın hayatında hiçbir zaman kurtulamadığı ama bu dönemde hiç ara vermeden bastıran halüsinasyonları olmuştu. Ne zaman kocasıyla cinsel ilişkiye girse bu görümler gözlerinin önünde yükseliyordu. Güncesinde de betimlediği gibi saplantılı türdendi bunlar, yalnızca ayrıntıları farklıydı. Oteldeki yangınla sel, annesinin ölümüne bağlanabilirdi ama diğer iki halüsinasyona -yüksek bir yerden aşağı düşmek ve yaşlıların çığ altında kalması- anlam veremiyordu. En sık gördüğü ve en dehşet verici bulduğu, ikinci görümdü çünkü Frau Anna'nın klastrofobisi vardı.

Kocasının herhangi bir kuşkuya kapıldığını sanmıyordu. Bir yandan mutluluktan kendini yitirmiş gibi yaparken bir yandan da gözlerinin önünde böyle resimler görmenin nasıl bir işkence olduğunu hayal edebilir miyim, diye soruyordu bana. Bu evliliği sürdürmenin kocasına büyük haksızlık olacağı konusunda ona hak veriyordum, öyle değil mi?

Bütün bunları analizin başlangıcında ortaya dökmemesini

mazur göstermek için, kocasını suçluyormuş gibi görünmek istemediğini söylüyordu. Kocasının hiçbir suçu olmadığı konusunda da ısrarlıydı. İnce, sabırlı, iyi bir âşıkmış bu genç adam; Anna da koitus'dan önceki bütün o sıcak sevişmelere bayılıyormuş, yani başlangıçta; sonraları, halüsinasyonların kaçınılmazlığını bilmek onun bu ön sevişmelerden bile korkmasına neden olmuş. Hem zaten önemli de değildi, diyordu bana. Halüsinasyonların, bana önceden de söylediği bir konuda ona uyarı olarak ortaya çıktığından emindi; hiçbir surette çocuk yapmamalıydı. Geri çekme yönteminde bile bir dereceye kadar tehlike vardı.

Gastein'de kendisi çocuksuzluğuyla bir uzlaşmaya varmıştı; sağlığını kazanmış olması bu yüzdendi. Arzu ve ihtiyaçlarını yüceltmeyi başarmıştı, ne var ki Viyana'nın keşmekeşi içinde bu duygular gene dirilip yakasına yapışmış, bu yüzden de hastalık belirtileri geri gelmişti.

Hastam buruk bir ifadeyle, güncede anlatılan mutluluğun kendi evliliğine bir gönderme olamayacağını artık herhalde kabul edeceğimi söyledi; yalnızca anlatılan felaketler "özyaşamsal" anlam taşıyordu. Sonra Frau Anna bu güncede kocasını simgeleyen herhangi biri varsa, Vogel adını verdiği Alman avukat olduğunu söyledi. Şaşkınlığımı belirttim; Frau Anna da kocasının portresini neden böyle kapkara renklerle çizdiğini bilmediğini ve yazdıklarını geri almak için her şeyi yapabileceğini söyledi. Gerçi evet, kocası ve kocasının ailesi arada ılımlı bir Yahudi karşıtlığı sergilemez değildiler ama başkalarına göre daha seyrek ve çok daha ılımlı olarak. Bu konu kocasıyla arasında herhangi bir tatsızlık yaratmamıştı ki bunun nedeni de çok basitti. Frau Anna kocasına kendi ailesi konusundaki önemsiz kimi şeyleri söylemek gereğini duymamıştı.* Bu üstün genç adamı böylesine haince karikatürleştirmiş olmak şimdi onu çok üzüyordu. Onu rahatlatmak için bunun çok doğal bir şey olduğunu söylemek zorunda kaldım; kocasını incitmek durumunda kalmıştı, bu da onu çok üzüyor ve genç kadın, bu üzüntüye neden olduğu için kocasına kızıyordu.

Evliliğinde karşısına çıkan cinsel sorunları açıklamasından

* Anna'nın babası Yahudiliğini tümden inkâr etmiş olduğu için genç kadın kendini hiçbir surette Yahudi saymıyordu. Bir keresinde kendini bana, "Orta Avrupalı Hıristiyan" olarak tarif etmişti.

kısa bir süre sonra onun geçmişiyle ilgili bir başka nahoş anının daha canlanmasını sağladım. Ona bir hastamla ilgili olarak geçenlerde yayımlanmış olan incelemeyi, okunsun diye vermiştim.* Frau Anna bu hastanın *coitus more ferarum* konusundaki (genellikle hizmetçi kızlar ve aşağı tabakadan kadınlarla) saplantısını benimle tartışmak için ısrar etmekteydi. Bu konu Frau Anna'yı aşırı derecede ilgilendirir gibiydi ve doğal olarak aklıma güncesinin sonlarına doğru geçen bir olayı getiriyordu. Bu olaya değinerek kibar çevrelerde olağan olmayan bir cinsel ilişki biçimi konusunda bilgi sahibi olmasını şaşırtıcı bulduğumu belirtmiştim. Bunun üzerine hastam bocaladı, bir an konuşmadı, ama kendini toparladıktan sonra bana St. Petersburg'da düşürdüğü çocuğun babası olan A. ile ilgili bir olay anlattı.

Bu olay, hastamın bana sevgilisiyle ilgili en mutlu bir hatıra olarak anlattığı bir dönemde, Körfez'de yelken gezisine çıktıkları hafta sonu sırasında geçmişti. Genç adamla üç aydır görüşüyorlardı ve aralarında çok derin ve romantik... ama Frau Anna'nın deyişiyle hâlâ "beyaz" olan bir yakınlık kurulmuştu. Yatta on, on iki genç kadardılar; hafta sonu tatili uyumlu başlamıştı. Ciddi tartışmaları, A.'nın zengin babasınca sağlanan alkollü içkilerle bolca karıştırarak eğleniyorlardı. Derken, ikinci gün Anna ile sevgilisi ciddi bir kavgaya tutuşmuşlardı. Konu Madame R.'ydi: bu hanım son zamanlarda Anna ile birkaç genç öğrenciyi daha hafif söyleşiler ve kültürel etkinlikler için evine davet eder olmuştu. A. da şimdi Anna'yı, ruhunu "estetizm"e satmakla suçluyordu. A. ile arkadaşlarının son zamanlarda politik şiddeti gerekli görmeye başlamış olmalarının yanı sıra Madame R.'nin kocasının bir devlet adamına atılmış bir bombanın isabetiyle ölmüş olması aralarındaki kavgayı kızıştırıyordu. Şiddet eylemlerinin sonucunu, öğretmeninin acısı ve yalnızlığında, yakından görmüş olan Anna da o gün sevgilisine gruptan çekildiğini söylemişti.

İçkili olan ve öfke püsküren A. onun sevdiği genç adama hiç benzemeyen biri olup çıkmıştı. O keyifli tekne gezisi de Anna'nın

* *Çocukluk Nevrozları Tarihinden* ("Kurt Adam") (1918). Frau Anna bilmemekle birlikte bu iki hastamın aile çevrelerinde şaşırtıcı sayıda benzerlikler vardı. Hem de Frau Anna bir gün, benimle bu vakanın çeşitli yönlerini uzun uzun tartıştıktan sonra merdivende hastanın kendisiyle karşılaşmış olmalıydı.

gözünde ürkünçleşmiş, Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanının karabasanlı havasına bürünmüştü. Sevgilisi genç kadının saçlarını sigarasıyla dağlamış ve daha başka saldırgan davranışlar sergilemişti. Anna ona aralarında her şeyin bittiğini söyleyerek kamarasına gidip ağlamış, daha sonra da uyuyakalmıştı. Bir süre sonra sesler duyarak uyanmış ve onu hem dehşete düşüren hem de yerin dibine sokan bir görüntüyle karşılaşmıştı: karşı yatakta A. ile başka bir genç kadın yatmış, cinsel ilişkide bulunmaktaydılar.* Genç erkek bu yaptığından utanacak yerde Anna'yı kaba, alaylı sözlerle aşağılamıştı; onu uyandırmak istemiş olduğu belliydi. Anna tekne gezisinin sonunu beklememiş, çocukluğundan beri iyi, dayanaklı bir yüzücü olduğu için hemen denize atlayıp kıyıya çıkmıştı.

Ne yazık ki birkaç hafta sonra genç adamın pişmanlık sözlerine kapılmış, onun kendisini hâlâ sevdiğine inanmıştı. A. suçu içkili oluşuna, içinde yaşadıkları gergin zamanlara ve hiç seks yapmamalarına atıyordu. Böylece Anna onu geri aldı ve kısa bir süre için onun metresi oldu. Sonradan kocasıyla olduğu gibi şimdi de seks sırasında ürkütücü halüsinasyonlar görüyordu. Gene de A.'nın evine taşındı ve gebe kaldı. Sonra bir gün onun, tekne gezisindeki genç kadınla birlikte trene binip güneye gitmiş olduğunu öğrendi. Bu korkunç günlerde onun canını kurtaran, Madame R.'nin dostluğu oldu çünkü Anna, Neva köprülerinde dolaşıp, acaba acılarıma son versem mi, diye düşünür olmuştu ve eğer öğretmeni onu konuşturup ona kucak açmasa bu düşündüğünü yapacağından da emindi.

Yaşamının o dönemindeki anıları canlandırmak hastama öyle acı veriyordu ki birkaç ay önce bu yat gezisini ne diye öyle parlak renklere boyayarak anlattığını sormaya içim razı gelmedi. Sonunda sorduğum zaman da Frau Anna iki ayrı hafta sonunu birbirine karıştırıyormuşum gibi yaptı.

Hastalık belirtileri düzelmiyordu; uykuları bozulmuş, aldığı kiloların hepsini vermiş, kendini gene portakal ve sudan ibaret bir rejime sokmuştu. Bir keresinde bana şöyle dedi: "Hastalığımın, herhalde çocukluğumun unutulmuş birtakım olaylarıyla ilgili ol-

* Anlaşılan benim daha önce değindiğim pozisyonda.

duğunu söylüyorsunuz. Bu doğru olsa bile o dediğimiz olayları hiçbir şekilde değiştiremezsiniz, öyleyse bana nasıl yardım edebilmeyi düşünüyorsunuz?" Ben de, "Sizi bu hastalıktan kurtarma işi benim yerime 'kader'e kalsaydı hiç kuşku yok ki daha kolay sonuç alırdı," diye yanıtladım. "Gene de bu isteri işkencesini olağan bir mutsuzluğa dönüştürebilmek bile bence büyük bir kazanç olacaktır."

Genç hastamın gizemli hastalığının çıldırtıcı yavaşlıkta seyreden çözümlenmesinin işte bu aşamasında, onun çektiği acıları, ölüm içgüdüsüyle ilgili kuramıma bağlamaya başladım. Frau Anna'nın yazgısını denetleyen acıklı paradoksu enine boyuna düşünürken *Haz İlkesinin Ötesinde**, adındaki henüz tamamlanmamış denememin içerdiği sisli fikirler, ben de farkında olmadan, somut biçimler almaya başladı. Bu kadının içinde libidosunun doyumlanmasını isteyen bir açıklık vardı; bir yandan da aklımın ermediği bir güç ona, haz ırmağını kaynağında kurutması için karşı konulmaz bir buyruk dayatıyordu. Hastam olağanüstü güçlü analık güdülerine sahip olduğunu kendi ağzıyla söylüyor, bir yandan da çocuk yapmamak konusunda, adını bilmediğim bir yetkili tarafından konulmuş bir yasağa uyuyordu. Yemek seviyor, ama yemiyordu.

Zihninin, annesinin bir otel yangınında öldüğünü öğrendiği gecenin fırtınasını tekrar yaşamakta gösterdiği saplantı da tuhaftı (Gerçi psikanaliz mesleğinde geçirdiğim çok uzun yıllar gözlerimi bu tuhaflığa karşı kısmen körleştirmişti). Bazı durumlarda Frau Anna'nın yüzünün, savaş bunalımı yaşayan hastaların yüzlerini çağrıştırdığını söylemiştim. Bu zavallı savaş kurbanlarının, başlangıçtaki travmalarını tekrar tekrar yaşamaya kendilerini niçin zorladıklarını henüz açıkça anlayabilmiş değiliz. Beri yandan, yalnızca bunalımlıların değil, hemen herkesin akıldışı tekrarlama zorlanması belirtileri gösterdikleri de gerçektir, örnekse, en büyük erkek torunumun oynadığı bir oyun dikkatimi çekti: çocuk, kendisi için mutlaka üzücü olan, annesinin yokluğuyla il-

* 1920.

gili birtakım hareketleri yineleyip duruyordu. Birtakım kişilerin kendi kendilerine zarar verecek şeyler yapma eğilimlerini ömür boyu sürdürdüklerini de biliyoruz. Şimdi Frau Anna'yı, hastalığı nedeniyle bizlerden ayrılan bir kadın değil de yaşam içgüdüsüyle ölüm içgüdüsünün arasındaki *evrensel* mücadeleyi, isterisi nedeniyle belirgin ve abartılı biçimde yaşayan biri olarak görmeye başladım.

Hepimizin yaşamında bir tekrar "ifrit"i yok muydu ve bunun varlık nedeni bizim insani içgüdülerimizin aşırı tutuculuğu olsa gerek değil miydi? Bu yüzden belki de bütün canlı varlıklar, organik olmayan o ilk durumlarının, bir rastlantıyla içinden çıkıp varoldukları özgün durumun yasını tutuyor olamazlar mıydı? Böyle değilse ölüm neden var, diye soruyorum kendi kendime, öyle ya, ölüm, temeli bizzat yaşamın doğasında olan mutlak bir gereklilik sayılamaz. Tersine ölüm, işleri yürütmeye yarayan bir kolaylıktan başka bir şey değidir. Kafamın içindeki tartışma böylece sürüp gidiyordu.

Frau Anna, deyim yerindeyse, savaşın en ön hatlarında çarpışan biriydi yalnızca; güncesi de cepheden gelen en son haber bülteni. Oysa sivil halk da (sağlıklı olanlara bu deyimi yakıştırabilirsek) yaşam içgüdüsüyle (ya da libidoyla) ölüm içgüdüsü arasındaki bitmez çatışmayı ne yazık ki yakından tanıyordu. Çocuklar ve ordular tuğlalardan şatolar kurar, sonra da bunları yıkarlar. En normal sevgililer bile zafer saatinin aslında yenilgi saati olduğunu bilir ve fetih çelenklerinin arasına cenaze çiçekleri katarak kazanmış oldukları ülkeye, *la petite mort* (küçük ölüm) adını verirler. Bu yorucu çatışmayı en yakından tanıyanlar da şairlerdir:

Ach, ich bin des Treibens müde!
Was soll all der Schmerz und Lust? *

Ben böyle, Frau Anna vakasının evrensel yönünün (Eros'la Thanatos'un kapışması) kafamda evirip çevirirken birden, onun kişisel azabının kökeniyle yüz yüze geldim. Bu aşamaya kadar,

* [Goethe, "Gezginin Gece Şarkısı" ("Her şeyden bıktım, yoruldum artık; bütün acı ve sevinçlerin anlamı nedir?") *Frau Anna G.*'nin kaleme alındığı dönemin

onun isterisinin gemden boşanmasına neden olabilecek herhangi bir olay saptayamamıştım. Göğsüyle yumurtalığındaki sancılar onu mutlu ve etkin olduğu bir dönemde yakalamıştı: Genç kadın, yeniden dönüş yaptığı mesleğinde başarılı olmuştu, kocasının ilk iznini heyecanla bekliyordu ve her şeyin yolunda gideceğinden emindi. Hastalığıyla bağlantısı olabilecek herhangi bir tatsız olay anımsamıyordu. Bir gece kocasına, bu izin sırasında gebe kalmak istediğini dokunduran sevgi dolu bir mektup yazdıktan sonra, mutluluk içinde yatıp uyumuştu. Sancılar onu o gece, uykusundan uyandırmıştı.

Frau Anna bir gün benimle olan randevusuna olağan dışı bir neşe içinde geldi. Petersburg'daki eski dostundan mektup aldığını anlattı bana; dostu, kocasıyla kendisinin savaştan sağ salim kurtulmuş olduklarını ve yoksul düşmüş olmakla birlikte bir oğul sahibi olmanın mutluluğunu yaşadıklarını yazıyormuş. Gerçi çocuk üç yaşını bulmuş ama Frau R. gene de Anna'ya onun çocuğunun vaftiz annesi olmak için verdiği sözü anımsatıyormuş. Bu, Anna'nın arkadaşından dört yıldır, yani savaş öncesinden bu yana aldığı ilk habermiş; bu yüzden çok mutlu olması doğaldı.

Şu var ki genç kadın bir vaftiz oğlu olmasından duyduğu sevinci dile getirdiği sırada önceden pek şiddetli olmayan sancıları büyük bir artış gösterdi. Öylesine ki Frau Anna, eve dönmesine izin vermem için bana yalvardı. Bu ani gerilemenin nedenini bulmadan onu salıvermeye hiç niyetim yoktu. "Madame R.'nin anne olmasını kıskanıyor olmayasınız" diye sordum ona. Zavallı has-

---

koşulları düşünülürse bu alıntı çok yerinde bir seçim sayılır. 1930'da Freud'a, Goethe Edebiyat Ödülü verildi. Frankfurt'ta Anna Freud tarafından okunan kabul demecinin üstün üslubu, Kent Konseyini öylesine etkiledi ki Freud'u psikanaliz konusunda bir tez yazmaya davet ettiler. Bu çalışma hem Goethe'nin 1832'deki ölümünün yüzüncü yıldönümü hem de Freud'la Breuer'un *İsteri Konusunda İncelemeler* adındaki yapıtlarının kırkıncı yıldönümü onuruna, sınırlı sayıda şık bir kitapçık olarak yayımlanacaktı. Bu öneriyi kabul eden Freud, Frau Anna vakasını yazmak istediğini belirtti. Kutlama komisyonu, hastanın kendi yazdıklarının da çalışmaya eklenmesini ilkin olumlu karşıladı; ama sonra bu malzemenin niteliğini görünce, önceden kestirilebileceği üzere, dehşete kapıldı. Freud, ahlâka aykırı sözcüklerin yerine, çok zaman yapıldığı gibi yıldız kullanma dışında hiçbir sansüre razı olmuyordu. Çalışmanın yayımlanması ertelendi. Nasyonel Sosyalistlerin iktidara gelmesiyle de projeden tamamen vazgeçildi. Ve 1933 yılında Freud'un bütün eserleri Berlin'de, bir meydan ateşinde yakıldı.]

tam bir yandan sancısının şiddetiyle ağlarken bir yandan da böylesine adi bir duyguya kapılmış olabileceğini hırsla yadsıyordu. "Bu hiç de adi ya da şaşırtıcı bir şey sayılmaz, Frau Anna," dedim ona. "Ne olsa, kocanızı bırakmamış olsanız siz de hiç kuşkusuz aynı mutluluğu tadacaktınız," Frau Anna ağlamayı ve kıskançlık düşüncesini, yadsımayı sürdürmekle birlikte bir yandan da istavrozu evirip çeviren parmaklarıyla itiraf ediyordu. Bu istavrozu zaman zaman nasıl bir "tanrı lütfu" saydığımı ona en sonunda söylemenin tam sırası, diye düşünüyordum ki daha ben açıklama yapamadan Frau Anna, heyecanla konuşmaya başladı ve sancılarının ilk ortaya çıktığı akşamı şimdi daha ayrıntılı olarak anımsadığını söyledi.

O akşam öğleden sonraki bir konserden çıktığında teyzesiyle sakin bir akşam yemeği yemiş ve sonra kocasına her gece yazdığı mektubu kaleme almak üzere eve dönmüştü. Madame R.'den aldığı son haberin o güne rastladığını şimdi anımsıyordu. Bu haber şans eseri geçmişti eline. Kocası mektubunda, Rusya'dan gelme bir subayı sorguladığını ve hoşbeş ettikleri bir sırada onları birbirlerine bağlayan ince bir rastlantılar zinciri bulduklarını yazıyordu. Bu subay Anna'nın arkadaşını tanıyormuş; onun sağlıklı olduğunu ve galiba çocuk beklediğini söylemiş. Frau Anna bu heyecanlı havadisi teyzesiyle görüşmüştü. Doğru olabilir miydi bu? Orta yaşta çocuk taşımak tehlikeli değil miydi? Durumlar elverdiğinde nasıl bir vaftiz armağanı göndermeliydiler? Teyzesi bir istavroz önermiş, Anna da bu seçimi onaylamıştı. Konuşmadan aklında kalanlar bunlardı. Eve gidip kocasına mutlu, sevdalı bir mektup yazmış ve gecenin ortasında sancılar için uyanmıştı.

Bu anımsamanın heyecanı arasında ıstırabı biraz hafiflemiş olan genç kadın konuştuğu sürece boynundaki istavrozu sıvazlayıp durmuştu; ben de ona, bu bilinçsiz jeste verdiğim önemi açıkladım. Sözlerimin etkisi sancıların şiddetlenmesi oldu; ama beri yandan da hasta o akşamla ilgili daha bir sürü şey hatırlayarak isteri düğümünün çözülüşünü başlattı. Bunu başarıncaya dek onun çok üzüntü çektiğini, benim de onun savunma sistemine epey saldırıda bulunmak zorunda kaldığımı söylemeye gerek yok. Anna'nın öyküsünün özü şöyle:

Petersburg'dan aldığı haber onu hem sevindirmiş hem de tedirgin etmişti. Kocasının tam cinsel temasta bulunmasına izin vermiş olsa şimdiye dek kendisinin de hamile kalacağını düşünüyor, tedirginliği biraz da bundan kaynaklanıyordu. Bu hafif sıkıntıyı, vaftiz armağanını konu edinerek atlattı. Teyzesi laf arasında, kendi istavroz kolyesinin bir doğum armağanı olduğundan ve ilk komünyonundan bu yana, gece gündüz hep boynunda durduğundan söz etti. Bunu söylerken gümüş istavrozu gururla sıvazlıyordu. Nasıl da aşınmıştı kendi kolyesi, Anna'nınkinin tam tersine. Bunun nedeni de Anna'nın annesinin kendi istavrozunu evlenirken boynundan çıkarıp bir daha hiç takmamış olmasıydı. İstavrozu boynundan çıkarması, ana-babasının olumsuz tutumuna yöneltilen bir öfke gösterisiydi. Hatta Anna'nın annesi o günden sonra dinsel görevlerini de yerine getirmez olmuştu. Kolye de zaman içinde Anna'ya geçinceye dek, annenin mücevher kutusunda unutulmuştu.

Bunlar konuşulduktan sonra teyze, düşüncesiz bir laf ederek kardeşinin bencil ve keyifperest bir kişiliği olduğunu söyledi; ama sonra hemen pişman olarak onu övmeye ve mazide kalan günlerden neşeyle söz etmeye girişti. Geçmişi anmak, üzüntü verdiği için onun çok seyrek yaptığı bir şeydi. Frau Anna hemen hemen hiç tanımadığı annesi hakkında konuşmaktan büyük zevk aldı. Teyzesi, kardeşinin güzelliğini anlatıyordu, -böyle yaşlanmazdan önceki- kendi güzelliğini de tabii; çünkü iki kardeş birbirlerine çok benzerlerdi. Bunu kanıtlamak için fotoğraf albümünü getirdi ve insanların onları ancak, bakalım hangisinde haç var, diye göğüslerine bakarak ayırt edebildiklerini gülerek anlattı. Resimlerdeki bu güzelim genç hanımlara baktıkça Anna da gülümsüyordu; insanların böyle konuştuklarını hayal meyal anımsar gibiydi. Derken, tamamıyla unutmuş olduğu bir anı zihninde şimşek gibi çaktı: yaz köşkündeki olay. Anna'nın o anda anımsadığı ve şimdi bana anlattığı olayla aynı olayı daha önce anlatışı arasında bir bakımdan fark vardı.

Çocuk Anna sıcaktan bunalmış, sıkılmıştı; resim yapmaya çok daldığı için annesine de kızgındı. Öğle yemeğinden sonra herkes bir yerlere kaybolmuştu. Anna evin içindeki serinliğe geri dönerek bir süre dadısını canından bezdirmeye karar verdi. Ama da-

dısının yarım gün izinli olduğunu unutmuştu. O da biraz limonata içti, sonra bir süre çocuk odasında tek başına bebekleriyle oynadı. Gene dışarı çıktığında sıcak biraz hafiflemişti. O da ağaçların arasında dolaştı ve sonunda yaz köşkündeki sahneyle karşılaştı. Teyzesinin çıplak göğsüyle omuzlarını görmek onu kötü sarsmıştı; fundaların arasına çekildi. Teyzesiyle eniştesinin neden böyle acayip davrandıklarını annesine sormak için kumsala indi; ama şimdi annesi resim yapmayı bırakmış, bir kayanın üstünde şekerleme yapmaktaydı. Anna yetişkinleri dinlendikleri sırada rahatsız etmenin kesin yasak olduğunu bildiğinden gene eve dönüp bebekleriyle oynamaya başladı. Annesinin kayanın üstünde uyumakta olduğuna için için seviniyordu, çünkü, tabii, kayanın üstünde yatanın annesi olmadığını aslında biliyordu. Bir çocuğa annesini tanıtan sayısız gizli işaret bir yana, yaz köşkündeki kadının afallatıcı çıplaklığından sonra teyzesinin o yüksek yakalı elbisesini ve göğsündeki gümüş ışıltısını tanımamak olanaksızdı.

İyi ama, öyleyse annesiyle o şen şakrak eniştesi yaz köşkünde ne yapıyorlardı öyle? İyice akıl karıştırıcı, tedirgin edici bir şeydi bu; çocuk da oyun arasında bunu unuttu, gitti. Ama büyüdüğünde bir gün bu sahneyi birden, yetişkinliğin bilgileriyle donanmış olarak anımsadığı zaman, hemen en kötü olasılığı düşündü ve tıpkı çocukluğundaki gibi şimdi de bu ona katlanılamaz geldi. Kendi öz değeriyle ilgili zaten cılız olan inancı, annesinin -âdeta putlaştırdığı- üstünlüğüne olan güveniyle beslenegelmişti. Bu güven bir vuruşta yıkılacak ve yanı sıra Anna'yı da çökertecekti. Şimdi bir yaz öğleden sonrasının kucaklaşması, sayısız yaz köşkleriyle mevsimlerinin yasak ilişkisi olup çıkmıştı. Annesi istavroz takmıyordu çünkü istavroz taşımaya layık değildi. Bir yandan teyzesinin anılarına kulak veredursun, Anna'nın düşünceleri böyle seyrediyor, derken kafasında hemen bir başka düşünce şekilleniyordu: Anna'nın kendisi de bu kolyeyi taşımaya layık değildi; çıkarıp atmalıydı.*

Ama hangi nedenle? Bilemiyordu. Dinsel görevlerini yerine getirip temiz bir yaşam sürmekteydi. Belki de fazla temiz! Bir bakıma annesini kıskanıyor değil miydi? Belki günahkârdı annesi,

* Annesinin bu düşüncesiz edimi -boynundaki istavrozu çıkarıp atması- konusunda teyzesinin anlattıklarıyla derinden yaralanan genç kadın sonradan sık sık bu jesti yineleyecekti.

gene de her fırsatta her tehlikeyi göze alarak sevdiğinin kollarına atılmayı istemişse kimbilir ne büyük zevkler yaşamıştı! Çünkü her seferinde sevgilisine koşmuş olmalıydı, Anna'yı dadısıyla bırakıp gittiği ve günler sonra döndüğü o zamanların hepsinde! Anna şimdi, bende hazin bir eksiklik olsa gerek, diye düşünüyordu; çünkü ben yüzlerce mil yol gitmeyi... o sıkıntıya katlanmak uğruna!... aklımdan bile geçirmezdim. Neyim var benim? Besbelli annemin zehri damarlarımda hâlâ akıyor ama bambaşka bir yönde. Ve benim, annem gibi yükümü paylaşacak kimsem de yok. Tam anlamıyla yapayalnızım. Sonra ansızın, genç kadının kendi kendine itiraf edemediği gerçek, karanlıkta çakan bir şimşek gibi zihnini dağladı: Ben de arkadaşımı görmek için yüzlerce mil yol giderdim... elimde olsa hemen şu anda... Ama arkadaşım onun çocuğunu taşıyor ve ben her zamankinden daha yapayalnızım!...

Şimdi her şey açıklığa kavuşmuştu. Hastamın heyecanlı, üzgün konuşmalarını, sonuç konusunda duyduğum kanı gitgide güçlenerek dinlemiştim. Bu sonucun, epeydir beslemekte olduğum kuşkularla tamamen çeliştiği söylenemezdi. Gene de konunun açıklığa kavuşması kızcağızın üzerinde çökertici bir etki bıraktı. Ben, "Demek siz aslında çocuk istemiyordunuz, ancak Madame R.'nin çocuğunu istiyordunuz... yani Doğa böyle bir şeyi mümkün kılmış olsaydı," sözleriyle, gerçeği yalın biçimde karşısına serdiğim zaman hastam çırpınmaya ve yüksek sesle inlemeye başladı. Sancılarının korkunçluğundan yakınarak bu açıklamayı yadsımak için çılgınca bir çaba harcamaya girişti: Doğru değildi bu, ben onun sözlerini çarpıtmıştım, onun böyle şeyler hissetmesine olanak yoktu, kendini asla bağışlamazdı, onun demek istediği şuydu ki arkadaşı onun gebeliğe karşı duyduğu doğaya aykırı korkuyu anlayıp hoşgörmekte daha da zorlanacaktı artık. Ama ben onun karşısına yadsınamaz olgularla dikildim; o yıkıcı halüsinasyonlarını, vicdanının izin verdiği tek cinsel etkinlik sırasında görmesi anlamlı değil miydi? Kurduğu verimli ve uzun ömürlü dostlukların hep kadınlarla olması? Analık güdüsünün güçlü olmasına karşın, iş gerçeğe binince, annelik için gereken kalıcı evlilik bağının onu tiksintiyle doldurması? Güncesinde Madame R.'nin (Madame Cottin adı altında) portresini, genç erkeğinkine kıyasla çok daha canlı olarak çizmiş olması? Madame

Cottin'in yanında bu genç erkek solda sıfır kalmıyor muydu?

Zavallı genç kadın hâlâ gerçeği kabul etmemek için çırpınıyordu. Hastalık belirtileri bir süre bütün şiddetiyle sürdü. Istırabını ve iç çatışmalarını hafifletmek için sonunda ona iki kalem avuntu önerdim: Bir, bizler duygularımızdan sorumlu tutulamazdık; iki, kendisinin tutumu, bu durumda hasta düşmüş olması, onun ahlâk sağlamlığını kanıtlamaya yeterdi. Çünkü her nimetin bir bedeli vardır: onun acı bir gerçekten kaçmasının bedeli de isteri hastalığı olmuştu. O gece evine dönünceye kadar genç kadın eşcinsel eğiliminin bilincini öyle tam olarak gömmüştü ki oturup kocasına her zamankinden ateşli bir mektup yazabilmişti. Ama birkaç saat sonra sancıları yeniden başlamıştı. Yadsınıp dışlanan Medusa, bedelini ondan koparmıştı. Bu bedeli ödemeye değerdi çünkü öbür şık daha acıydı.

Bunları birer birer açıkladığım zaman hastamın direnci kırılmaya başladı ama tam anlamıyla ortadan kalkmadı. Sanki bu gerçeği aynı anda hem kabul edip hem de dışlayarak konuyu annesinin davranışlarıyla ilgili -daha az ürkütücü olan- gerçeğe yöneltmek istiyordu. Bu çocukluk anısını günışığına çıkarmış olmak, ona gözle görülür bir rahatlık sağlamıştı; konuyu deşmeyi sürdürdükçe durumu giderek düzelmeye başladı.

Zihninin bu anıyı zararsız kılmak için kullandığı yöntemin yalınlığına hayran kalmamak elimde değildi; bir makas kesişi gibi basit bir hamleyle olayı masum bir karı-koca kucaklaşmasına dönüştürmüştü. Beri yandan gerçekten gördüğü şeyin *ne* olduğundan hâlâ emin değildim. Eğer gördüğü sahne çok daha yıkıcı bir keşfi gizlemiyorsa, şuh annesiyle dost canlısı eniştesinin göz önü sayılabilecek bir yerde kucaklaşmalarından ibaretse, nispeten masum sayılırdı. Anna bunun kuramsal olarak böyle olduğunu kabul ediyordu, gene de annesiyle eniştesinin zina yaptıklarından ve kendisinin, dört beş yaşlarında olmasına karşın her nasılsa bunu sezinlediğinden emindi. Onların suçlarına kanıt olarak annesinin, kız kardeşiyle eniştesini ziyaretleri yaklaştıkça içi içine sığmazcasına neşelenmesini ve onu her zamankinden daha çok şımartmasını gösteriyordu. Annesinin sonbahar ve kış aylarındaki ruh çöküntülerini, Moskova'ya yaptığı gezileri ve dönüşte getirdiği -vicdanını rahatlatmak istercesine- zengin ve bol ar-

mağanları anlatıyordu. Annesinin o zamanlarda Moskova'ya değil de âşığıyla buluşmaya elverişli, Odessa'yla Viyana arasında bir yere -muhtemelen Budapeşte'ye- gittiği kanısındaydı. (Enişte bir lisan öğretmeni olduğuna göre birçok konferanslara katılıyor olsa gerekti...) Frau Anna, annesinin gömülmek üzere eve getirilmesinden hem önce hem de sonra ortaya çöken birtakım gergin sessizlikleri anımsıyordu; o sırada ve daha sonra, ölmüş kadından konuşmaya karşı gösterilen belirli isteksizlikleri; teyzesinin cenazeye gelmemesini, bir daha onların evine ayak basmamasını ve şimdi hayatının o döneminden hemen hiç söz açmamasını. Ben, bütün bunların çok sağlam ve daha bile akla yakın açıklamaları olabileceğine işaret edince Frau Anna, annesinin suçunu kesinleştirmeye âdeta *ihtiyaç duyuyormuşçasına*, kızıyordu. Bir gün, kuşku çekici bir anilikle, on beş yaşındayken ona laf atan denizcilerin annesi hakkında çok kötü şeyler söylediklerini, onun Budapeşte'de, âşığının koynunda öldüğünü herkesin bildiğini ileri sürdüklerini anımsayıverdi. Adamlar, kömürleşmiş gövdelerin birbirinden ayrılamadığını belirtmek için galiz bir deyim kullanmışlardı.

Hastam böylelikle eniştenin, annenin ölümünden birkaç ay sonra Viyana'da, kalp sektesinden ölmediği, aynı otel yangınında telef olduğu savını ileri sürüyordu, tabii. Babasıyla teyzesi, dedikoduları susturmak için başbaşa verip yalancı bir öykü uydurmuşlardı, gene de böyle durumlarda olağan olduğu üzere, Odessa'da Anna ile ağabeyinden başka herkes gerçeği biliyor olmalıydı. Ona bu kuşkuları neden gidip teyzesine açmadığını sorduğumda, eski yaraları deşmek istemediğini söyledi. Ben gene de onun bunu yapmasını ve eski gazete dosyalarını karıştırmasını salık verdim çünkü fantezilerinin gemi azıya almış olduğundan emindim. Hastam şimdi o kadar iyileşmişti ki kent içinde kendi başına yürüyüşlere çıkmaya başlamıştı. Derken bir gün, bir zafer sevinciyle, soluk soluğa içeri gidi. Gözüme sokarcasına iki fotoğraf gösterdi bana. Bunlardan biri, biraz sararıp yırtılmış olanı, annesinin mezarını gösteriyordu, daha yeni olan ikincisi de eniştesinin mezarını. Bu mezarı uzun uzun aradıktan sonra bulduğunu; çünkü teyzesinin, kocasının mezarını hiç ziyaret etmediğini söyledi bana. Fotoğraftan anlaşıldığı gibi mezarı otlar

bürümüştü. İki mezar taşının üzerindeki silik gene de okunabilen ölüm tarihlerinin aynı olduğunu görünce şaşırdım. İtiraf etmeliyim ki etkilenmiştim ve kanıtların dengesi Anna'nın yorumu yönünde ağırlaşmıştı. O, kazandığı zaferin tadını çıkararak gülümsüyordu.*

Bu bahtsız genç kadının vakasıyla ilgili olarak bildiklerimizi özetlemenin zamanıdır. Küçüklük yıllarından başlayarak koşullar Anna'nın omuzlarına ağır bir suçluluk yükü bindirmek için el ele vermiş gibiydi. Oedipal yaşa gelen her genç kız, annesine karşı yıkıcı itkiler beslemeye başlar. Anna da bu konuda istisna değildi. Annesinin "ölmesini" istiyordu ve sihirli bir lambayı ovuşturunca annesi "ölüyordu." Cennet bağındaki yılan (eniştesinin penisi) sayesinde meydan Anna'ya kalıyordu; artık küçük kız, bütün küçük kızların istediği şeyi yapabilir, babasından bir çocuk doğurabilirdi. Gelgelelim annesinin gerçek ölümü, Anna'ya mutluluk yerine mutsuzluk getirdi. Çocuk, ölümün sonsuza dek soğuk toprak altına girmek olduğunu öğrendi, birkaç gün için evden uzaklaşmak değil. Ana katili olmakla babasının sevgisini kazanmış da değildi; tam tersine, babası eskisinden daha soğuk ve uzaktı şimdi, besbelli işlediği korkunç cinayet yüzünden onu cezalandırıyordu. Anna kendi kendinin cennetten kovulmasına neden olmuştu.

Anne yerine geçen bakıcıların sevgisiyle bakılıp büyüyen genç kız, bir sürü denizcinin sözlü saldırısıyla korkup aşağılanınca yeni baştan -ve gene erkekler tarafından- cezalandırılmış gibi oldu. Onlardan annesinin -kötü kadın olduğu için- ölmeyi belki de hak ettiğini öğrendi. Oysa bu arada babasının haşin davranışları yüzünden annesini yüceltip putlaştırmaya başlamıştı; bu yüzden gemicilerin sözlerini kabul edilemez buldu ve yaz köşkünün anısıyla

* Hastamın gördüğü rüya, (bak sayfa 102) travmasının gün ışığına çıkmasının yolunu hazırlamış gibiydi. Trenden, "tamamen ölü" olmakla birlikte 'Budapeşte' levhası taşıyan bir yerde iniyor. Trendeki adam ona, Moskova'daki T.'lerin onu yatıracak yerleri olmadığını, yaz köşkünde çıplak yatmak zorunda kalacağını söylüyor. Frau Anna'nın o zamanki yorumu, annesinin Moskova'ya gidince otelde kalmasını hiç olası görmediğini belirtmek olmuştu; onun T. adındaki dost canlısı akrabalarda kalacağını varsayıyordu.

birlikte bilinçdışına gömmek gereğini duydu. Soluk kesilmesi ve astım belirtileri o günlerde ortaya çıktı, belki de yangında dumandan boğulmayı ansıtan bir simge olarak. Aynı zamanda babası da onun esenliğiyle ilgilenmediğini kesin olarak ortaya vurunca Anna onu gönlünden ebediyen silmiş, kendine ondan ayrı, yeni bir yaşam kurmaya karar vermişti.

Başkentte genç kız, sadist, hatta biraz ürkütücü bir mizaçta, değersiz bir genç adama aşkla bağlanmak talihsizliğini yaşadı. Ne var ki onun böyle bir sevgili seçmesi umulmayacak bir şey değildi; çünkü on yedi yaşına geldiğinde, zorlanmaya dayanan ilişkiler kurmak eğilimi artık yerleşmiş durumdaydı. A. ile giriştiği cinsel temasın başarısız olması beklenecek şeydi; dost bir kadının (maalesef yeni olumsuzlukların sonunda) onu kanadının altına alıp "kurtarması" da öyle. Madame R.'nin evinde genç kız özsaygısına yeniden kavuştu. Dul kadının anaç sevgisini kendi gerçek *ilk* aşkı olan anne sevgisiyle özdeşleştirdi ve bu sevginin putlaştırıcı ortamında eritti. Bunu Madame R.'ye belirtmek şöyle dursun kendi kendine bile itiraf edemeyen Anna'nın eşcinsel eğilimleri artık yer etmişti. Neyse ki teyzesinin hayatına yeniden girmesi, dostunun yeniden evlenmesinin şokunu atlatmasını sağladı. Teyzesi, analık içgüdülerini doyumlayamamış olan bir kadındı ve ölmüş annesine irkiltici denecek kadar benziyordu. Anna'nın bu dönemde kendinde bir müzik yeteneği keşfedişini ve özellikle de bunu seçtiği müzik aletinin zengin tonlarıyla dışavuruşunu, kendi özsezgisiyle değerini yeniden bulmasının bir "çiçeklenmesi" olarak görmek eğilimindeyim.

Bundan sonra Anna "normal" bir ilişki kurabileceğini kendi kendine ispatlamak için duyduğu güçlü isteğin etkisiyle bir koca buldu. Önceden de kestirilebileceği gibi bu ilişki yeni bir felaket oldu ama genç kadın yenilgiyi kabul etmek istemiyordu. Savaşın patlamasıyla kocasının evden ayrılması onu gizlice sevindirmiş olmalıydı. Ne var ki onu, evliliğini sona erdirmek için harekette geçiren etken, ciddi nitelikteki ruhsal hastalığı oldu. Anna bu davranışına neden olarak (başkalarına ve kendi kendine), çocuk yapıp yetiştirmekle başedemeyeceğini ileri sürüyordu.

Madame R.'den gelen bir haber ve teyzesinin rastgele söylediği birkaç söz, onun bin zahmet ve acıyla kurduğu dengeyi te-

melden yıkacak gibi oldu. Evliliği bir aldatmaca, müziği de hiç değilse geçmişte, gerçek arzularının bir yüceltilmesinden ibaretti. Uyum sağlamayan düşünce ve isteğin bastırılması zorunluydu, hangi bedele olursa olsun: bedel de bir isteriydi. Dış belirtiler, bilinçdışında olağan olduğu üzere, yerli yerindeydi: hastanın kendi sapkın cinselliğine duyduğu nefretin simgesi olarak göğüste ve yumurtalıkta sancılar ve anoxeria nervosa: Topyekûn öznefret, yeryüzünden silinip gitme isteği. Bu arada annesinin ölümüyle ilgili gerçeği görmüş olmasının sonucunda, yeniyetmeliğinde çektiği solunum zorluğu, boğulur gibi olma duygusu da şimdi yeniden ortaya çıkmıştı. Sancıların neden bedeninin sol yanında yuvalandığı henüz kesinlik kazanmamıştı. İsteri belirtilerinin, temel simgeye uygun düşmek koşuluyla, yapıdaki bedensel bir zayıflığa yapıştıkları oldukça sık görülen bir durumdur; hastamın sol göğsüyle yumurtalığında da belki, daha ileri yaşlarında ortaya çıkacak olan bir hastalık eğilimi vardı. Beri yandan bu sola eğilim, hiç ortaya çıkaramadığınız bir eski anıyla da ilgili olabilirdi. Hiçbir analiz kesin olarak tamamlanamaz; isterilerin ağaçlardan daha çok kökleri vardır. Nitekim, analizin epey geç bir döneminde hastam, aynaya bakmak konusunda hafif bir fobi sergilemeye başlayacak, aynaya bakmanın kendisine sinirsel bir çarpıntı verdiğini ileri sürecekti. Şansımıza kısa ömürlü olan bu fobiye asla gönlümce bir yorum getiremedim.

Frau Anna'nın analizi çoğu analizlerden daha yarım kaldı. Hastam sağlığını hemen hemen tamamen kazandığına inandığı için müzik kariyerine bıraktığı yerden başlamak için can atıyordu. Aramızda anlaşmazlıklar çıkıyordu ki bu, onun bağımsızlığını yeniden kazanmaya başladığını gösterdiği için beni bir bakıma sevindiriyordu. Tartışmalarımızdan çoğu onun Madame R.'ye duyduğu sevginin niteliği hakkındaki değerlendirmemle ilgiliydi çünkü Anna hâlâ zaman zaman bu sevginin eşcinsel bir içerik taşıdığını kabul etmeye yanaşmıyordu. İkimizin içinde de görüşmelerimizin sona ermesi gerektiğiyle ilgili bir duygu vardı; dost bir hava içinde ayrıldık.

Frau Anna'ya, deyim yerindeyse, yaşamak dışında bütün hastalıklarından kurtulmuş olduğunu söyledim. Buna karşı çıkmadı.

Ben ona, her zaman en azından zor, çok zaman da büyük bir olasılıkla yalnız geçecek olan bir yaşam tarzını sürdürebilmek konusunda hatırı sayılır bir şans vermiştim. Terapinin sonlarında Frau Anna, annesinden konuşurken, evliliğin ilk sarhoşluğu ve yeniliği geçtikten sonra annesinin sevgi ve sıcaklığa ihtiyaç duymuş olabileceğini şimdi anlayışla karşıladığını söylemeye başlamıştı. Değiştiremeyeceği geçmişle böylesine barışmasını daha çok Gastein'ın dinginliğine ve sonradan yazdığı 'günce'ye borçluydu. Bu günce bilinçdışının, bastırdığı düşünce ve duyguları nihayet serbest bırakmaya başlayacağına aklımızı nasıl önceden hazırladığını gösteren ilginç bir örnektir.

Bu günceyi bir opera sahnesine benzettim ama bu sahneyle diğerleri arasında büyük bir fark var: Frau Anna'nın dramasındaki kişiler birbirleriyle değiş tokuş edilebiliyor. Örnekse, genç adam zaman zaman (hatta aynı zamanda) Anna'nın babası, ağabeyi, eniştesi*, sevgilisi A., kocası ve Odessa trenindeki gelgeç yabancı adamdır. Anna'nın kendisi (sırasında) opera şarkıcısı, sırasında bir göğsü alınmış fahişe, o solgun genç hasta kız ve toplu mezara gömülen genç metres oluyor. "Sesler" kimi zaman belirgin ama çok zaman birbirine karışıp birbiri içinde eriyor: "Beyaz otelin ruhu bencilliğe karşıydı." Frau Anna'nın güncesi, biraz da psikiyatristin yardımıyla, annesinin gizemli ve özgün kişiliğini kabul edebilmesini sağlayarak onu ruhsal sağlığa doğru yöneltmişti. Korseci kadında, hastamın değinmediği bir simgesellik daha var: İkiyüzlülük. Anna'nın annesi göründüğü gibi bir insan değildi, pek disiplinli sayılmazdı...hele kendine karşı. Medusa'ydı...hem de Ceres. Çocuğuna en sevecen davrandığı sırada kafası belki de başka yerdeydi. Ne var ki bilinç düzeyinin çok altında bir yerde hastam, annesinin kusurlu yapısını bağışlamayı öğrenmekteydi... ve de (derinden derine) kendisininkini.**

Demek ki ana kişilerin, "bir erkek, bir kadın; bir kadın, bir

* Güncede eniştesi çoğunlukla aşçıbaşı olarak görünüyor: bir gün şaka olsun diye başına geçirdiği beyaz gemici şapkasına ve Anna'nın belleğinde yer edecek kadar boğazına düşkün olmasına gönderme.

** [Freud'un bu vakada annenin rolüne olağanüstü önem vermesinde kendi annesinin kısa bir süre önce, 12 Eylül 1930'da ölmüş olmasının etkisi bulunabilir. Freud'un bu konuda Jones'a yazdığı mektup: "Benim gözümdeki değeri abartılamaz... Ne acı var, ne de keder ki sanırım bunun açıklaması koşullardadır:

erkek"* olduğunda yanılmışım. Görünüm her ne kadar bunu tersi gibi olsa da hastamın özel tiyatrosunda erkeğin, yani babanın rolü ikinci derecede kalıyordu; karşımızda iki kadın kahraman vardı, hasta ile annesi. Frau Anna'nın kaleme aldığı belge o güvenlikli barınağa, ilk beyaz otele -hepimiz kaldık orada- yani annesinin rahmine dönmek için duyduğu özlemi dile getiriyordu.**

Bir yıl sonra Frau Anna'yla bir rastlantı sonucunda yeniden karşılaştım. Rastlantının en güzel yanı bu karşılaşmanın, bir akrabamla birlikte tatil için gittiğim Bad Gastein'da gerçekleşmesi oldu. Yürüyüş yaptığımız sırada tanıdık bir yüz gördüm. Anna küçük bir gezgin tiyatronun orkestrasında çalıyormuş; iyi görünüyordu, sevindim buna. Hatta şimdi de biraz fazla etlenmişti. O da beni gördüğüne sevinmiş gibiydi; o geceki gösteriye geleceğimi umduğunu söyledi. O sırada provaya gidiyormuş. Sahnelenecek olan opera pek tanınmayan modern bir parçaydı, ben de modern müzikten hiç anlamadığımı ileri sürdüm ve eğer *Don Giovanni*'yi sahneliyor olsaydınız mutlaka gelirdim, dedim! Bu sinsi ima dikkatinden kaçmayan Frau Anna gülümsedi. Operanın yazıldığı dili bilip bilmediğini sordum ona (nota kitabı elindeydi), o da, evet, dedi; bu arada repertuvarına Çekçe de eklemişti. Yanımdaki akraba onun bu kadar çok dil bilmesi karşısında hayranlığını belirtince Frau Anna üzgün bir ifadeyle gülümsedi ve

---

annemin çok ilerlemiş olan yaşı ve onun çaresizliği karşısında duyduğumuz acımanın sona ermiş olması. Bunun getirdiği kurtuluş, özgürlük duygusunu sanırım anlayabiliyorum. Annem yaşadığı sürece benim ölmeme izin yoktu, oysa şimdi ölebilirim artık. Nasıl, bilmem ama, yaşam değerleri, daha derin düzeylerde elle tutulur bir değişime uğradı."]

* [G.von Strassburg, *Tristan*.]

** [1931'deki yazıların bundan sonrası yeni bir bölümle devam ediyor: "Bu sırada, akılla hayal gücünün, gerçeği aramak için el ele yola çıktıkları bir vakayı sizlere sunmayı uygun buldum; tıpkı saygıyla andığımız büyük dehanın aklıyla gönlü gibi. Frau Anna'nın güncesi dağınık ve aşırı duygusal olsa bile Goethe'nin bu yazılarda kabalıktan çok saflık bulacağına inanıyorum. Libidonun söz konusu olduğu yerde en yüksek ile en aşağı düzeyin birbiriyle sımsıkı bağlantılı olduğunu, hatta bir bakıma birbirlerine omuz verdiklerini öğrenmek onu şaşırtmazdı, sanıyorum: "Cennetten çıkıp dünyayı boydan boya geçerek Cehenneme varmak." Umarım şiir ve psikanaliz, kendi özgün açılarından, insan yüzünü olanca soyluluğu ve hüznüyle aydınlatmayı sonsuza dek sürdürürler."]

sözlerini daha çok bana yönelterek, bu yetiyi kimden alınış olabileceğini bazen kendisinin de merak ettiğini söyledi. Annesinin ölümünden sonra babasının gösterdiği soğukluk acaba Anna'nın çocuğu olmadığı konusundaki bir kuşkudan mı kaynaklanmıştı? Genç kadının kendi kendine bu soruyu sorması kaçınılmazdı.

Frau Anna hastalık belirtilerinin arada hafif olarak yeniden ortaya çıktığını ama hiçbir zaman müziğini engelleyecek şiddete ulaşmadığını anlattı bana. Gene de mesleğe geç başlamış ve uzun süre uzak kalmış olmasının zirveye çıkmasına engel olacağını düşünüyordu. Yıllar boyunca onun yetenekli bir müzik icracısı olarak adını duymaya devam ettiğini sevinerek söylüyorum. Şu sırada başarılı kariyerini Viyana'da sürdürüyor ve teyzesiyle birlikte oturmaya devam ediyor.

IV
Kaplıca

1929 yılının baharında Frau Elisabeth Erdman trenle Viyana'dan Milano'ya gitmekteydi. Yolculuğun sonunda dinç olabilmek için biraz lükse kaçarak birinci mevki bilet almıştı. Uzun süre kompartımanda tek başına kaldı; dışardaki güzel manzaraları seyreder ve arada bir dergisinin sayfalarını karıştırırken bir yandan da sessizce sahnede seslendirmeye davet edilmiş olduğu rolü çalışıyordu. Tren hemen hemen boştu; Frau Erdman öğle yemeğine gittiği zaman da geniş ve ferah yemekli vagonda kendini tek başına buldu. Bunca garsonun ilgisinden sıkıldığı için yemeğini çarçabuk yiyerek gene kompartımanına döndü.

Tren, Tirol'lerde küçük bir köyde durdu. İstasyon tek bir platformdan ibaretti; Frau Erdman trende yüksek makam sahibi,

önemli bir adam bulunduğunu sandı çünkü platform insan kaynıyordu. Sonra bunların yolcu olduğunu anlayınca canı sıkıldı; çünkü hepsi de sırt çantaları ve bavullar yüklenmiş olarak trene doluştular. Sayıları o kadar çoktu ki ikinci mevkiye sığmayıp birinci mevkiye taştılar. Sırt çantalı beş erkekle kadın izin istemeden kompartımanına girince Frau Erdman eşyalarını hemen rafa kaldırmak zorunda kaldı. Koridorlarda bile, kapı ve pencerelere yaslanmış duran insanlar vardı. Yerleşmenin karmaşasından sonra tepesindeki raftan sarkan çanta ve kayakların altında kalan Frau Erdman yeni yol arkadaşlarının etli butlu cüsseleri arasında da köşeye sıkışmış gibi oldu. Bu kişiler öyle kat kat giyinmişlerdi ki hepsi de -erkekler bile- gebeymiş gibi duruyorlardı. Yüksek sesle konuşuyor ve tatillerini paylaşmış olan ve bu yüzden de şimdi bütün yabancıları fazlalık olarak gören kişilerin senli benliliğiyle gülüşüp duruyorlardı. Frau Erdman bu yağ tulumları arasında -aklına gelen sözcük ve imge buydu- hafiften klostrofobi belirtileri çekmeye başladı. Ayağa kalktı, özür dileyerek ötekilerin ayakları üzerinden atladı ve kapıya seğirtti.

Terslik bu ya, tam bu sırada tuvalete gitmek gereksinmesi başgösterdi. Gelgelelim koridorun iki yanına baktıkça, birçokları bavullarının üzerine oturmuş, tıklım tıkış kalabalığın arasından kendine yol açmanın korkunç bir mücadele gerektireceğini görebiliyordu. Birkaç metre ötesinde duran bir genç adam onun kaygılı bakışlarını görmüştü; bu yandan geçebileceğini belirten nazik bir işaret yaptı. Genç kadın, "Değmez, bekleyebilirim!" dercesine buruk bir gülüşle başını sarstı. Genç adam da bu mesajı anlamış, pek de hoşuna gitmiş gibi gülümsedi. Onun durduğu yerde küçük bir açıklık olduğunu gören Frau Erdman dirsekleriyle kendine yol açarak oraya gitti. Başını pencereden dışarı çıkarıp temiz havayı bol bol içine çekti.

Çok ferahlamıştı; sırtını bir kompartıman camına dayayıp durdu. Genç erkek ona, içtiği sigaradan rahatsız olup olmadığını sordu, olmadığını öğrenince de tabakasından bir sigara sundu. Frau Erdman sigarayı almadı; genç adam bugünlerde sigara içen kadınların iyice çoğaldığına değinerek onun bu isteği hiç duyup duymadığını sordu. Evet, dedi Frau Erdman, gençliğinde sigara içmeyi severdi; ama sesini bozacağı kaygısıyla bırakmıştı. Bunu

söyler söylemez pişman oldu; çünkü meraklı soruları davet etmiş oluyordu ki bunlara verdiği yanıtlar da genç adamda onun müzik yeteneğiyle böbürlendiği izlenimini uyandırabilirdi. Nitekim beklediği sorular soruldu ve kadın profesyonel bir şarkıcı olduğunu itiraf etti. Milano'ya gidiyordu, orada bir operada sahneye çıkacaktı. Ha, evet, seslendireceği rol oldukça önemliydi.

Genç adam etkilenmişti. Kadının o sıradan, biraz kırışıklı yüzüne baktı -ama gözlerle dudaklar manalıydı- ve onun resmini gazetelerde görmüş olup olmadığını çıkarmaya çalışı. Üniversitede jeoloji okuduğu için müzik konusunda çok az şey bildiğini söyledi. Ama Milano'daki La Scala'yı herkes bilirdi. Bayan Erdman "büyük"lerden biri olmalıydı. Kadın gülerek -gülünce güzelleşmişti âdeta- başını, hayır gibilerden salladı. "İlgisi yok, ne yazık ki!" dedi. "Ben yalnızca birinin boşluğunu dolduruyorum. Serebryakova'nın adını duymuşsunuzdur sanırım?" (Genç adam başını, hayır, gibilerden salladı) "Neyse kendisi büyük bir opera sanatçısıdır. Bu rolü o seslendiriyordu ama merdivenden düşüp kolunu kırmış. Dublörü de rolün altından kalkamayınca başları sıkışmış. Bu opera Rusçadır, Rusça şarkı okuyabilen soprano sayısı da çok azdır; çoğunun takvimi haftalar önce dolmuştur zaten. Akıllarına bir ben gelmişim!" Kadın şakrak bir sesle için için gülünce göz uçları kırış kırış oldu. İçtenlikli olan alçakgönüllülüğü kendini de hoşnut bırakmıştı; kibirli kuruntulara kapılmadığı için mutluydu.

Genç adam inanmıyormuş gibi bir şeyler geveledi ama kadın, "Doğru söylüyorum!" diye direndi. "Rolü bana vermelerinin tek nedeni bu. Ama benim umurumda değil. Çok şanslıyım. Bundan sonra daha yükselecek değilim, yaşım nerdeyse kırk. Ama La Scala'da iyi bir rolü seslendirmiş olacağım. Bunun hatırasıyla avunurum artık!" Kendi kendisiyle dalga geçer gibi omuz silkti.

Sonra konuyu erkeğe getirdi. Genç adam bu yaz üniversite bitirme sınavlarına gireceğini söylüyordu; sonra da Roma'da bir öğretmenlik bulmayı ve bu kentte oturan sevgilisiyle evlenmeyi umuyormuş. Şimdi onu görmeye gidiyormuş zaten; ama daha önce çok gereksinme duyduğu bir dinlence yaparak dağlara tırmanıp kayak kaymış, yıldızların altında uyumuş. Canına can katmış bu onun. Frau Erdman ona bu ilginç deneyimle ilgili sorular

sordu ama ne yazık ki iş dağcılığın ruhsal ve mistik yönüne gelince genç adamın dili tutulmuş gibiydi. En büyük hayalinin Jungfrau dağına tırmanmak olduğunu söylüyordu. Frau Erdman bu yanıtı her nedense biraz gülünç buldu ama gülümsemesini gizledi ve genç adamın bu tırmanışın zorluğu konusunda anlattıklarını, başını ciddi ciddi sallayarak dinledi.

Tirol yöresinin ışıl ışıl gölleri ve yemyeşil vadilerinden sonra tren birden bir tünele girince konuşmalar kesildi. Bu yeraltı yolculuğu oldukça uzun sürdü ve ikisini de ortaklaşa bir yönleri bulunmadığına, dolayısıyla başkaca konuşmaya gerek olmadığına ikna etti. Tekrar ışığa çıktıklarında sessiz kaldılar, sonra Frau Erdman, "Şu çetin yolculuğu göze alıp ellerimi yıkamaya gideyim bari," dedi... İtişe kakışa geri döndüğünde de genç adamın önünden kısa bir "hoşçakal" ve "iyi şanslar"la geçip gitti. Sıkışık köşesine oturdu ve gözlerini pencerenin dışına değil de camına dikti; çünkü sert bir yağmur cama vurmaya başlamıştı.

Neyse ki İtalyan sınırını geçtikten sonraki ilk istasyonda trene ek vagonlar takıldı ve kondüktör gelip ikinci mevki yolcularını birinci mevkilerden çıkardı. Frau Erdman rahat bir soluk alarak gene çevresine yayıldı. Seslendireceği müziğin baştan sona üstünden geçmesinin iyi olacağını düşünüyordu; zamanı boldu. Ne var ki daha ilk koroda, yorgun köylülerin tarladan döndükleri sahnede üzerine hülyalı bir dalgınlık çökerek okumayı bıraktı. Tren Milano'nun eteklerine vardığı zaman Frau Erdman heyecanlıydı ve soluğunun tıkanmasıyla mücadele etmek zorunda kaldı. Saçını tarayıp rujunu tazelemek için ayna karşısına geçti. Tiyatrodakiler onu, genç bir kız rolünü oynayamayacak kadar yaşlı bulacaklar diye kaygılıydı. Onu görünce yüzlerinin düş kırıklığıyla asıldığını görür gibi oluyordu.

Gelgelelim onu karşılamaya gelenler böyle bir duyguya kapılsalar bile çok iyi saklamasını bildiler. Uzun boylu, omuzları öne eğik, saçı seyrelmiş bir adam ilerleyip eğilerek kendini, sanat yönetmeni Signor Fontini olarak tanıttı. Kısa boylu, tombul, gösterişli giyinmiş karısı hafifçe diz kırarak selam verdi. Frau Erdman heyecandan adları aklına girmeyen dört, beş kişinin elini sıktı. Sonra patlayan flaşlarla gözleri kamaştı ve defterlerini çıkarmış onu soru yağmuruna tutan gazetecilerin curcunası ara-

sından Signor Fontini ve öbürlerinin yardımıyla geçti. Gelişinin heyecan ve kargaşası arasında trende bir çanta bırakmıştı; yönetmenin adamlarından birinin gidip bunu alması gerekti. En sonunda istasyondan dışarı çıktılar ve Frau Erdman, yağmurdan korunması için başına şemsiye tutularak bir limuzine bindirilip yola çıkartıldı. Kentin göbeğinde olan otelinde onu daha başka karşılayıcılar beklemekteydi. Kucağına bir çiçek buketi verildi. Ama yıldızını aşırı yormak istemeyen Signor Fontini kalabalığın arasından yol açarak Frau Erdman'ı bizzat asansöre bindirdi ve üçüncü kattaki suitine kadar götürdü. Arkalarından çantaları taşıyan bir ulak çocukla bir komi geliyordu. Signor Fontini kadının elini öptü ve şimdi onun birkaç saat dinlenmesi gerektiğini, saat sekiz buçukta, akşam yemeği için almaya geleceğini söyledi. Lüks dairede yalnız kalan kadın bir kanepeye kendini bıraktı. Bu havadar, geniş salon kraliçelere layıktı, doğrusu. Dört bir yanda çiçek dolu vazolar vardı. Frau Erdman soyunup banyoya girdi; sıcak suyun içinde yatarken şimdiye dek hiç bilmediği kadar şımartılıp el üstünde tutulduğunu hissediyor ve sahnedeki performansının bunca itibara değmeyeceğinden kaygılanıyordu.

Akşam yemeği için giyinip hazırlandıktan sonra civcivli caddeye bakan yazı masasının başına oturdu ve Viyana'daki teyzesine bir kart yazdı. "Sevgili teyzeciğim," diye yazdı. "Dışarda yağmur yağıyor ve suitim çiçek dolu, Evet, suit! Bana verdikleri önem soluğumu kesiyor, başımı döndürüyor. Demek istediğim yanlızca çiçekler değil! Bu akşamki yemeğe dayanabileceğimi sanmıyorum, hele yarınki provaya ve hele esas temsile, hiç! Merdivenden yuvarlanıp ayağımı kıracağım. Sevgiler, Lisa."

Üzerindeki çiçek, kristal ve gümüş ağırlığının altında inleyen sofra başında da ünlü Serebryakova oturmaktaydı, dal gibi incecik, güzel ve sargıya asılmış koluna karşın zarif ve şık. Dünyanın en büyük sopranolarından biri ve daha otuz beşinde bile yok. Bir gün önce Sovyetler Birliği'ne dönecekken kalmaya ve yerine geçecek olan sanatçıya şans dilemeye karar vermişti. Böyle bir yıldızdan böyle ilgi görmek Lisa'yı duygulandırdı. Madame Serebryakova, Frau Erdman'ın sesine hayran olduğunu bile söylüyordu; onu bir kez dinlemişti. Viyana'da, *La Traviata*'da Ken-

disinin henüz tanınmadığı dönemde, ülke dışına yaptığı ilk turne sırasındaydı bu.

Onun nazikliği ve güleryüzlülüğü Lisa'yı da rahatlattı. Serebryakova, La Scala'nın basamaklarından aşağıya düşmesini ve gene de oyununu sürdürmeye çalışmasını anlatırken herkesi güldürüyordu. "Sonunda yürütemeyeceğimi anladım," diye ekledi buruk bir gülüşle. "Seyirciler kahkahaları koyverdikleri zaman." Seyirciler, genç, romantik kadın kahraman Tatiana'nın bütün opera boyunca kolu sargılı gezmesini kabul edememişlerdi, özellikle de konu uzun yılları kapsadığı için. Sonradan bir eleştirmen, Serebryakova'nın yürekliliğini övmüş ama Çarlık Rusyası'ndaki cerrahlığın kalitesi konusunda kaygılarını belirtmişti!

Signor Fontini ellerini açarak, "Biz de dublörü denedik," diye içini çekti. "Feciydi. Üçüncü gecemizde boş sıralara oynadık. Ama yarın gece böyle bir sorunumuz olmayacak, inanın bana. Sizin gelişiniz büyük yankı uyandırdı."

Sanat yönetmeni bu noktayı öylesine vurguladı ki duyan da Serebryakova'nın ikinci sınıf bir sanatçı olduğu, seçici kurulun baştan beri aslında Frau Erdman'ı istediği gibi bir izlenime kapılabilirdi! Lisa bütün bu pohpohlamaları pek ciddiye almadan, gülümseyerek dinliyordu; ama tuhaftır ki dinledikçe, Tatiana'yı Serebryakova kadar iyi seslendirebilecekmiş gibi gelmeye başlamıştı. Yaşı konusunda kaygı duymayı da bıraktı çünkü sofradaki dördüncü kişi, Lisa'nın yalnızca saygın bir ad olarak tanıdığı Rus bariton, sandığından daha yaşlıydı. Onegin'i seslendiren Victor Berenstein'ın saçları pamuk gibi bembeyazdı, yaşı da ellilerinin ortalarında olsa gerekti. Gövdesi kalınlaşmaya başlamış, benzi soluk, bağa çerçeveli gözlük camlarının ardından yeni sahne arkadaşını iyi yürekliliklе ölçüp biçer gibiydi. Lisa da onu gözlüyor ve içinden, yalnızca Çaykovski'nin müziğiyle Puşkin'in sözleri için bir iletken olduğuna şükrediyordu; çünkü gerçek yaşamda bu adama, sıcakkanlı ve sevimli olmasına karşın, âşık olabileceğini aklı kesmiyordu. Bariton'un en çekici tarafı -elbet sesinden sonra- elleriydi. Bu eller her nedense gövdesine göre daha narin, erkeksi olmakla birlikte duyarlı ve anlamlıydı. O uzun parmakların tabağındaki bifteği kesişi bile duyarlı ve anlamlıydı.

Serebryakova gibi o da Lisa'nın sesine büyük hayranlık bes-

lediğini söylüyor, rolü böyle son dakikada üstlenebildiği için sevinç belirtiyordu. Çatlak bir plakta onun Schubert söyleyişini dinlemişti. Hiç plak doldurmamış olan Lisa bunu ona söyleyince ünlü bariton sıkılarak kızardı ve yoğun bir dikkatle tabağındaki bifteğin sert tarafına eğildi.

O da, Serebryakova da (Vera ve Victor olarak çağrılmakta diretiyorlardı) Kiev Operası'ndandılar. Lisa da hemen lafı, aslında kendi doğum yeri olan o güzelim kente getirdi. Yaşamıyla ilgili notlarda belirtilmemiş olan bu olgunun uyandırdığı merak ve ilgi de Victor'a serinkanlılığını yeniden kazanma fırsatı verdi. Lisa, bir yaşındayken Kiev'den taşındıklarını anlattı. Bu yüzden, bir kaç kısa tatil ziyareti dışında Kiev'i tanımıyordu ama gördüğü kadarını sevmişti. İki Rus sanatçı şimdi kentlerini övmekte birbirleriyle yarışa girdiler. Savaşta hayat karabasana dönmüştü tabii ama yavaş yavaş düzelmeye başlıyordu. Onların Milano'da olmaları bile bir gelişme belirtisiydi: bundan önceki yolculuklarını çok sıkı denetim altında, gruplar halinde yapmışlardı.

Vera, "Geri dönmeyi hiç istemiyor musunuz" diye sordu. "Sıla özlemi çekmiyor musunuz hiç?"

Lisa başını, hayır, der gibi salladı. "Sılanın neresi olduğunu bile kesin bilmiyorum ben," dedi. "Ukrayna doğumluyum ama annem Polonyalıydı. Hatta birkaç damla Roman kanı olduğunu bile duydum! Yirmi yıldır Viyana'da yaşıyorum. Evet, sılanın neresi olduğunu siz söyleyin bana!" Sofradakiler anlayışla baş salladılar ve bu soruyu yanıtlamakta kendilerinin de zorlandıklarını söylediler. Vera, Leningrad doğumlu, Victor Gürcüydü ve ikisi de tabii, Yahudiydiler. "Irk olarak, itikat değil," diye Vera çabucak ekledi. Sonra Signor Fontini'nin bu konuşmalardan dışlanmış gibi olacağını düşünmüş olmalı ki ona dönerek nereli olduğunu sordu. "La Scala"lı dedi Signor Fontini. Herkes güldü, Victor da kadehini ev sahiplerinin memleketine, dünya güzeli La Scala'ya kaldırdı.

Bundan sonra kahkahalar birbirini izledi. Vera'nın alaycı bir mizahı vardı. Lisa da esprileriyle hem kendi kendini hem de çevresindekileri şaşırttı. İçtiği şarap ve duyduğu heyecanın etkisiyle âdeta ışık saçıyor ve anlattığı gülünç -ama doğru- öykülerle onları gülmekten kırıyordu. Bunlardan biri sırasında içtiği şarap yanlış

yola gidince Victor Berenstein korkunç bir öksürük krizine kapıldı.

Serebryakova onu, fazla içmesin diye uyardı; yarın sabah provada şarkı söyleyeceğine göre akşamdan kalmayı istemezdi, herhalde! Serebryakova Lisa'ya dönerek, "Bu adam süt içerek bile sarhoş olabilir," diye açıklamada bulunurken Victor Berenstein bunların saçmalık olduğunu, ömründe sarhoş olmadığını söylüyordu. Vera gözlerini havaya doğru devirdi. O zaman adam, "Haklısın!" diye içini çekerek yarı dolu duran bardağını itti. Serebryakova da aferin, dercesine onun elini okşadı. O da buna, onun elini alıp okşayarak karşılık verdi. Gözgöze bakışıp birbirlerine sevgiyle gülümsediler. Lisa zaten onların arasında özel bir yakınlık olduğu sonucuna varmıştı. Başlangıçta bunun yalnızca dostluk olabileceğini düşünmüştü, yıllardır aynı opera grubunda çalışmış olmanın, şimdi de yabancı bir ülkede birlikte bulunmanın verdiği bir can yoldaşlığı. Aradıkları İtalyanca sözcük ya da deyimi bulmak için Rusça konuşurken birbirlerine 'sen' diye seslenmelerinde şaşırtıcı bir şey yoktu. Ama saatler ilerleyip de Victor çakırkeyf oldukça birbirlerine âşık oldukları anlaşılmaya başlamıştı. Vera Serebryakova'nın o kusursuz oval yüzü, çekik yeşil gözleri ve adı gibi gümüşü olan o uzun, sırma saçlarıyla, kendinden bunca büyük, hem de bunca alımsız bir erkeğe gönül vermeyi seçmiş olması Lisa'ya hafif bir dehşet veriyordu. İnsanların zevklerini anlamak olanaksızdı. Bu durum, nedenini anlamadan sinirlerini gerdi onun. Eski kafalılığından değil. Gerçi Vera'nın evli olduğunu biliyordu, Victor'un da evli olduğu her halinden anlaşılıyordu. Belki de onların davranışlarındaki uluortalıktı Lisa'yı sarsan. Örnekse, Signor Fontini'ye iyi geceler dileyip asansöre bindiklerinde Vera gözlerini kapayarak başını Victor'un omzuna yasladı; daha sıkı sokulmasını ancak sargıdaki eli önledi. Victor da kolunu ona dolayarak saçlarını okşadı. Lisa'ya iyi geceler dileyip ikinci katta indiklerinde Victor hâlâ Vera'ya sarılmış durumdaydı.

Lisa kendini suitinin sessizliğinde, o anlamsız çiçeklerin arasında yalnız bulduğu zaman içine bir kasvet çöktü. Yatmaya hazırlanırken de yüzünde bir kırışık daha keşfetti. O gece pek uyuyamadı ve daha servis başlamadan kahvaltıya indi. O, son fincan kahvesini bitirirken Vera ile Victor -birlikte- içeri girdiler.

Signor Fontini Lisa'yı, opera binasına götürmek üzere geldiği zaman, girişte dizili duran bavullarla şapka kutularını göstererek "Diva'mızın," dedi. "Görüyorsunuz ya, hafif seyahat ediyor!" Vera öğle treniyle gidiyordu; önce -izlemesine izin versin diye Lisa'ya ricada bulunduğu- provaya katılacaktı. Yüreği heyecanla çırpınmakta olan Lisa, Fontini'nin esprisine gülümsedi. Sonra dışarki ılık bahar güneşine çıktı ve onu iki blok ötedeki opera binasına götürecek olan limuzine bindi. Tatiana'nın açılış dizelerini unutmuştu; hatırlamak için nota kitabına göz atmak zorunda kaldı.

Makyaj odasında da bir dolu çiçek vardı. Onu hemen oradan alarak kostüm bölümüne götürdüler; bundan sonraki bir saat boyunca da Vera'nın elbiselerini onun üzerine uydurmakla geçirdiler ya da ona öyle geldi. Böyle, yıldızmış gibi davranılmaya hiç alışık olmadığından tek söz söyleyemiyor ve bırakıyordu, çevresindekiler onu, ordan oraya çekip orasını burasını dürtüklesinler! O güzelim elbiselerin kısaltılması ve çeşitli yerlerinden açılıp genişletilmesi gerekiyordu. Sonra onu gene aceleyle makyaj odasına götürdüler. Terzi kadın üzerindeki kostümde en son ayarlamaları yaparken Lisa'nın yüzündeki kırışıklar düzeltilip bir genç kız teninin tazeliğine büründürüldü. Bir yandan boğazından aşağı kahve akıtırken bir yandan da Lisa'yı elbisenin içine akıttılar. Kırlaşmaya başlamış olan uzun, donuk saçını beğenmemişlerdi. Hem de hiç beğenmemişlerdi. Akşamdan önce peruk bulacaklardı ona. Hanımlar onun yağlı tenine de dil şaklatıyorlardı çünkü Lisa iyice terlemeye başlamıştı. Utanarak cildinin yağlı olduğunu ve hele heyecanlı olduğu zamanlar çok terlediğini itiraf etti.

Derken kendini sahnede buldu. Orkestra, koro üyeleri ve salondaki bir avuç seyirci (Serebryakova da içlerinde olmak üzere) onu alkışlıyorlardı. Onegin'le yaptığı düelloda gene hayatını kaybetmeye yazgılı olan genç ve yakışıklı İtalyan Lensky, Lisa'nın elini öptü; son sahnede, onun üstüne titreyen yaşlı Prens kocasını oynayan sakallı, orta yaşlı Romen de öyle. Signor Fontini Lisa'yı orkestra şefine de tanıştırdı; bu adamın amansız enerjisiyle mükemmelliğinin ünü karşısında Lisa ürkmüştü. Altmış yaşın üzerinde olan şefin tutumu da, "Bu sakatlarla yaşlı kadınları neden benim sırtıma yüklediler ki?" der gibiydi. (Ancak kendisinin bil-

diği bir nedenle bozuk bir Almanca konuşarak) bir kaç kısa öğütte bulundu. Lisa sahnenin önüne yürüyerek birinci kemanla tokalaştı. Onegin ondan yana parlak bir gülümsemeyle bakıyordu. Lisa, başlamaya hazır olduğunu belirtmek için başını eğdi. "Kızkardeşi" Olga ile Madame Larina'dan başka herkes hemen sahneden ayrıldılar. Şef, batonunu kaldırdı.

Sonradan bir yanlışa dikkat çekmek için batonuyla müzik sehpasına vurduğu zaman, haşin eleştirilerini nefesli sazlara yöneltti. Lisa'ya kısa birkaç övgü sözü mırıldandı. Serebryakova da, oturduğu seyirci kolduğundan Lisa'ya başıyla bir beğeni işareti yapıp başparmaklarını havaya kaldırmıştı. Prova iyi gidiyordu. Lisa'nın oyununda elbet kusurlar vardı ama bunları, işaret edildikleri anda düzeltebiliyordu. Besbelli hareket ve jestlerini öbür oyuncularınkine uydurmayı öğrenmesi de gerekecekti. Sabah çalışmasının sonunda Victor ona, "Yakında, kendiliğinden olur bu," dedi. "Doğuştan aktris olduğunuz apaçık ortada. Balerinmişsiniz gibi hareket ediyorsunuz. Ha, öyle ya, bale çalışmışsınız zaten. Belli oluyor! En önemlisi de...*şarkı söyleyebiliyorsunuz*! Gelebildiğiniz için tanrıya şükürler olsun!" Vera da sahneye koştu ve sağlam kolunu kullanıp Lisa'yı coşkuyla kucaklayarak, "*Chudno*!" dedi. "Olağanüstü!" Mektup sahnesinde gözlerininin yaş içinde kaldığını itiraf etti. "İlk kez dinliyordum bu sahneyi!"

Bu büyük gönüllü övgüyle çok duygulanan Lisa ona teşekkür bile edemedi. Provanın sonuna doğru *kendi* gözlerini de yaş içinde bırakan o sahnenin etkisinden daha kurtulmamıştı. Bu, pişmanlık getirmiş olan Onegin'e Tatiana'nın, onu hâlâ sevdiğini söylediği sahneydi. Ne yazık ki genç adam çok geç kalmıştı; Tatiana evlilik yeminine ihanet edemezdi. "Mutluluk öyle elimizdeydi ki, öyle yakın!" sözlerini seslendirirken Lisa bir zamanlar Petersburg'da, Tatiana'nın Onegin'i sevdiği gibi kalbinin tüm ateşiyle sevmiş olduğu genç bir öğrenciyi anımsamıştı. O genç adam da tıpkı Onegin gibi bir hayal, bir özgürlük yanılsaması uğruna onun aşkını ve cömertçe verdiği her şeyi itelemişti. Lisa, şarkısını söylerken bile, alışık olmadığı hatıraların akın etmesiyle sarsılmış, hatta bir an hatıralar notalardan baskın çıkacak diye korkmuş, kendi kendine kızmıştı; seyirci ağlayabilirdi ama şarkıcının gözleri kuru kalmalıydı.

Gene de bu büyük maniayı hatları sayılır bir başarıyla atlattığı için mutluydu. Orkestra şefi hoşnutluğunu bir baş işaretiyle dışavurmuş, Signor Fontini, yüzünde acıklı bir ifadeyle de olsa, "Bravo!" demiş, birinci keman, M.Moreau, onayını belirtmek için kemanının tahtasını yayıyla tıklatmıştı. Orkestra üyelerinden bir çoğu kısa bir alkış tuttular, sonra herkes bir şeyler içmek için dağıldı. Öğleden sonra bir prova daha yapılacaktı. Vera ile Victor Lisa'yı, arka sokakların birindeki en sevdikleri 'trattoria'ya davet ettiler; buranın yemekleri iyi ve ucuz, servisi hızlıymış. Vera, öğle treniyle gitmeye hiç niyeti olmadığını söylüyordu; Lisa'yı sahnede dinlemişti ya artık iki dünya bir araya gelse bu geceki temsili görmeden Milano'dan ayrılmazdı. Besbelli Victor onun kararlarındaki bu değişikliğe çok sevinmişti; sahne işçilerinin gözleri önünde Vera'yı kucakladı ve sımsıkı dudaklarından öptü.

Hafif bir şeyler yedikleri sırada Lisa onlara akıl danıştı, onlar da birkaç fikir verdiler. Lisa bunları çok yerinde buldu, hatta kendisinin düşünmemiş olduğuna şaştı.

Bu verimli ve mutlu konuşmanın orta yerinde, masa başında beliren partal, avurdu avurduna çökmüş bir sokak çocuğu tatlarını kaçırdı. Çocuk avcunu açmış para dileniyordu. Yüzünü çirkin bir hastalığın kemirmekte olduğu belliydi. Garsonlar çocuğu kovmaya fırsat bulamadan Lisa çantasındaki bütün bozuklukları ona vermekte ısrar etti. Bütün acılar içinde ona en dayanılmaz geleni, çocukların çektiği acılardı. Arkadaşları da üzgünlükle ona katıldılar. Victor, Sovyetler Birliği'nin en umut verici yönünün bu olduğunu söyledi: "Akşamdan sabaha olacak şey değil elbet, hâlâ korkunç eşitsizlikler var ama hiç değilse doğru yönde gidiyoruz en sonunda."

Vera ona hak verdi; gösterdikleri dengeli umut ve iyimserlik Lisa'yı etkilemişti. Sohbeti sürdürerek müzik ve politikadan, ama en çok müzikten konuştular; sonunda öğleden sonra provasının saati gelip çattı. Vera otele dönüp dinleneceğini söyleyerek izin istedi. Eski Tatiana'yla Onegin arasında bir sevda didişmesi geçti; bunu gören Lisa utanarak başını öteye çevirdi.

İlk gecede perde açıldığı zaman Lisa bütün heyecan ve ürküntüsünün yok olmuş olduğunu ve "Öyle elimizdeydi ki mutluluk, o kadar yakın," diye sesini yükselttiği zaman hiçbir kişisel

duygunun araya girmediğini gördü. Şimdi bunu yerine Victor Berenstein'ın dramatik sesiyle jestlerine giderek daha içgüdüsel biçimde ve büyük bir zevkle kapılmaya başladığını fark ediyordu. Perde, fırtınalı olmasa da sıcak alkışlar arasında indi. Kuliste herkes onu kutlamaya koştu ama Lisa'nın en içine sinen övgü Onegin'in sessiz jesti oldu: Victor Berenstein baş ve orta parmaklarıyla, "Oldu bu iş. Her şey yolunda gidecek!" dercesine bir halka yapmıştı. Lisa da içtenlikle onun oyununun ve sesinin harika olduğunu söyledi. Provalarda tam olarak beğenip beğenmediğini kestirememişti ama temsil sırasında bu sese alışmış, vurulmuştu. Victor Berenstein'ın sesi, sonbaharını yaşıyordu elbet, bunu kendisi de biliyor olmalıydı, ne var ki bedensel yaşlanmanın törpülemesi sesin duygusal zenginliğini arttırmaya yarıyordu. Victor, Lisa'nın övgüsünü, yetersizlik belirten bir omuz silkişiyle geçiştirerek, "Gidiyor artık," dedi. "En tepedeki notalara erişemiyorum. Kuğu şarkım bu benim." Ama Vera Serebryakova onun kolunu sıkarak, "Saçmalıyorsun!" dedi.

Victor eğilerek Lisa'nın kulağına, "Suitimizde ufak bir toplantı tasarladık," diye fısıldadı. "Sizin ilk, Vera'nın son gecenizin onuruna. Ne olur gelin." *Suitimiz*, ha! Bu küstahlık karşısında Vera afalladı. Kendisi bu gibi ilişkilerin biraz sakınganlıkla yürütülmesinden yanaydı. Gene de çağrıyı minnetle kabul etti, çünkü olayların müthiş gerginliğini, üç saat gecikmeyle de olsa, hissetmeye başlamıştı. Bir şeyler içip gevşemek iyi gelirdi. Böylece sırtındakilerini değişince limuzine dolup otele döndüler. "Onların" ikinci kattaki suiti Lisa'nınkinden bile daha geniş, daha zarif, çiçeklerle daha dopdoluymuş meğer! Hemen insanlarla dolmaya başladı ve kalabalık giderek yoğunlaştı; hava, sigara dumanı ve konuşma sesleriyle ağırlaştı. Garsonlar şarap tepsileriyle ortalıkta dolaşıyorlardı.

Bir iki kadeh içtikten sonra Lisa bu rol için yaşlı olduğu konusunda ne çok kaygılandığını Victor'a anlattı. Victor gürül gürül bir kahkaha attı ve Kiev'deki son Tatiana'sının sahneye koltukla çıkartılması gerektiğini anlattı. Beri yandan kendisi de herhalde opera tarihinin en yaşlı Onegin'iydi! "Sen tam kıvamındasın. Yaşın kaç senin? Otuz beş, otuz altı? Otuz dokuz mu? Daha olgunluğa bile erişmemişsin, zaten sahnede on sekizinde genç kız

gibi duruyorsun! Evet, evet, samimiyim! Oysa elli yedi yaşında, ak saçlı bir adamın yirmi sekizinde bir genç erkeği oynaması... bunun inandırıcı olması biraz zor! İyi ki İtalyanlara küçük yaştan başlayarak mucizelere inanmaları öğretilir!" Böyle diyerek Victor gürül gürül bir kahkaha daha attı.

Vera usulca yanlarına geldi. Lisa da neye güldüklerini anlattı. "Ama Lisa, şekerim, sen daha dünkü çocuksun!" dedi Vera, "Sahi söylüyorum, sesin şimdi Viyana'da dinlediğimden çok daha iyi, oysa *orada da* hoşuma gitmişti. Mutlaka Kiev'e gelmelisin, öyle değil mi, Victor? Oraya döner dönmez yönetmene senden söz edeceğim. Senin ününü zaten bildiğinden, gelip onun için çalışman onu sevincinden uçuracaktır. Bizimle kalırsın. Eminim yer açabiliriz sana, gerçi ben...." O yeşil gözleri cıvıl cıvıldı. "Hamileyim ama! Evet, ama şimdilik gizli. Yalnızca senle Victor biliyorsunuz: Sakın kimseye söyleme, ne olur! Bu yüzden gidiyorum ya, dinlenmek için, oysa Victor'dan ayrılmayı hiç istemiyorum. Benim adıma ona göz kulak ol, emi? İkimiz de çok seviniyoruz bu çocuğa. Düşüp kolumu kırdığıma nerdeyse şükredeceğim geliyor, gerçi.." Gülümsemesi bir an söndü. "Ciddi bir sonuç da olabilirdi ama! Anlıyorsun ya, bütün sezon sahneye çıkmamın zaten yolu yoktu! Bir süre için mesleğimden uzak kalmaya üzülürüm sanıyordum; ama üzülmüyorum. Hiç böylesine mutlu olmamıştım! Senin anlayacağın, Kiev'e geldiğinde beni kucağımda bir bebecikle bulacaksın!"

Mutluluğu Lisa'ya da geçmişti. Victor'un yüzünde utangaç, bön bir sırıtış vardı. İşin ahlâki yönü benim üstüme vazife değil, diye düşündü Lisa. Bu iki kişinin ona karşı iyi ve büyük gönüllü davrandıklarını, ikisini de çok sevdiğini biliyordu yalnızca. Vera'nın elini avucunda sıkarak onun adına çok mutlu olduğunu, operada sahneye çıkmasa bile onu görmeye seve seve geleceğini söyledi. Ama Vera ile Victor, opera konusunda hiç sorun çıkmayağından, Lisa'nın sevinçle karşılanacağından emindiler. Derken Signor Fontini gelip Lisa'yı alarak operaya bağışta bulunan iki zengin hanımla tanıştırmaya götürdü; kemikleri kuru yapraklar gibi hışırdayan ve ağdalı övgüleriyle onu utandıran iki ihtiyar kadın. Yönetmen bağırarak herkesi sessizliğe davet edince Lisa rahat bir soluk aldı. Şamata yavaş yavaş dindi ve yönetmen, biraz

dili dolanarak, çok değerli Frau Erdman'a hoş geldin derken şahane Serebryakova'ya üzülerek veda eden bir konuşma yapmaya başladı. Kadehler kaldırıldı, şerefe içildi ve huysuz şef, Diva'dan bir veda şarkısı rica etti. Bu rica alkış ve bağırışlarla desteklendi ve Serebryakova kendisini piyano başına sürükleme çabalarına direndikçe şamata daha da yükseldi. Şef Delorenzi daha şimdiden piyano başına geçmiş, sabırsızlanmaktaydı. (Kuyruklu piyano suitin demirbaşıydı; Lisa'nın suitinde de bir tane vardı.)

En sonunda güzel opera yıldızı -kol sargısının beyazı giydiği ipekli elbisenin yalın siyahıyla zarif bir çelişki yaratarak- odanın öbür ucuna götürülmeye razı oldu. Dostlarıyla hayranlarının hayhuyu arasından gülümseyerek Delorenzi ile bir şeyler konuştu. Delorenzi Schubert'in *An die Musik*'inin o asude, bildik girişini çalmaya başladı, biraz sonra da ünlü soprano kanatlandı! Salondakiler onu tek bir şarkıyla salıvermediler, o da onlara - Victor'un Delorenzi için yırtık pırtık bir nota albümü bulup getirmesiyle- içe işleyen bir Ukrayna halk şarkısı söyledi. Melodi zincirindeki o yinelenen gene de her biri öbüründen farklı olan halkalar, uzaktaki bereketli anavatanın hasretiyle dolu billur gibi saf, tertemiz müzik tümceleri, dinleyenleri büyülemişti. Sayısız son tümcelerin en sonuncusu eriyip sustuğu zaman Diva'nın sesinin hâlâ şarkı söylemeyi sürdürdüğüne insan yemin edebilirdi...ama yalnızca gönüllerin derininde! Öylesine duygulanmışlardı ki alkışlamadılar bile. Delorenzi taburesinden kalkıp ayaklarının ucuna yükseldi (ufacık tefecik bir adamdı) ve Diva'yı iki yanağından öptü.

Lisa acı çekiyordu. Vera şarkı söylerken kötü bir tıkanma krizi tuttuğu için salonda kalmakta zorlanmıştı. Ölüverecek gibi olmuştu. Orkestra üyelerinden birinin Schubert'ten sonra bir diğerine, "İşte gerçek bir ses!" dediğini duymakla hiç ilişkisi yoktu bunun. Lisa kıskançlık duymuyordu. Bu dünyada, hatta bu dünyanın bile ötesinde duyulabilecek seslerin kusursuza en yakını olan o sesle yarışamayacağını biliyordu. Serebryakova'ya büyük hayranlık duymanın yanı sıra onu sevmiş, hatta bir gün içinde ona belki de biraz âşık bile olmuştu.

Soluğunun tıkanması bir yerde salonun sıcak, dumanlı, gürültülü olmasından, kalabalığın sıkıştırmasındandı. Ama bunun

ötesinde, Vera'nın bebek beklediğini söylemesiyle ilgiliydi çünkü Lisa, tam Vera sırrını coşkun bir sevinçle açıkladığı sırada soluksuz kalmaya başlamıştı. Nedense bu sır onu derinden tedirgin etmişti. Şimdi Vera halk şarkısını bitirir bitirmez Lisa onun yanına gitti ve donuklaşmış bir sesle ona bu harika şarkı ve parti için teşekkür etti. Ama şimdi artık odasına çekilmesi gerekti; çünkü duman, sesini etkilemeye başlamıştı. Vera, "Gazeteleri beklemeyecek misin" diye sordu düş kırıklığıyla.

Bir selamet kendi suitine gidince -halının altından gelen bir konuşma hırıltısı- Lisa pencereyi ardına kadar açtı ve serin gece havasını yutarcasına içine çekti. Kendine gelmeye başlamıştı. Acaba hayata küsmüş bir kızkurusuyum da haberim mi yok, diye düşünerek soyunmaya başladı. O gece bir yandan öbürüne dönerek rahasız uyudu gene. Günün ilk ışıkları perdelerin arasından sızdığı sırada iyice daldı ve rüyasında sayısız tabutlarla dolu, derin bir hendeğin kenarında durduğunu gördü. Tam ayaklarının dibinde, çıplak narin bedeni cam kapağın altından görünen Vera'yı seçebiliyordu. Uzun bir sıra ağlaşan yaslının arasında Vera için gözyaşı dökerken tepeden bir gümbürtü duydu ve toprağın kayarak tabutu gömeceğini anladı. Ama bu olmazdan önce telefonun sesi onu uyandırdı. Arayan, Vera'ydı; Lisa'ya, iyi misin, diye sordu, sesi boğuk ve kesik gelmişti de. Lisa kötü bir rüyanın orta yerinde uyandığını, buna çok sevindiğini söyledi.

"Neyse unut o kötü rüyayı! Şimdi gazeteleri aldırttık. Eleştiriler *harika*! Sahi söylüyorum! Hepsini hak ettin sen. Biz kahvaltıya iniyoruz; trenim bir saat içinde kalkıyor. Gazeteleri yanımıza alırız. Bak, Victor merhaba demek istiyor." Birkaç saniye sonra Lisa, Victor'un o derin sesiyle, "Selam!" dediğini duydu, sonra telefonu kapadılar. Neşesi yerine gelmiş olan Lisa yataktan aşağı atladı, banyoya koştu, çarçabuk giyindi. Kahvaltı salonuna nerdeyse dostlarından önce indi. Gazeteleri, eleştiri sayfalarına açılmış olarak ona uzattılar. Ama o daha okumaya başlamadan Vera elini tutarak, "Hiç unutma, bu kentin eleştirmenleri çok sinik'tir," dedi. "İnan bana, güzel eleştiriler bunlar, benim aldıklarımdan daha iyi. Öyle değil mi, Victor?" Victor da belli belirsiz bir duralamadan sonra, evet gibilerden başını eğdi.

Eleştiriler Lisa'ya hiç de iyiymiş gibi gelmedi. Eleştirmen-

lerden biri, "Üzülerek bildirmek zorundayız ki tek kollu bir Serebryakova bile iki kollu Erdman'dan daha iyidir," diye yazmıştı. Bir başka eleştirmen Lisa'nın sesini, "çiğ ve taşralı," olarak niteleyerek seslendirişinin duygudan çok duygusallık yansıttığını ileri sürüyordu. Beri yandan bunları dengeleyecek tanımlamalar da yok değildi: "yetenekli", "yürekli bir çaba," "Tatiana'nın mektup sahnesinin seslendirilişi ve oynanışı duygulan-dırıcıydı", "anlamlı ve umut verici." Vera, Lisa'nın gene elini tutup sıkarak, "İnan bana, Milano eleştirmenlerine göre bunlar büyük övgü sayılır," dedi yalvarırcasına, çünkü onun üzülmüş ve sıkılmış olduğunu görebiliyordu.

Ne var ki Lisa'yı üzen şey, eleştiriler olmamıştı. Eleştiriler hiç kötü sayılmazdı. Milona eleştirmenleri konusunda onu uyarmışlardı; Vera'nın avutucu sözlerinde doğruluk payı olduğunu biliyordu. Hayır, Lisa ufak bir şok geçirmişti ve bu yüzden kendi kendine, aptallığına kızıyordu. Eleştirmenlerden biri, "Berenstein ile Serebryakova ikilisi," diye yazmıştı, "Müzik ve drama alanındaki o eşsiz uyumlarını hiç kuşkusuz, Kiev Operası'ndaki uzun işbirliklerine ve aynı zamanda -doğallıkla- karı-koca olmalarına borçlùdurlar." Victor'un adını şu son günlerde nerde gördüğünü Lisa şimdi anımsıyordu: Serebryakova ile ilgili bir yazıda. Serebryakova, Vera'nın yalnızca sahne adıydı, doğallıkla. Şimdi herşey çok açıktı. Kendisi neden hemen yanlış bir yoruma kaymıştı? Gerçeğin, Milano'ya geldiğinde Signor Fontini'nin verdiği programda da açıkça yazdığını sonradan görecekti.

Vera kahvesini aceleyle yudumlayıp bitirerek yerinden kalktı, eğilip Lisa'ya sarıldı, bir de öpücük verdi. Kocası omzuna kırmızı bir pelerin sarıp boynundaki düğmeyi iliklerken o, Lisa'yı gelecek yıl Kiev'e beklediklerini söyledi gene. "Beni geçirmeye gelme. Kahvaltını bitir. İyi şanslar sana! Haberleşeceğiz!"

İlk boş gününde Lisa katedraldeki ayine gitti ama bu koca bina, içine kasvet verdiğinden bir daha gitmemeye karar verdi. Aşırı kurumsal bir hava vardı burada. Lisa azınlıkta olmayı, kenarda kalmayı yeğlerdi, o zaman inanmak daha kolay gelirdi ona. Viyana'da bile çok fazla Katolik vardı ama Kilise gene de varlığını

buradaki gibi amansızca ortaya vurmazdı. Böylesi evrensel boyutta kabul gören ve hiç yanılmazmışçasına kendinden emin olan bir şeye Lisa inanamazdı. Yakınlardaki bir manastırda görmeye gittiği Leonardo'nun *Son Yemek*'i bile içine bir ürperti verdi. Fazla simetrikti bu resim. İnsanlar böyle yemek yemezlerdi.

İnsan Tanrı'ya ne kadar yaklaşırsa O'nun varlığına inanmakta o kadar güçlük çekiyordu belki. Yahuda bu yüzden ele vermişti O'nu ve çanlar Peter için de çalmıştı. *Son Yemek*'ten sonra yolda yürürken Lisa yol kenarında, erkeklerin çişlerini yaptıkları o pis kokulu, teneke kutulardan birinin önünden geçmek zorunda kaldı. Adımlarını sıklaştırıp başını öte yana çevirerek geçip gitmesine karşın, tuvalet duvarının üzerinde birbirleriyle hararetli bir konuşmaya dalmış iki esmer, derin çizgili surat gözüne çarptı. O anda, aklına gelen günahkâr düşünceyi bastıramadan bu iki adamı, Son Yemek'ten sonra entarilerini kaldırıp yan yana derin bir söyleşiye dalmış İsa ile Yahuda olarak gördü. Bu kadar yakınında olduğuna göre İsa'yı Tanrı'nın Oğlu olarak görmek Yahuda'ya zor gelmiş olmalıydı. Cennetteki mekânı O'nun yanında olan Meryem Ana'nın bu sava inanması daha bile zordu, herhalde. O'nun kendi-kendisinin inanması ise olanaksız olmalıydı. Orada, en tepeden, Boris Godunov misali kurulduğu yerden, bu kutsal aldatmacanın vicdan azabıyla kıvranıyor olsa gerekti.

Günah dakikası geçip gitti ama Lisa'nın içinde koyu bir sıkıntı tortusu bıraktı. Lisa teyzesine kart yazmadan önce kartın üzerindeki resme dikkatle baktı. Bu, Torino'da saklanan o gizemli Kutsal Kefen'in bulanık bir fotoğrafıydı. Lisa daha önce de kefenin resimlerini görmüş ve bunun gerçekten İsa'nın kefeni olup olmadığını merak etmişti. Ama şimdi durum başkaydı, çünkü kefen çok yakınındaydı. Gidip kefeni görürse itikadının belki de tazelenebileceğini düşündü. Böylece, bir başka dinlenme gününde trene binip Torino'ya gitti.

Dublörü Lucia ile gitti Torino'ya. Koro üyesi olan bu kızın sahnedeki başarısızlığının felaketi, Lisa'ya çekilen o ivedi telgrafın nedeni olmuştu. Dolgun kırmızı dudakları ve uzun kirpiklerinin altından bakan parıl parıl siyah gözleriyle kuzgun saçlı bir Lombardiyalı olan Lucia, dublörlüğe sesinin niteliğinden çok güzelliği sayesinde seçilmişti. Beygirler kadar sağlam olmakla ün

yapmış olan Serebryakova'nın, rolünü bir gece için bile aksatacağına kimse ihtimal vermemişti. Gene de Lucia hayatının şansını yakalamış ama elinden kaçırmıştı. Sahneden ıslıklanarak kovulduğu gece annesiyle babası ve kızlı erkekli altı kardeşi salondaydılar. Lisa genç kızın ne korkunç bir darbe yemiş olduğunu anladığından onu yakından tanımak ve moralini biraz olsun yükseltebilmek için özel bir çaba harcamıştı. Acıyormuş gibi durmaktan korktuğu için başlangıçta pratik, profesyonel bir tutum takınarak onunla birkaç aryanın üzerinden geçmek istediğini söylemişti. Kız önce soğuk ve kuşkulu davranmıştı, doğallıkla. Ama müzik tutkunuydu ve Lisa'nın suitinde onunla birlikte çalışma ve alıştırmalar yapmak öyle ilginç ve öğretici oluyordu ki Lucia soğuk durmaktan kısa zamanda vazgeçmişti. Lisa da kızın tekniğindeki kimi kusurları düzeltmekten zevk aldığını fark etmişti. Lucia'nın gerçekten çok umut verici bir sesi vardı ve bu ses Lisa'nın yönlendirmesiyle giderek gelişiyordu. Lucia, Tatiana rolünü şimdi üstlense pekâlâ başarılı olabilirdi.

Bu, Lisa için önemliydi çünkü o ilk gece çektiği - şükür ki kısa süren- soluk tıkanması onu gecenin birinde sahneye çıkamamak olasılığıyla yüz yüze getirmişti. Kısacası, iyilik yapma arzusunun yanı sıra dublörüne yardım etmek isteğinin dayandığı sağlam, mesleki temeller de vardı.

Bu arada çok iyi arkadaş olmuşlardı; Lucia'nın yönünden büyük bir hayranlıkla, Lisa'nın yönündense belki de bir ana şefkatiyle -Lucia daha yirmisinde yoktu- karışmış bir arkadaşlık. Lucia sofu denecek kadar dindar olduğu, Torino'yu da iyi bildiği için, Lisa'nın ona 'Hac' gezisinde eşlik etme önerisini sevinerek kabul etmişti.

İşte şimdi de burda, müzede, gözlerini kefenin kendisine değil de -Torino Katedrali'nde dize geldikleri zaman, demir kafesindeki kefen kendini onların gözünden gizlemişti- duvarda asılan tam boy bir kopyasına dikmiş bakıyorlar, çivi yerleriyle yanık yerlerini, bizzat İsa'nın yüz çizgilerini görüyorlardı. Bu işaretlerle yüz çizgileri Pia Seconda'nun çektiği fotoğrafın kendisinde değil de negatifinde ortaya çıkmıştı. Yakınlarındaki bir rahibe, yanaklarından aşağı yaşlar akarak kefene baktıkça tekrar tekrar istavroz çıkarıyor ve "Ne korkunç! Ne korkunç! Ne korkunç!" diye

mırıldanıp duruyordu. "Ah, o kötü adamlar! O kötü adamlar! o kötü adamlar!" Lisa da derinden duygulanmıştı. Bu çökük gene de vakur çehre ve beden, eller terbiyeli biçimde seks organının üstünde devşirilmiş. Lisa başını kaldırmış duvardaki fotoğraf imgesine bakarken bunun gerçekten de İsa olduğuna inanç getirdi.

Katedrale döndükleri zaman Lisa günah çıkarma hücresinde papaza, Kutsal Kefen fotoğrafının kopyasını gördükten sonra şimdi, İsa'nın yeniden dirilmiş olduğuna inancı kalmadığını söyledi. Papaz bir an düşündükten sonra, böylesine önemli bir konuda, kuşkulu bir kalıntıya bakarak karar vermemesini öğütledi ona. "Biz bunun Kutsal Kefen olduğunu iddia ediyor değiliz," dedi, "Olabileceğini söylüyoruz yalnızca. Kefenin sahte olduğuna inansanız da bu, Diriliş'in gerçekliğinden kuşku duymanıza neden olamaz." "Ama mesela burda ya, Peder," dedi Lisa. "Ben kefenin sahici olduğuna yürekten inanıyorum."

Papazın sesi şaşkınlığını belirtiyordu. "İnancınızı yitirdiğinizi neden söylüyorsunuz öyleyse?"

"Çünkü o gördüğüm adam ölüydü. Kurutulmuş çiçekleri anımsattı bana."

Papaz ona, evine gidip kendi odasının sessizliği içinde dua etmesini öğütledi.

Lisa ikinci bir kez daha günah çıkardı, ama bu kez Lucia'ya, ırmak kıyısında oturup peynir ekmek yiyerek ince bir bulut tülü ardındaki güneşin tadını çıkardıkları sırada. Bu sefer çıkardığı günah dinsel değildi. Lisa genç kıza hayatındaki felaketlerden bazılarını anlattı: Babası ve (daha az önemli olmak üzere) ağabeyiyle arasındaki iletişim eksikliği; ilk meslek seçimi olan bale dalında, kısmen sağlığının bozulmasına, ama temelde yeteneksizliğe dayanan başarısızlığı; feshedilen evliliği... gene de Lisa hâlâ bu evlilik ömrünün sonuna dek sürecekmiş gibi bir his içindeydi. Lucia'nın geniş ve sevecen aile çevresini kıskanıyordu, mutlu bir yuva kurmak umutlarıyla dopdolu gençliğini kıskanıyordu. Geç başladığı ve arada uzun bir hastalık geçirdiği için kendisi asla *iyi* bir ses olmaktan öteye geçemeyecekti, oysa Lucia günün birinde *büyük* bir ses olmayı hiç değilse umut edebilirdi.

Genç kız, "Peki bunca zaman nasıl dayanabildiniz...?" diye söze başladı, sonra kendi cüretiyle kıpkırmızı kesilerek başını önüne eğdi.

"Yani, aşksız mı demek istiyorsun? Hiç o konuyu aklıma getirmemeye çalışıyorum artık. Kolay olmadı tabii. Benim de ...tutkulu bir mizacım vardır. Ama insan kendini işine vererek birçok şeyleri baskı altında tutabilir."

Lucia, "Ben kendimi asla o kadar veremezdim," diyerek göğüs geçirdi ve yan gözle parmağındaki nişan yüzüğüne baktı.

Lisa, "Çok akıllısın, şekerim," dedi.

Sustular. Lisa düşünüyordu da, İsa'nın elleri o pek münasip - ama kışkırtıcı- yerde duruyor olmasaydı, Kilise onun tasvirinin sergilenmesine izin vermezdi. Tedirgin edici bir düşünceydi bu.

Lisa, Victor'a "İyi ki Roma buradan çok uzakta," dedi. "Oraya gitsem ben de senin gibi ateist olur çıkardım!" Victor ateist olduğunu yadsıdı. İnsanın Kafkaslar'da, geceleri o binlerce saf, parlak yıldıza bakarak büyürken en azından bir nebze dinsel inanca sahip olmaması düşünülemezdi.

Bu sözler Lisa'nın içinde, dağların dinginliğine karşı bir özlem uyandırdı. Günübirlik Como'ya gidip gelebilirdi. Victor'a, onunla gelmek isteyip istemediğini sordu. Victor'un gözleri parladı, bağa çerçeveli gözlük camlarının arkasından, bir an için, memleketi olan Gürcistan'ın karlı dağ dorukları gibi ışıdı.

Bulutsuz bir haziran gününde, pırıltılı göl sularına bakan bir otel terasında çay içtiler; arkalarında saydam dağlar yükseliyordu.. Lisa kendini terastan havalanıp gölün üzerinde uçacak kadar hafif hissediyordu. Can tazeleyen şu serin esinti onu alıp götürebilirdi sanki. Victor da dağlara geldiği ve o sabah Vera'dan mektup aldığı için mutluydu. Vera onu özlemek dışında keyfinin yerinde olduğunu söylüyordu. Aynı postada Vera'dan Lisa'ya da bir armağan çıkmıştı: Leonid Pasternak'ın Chersonese'sinin bir baskısı. Lisa çok tatlı hatıralarla bağlı olduğu Karadeniz kıyılarının bir parçası olarak Chersonese'den Vera'ya söz etmişti. İnce düşünce sergileyen, duygulandırıcı bir armağandı bu.

Çaylarını yudumlarlarken Victor karısının mektubunu yeniden okudu. Kimi bölümlerini yüksek sesle Lisa'ya okuyor ve kıkır kıkır gülüyordu. "Bir hamile korsesi aldım, sevgilim. Döndüğünde beni inekler gibi koskocaman bulacaksın." Victor baba olacağı

için ne kadar sevindiğini söylüyordu, hele böyle beklenmedik bir zamanda, deyim yerindeyse, ömrünün sonbaharında. Vera'yı nasıl da özlüyordu; Lisa'nın arkadaşlığı olmasa hiç dayanamayacaktı buna. İlk karısı ile on yaşındaki oğlu iç savaşta ölmüşlerdi. Serseri bir bomba evlerinin üstüne düşmüştü. Bu konuyu hâlâ konuşamıyordu. Sonra, bir daha asla mutlu olmayacağını sanırken Vera'yı bulmuştu.

Halatlarla çekilen bir trenle dağlara çıktılar. Victor hâlâ karısıyla bekledikleri çocuk konusunda çene çalıp duruyor, arada duralayıp güzel bir manzarayı işaret ediyordu. Lisa onu hiç böylesine konuşkan görmemişti. Hatta, Vera'nın aracılığı olmadığı zamanlar onunla iletişim kurmakta zorluk çekmişti. Victor içkili olmadığı zamanlarda çok az konuşuyordu, içki konusunda da karısı kesin buyruklar bırakmıştı. Ama bugün, dağların arasında, izledikleri demiryolu kadar dar bir düşünce çizgisinde bile olsa, açılabilmişti. İçinden konuşmak gelmeyen Lisa ise bir yandan manzarayı içercesine seyrederken öbür yandan da gülümseyerek başını sallamakla yetiniyordu.

Kente indiklerinde saat akşama yaklaşmıştı; hemen tren istasyonuna koşmak ikisinin de içinden gelmedi. Victor, çay içmiş oldukları o şahane otelde kalmalarını önerdi. "Yarın akşama kadar bize ihtiyaçları yok," diye üsteledi. "Fontini'nin kölesi değiliz a...gerçi öyle sanıyor ama...Delorenzi de ondan aşağı kalmıyor, küstah bastıbacak! Senin Milano için söylediklerini anlıyorum. Feci bir yer! Neyse, hepsinin canı cehenneme, burda kalalım bu gece!"

İlk şaşkınlığından sonra Lisa ona uydu. Victor, "Harika!" diyerek hemen otele daldı. Biraz sonra ağzı kulaklarında, başarısına gülerek döndü.

Lisa birden irkilerek, "Ama yanımda hiçbir şey yok!" dedi.

"Ne lazım sana?"

Lisa bir an düşündü. "Şey, bir diş fırçasıyla macun, herhalde."

"Burda bekle." Victor üç dakika sonra kucağında iki kesekâğıdıyla döndü. "İşte bagajımız!" diye güldü. "Benimki biraz daha büyük; çünkü bana tıraş malzemesi de gerek!"

Asansörde çıkarken, resepsiyon görevlisiyle kominin kuşkulu bakışlarını anıp kıs kıs güldüler. Odalarına yerleştikten sonra

güzel, rahat bir yemek yediler. Yemek salonu kalabalıktı; ama öyle yüksek tavanlı ve genişti ki insanları sessizliğe ya da yavaş sesle konuşmaya davet eder gibiydi. Victor'un gevezelik krizi geçmişti ama şimdi aralarındaki sessizlik gergin değil sıcaktı. Yüksek, camlı kapılardan, dışardaki gölün, alacakaranlık yaklaştıkça kırışmaya başlayan sakin sularına bakıyorlardı. Yemekten sonra kıyıda bir gezintiye çıktılar. Gecenin karanlığı dağların arasına çabucak çöktü ve dağların dış çizgileri ancak yıldızların yokluğundan çıkartılır oldu, çünkü bol yıldızlı bir geceydi. Lisa, Kutsal Kefenin üzerinden sıyrılıp düştüğünü ve inancının yeniden, dipdiri fışkırdığını hissetti. Beylik bir düşünce gibi gelse de Victor haklıydı; bu yıldızlara bakıp da ne olursa olsun, *bir şeylerin* varlığına inanmamak olanaksızdı.

Oda kapısının önünde Victor şaşırtıcı bir şey yaptı; dudaklarından sımsıkı öptü onu. İçin için gülerek, "Haftalardır yapmak istiyorum bunu!" dedi. "Öyle...dolgun ki dudakların, öyle nefis bükümlü! Vera beni bağışlayacaktır! Kusura bakmadın ya? Sabaha görüşürüz."

Victor, Lisa'nın geçmişi hakkında şimdiye kadar hiç merak belirtmemişti ama onun kahvaltıda, laf arasında, "herhalde yarı Yahudi sayılırım," deyişi ilgisini çekti. Sessiz ve sakin trende Milano'ya dönerlerken Lisa bir de baktı, Victor'a, şimdiye dek kimseye söylememiş olduğu şeyler söylemekteydi. İyi konuşamayan Victor iyi bir dinleyiciydi. Böyle biriyle, anlayışlı ama kendine çok yakın olmayan biriyle konuşabilmek Lisa'yı rahatlattı. Kısacası, bu Como gezisi her yönden tazeledi onu; sezonun geri kalan iki haftasının serinkanlılıkla üstesinden gelebilecek gücü sağladı.

Mevsimin kapanmasına bir hafta kala Lisa bir matineden önce migreni tutmuş gibi yaptı. Yerine Lucia geçti ve badireyi başarıyla atlattı. Bunun üzerine Lisa bıraktı, migreni geceye dek sürsün! Sahneye gene Lucia çıktı. Victor -ve Delorenzi ve Signor Fontini- dublör kızdaki bu gizli gelişmeye şaşıp kaldılar.

Victor, Kiev yönündeki uzun yolculuğuna devam etmeden önce bir gece Viyana'da, Lisa'nın teyzesinin evinde kaldı. Yaşlı teyzenin kültürlü, cana yakın biri olduğunu gördü. Aslında kadın pek yaşlı da değildi ama romatizma ağrıları yüzünden çökmüştü. Neyse ki romatizma henüz ellerini etkilemediğinden piyano çalabiliyordu, hem de duyarak ve ustaca. Sağlık durumu yüzünden yeğeniyle Milano'ya gidemediğine yandığını söyledi ve onlardan, hastalık yüzünden yoksun kaldığı zevkin birazını kendisine tattırmaları için ricada bulundu. Onlar da teyzenin kıvrak piyanosunun eşliğinde operanın kapanış sahnesini, sahnede ulaşamamış oldukları serbest bir şevk ve doğallıkla söylediler. Neden her şey çok geç gerçekleşiyordu!

Dönüşünden sonraki aylarda -yıllardır ilk kez olarak- Lisa cinsel açlık çekmeye başladı. Bir gece bir konser dönüşü onu evine teyzesinin arkadaşlarından birinin oğlu getirdi, yirmili yaşlarında yakışıklı ama kendini beğenmiş bir genç. Genç adam Lisa'yı onun evi yerine kendi evine giderek bir kadeh bir şey içmeye ikna etti. Lisa, 'hasta' olduğunu bahane ettiyse de genç adam buna -onun yoksa- kendisinin de bir itirazı olmadığını söyledi. Lisa'nın itirazı vardı, aslında; bu iş ona çirkin ve yakışıksız geliyordu, gene de genç adamla sevişmeye razı oldu. Bu konuda söylenebilecek en olumlu şey, Lisa'nın bedensel arzularını kısmen yatıştırmış olması ve daha önceki sevişmeleri gibi sıkıntılı yan etkiler bırakmamasıydı; bunun nedeni de gebe kalmak olasılığının bulunmayışıydı, hiç kuşkusuz.

Gene de Lisa küçük düşmüş olduğunu hissediyordu, çünkü genç adamın gözünde hiçbir önem taşımadığını, yalnızca kazanılmış küçük bir zaferin simgesi ve o durumda sevişmeye razı geldiği için, ilginç olduğunu biliyordu. Onun çağrılarını bir ay reddetti, sonra gene gitti. İşlerini bitirdiklerinde genç adam bağışlanmaz bir kabalıkla Lisa'ya, ondan önceki âşıklarıyla ilgili sorular sormaya başladı. Lisa ona bir şey söylemedi elbette; ama evine dönüp teyzesine baktıktan sonra genç adamın sorularını, içinden, kendi kendisi için yanıtladı ve bu yanıt onu dehşete düşürdü. Kocası Willi vardı tabii, sonra Petersburg'daki öğrenci Ale-

xei, ilk ve belki tek aşkı. Ama ya ötekiler? Lisa onları mazur göstermek için ne söyleyebilirdi? Hani on yedi yaşında, Odessa'dan trenle Petersburg'a giderken onu baştan çıkarmış olan genç subay vardı. Suç bir yerde Rus trenlerinin kadın-erkek karışık yataklı vagonlarındaydı; bağımsızlığa attığı ilk adımın verdiği hınzırlık duygusu; gece içinde hızla bir yerlere götürülüyor olmanın tatlı ürpertisi; alışık olmadığı şampanya. Gene de her şeye karşın, katıksız bir günahtı yaptığı şey. Kocasının orduya katılmasından az sonra orkestradaki sanatçılardan biriyle yaşadığı bir gecelik ilişki de aynı derecede kısa, anlamsız ve şehvaniydi, üstelik bir de zina damgası taşıyordu. Lisa bu adama yıllar sonra, Bad Gastein'da yeniden rastlamış ama utancından konuşamamıştı. Son olarak da bu genç salon züppesi, anlamsız, küçük düşürücü. Kocası da sayılırsa, beş erkek! Bedenlerini satan en alt tabaka dışında bu denli kolay kaç kadın bulunabilirdi Viyana'da? İyi ki günah çıkarmaya gitmek gereksinmesi duymuyordu artık. Her neyse, bu macera son olacaktı. On beş yıldır arzularını müziğiyle 'yücelte' gelmişti, bu son yüz kızartıcı olaya kadar; temiz yaşamak ve cinsiyetsiz olmak çok daha huzur vericiydi.

La Scala'daki başarılı 'début'sünün sıcağıyla Lisa, opera ve resitallerde sahneye çıkması için eskisinden daha çok çağrı almaya başladı ve kendini gene tümüyle müziğine adadı. Vera ile Victor'dan sık sık mektup alıyordu; hele bunlardan birinde verdikleri bir haber onu sevinç ve heyecana boğdu. Victor, ısrarlara dayanamayıp gelecek yıl Kiev'de, *Boris Godunov*'u seslendirmeyi kabul ettiğini söylüyordu. Baritonluk yaşamı kapanmıştı artık, bu rol onun "kuğu şarkısı" olacaktı; Lisa'nın da Marina rolünü seslendirmesi için çağrıda bulunulmasını önermiş, öneri coşkuyla karşılanmıştı. Lisa yakında resmi bir davet almayı bekleyebilirdi. Onu tekrar görmek için sabırsızlanıyorlardı. Vera "kuğu şarkısı" sözcüklerinin yanına bir yıldız çizip, "Duy da inanma!" diye yazmış, sonra da artık hiç bir elbisesine sığmadığını ama Lisa Kiev'e gelinceye kadar gene incelip şişman bir bebek emzirmeye başlayacağını söyleyen birkaç satır eklemişti.

Ne var ki bir ay kadar sonra, Kiev'den üslubunun bütün sıcaklığına karşın satır aralarında karamsar bir mesaj verir havası taşıyan bir mektup geldi. Vera ile Victor, *Boris Godunov* ta-

sarısının, halkın zevkine göre fazla ağır olduğu gerekçesiyle rafa kaldırıldığını bildiriyorlardı. Lisa'yı görmeyi gene de çok istiyorlardı ama bir süre, çocuk biraz büyüyüp Vera'nın bütün zamanına el koyacak çağı atlatıncaya kadar bekleseler daha iyi olurdu belki. Hem o zamana kadar belki tiyatro *Boris Godunov*'u sahnelemeyi yeniden tasarlayabilirdi. Gerçi bu durumda baş rolü Victor üstlenmeyecekti, çünkü emekliye ayrılmaya karar vermişti.

Lisa onlara kendi ördüğü mavi bir bebe ceketinin yanı sıra durumu anlayışla karşıladığını belirten bir mektup yolladı; zaten teyzesini bırakması biraz zor olacaktı çünkü kadıncağızın romatizması iyice kötüleşmişti.

İki hafta sonra Lisa'nın yüzüne şamar gibi inen bir mektup geldi. Vera çocuğunu dünyaya getirirken ölmüştü. Milano'dayken merdivenden düşmesinin sonucuydu bu. Victor bu kanıdaydı, oysa başkaları buna inanmıyordu. Oğlan olan bebecik sağlıklıydı. Victor'un Gürcistan'daki annesi hemencecik gelip onun bakımını üstlenmişti. Gerçi çok yaşlıydı ama gücü yerindeydi evdeki varlığı Victor'u avutuyordu. Herkes bebenin tıpkı Vera'ya benze-diğini söylüyordu. Victor sevgili eşinin yitmiş olduğuna inanamıyordu. Onun bütün plaklarını atmıştı; çünkü ölmüş olduğunu bile bile sesini dinlemeye içi dayanamazdı. Bir gün radyoyu açmış ve bebesine bir Brahms ninnisi söyleyen Vera'nın sesiyle karşılaşmıştı.

Mektubun gelişinin ertesi günü Viyana gazetelerinde, haberi doğrularcasına, Serebryakova'nın ölüm ilanları çıktı.

Lisa günlerce ağladı. Yalnızca bir gün görüp tanımış olduğu bir dosta içinin böyle yanmasına, onun yokluğunu böyle derinden duymasına kendi de şaşıyordu; ama öyleydi, yas içindeydi. Victor'a ne yazacağını bilemiyordu. Acısını ve acımasını belirten sözcükler, yürekten olmalarına karşın, kâğıda dökülünce yapay kaçar gibiydi.

Lisa ilk sarsıntısı geçtikten çok sonralara kadar Vera'nın yasını tuttu. Aynı yılın kışında da Mariinsky'deki eski bale öğretmeni ve dostu Ludmila Kedrova'nın ölüm haberini aldı. Yıllar boyunca, politik durumların elverdiği oranda sık sık mektuplaşmayı sürdürmüşlerdi; Lisa vaftiz oğlunun yaş gününü asla unutmazdı. Ludmila ancak elli yaşındaydı ama kansere yenik düşmüştü. Bu iki

dostun, henüz çocuklarının onlara ihtiyacı olduğu bir yaşta ölmeleri Lisa'yı kötü sarstı.

Bir süre kendisi de hastalandı; göğsü ve kasığındaki, yıllardır unutmuş olduğu sancılar geri geldi. Lisa dost ölümlerinin acısına yordu bunu; ama acısının yanı sıra aklını karıştıran bir şey daha vardı. Vera'nın ölümü onu Ludmila'nınkinden daha çok sarsmıştı. Bir bakıma kendi kendisinin yasını mı tutuyordu acaba? Vera'nın anısını kendi yaşantısında, ne kadar saçma ve yersiz olursa olsun, önemli bir kişi muamelesi gördüğü o bir tek günle kaynaştırmıştı. O günden sonra eskisinden çok daha fazla konser verip sahneye çıkmıştı; ama bu olayların hiçbiri özel bir anlam taşımamıştı, şimdi ise eskisi kadar aranmıyordu artık. Günün birinde uyandı ve kırk yaşında olduğunu gördü. Başkaları ondan önce fark etmişlerdi bunu. Başarıyı kılpayı kaçırmış olan bir opera sanatçısıydı o; bu gibilerini yapımlarına almak isteyen yönetmenlerin sayısı da azdır. Tabii, eğer bir Patri, bir Galli-Curci, bir Melba iseniz işe daha yeni başlıyor sayılırsınız ama yalnızca yetenekli biriyseniz ölmüşsünüz demekti. Daha doğrusu Lisa böyle düşünüyor, hatta sesinin eskisi kadar iyi olmadığına inanmaya başlıyordu. Korkularının marazlı olduğunu biliyor, ama bunu da yaşı otuzu geçene dek tam olarak yaşamaya başlamayışına ve bu yüzden yılların uçup geçişini çok derinden hissedişine yoruyordu. İşte şimdi, gırtlağıyla ilgili sorunlardan mı yoksa sırf güven yitiminden mi nedir, sesi eskisi kadar duru çıkmıyordu artık. Dişlerinin de fena halde sorunlu olması karamsarlığını arttırıyordu. Dişçisi kimi dişlerini altın dolguyla kurtarmış ama dört tanesini çekmek zorunda kalmıştı. Metal damak da onun hem gururuna hem de sesine zarar veriyordu. İnsanın, ağzında takma dişleri olduğunu bile bile *Liebestod*'u söylemesi çok gülünçtü doğrusu!

Çok uzaklarda geçen ve onunla kişisel ilgisi bulunmayan bir olay, Lisa'nın huzurunu arkadaş ölümlerinden daha çok bozmuştu. Düsseldorf'da birçok cinayet işleyen bir adam yargılanıp ölüme mahkûm edilmişti. Birçok yönden sansasyon yaratan bir olay olduğu için basın, Viyana'da bile hemen konunun üstüne atlamıştı. Katil, erkek kadın, çocuk diye ayrım yapmadan can almıştı; ama öldürdüklerinin çoğu kadın ve küçük yaşta kız ço-

cuklarıydı. Düsseldorf'da bir dehşet havası estirmiş ve yakalandığı zaman halk öylesine galeyana gelmişti ki infazda nice zamandır paslanmış duran giyotin kullanılacaktı: Almanya'da uzun yıllardan beri gerçekleşecek olan ilk idam. Ölüm cezası konusundaki hararetli tartışmaya Viyana gazeteleri de kimi ciddi, kimi cırlak tutumlarla, katılmaya başlamışlardı. Bu, herkesin derinden hissettiği ve kendini haklı bulduğu bir konuydu hiç kuşkusuz.

Lisa öldürülen çocukları düşündükçe kahrolmasına karşın, insan hayatına son verilmesinin iğrenç bir şey olduğuna da içgüdüsel olarak yürekten inanıyordu. Birçok dostları da aynı düşüncedeydiler. Gene birçok başka insan ise cani Kürten'in kuduz bir köpek gibi gebertilmesi gerektiğine aynı ateş ve içtenlikle inanıyorlardı. Öfkeli, yırtıcı tartışmalar alıp yürümüştü. Lisa'nın arkadaşlarından biri, her zaman son derece iyi yürekli, uysal bir insan olan öğretmen Emmy, bir kahvede oturmuş konuyu tartıştıkları sırada öfkeden kıpkırmızı kesilerek kalkıp koşarak kendini dışarı atmıştı. Çıkmazdan önce de davanın en kanlı ayrıntılarını yazan sansasyoncu bulvar gazetesini Lisa'nın kucağına fırlatmıştı. Lisa yazıyı okumak için kendini zorladıkça içinden dalga dalga kabaran bulantıyla boğuşmak zorunda kalmıştı.

Cani, anlatılamayacak kadar korkunç bir çocukluk geçirmişti, tabii: tek göz odada yatıp kalkan on çocukla ana-baba; fare ve köpek etiyle beslenmek; ablalarından biri tarafından baştan çıkarılmak; ayyaş ve psikopat bir baba. Kürten'in gördüğü tek eğitim, hayvanlara mastürbasyon ve işkence uygulamak dalında olmuştu. Bütün bunlar, onun caniliğinin kendi suçu olmadığı konusunda Lisa'nın duyduğu kanıyı güçlendirdi. Ama yazının geri kalan yanını okudukça kuşkulara kapılmaya başladı. Kürten'in yaşamasına izin vermemek belki Kürten için bile hayırlı mı olurdu, acaba? Adam, kan içmeye gereksinme duyduğu için cinayet işliyordu. Bir gece kendine kurban bulamayınca öyle bir susamışlık bunalımına girmişti ki gölde uyuyan bir kuğunun kafasını kesip kanını içmişti. Yazıda onun, "Bıçak boynuma indiğinde umarım kendi kanımın fışkırmasını duyabilecek kadar yaşarım," dediği bildiriliyordu.

Daha başka tüyler ürpertici ayrıntılar da vardı. Örneğin katil,

kurbanlarının bazılarına, gömdükten çok sonra yeniden topraktan çıkararak cinsel tecavüzde bulunmuştu. Daha da kan dondurucu bir nokta; caninin, bu gizli saplantı ve etkinliklerinden habersiz olan karısıyla sakin bir yaşam sürdürmesiydi. Ama Lisa'nın haftalarca aklından çıkmayan ve bir gündüz kâbusu gibi durup durup gözünün önünde canlanan şey, kuğunun imgesi olmuştu; bir de adamın kendi kanının fışkırışını duyma arzusu. Kimi zaman sokağın orta yerinde aklına düşen ölü kuğunun, inen bıçağın düşüncesiyle başı dönerek zınk diye durduğu oluyordu.

Ve kendisinin Düsseldorflu Maria Hahn değil de Viyanalı Elisabeth Erdman olmasını, Tanrı inayeti bir rastlantıya borçlu olduğu düşüncesi! Sabahları Lisa olarak, tatlı bir yaşamla dopdolu uyanmak, bir sürü küçük, parlak tasarıyla dopdolu: Yeni birkaç makyaj malzemesi almak gibi ya da dans etmeye gitmek, çekici, sevimli bir adama rastlayıp onunla koruda dolaşmak...ve sonra...Sonrası...Hiç. Ama daha da akıl almaz kertede korkunç olanı..ya Peter Kürten olarak dünyaya gelmiş olaydı! Yaşamının, kendisine bağışlanan tek yaşamın her anını Peter Kürten olarak yaşamak zorunluluğu...Beri yandan da *birilerinin* ister istemez Maria Hahn ve Peter Kürten olarak doğmak zorunda olduğunun düşüncesi, onun Lisa Erdman olmaktan mutluluk duymasını olanaksız kılıyordu...

İdam cezası uygulandıktan sonra Lisa, arkadaşı Emmy'nin gazetesinde, caninin yakalanmasından önce Almanya'nın her yerinde yaklaşık bir milyon adamın polise, aranılan canavar olarak ihbar edilip sorgudan geçirildiğini okudu. Ama Kürten bunların arasında yoktu; çünkü savcı bile onun, 'oldukça sevimli bir adam' olduğunu söylemişti. Hapis yatarken de Kürten'e kadınlardan binlerce mektup gelmişti; bunların hemen hemen yarısı onu müthiş işkencelerle tehdit ederken geri kalanı da aşk mektuplarıydı. Lisa bunu okuyunca ağladı, daha sonra, Magda Teyzesi'yle sessiz sedasız oturduğu bir sırada gene ağlamaya başladı. Teyzesi onun hâlâ ölmüş arkadaşlarının ardından ağladığını sanarak geçmişte yaşamasını kınayan sözler söyledi.

Ama geçmiş değildi ki bu, şimdiki zamandı. Çünkü bu caninin ölmüş olmasına karşın (Lisa içinde onun, ölümden sonraki aşama her neyse o boyuta *hâlâ* Peter Kürten olarak girmemesi için dualar

ediyordu,) şu anda, *bir yerlerde* birisi, bir başka insana aklın alabileceği en korkunç kötülükleri yapmaktaydı.

Lisa'nın gene tam olarak kendi bedeninin içinde yaşayabilmesi ve çektiği keskin sancıların aralanıp hafiflemesi haftalar aldı. Olay manşetlerden -sabun köpüğü gibi- silindikten çok sonralara kadar, on bir kişiyle birlikte bir odada, bir şiltenin üstünde yatan bir çocuğun yüzü Lisa'nın gözlerinin önünden gitmedi: Çalışma arkadaşlarının ve çocukların çok sevdiği, utangaç, iyi yürekli bir gözlüklü adam ve göl kıyısında daldığı uykudan asla uyanmayacak olan bembeyaz bir kuğu.

Ne var ki Magda Teyze'nin giyinip yıkanmasına yardım etmesi gerekiyordu; alışveriş yapılacak, *Liebestod* okunacak, hastanedeki bir dost ziyaret edilecek, yeni bir rolün provalarına gidilecek, delinmiş bir borunun onarılması için muslukçu çağrılacak, Noel kartları yazılacak, ağabeyinin Amerika'daki -gölgeleşmiş- ailesi için armağanlar seçilip yollanacak, bunu yakındaki dostlara yollanan kart ve armağanlar izleyecek, bir de yeni bir kışlık palto alınacak, teşekkür mektupları yazılacaktı.

Lisa, Victor Berenstein'la sık sık mektuplaşıyor ve onun manevi sorgulamalarına karşılık bulmaya çalışıyordu: yaşam, ölüm ve sonsuz hayatla ilgili, şimdi onun zihnini tamamen sarmış olan o büyük sorular. Lisa'nın kafası da bu konularda eskisinden çok daha karışıktı; Victor'a açıkça söylüyordu bunu. Ama o gene de bu karanlık günlerde Lisa'nın dostluğunda avuntu bulur gibiydi. Ve bu karanlık, yalnızca kişisel de olmasa gerekti, çünkü Victor ülkedeki genel durumun kötüye gittiğine ilişkin imalarda bulunuyordu.

Hastalık ve ölümle dolu bu kasvetli dönemde Lisa'nın karşısına bir de ölmüş mazisinin bir parçası çıktı: Sigmund Freud'dan başkası değildi bu! Günlerden bir gün Lisa beklenmedik bir mektup almıştı: Freud onun La Scala'daki temsilinin eleştirilerini ilgi ve hoşnutlukla okuduğunu yazıyor, mesleğinde parlamaya devam etmesi ve sağlığının iyi olması konusunda dileklerini bildiriyordu. Kendisinin, ağzına yapılan ameliyatlarla "usul usul ve biraz da acı çekerek" ölümüne doğru sürüklendiğini söylüyordu. Ağzına tak-

mak zorunda olduğu protez bir canavarmış. Ama o, büyük güçlüklerle olsa, çalışmayı sürdürüyormuş ve geçenlerde Lisa'nın vakasıyla ilgili bir çalışmayı tamamlamış; çalışması, Lisa'nın yazdıklarıyla birlikte Frankfurt'ta yayımlanacakmış. Kendisinin mektubu yazmasının amacı da buymuş. Lisa bir zahmet ekteki yazıyı ve kendi yazdıklarının kopyasını (bunları unutmuş olabilirmiş) gözden geçirip itiraz ettiği herhangi bir nokta varsa bildirir miymiş? Gerçi kendisi Lisa'nın gerçek kimliğini elbette maskelemiş, gene de onun, yayına tam rıza gösterdiğini bilmek içini rahatlatacakmış. Ufak bir telif ücreti de söz konusuymuş ki Freud, yapıta yaptığı vazgeçilmez katkı yüzünden bunun yarısını Lisa'nın almasını sağlayacakmış.

O sırada kendi ağzındaki yapay damağın sıkıntısını yaşamakta olan Lisa, profesörün çektiği kat kat büyük acıları okuyunca vicdan azabı duydu ve bunu, hayatta hiç şikâyet etmemesi gerektiğine dair bir ders olarak algıladı. Freud'un puro içemediği için ne kadar perişan olduğunu anlayabiliyordu. Profesör mektubunda bu yasağı kanserin ve takmak zorunda olduğu o sakatlayıcı damağın en acı sonucu olarak tanımlamıştı.

Kahvaltı tabaklarını kurumaya bırakır bırakmaz Lisa, Freud'dan gelen kalın paketi alıp odasına çıktı. Akşama bir konser verecekti; o zamana dek odasından ancak teyzesine öğle yemeği hazırlamak için çıktı. Gözleri hâlâ keskin olan Magda Teyze onun ağlamış olduğunu ve hemen hemen hiçbir şey yemediğini fark etti. Bunun Profesör Freud'dan gelen mektup ve paketle ilgili olduğunu varsaydığından, akıllıca bir kararla, konuya hiç değinmedi. Lisa, Freud'un mektubuna karşılık yazarken yaşam gücünü öylesine tüketti ki o akşam dinleyicilerine verecek hiçbir şeyi kalmadı ve konseri, bir eleştirmenin dediği gibi, "renksiz" geçti.

Daire 3
Leopoldstrasse, no. 4
29 Mart 1931

Sayın Profesör Freud,

Mektubunuz beni çok şaşırttı ve bana acıyla karışık bir sevinç verdi. Böylesine şükran borçlu olduğum birinden haber almanın sevinci. Soğumuş külleri deşmek zorunda kalmanın acısı. Ama yakındığım sanılmasın; benim için yararlı oldu.

Hastalığınıza çok üzüldüm. Hekiminizin çabalarıyla sağlığınızı tam olarak kazanacağınızı umarım. Bu dünyanın size çok ihtiyacı var; "usul usul sönüp gitmenize" izin veremeyiz. Benim ve teyzemin sağlık durumumuzu sormak nezaketini göstermişsiniz. Teyzem romatizmalarından çok çekiyor ama gene de neşesi ve canlılığı yerinde, ben de iyiyim. Ama şu son yıl ne yazık ki başka yönlerden hiç de iyi geçmedi. Petersburglu arkadaşım Madame Kedrova (Madame R.) geçen yıl vefat etti ve ardından kocasıyla on dört yaşındaki oğlunu (hiç görmediğim vaftiz oğlum) bıraktı. Başka bir yakın dostum da çocuk dünyaya getirirken öldü. Annesiz kalan bu çocukları düşünüp duruyorum. *Frau Anna* G.'yi okurken sizin ailenizde yaşanan trajedi yeniden aklıma geldi. Torunlarınızın iyi olduğunu umarım. Kocaman olmuşlardır artık. O sırada, içlerinden birinin, annesini kaybettikten sonra çok yaşamayacağına dair korkunç bir duyguya kapılmıştım; lütfen bunun doğru çıkmadığını bana yazın da için rahat etsin. Benim o sıradaki marazlı ruhsal durumumdan başka bir şey değildi, sanırım. Lütfen eşinizle Anna'ya saygılarımı iletin, baldızınıza da selamlarımı bildiriverin. Gastein'da onu sizin yanınızda gördüğüm zaman, birbirimizi daha iyi tanımaya fırsat bulabilsek iyi dost olabileceğimizi düşünmüştüm.

Benimle ilgili olarak, çok güzel ve bilgece kaleme alınmış incelemenizi okumanın beni nasıl duygulandırdığını size anlatamam. Anlatmama gerek de yok, sanıyorum. Ölmüş bir küçük kız kardeşin yaşam öyküsünü okumak gibiydi, benim için. Bu kızla aramda bir aile benzerliği seçmekle birlikte büyük farklar da buluyordum, asla *bana* maledilemeyecek nitelikte

özellikler ve davranışlar. Eleştiri olsun diye söylemiyorum bunu, siz benim görmenize izin verdiğim şeyleri görmüştünüz, ama yok, hayır, çok daha fazlasını gördünüz; ruhumun, dünyadaki kimsenin göremediği derinliklerine indiniz siz. Benim doğruyu söylemekten ve gerçekle göz göze gelmekten aciz oluşum sizin suçunuz değildi. Şimdi bunları yapabiliyorsam en çok sizin sayenizdedir.

İsteğinize hemen karşılık vereyim: bu incelemeyi yayımlamanıza tabii ki hiçbir itirazım olamaz. Onur duyarım. Benim o utandırıcı -ya da utanmasız- yazılarıma gelince...ne diyeyim, mutlaka *gerekli* buluyorsanız? Yeniden okuduğumda yüzüm kıpkırmızı kesildi. Onların çoktan ortadan kaldırılmış olduğunu sanıyor, umuyordum. Bunların yayınlanması olanaksız değil mi? Ama incelemeden bir anlam çıkarılabilmesi için bunların da araya katılması gerek sanırım? Ne yüz kızartıcı sayıklamalar! Bunları *ben* nasıl yazmış olabilirim? Gastein'da bir cinsel arzu krizi yaşadığımı söylemedim size. Evet, hasta olmama karşın...ya da hasta olduğum için belki de. Çok genç, terbiyesiz bir garson merdivende yanımdan geçerken bana utanmasızca dokundu, sonra da hiç bir şey olmamış gibi serinkanlı bir küstahlıkla yüzüme baktı. Tipi oğlunuzu çağrıştırdı bana (fotoğraftaki). Her neyse, o gün akşamlara dek ben de utanmasızca bu genç garsonla ilgili hayaller kurup durdum. Bunun eşcinselliğimle nasıl bağdaşacağını kestiremiyorum; ama biliyorsunuz, ben o görüşü zaten asla benimsemedim.

Bu şiirleri -çok haklı olarak dediğiniz üzere, "manzume"lerimi- Gastein'dayken kaleme aldığımı itiraf etmeliyim. Hava feciydi, kar fırtınası yüzünden tam üç gün otelden dışarı adımımızı atamadık. Yemek yemekten (ki ben bunu zorlayan varmışçasına yapıyordum), kitap okumaktan, öbür müşterileri gözlemleyip genç garson hakkında hayal kurmaktan başka yapacak hiçbirşey yoktu. Bana şiir yazmak fikrini veren, İngiliz binbaşı oldu. Bir gün bana okul günleriyle ilgili bir şiirini okudu: Yaz tatilinde, sevgilisiyle (cinsiyeti belirsiz) bir erik ağacının altında yatmasına dair. Aşırı duygusal, çok kötü bir şiirdi. Benim yazdıklarım bundan kötü olamaz ya, diye düşündüm; zaten şiir yazmayı denemekten oldum olası zevk almışımdır. Ba-

şarılı olamadan, tabii. Bu yazdığımın şok edici olmasını istiyordum; daha doğrusu, cinsellik konusundaki çapraşık duygularımı dürüstçe yansıtsın istiyordum; aynı zamanda teyzemin beni olduğum gibi görmesini istiyordum. Şiirimi ortalık yerde bıraktım; teyzem de okudu. Nasıl dehşete kapıldığını gözünüzde canlandırabilirsiniz!

Bana bir şeyler yazmamı söylediğiniz zaman sizi bu şiirle sınamayı düşündüm. Dizeleri *Don Giovanni*'nin nota kitabına çektim. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum. Aklımı kaçırmış durumda olduğumu kanıtlamaz mı bu şiir? Benden bir de yorum istediğinizde bu kez her şeyi üçüncü bir kişinin ağzından yazmayı denedim, bakalım bir anlam çıkarabilir miyim, diye. Ama çıkaramadım; ancak siz yapabilirdiniz bunu. Anlayışınızın şu geçen yıllar zarfında daha da derinleşmiş gibi olması bence şaşırtıcı bir şey. Analiziniz (ana rahmi, falan) son derece doğruymuş gibi geliyor bana. Ancak yazdıklarımın kabalığına karşı aşırı hoşgörülü davranmışsınız.

Korsenin riyakârlık simgesi olması, evet; ama aynı zamanda görenek ve geleneklerin, ahlâk ve sanatın da simgesi. O utanmasız açıklamalarda karşınıza korsesiz çıkmışım gibi geliyor, yüzüm kızarıyor.

"*Don Giovanni*" yi önceden yazmış olduğumu size o zaman söylemediğim için üzgünüm, önemli olduğunu sanmıyorum. Ama önemli olan başka yalanlarım da vardı, bunları size açıklamam gerektiğine karar verdim, çünkü incelemenizi değiştirmek hatta terk etmek gereğini duyabilirsiniz. Söylediğim bütün yalanlar ve yarı -yalanlar yüzünden benden nefret ederseniz size hiç suç bulmam.

Yaz köşküyle ilgili anımın bambaşka bir şeyi maskelediğini ileri sürmekte haklıydınız. (Ama yaz köşkündeki o olay gerçekten olmuştu) Çocukluğumda bir gün, gitmemem gerektiği bir sırada babamın yatına gittim ve orada annemle teyzemi ve eniştemi hep bir arada ve çırılçıplak durumda buldum. Öylesine şok geçirdim ki annemin (ya da belki de teyzemin) yüzünü bir aynada yansımış gördüğümü sandım; ama yok, ikisi birden karşımdaydılar. Annemin (ya da belki teyzemin) diz çökmüş dua ettiğini sandım; enişte de arkasında duruyordu.

Besbelli *a tergo* bir cinsel birleşimdi bu. Orada kalıp onlara sorular sormadığımı tahmin edersiniz...Anladığım kadarıyla o sırada üç yaşındaymışım.

Bu olayı beş yıl kadar önce anımsadım, Magda Teyzemle aramda geçen çok ateşli bir tartışmanın ardından. Detroit'te yaşayan ağabeyim Yury'den aldığım bir mektupla babamın öldüğünü öğrenmiştim. Babam bu arada işini de evini de yitirmiş tek odada yapayalnız yaşamaktaydı. Ölümüne içimin yandığını söyleyemem, gene de etkilenmiştim. Teyzemle her şeyi konuşup gerçeği öğrenmeye karar verdim. Zavallıcık, vicdan azabından perişan durumdaydı. Ömrünün tek günahını açıkça itiraf etmeyi aslında istediği belliydi. Odessa'dayken iki üç kez, annemle birlikte eniştemin koynuna girdiklerini itiraf etti. Bunun olmasına göz yumuşunu açıklamak için yalnızca, evli bir kadının kocasını hoşnut etmek için çok şey yapabileceğini söylüyordu. Ben de anlayabilirim bunu. Teyzemin anlattığına göre annemle babamın arasındaki ilişki çoktandır beyazmış. Enişte de böyle bir şey yapmanın zararsız olacağını, hatta anneme iyilik sayılabileceğini söyleyerek teyzemi kandırmış...Her neyse, olan olmuş ama teyzem bu yüzden çok pişmanlık çekmiş, mutsuz olmuş. O gün ben paytak adımlarla içeri girdiğim zaman o da, 'Her şey bitti,' demek için aradığı mazereti bulmuş. Hepsi de benim gördüğümü anlamayacak kadar küçük olduğumu ummuşlar.

Bu olaydan sonra teyzem üçünün de akıllarının başlarına geldiğini düşünmüş. Kilisede günah çıkarıp (herhalde) bütün bu yüz kızartıcı olayların geçmişte kaldığına inanmış. Öbür ikisinin görüşmeyi sürdürdüklerinden, hele kış aylarında buluşabilmek için olağanüstü zahmetlere katlandıklarından ve bunun belli ki sırf cinsellikten ibaret olmayıp gerçek bir aşk ilişkisi olduğundan haberi yokmuş. Ancak Budapeşte'deki otel kayıtlarına göre annem de enişte de ölmüş oldukları için bir polis görevlisinin ölen kişilerin çocuklarını bulacağını umarak kapıyı çalmasıyla öğrenmiş...Ha bu arada, yanılmamışım, Franz Enişte o arada bir pedagoji kongresindeymiş!.. Yanık cesetler tanınmayacak durumdaymış. Ancak ölmüş kadına ait mücevherleri gösterdikleri zaman teyzem kardeşini teşhis ede-

bilmiş. Ve babama telgraf çekmek de ona düşmüş. Bir düşünsenize...Teyzemi, evimizde geçen çirkin şeylerden ötürü bağışlamasam bile o sırada nasıl bir karabasan yaşadığını öğrenince bağışlamamak elimde değildi. Teyzemi kahreden başka bir düşünce de şuydu: Acaba o yazki "üçgen"in öncesi de vardı da kardeşiyle kocası onunla alay mı etmişlerdi? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

Hepimizin arada çok kötü şeyler yaptığımıza, gene de bağışlanabileceğimize onu ikna etmek için elimden geleni yapıyorum; ama teyzem hâlâ trajedide oynadığı rol yüzünden cehenneme gideceğine inanıyor. Babam öldüğü ve bütün bu gerçekler ortaya döküldüğü zaman, üçünün birlik olup babamı aldatmış olmaları konusunda da korkunç vicdan azapları çekti. Benim de babamdan dileyeceğim özürler var. Analizimde ona karşı hiç de adil davranmadım. Aramızdaki ilişkinin kötü olmasında benim de çok suçum vardı. Bakın, daha o zaman bile annemin ölümüyle yatta tesadüfen gördüğüm sahnenin bağlantılı olduğunu biliyordum sanırım. (Nasıl, diye sormayın bana.) Ama çocukluğun mantıksız zihniyetiyle babamı suçlamıştım, *orada* değildi diye. Annemin ölümünden onu suçlu tutmuştum. Bunlarda bir yere kadar haklıyım da, çünkü babam bizimle daha çok vakit geçirseydi belki bu olayların hiçbiri gerçekleşmezdi. Onu evden uzak tutan şey yalnızca işleri değilmiş meğer; babam aynı zamanda Bund'un, demokratik Yahudi partisinin etkin bir üyesiymiş. Kafası çok doluydu. Daha anlayışlı olmam gerekirdi.

Alexei'in (A.) günahını almaktan da suçluyum. Finlandiya Körfezi'nde, yatta geçirdiğimiz o hafta sonu..gerçekten güzel bir tatildi, şiddet eylemleriyle ilgili birtakım konuşmalar dışında. Bu bizim aynı zamanda ilk sevişmemizdi ve hiç değilse benim için harikaydı. Birkaç korkulu hayal görmedim değil -"yangın", falan- ama sevdiğim adamla tekbeden olmanın mutluluğu yanında hiç kalırdı bu. Size anlattığım olay hiç geçmedi, aslında. Cinselliğin söz konusu olduğu yerde Alexei çok ölçülüydü, püriten denilebilecek kadar. İnsanları kurşunlayıp havaya uçurabilirdi -nitekim bugüne dek birçok kereler yapmış olmalı bunu; ama benim gözlerimin önünde başka bir kızla sevişmek

ona göre değildi. Duyguların davaya köstek olmaması konusunda hep tetik dururdu. Ne yalan söyleyim, bana kalsaydı onunla çok daha önceden sevişirdim. Beni terk etmenin ona da acı verdiğinden eminim, ne var ki evlenip çocuk yapmanın hayatta güttüğü davayı kösteklemesinden korkuyordu. Petersburg'dan birlikte ayrıldığı genç kadın, sevgiliden çok bir yoldaştı, diye düşünüyorum. Ona uygundu, herhalde. Oysa ben bir devrimcinin yoldaşı olamayacak kadar duygusal ve uçarıydım.

Biz gene o yelkenlideki hafta sonuna dönelim...sevişmemizden sonra, gecenin bir yarısında uyandım *sanıyorum*, ama kamaramızın içi hâlâ aydınlıktı ve gardırobun aynasında kendi yüzüm gözüme çarptı. O anda çocukluğumdaki o sahneyi, ikiz kız kardeşlerin arasında eniştemi anımsadım, *sanıyorum*. Yanılmıyorsam siz bana, *a tergo* sevişme konusunda soru sorduğunuzda ben o geceki *anımsayışı anımsamış* ve iki yatı birbirine karıştırmış olmalıyım. Söylediğim o kocaman yalanları ancak böyle açıklayabilir ve mazur gösterebilirim. Yalan söylediğimin bilincinde olup olmadığımdan bile emin değilim. Yaşadığım tüm mutlulukları kaldırıp attığı için Alexei'e öylesine kırgındım ki onu çirkin ve korkunç bir şeylerle suçlamak istiyordum. Sizden özür diliyorum. Dedim ya, doğruyu söylemek elimde değildi, sanırım. Kendimi fantezilere kaptırıp gitmek daha kolay geliyordu. Yattan atlayıp yüzerek kaçmak düşüncesini pek *keyifli* bulduğumdan hiç kuşkum yok!

Alexei'in, sigarasıyla saçımı dağladığı bile doğru değil. Omzumun üstünden sizin çaktığınız kibritin parıltısını görünce saçımın cızırdaması aklıma geldi; ama Alexei'le teknede olduğum zaman değildi bu, daha önce, gemicilere tutsak düştüğüm sıradaydı... Bu, benim size anlattığımdan çok daha çirkin, pis, korkunç bir olaydı. Onların *Potemkin* zırhlısının tayfaları olduğunu söylemiştim, sanırım, ama değildiler; babam adına tahıl taşıyan bir şileptendiler. Sokakta beni görünce babamın kızı olduğumu tanıdılar ve beni zorla tutup gemiye kapadılar. İçki içip orayı burayı yakıp yağmalamaya dalmışlardı, tam anlamıyla gözleri dönmüş durumdaydı. Beni öldürecekler sandım. Güverteden rıhtımdaki yangını görebiliyordum. (Beyaz Otel'deki

yangının bu olduğunu sanıyorum.) Annemin ahlâk düşkünlüğüyle ilgili bir şey söylemediler. Sizin doğru olarak kestirdiğiniz üzere, onu ben uydurdum. Hayır, gemiciler Yahudi olduğum için aşağıladılar beni. Ben o zamana kadar Yahudi olmanın *kötü* bir şey olduğunun farkında bile değildim. O dönemde, Rusya'da devrimci ruhun yanı sıra güçlü bir Yahudi karşıtlığı da vardı. Yahudilerin ırk olarak ortadan silinmesini savunan iğrenç bir örgüt bile kurulmuştu. Babam bu örgütün el kitapçıklarından birini bana vermişti, baskı altında yaşayan bir ırkın üyesi olmak konusunda beni "eğitmek" için. Ama ben bu dersi ancak sonradan öğrendim, gemideki vaftiz töreninden sonra. Gemiciler babamı pis bir sömürgen olarak görüyorlardı (belki öyleydim.), onun politik yönden kendi yanlarında olduğundan haberleri bile yoktu. Yüzüme tükürdüler; göğüslerimi sigaralarıyla yakacaklarını söylüyor, o zamana dek duymamış olduğum pis sözler kullanıyorlardı. Ağzımla çeşitli seks eylemleri yapmaya zorladılar beni. Pis bir çıfıt kızı olarak ancak bu işlere yarayacağımı söylüyorlardı...ama kullandıkları deyimleri tahmin edebilirsiniz.

Bir süre sonra beni salıverdiler. Ama o gün bu gündür damarlarımdaki Yahudi kanını itiraf etmekte zorlanırım. Bunu gizli tutmak için yapmadığım kalmamıştır ki bu tutumun genelde, daha önceleri ve özellikle de size profesör, söylediğim yalanlar ve kaytarmalarla bağlantılı olduğunu sanıyorum. Çünkü sizin Yahudi olduğunuzu biliyordum ve Yahudiliğimden utanmanın utanç verici bir şey olduğu kanısındaydım. Sizden sakladığım en önemli şey buydu, sanırım. "Günce"de size bu konularda imalarda bulunmaya çalıştım.

Olaydan sonra babam bana çok iyi davrandı ama Yahudi olduğu için bana göre burda da suçlu oydu. Beni altüst eden şey, katlanamadığım şey -hâlâ anlayabilmiş değilim bunu; belki siz yardımcı olabilirsiniz- o ürkünç olayları, anımsadığımda, cinsel yönden *uyandırıcı* bulmamdı. Siz, benim mastürbasyonla ilgili tüm sorularınıza, Bakire Meryem Ana'ymışım gibi karşılık verdiğimi söylüyorsunuz. Ne diyebilirim, doğruyu konuşmadığımdan kuşkulanmakta haklıydınız. Bakire Meryem gibi davranmadığım kesindir, hiç değilse gemideki olaylardan sonra.

Daha öncesiyle ilgili olarak böyle bir şeyi gerçekten anımsamıyorum. Ama sonrasında yatakta yattığım yerden onların söyledikleri sözleri düşünür, hayalimde onların bana zorla yaptırdıkları şeyleri yeniden canlandırırdım. Polonyalı Katolik dadım bana tenin günahkâr olduğunu öğretmişti; bu yüzden benim gibi "temiz" bir genç kız için, gösterdiğim bu tepki, olayın kendisinden daha dehşet vericiydi. Bu olaydan kısa bir süre sonra "astım" çekmeye başlamam belki de bu yüzdendir. Sizin inceleme yazılarınızın birinde, hiç unutmam, boğaz enfeksiyonu falan gibi belirtilerin, bu tür davranışlarla ilgili suçluluk duygularından kaynaklandığını okumuştum.

Bu çapraşık duygularımla fantezilerimi -o zaman bile!- son derece kötü şiirlere ve özel bir günceye döktüm. Günün birinde Japon oda hizmetçimizi güncemi okurken yakaladım. Hangimiz daha çok utandık, bilemeyeceğim! Gelgelelim sonunda kendimizi yatakta yan yana uzanmış, öpüşür bulduk. Yaa, diye düşüneceksiniz şimdi; tıpkı benim baştan beri düşündüğüm gibi! İşte itiraf ediyor! Ama yeniyetmelik, bir deneyimler çağı değil midir? Çok masum bir şeydi, bu aramızda geçen, bir daha da hiç olmadı, ne onunla ne de başka biriyle. İkimiz de yalnızdık, sevgiye acıkmıştık. Bir de sizin bana öğrettiklerinizin ışığında düşününce, o sıralar, bir aracının yardımıyla, babama yaklaşmak çabasında olduğumu sanıyorum. Japon kızının görevlerinden biri de açıkça görülebildiği üzere (zaten kız da kabul ediyordu bunu) babamın bedensel gereksinmelerine hizmet etmekti. Bu yönden yalnız da değildi. Sanırım kâhya kadından başlayarak evdeki her kadına sırayla 'çağrı' çıkıyordu. Babam yakışıklı, nazik, sevimli ve mutlak söz sahibiydi. Mürebbiyem Sonia kuşku çekici bir biçimde bir süre evden uzaklaşmıştı; babamın ona kürtaj yaptırdığından eminim. Ama o dönemdeki gözdesi, çok cici ve alımlı olan bu Japon kızıydı. (Benim Petersburg'a gitmemden az önce o da ülkesine döndü). O gün Japon kızına kendimi öptürtmekle bilinçdışı olarak babama hem "dokunuyor" hem de beni ihmal ettiği için ondan öç alıyor olabilirdim.

Önceden söylediğim şeyleri şimdi geri alır gibi yaptığımın farkındayım. Babam benimle iletişim kurmak için çırpınmıyor

değildi, gerçekte. Benden para esirgemiyor ve ağabeyimi benden daha çok gözetmemekte titiz davranıyodu. Ama içimde her zaman bunun bir çaba, bir *görev* sorunu olduğuna ilişkin bir duygu vardı. Olasıdır ki babam kadınlara güvenmiyor, köksüz ilişkilerle daha rahat ediyordu. Ateşli bir mizacı olsa gerekti, yoksa bütün engellere karşın annemle evlenmezdi. Ne var ki duygularına kapıldığı için sonradan pişmanlık duymuş olmalıydı. Büyüdükçe tanımaya başladığım baba, soğukkanlı ve hesaplıydı; bütün enerjisini işine ve -gizliden gizliye- Bund'la ilgili politik entrikalara harcıyordu. Gemideki olaydan sonra sanırım beni "yitirdiğini" algıladı ve yakın davranmak için özel çaba harcamaya başladı. Hatta beni Kafkaslar'da bir kayak tatiline bile götürdü. Bir felaket oldu bu, çünkü bana babam işinden uzakta geçirdiği her dakikaya yüksünüyormuş gibi geliyordu. Hem zaten bu arada ben artık Yahudi olmamın büyük suçundan onu sorumlu tutmaya başlamıştım. Eve döndüğümüzde ikimiz de anlatılmaz derecede ferahladık.

Şimdi kocama geliyorum. Kendisi ve bütün ailesi korkunç biçimde Yahudi düşmanıydılar. Size sezdirdiğimden çok daha fazla. Doğrudur, kocam bu konuda olağan dışı sayılmazdı; ama gene de ona göre resmen her şey Yahudilerin suçuydu. Başka her yönden çok tatlı, iyi yürekli bir adamdı ve ben onu çok seviyordum. Bu konuda yalan söylemedim size. Ama anlıyorsunuz ya bir yalanı *yaşamaktaydım*. Kocam beni sevdiğini söylüyordu, ama damarlarımda Yahudi kanı olduğunu bilseydi benden nefret ederdi. Bana her, "seni seviyorum", deyişinde ben bunu, "senden nefret ediyorum," diye algılıyordum. Böyle sürüp gidemezdik. Ama bunu bilmek beni son derece üzüyordu, çünkü birçok yönden birbirimize çok uygunduk ve ben artık yuva kurup çocuk yapmak istiyordum.

Şimdi de o yaz köşkündeki olayı ve belki başka olayları anımsadığım geceye geliyorum. Birkaç dakika boyunca içim mutlulukla dolup taştı! Anlıyor musunuz? Babamın aslında babam *olmadığına* inanmıştım. Yahudi değildim, demek ki rahat vicdanla kocamın yanında kalıp çocuk yapabilirdim! Ama annemin zina yapmış ve beni kocasına, onun çocuğu diye yutturmuş olmasına *sevinmeyi* elbet ki kaldıramazdım. Öylesine

kirli bir günahtı ki bu! Böyle bir şeye *sevinmek* ha! Ve ben, sizin de bildiğiniz gibi, bu anıyı derinlere gömdüm.

Nikâhı feshettirdiğimiz doğrudur. O, savaştan sonra yeniden evlenip Münih'e dönmüş, diye duydum.

Görüyorsunuz ya, ayrılmamızın cinsel konularla pek az ilişkisi vardı. "Tepenin hemen ardında" acı çeken insanlar olduğunu bile bile keyif yapıp sefa sürmek bana oldum olası zor gelmiştir. Tepenin ardında acı çekenler de her zaman vardır. Halüsinasyonlarımı açıklıyamıyorum, gene de bunların, (duymayı sürdürdüğüm) keyiften tuhaf biçimde ayrı olduklarını biliyorum. Alexei ile durumum da aynıydı. İtiraf etmeliyim ki kocam orduya yazıldıktan kısa bir süre sonra opera orkestrasının üyelerinden biriyle de bir "deney" yaşadım ve onunla da aynı şeyleri hissettim. (Gerçi bu kez aldığım keyif son derece sığdı ve suçluluk duygusuyla lekelenmişti.) Halüsinasyonların gebe kalma korkumla bağıntılı olduğunu belirttiğimde yalan söylemiyordum. Bunda haklıysam artık korkularımdan kurtulmam gerekir, çünkü ay hallerim -oldukça erken yaşta- aksamaya başladı...Neyse, haklı olup olmadığımı sınayacak halim yok, nasılsa.

Sancılarımı da açıklayamıyorum. (Zaman zaman geri geliyorlar.) Ben hâlâ bu sancıların, anlaşılmaz biçimde, organik olduğu kanısındayım. Ne zaman doktora gitsem onun bana, son on beş yıldır göğsümde ve yumurtalığımda adı duyulmadık bir hastalık çekmekte olduğumu söylemesini bekliyorum! On beş yaşımda "astım" olmam bir isteri belirtisi olabilir, sizin bu tezinizi kabul ediyorum ama diğerlerinin isterik olduğuna inanmıyorum. İsterseniz bu konuyu yeniden gözden geçirelim. Annemi beş yaşımdayken kaybettim. Korkunç bir şey bu, ama sizin de dediğiniz gibi dünya öksüzlerle dolu. Annem utanç verici koşullar altında ve feci biçimde öldü. Evet, ama bunu da kabul edebilirim. "Dolabında iskelet" bulunmayan aile var mıdır? Doğruyu söylemek gerekirse ben her zaman geçmişten konuşmak istemiyordum. O günlerde olanlar ve ileride olabilecekler daha çok ilgilendiriyordu beni. Annemin günahına kafamı takmaya beni *siz* zorladınız bir bakıma, bu konuya derinlemesine girmek fırsatını verdiğiniz için size sonsuza dek şük-

ran duyacağım. Gene de beni nerdeyse sakat bırakan sancıların *o olayla* ilişkisi olduğuna inanmıyorum. Bu konu mutsuz etti beni, evet, ama hasta etmedi. Son olarak da evet, yapımın bileşiminde hafif bir biseksüel katman bulunabilir ama bunun ağırlık noktasının seks olduğunu sanmıyorum; yani bu, asla başa çıkamayacağım ölçüde olmadı. Genelde kadın dostların eskiden beri hayatımı daha dayanılır kıldığına inanıyorum.

Beni kahreden sorun, hayatın iyicil mi yoksa kötücül mü olduğudur. Babamın yatında tesadüfen tanık olduğum o sahne sık sık aklıma düşüyor. Dua ediyor sandığım kadının yüzünde yırtıcı, ürkünç bir ifade vardı, oysa "yansınım"ı dingin ve gülümserdi. Gülümseyen kadın (bunun teyzem olduğuna inanıyorum) elini annemin göğsüne koymuştu (bir sakıncası yok, ben aldırmıyorum, demek istercesine). Ama o yüzler -hiç değilse şimdi düşündüğümde- birbirine öyle zıttı ki! Kendi içlerinde de zıtlık barındırıyorlardı, herhalde: ürkünç ifadeli kadın mutlu, gülümseyen kadın ise hüzünlü. Sizin o parlak benzetinizde ifade ettiğiniz gibi Medusa ile Ceres! Delirmiş olduğumu sanabilirsiniz; ama bana öyle geliyor ki ensest fikri gerçek bir edimden çok bir simge olarak zihnimi bulandırıyor. İyicille kötücülün, dünyayı yaratmak için çiftleşmeleri. Hayır, bağışlayan beni, ne yazdığımı bilmiyorum. Yalnız bir kızkurusunun sayıklamaları bunlar!

Kısa bir süre çektiğim ayna fobisinin kökeni budur. "Kurt Adam" dosyasını ve onun *more ferarum* cinsel birleşim konusundaki saplantısını okuduğum sıradaydı bu. (Hayvanlara çok yakın değil miyiz aslında?) Biliyor musunuz, ben tanırdım onu, daha doğrusu, Odessa'daki ailesinin adını duymuştum. Ayrıntılardan açıkça anlaşılıyordu bu. Bu nedenle bir ricada bulunabilir miyim? Odessa'dan, M.kenti, diye söz etmemenizi yeğlerim. Bu bana yakın olan -artık sayıları azalmış- kişileri aldatmayacaktır. Yakın olmayanları ise benim bir 'çello'cu olarak tanıtılmam nasılsa yeterince aldatacaktır! Bu maskeleme için size teşekkür ediyorum.

Kurt Adam'ın öyküsü benim yıllarca aklımdan çıkmadı; çağımıza özgü bir tür İsa simgesi.

Hiç değilse *bu* kez sizinle açık konuştum; *o zamanlar*, bu de-

ğersiz hastanıza onca zaman ve enerji harcadığınız sırada açık konuşmadığım için elimden ancak bütün kalbimle pişmanlık belirtmek geliyor. Bunca bilginin, sabır ve iyiliğin zavallı, zayıf, yalancı bir genç kadın uğruna harcanmış olduğunu bilmek beni, sözlerle anlatamayacağım oranda duygulandırıyor. Bütün bunların meyvesiz kalmadığına sizi inandırmak isterim. Bu sırada kendimi bir parça anlayabiliyorsam bunu tamamen size borçluyum.

Bu incelemenizi hâlâ yayımlamak istiyorsanız size başarılar dilerim. Gerçek adımın hiçbir iş görüşmesine karıştırılmamasını yeğlerim. Payıma herhangi bir para düşecek olursa lütfen bir hayır kurumuna bağışlayın.

En candan saygılarla,
Lisa Erdman

Her şeyi, konuyla ilgili olan her şeyi açıklamak, içine büyük bir ferahlık vermişti. Gerçekte niyeti profesöre, Odessa'dan Petersburg'a giderken trende yattığı "önemsiz" yabancıyı da anlatmaktı. Bu onun ilk cinsel deneyimi, aynı zamanda da ilk halüsinasyonuydu; ama mektubu öylesine uzamış ve öyle çok yalanı düzeltmişti ki Lisa ürkmüştü. Bu yalan, bardağı taşıran damla olabilirdi, hem zaten gerçekten de önemsizdi; Lisa bunun hiçbir zaman zihnini kurcalamadığını söylese yalan olmazdı.

Evet, her şeyi içinden boşaltmış olmak harika bir duyguydu. Lisa heyecanla mektubuna yanıt beklemeye başladı. Ama günler, sonra da haftalar geçip de profesörden mektup çıkmayınca heyecanı bir tür dehşete dönüştü. Profesör onarılmaz biçimde gücenip kızmıştı. Ateş püskürüyordu. Başka nasıl olabilirdi zaten? Lisa, profesörün gazabını hak ediyordu. Solunum zorluğu geri geldi (fellatio yapmak yüzünden olmadığı da kesin); sağlığı bozulduğu için üç programı ertelemek zorunda kaldı. Bir sabah teyzesinin odasıyla mutfak arasında, kahvaltı tabaklarıyla dolu bir tepsiyi elinden düşürdü, çünkü Freud'un, gök gürlemesini andırır bir sesle ona lanet okuduğunu duyar gibi olmuştu.

Geceleri kâbuslar görmeye başlamıştı. Bunlardan birinde öyle yüksek sesle inildedi ki teyzesinin, yüzü geceliği gibi bembeyaz kesilmiş, bastonuna dayanarak topallaya topallaya içeri girmesine

neden oldu. Lisa rüyasında apartman merdiveninden çıkmakta olan bir adama rastlamıştı. Adam şapkasının çıkarıp selam vererek Kurt Adam olduğunu, onu Freud'a götürmeye geldiğini söyledi. Lisa korkmuştu ama Kurt Adam çok nazik, çok tatlı konuşuyordu. Freud'un yalnızca onun dosyasındaki yer adlarının üstünden geçerek baş harflerin yerine gerçek adları yazmak istediğini söyledi. Lisa da onunla gitti; ama Kurt Adam Freud'un evine gideceği yerde bir ormana saptı. Yardımına ihtiyacı olduğunu söyleyerek Lisa'ya, diz çöküp eteklerini kalçalarına sıyırmış, yer silen bir kızın pornografik fotoğraflarını gösterdi. Ancak bu yoldan rahatlayabiliyormuş, bu fotoğraflara bakarak. Lisa onunla bu konuda ciddi olarak konuştu; Kurt Adam onun yardımını minnetle karşılar gibiydi. Bir göl kıyısındaydılar, Lisa hayran hayran kuğuları seyrediyordu. Yeniden adama baktığı zaman onun gerçek bir kurda dönüşmüş olduğunu gördü; şapkasıyla o uzun, pejmürde siyah paltosunun arasında kurt kafası vardı. Hırlamaya başlayınca Lisa koşup kaçtı, Kurt Adam da onun kafasını dişleriyle koparmaya kararlı, peşinden geldi. Lisa can havliyle koşarken bile içinden, Freud'a yazdığı mektup yüzünden buna müstahak olduğunu düşünüyordu. İşte tam bu sırada, sırtında beyaz geceliğiyle Magda Teyze, yüzü *Kırmızı Şapkalı Kız*'daki büyükannenin yüzü kadar korku dolu, onu sarsarak uyandırdı.

Beklediği mektup nihayet geldiğinde, Lisa'nın zarfı açabilecek cesareti toplayabilmesi uzun saatler aldı. Mektubu açan elleri titriyordu. Okurken de içine saplanan acıyla irkildi (ama bunun esas nedeni Freud'un torunuyla ilgili paragraftı.) Onun, "kalem sürçmesi"ne değinen sözcüklerini okuduğu zaman da kıpkırmızı kesildi ve içi içini yedi; çünkü o konuda yazdıkları bir türlü aklına gelmiyordu. Gene de genelde mektup onun hak ettiğinden daha insaflıydı.

19, Berggasse
18 Mayıs 1931

Azizim Frau Erdman,

29 Mart tarihli mektubunuza teşekkür ediyorum. Mektubu son derece ilginç bulduğumu söylememe gerek yok, hele kaleminiz sürçerek, "belki de öyleydi (babam)" yerine "belki de öyleydim", diye yazmanız. Yanıtımın gecikmesinin nedeni hastalığımdır; çeneme bir ameliyat daha yapılması gerekti ve bu yüzden ne yazık ki mektup yazmaya ara vermek zorunda kaldım.

Sizin ve teyzenizin afiyette olduğunuza sevindim. Sorunuza yanıt olarak küçük torunum Heinz'ın dört yaşındayken öldüğünü belirteyim. Onunla birlikte benim duygusal yaşamım da son buldu.

Konumuza dönelim. İnceleme dosyasını, bütün kusurlarına karşın, şu haliyle yayımlamaktan yanayım. İzin verirseniz dosyanın arkasına sizin bu son çekincelerinizin sunulup tartışıldığı bir bölüm eklemek istiyorum. Ama burada ben, hastanın hekime güvenmek durumunda olduğu kadar hekimin de hastasına güvenmek zorunda olduğunu vurgulamaya kendimi zorunlu hissedeceğim.

Aklıma Herakleitos'un bir deyişi geliyor. "İnsan ruhu bir uzak ülkedir ki ulaşılmaz, keşfe çıkılamaz." Bunun tam anlamıyla doğru olduğunu sanmıyorum, gene de bu alanda başarı, yamaçlar arasında sakin bir liman bulunmasına bağlıdır.

En candan iyilik dileklerimle,
Sigmund Freud

Lisa kısa bir yanıt yazarak profesöre anlayış ve sabrından ötürü teşekkür etti ve kendi önsezisinin doğru çıkmış olmasından duyduğu üzüntüyü belirtti. Çocuğun ölümünden bir bakıma kendi önsezisi sorumluymuş gibi tuhaf bir suçluluk duygusuna kapıldığını itiraf etti. Bu mektuba yanıt beklemiyordu; hatta profesöre, kendini yanıt yazmakla yükümlü hissetmemesi için özellikle ricada bulunmuştu. Gene de birkaç gün içinde Berggasse Sokağı'ndan bir yanıt geldi:

Azizim Frau Erdman,

Torunumun, artık çok eskilerde kalan ölümü yüzünden kendinizi üzmenizi istemiyorum. Çocuğun, daha annesi öldüğü zamandan kendi ölümcül hastalığının tohumlarını içinde taşıdığından hiç kuşkum yok. Psikanalizdeki tecrübem beni, telepatinin var olduğuna inandırdı. Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, bu konunun incelenmesine adardım. Sizin özellikle duyarlı olduğunuz da kesin. Ama bunun sizi gereksiz yere üzmesine izin vermemelisiniz.

Doğruyu söylemek gerekirse sizin bu güce sahip olduğunuza beni inandıran, analiziniz sırasında gördüğünüz rüyalardan biri oldu. Siz herhalde unutmuşsunuzdur. Aldığım notlara göre orta yaşlı bir erkekle bir kadının Budapeşte'deki bir kilisede evlendiklerini görmüşsünüz; törenin orta yerinde, cemaatin içinden bir adam ayağa kalkıp tabancasını çekerek kendini vuruyor. Gelin bir çığlık koparıyor -bu adam onun eski kocasıdır- ve baygın, yere yığılıyor. Bana anlattığınızda ben bu rüyanın, o yıl (1919), birkaç ay önce, Budapeşte'de meydana gelen acıklı bir olayla ilgili olduğunu açıkça anladım. En seçkin meslektaşlarımdan biri, o kentte hekimlik yapan biri on sekiz yıldır sevиştiği bir kadınla evlenmişti. Kadın, kızları evlenmeden kocasını boşamak istememişti. Tam meslektaşımın onunla evlendiği gün, kadının ilk kocası kendi canına kıydı. Eminim siz benim zihnimdeki bu bilgiyi sezinlediniz ve annenizin durumuyla kaynaştırdınız ki sorunlarınızın temelinde annenizin durumunun yattığına ben hâlâ kesinlikle inanıyorum.

Rüyanızda siz kendiniz de "sisli" bir karaltı biçiminde kilisedeymişsiniz ve bayılan kadınla ilgileniyormuşsunuz, ama bir yandan da damadın sizin ilginize, yakışık aldığından daha fazla gereksinme gösterdiğinin farkındaymışsınız. Meslektaşımın, evlendiği hanımın kızlarından biriyle daha önceleri, her yöne çekilebilecek bir ilişki içinde olduğu da bir gerçektir. Hatta genç kız bir ara benim hastam bile oldu.

Şunu da eklemek isterim ki dostumuzun nikâh törenine gölge düşüren trajediyi Viyana'da benden ve en yakınım olan birkaç meslektaşımdan başka bilen yoktu, yani siz bu bilgiyi hiç kimseden almış olamazdınız. Bu rüyanızı da incelememe kat-

mayı çok isterdim ya, Budapeşteli meslektaşımın başından geçenlere gözle görülür derecede uyması bunu olanaksız kılıyor; hele kendisinin sağlığının hayli bozuk olması ve telepati güçlerine inanması da dikkate alınırsa.

Size bunları anlatmamın tek nedeni bu yetinizin tam anlamıyla bilinçdışı olduğunu belirtmektir. Bu konuda elinizden hiçbir şey gelmez. O güzelim sesinizi karga gaklamasına dönüştürmek nasıl elinizde değilse bu gücünüzü uyarabilmeniz de o derece olanak dışıdır. En iyisi buna hiç kalkışmamak.

Size iyilik dileklerimi gönderiyorum.

Saygılarımla,
Sigmund Freud

Lisa'nın son günlerde çok daha mutlu ve hayat dolu göründüğünü gözlemleyen teyzesi acaba hayatında bir erkek mi var, diye merak ediyordu. Nedeni ne olursa olsun bu durum teyzenin içini rahatlatıyordu, çünkü yeğeninin yeni bir sinir krizi geçirmesinden korkmaya başlamıştı.

Gerçekten Lisa, Freud'a olağanüstü yakınlaşmış gibi bir duygu içindeydi, onu hemen hemen her gün gördüğü dönemdekinden bile çok daha yakın. Ona bu duyguyu veren, Freud'un son mektubunun üslubu olmuştu: Böylesine, hiç beklenmedik bir sıcaklıkta, ona sesi ve altıncı hissi konusunda iltifatlar eden, hatta onunla bir meslektaşının sırrını paylaşan -ki bu daha büyük bir iltifat sayılırdı- bir mektup. Meslektaşının hikâyesini Lisa'ya anlatmasında bir tuhaflık vardı, aslında. Hikâyenin doğru olmadığından değil; Freud yalan söyleyemezdi. Lisa o rüyayı anımsıyordu, ama Freud'un diğer bölümlerden ayırarak âdeta özellikle onun için vurguladığı bölüm dışında. Kendisinin, ilgi ve avuntu veren, "sisli" bir hayal olarak nikâh töreninde hazır bulunduğunu zerrece anımsayamıyordu.

Bu mektup, Freud'un şu yaşlı ve hasta durumunda ondan yardım ve destek istemek için başvurduğu bir yöntem değil miydi? Lisa, Freud'un onunla konuşurken ağzından kaçırdığı tek kişisel

yorumu anımsıyordu, onun evliliğinin bedensel yönünün kırk yaşındayken sona erdiğine ilişkin dolaylı bir ima. Mektubunda anlattığı rüyada da yok muydu bu? Benliğinin genç yönü ölmüş olan o orta yaşlı koca gerçekte Freud değil miydi? İşte bu yüzden baygın gelinle ilgilenen genç kadından "yakışık almayacak" ölçüde ilgi bekliyordu...ki bu kadınlar da Anna Freud'la annesi olmalıydı. Ne var ki Freud incelemesinde Lisa'ya "Anna" adını vermişti... "Her yöne çekilebilecek bir ilişki..." "Hatta bu genç hanım bir ara benim hastam olmuştu..."

Freud ondan dostluk dileniyor ama bunu açıkça dışavurmasının yakışıksız kaçacağından korkuyordu. Belki de dostluktan da öte bir şeydi istediği. Eğer gerçek böyleyse Lisa ona avuntu sunmaktan çekinmemeliydi. Profesörün istemine nasıl karşılık vereceğini düşünürken büyük bir heyecan ve gerilim yaşadı. Sonunda en iyisinin, rahat ve dost bir üslupla bir yanıt yazarak inceleme dosyasıyla ilgili hususları içtenlikle ele almak...sonra da bakalım ne olacak, diye beklemek olduğuna karar verdi.

16 Haziran 1931

Sayın Profesör Freud,

Cömert ve anlayışlı mektubunuz beni derinden etkiledi. Sesimle ilgili iltifatınız da duygulandırdı beni...ta ki sizin beni hiç bir zaman dinlememiş olduğunuzu anımsayıncaya dek! Yoksa, güzel, demezdiniz sesime. Doğruyu isterseniz her gün biraz daha kargalaşıyor.

Şu son zamanlarda yaptığım hemen hemen tek şey, "isteri" krizimin patlak verdiği o geceyi zihnimde tekrar tekrar canlandırmak oluyor. Tasarladığınız ek bölümü yazarken işinize yarayabilecek birkaç ayrıntı daha aklıma geldi. Önce, dediğim gibi, Yahudi olmamam olasılığı beni mutlu etmişti. "Olmayabilirim," diye düşünmem bile benim kendimi kocama tüm varlığımla ve rahat vicdanla vermeme ve tanrının izniyle çocuk doğurmamı haklı kılmaya yeterliydi. O zamana kadar kocamın

izin günlerinin yaklaşması beni kaygılandırıyordu. (Siz haklıydınız.) Arada bir aydan az zaman kalmıştı. Kocam mektuplarında bana, "sonuna kadar gitmek" konusunda baskı yapmaktaydı. Onu suçlayamazdım; doğal bir şeydi bu istediği. Ama düşüncesi bile bana nefret veriyordu. Oysa şimdi, babamın belirsiz olması sayesinde bu isteği kabul edebileceğimi düşünerek teyzemin yanından eve döndüğümde ona ateşli bir mektup yazdım.

Gelgelelim uykuya dalınca korkunç kâbuslar gördüm. Çünkü beni rahatsız etmeye başlayan başka şeyler vardı. Kocam Willi'nin görevlerinden biri asker kaçaklarını kovuşturmaktı ve tam o sırada bir davayı kazanmıştı ki bu, zavallı bir askerin kurşuna dizileceği anlamına geliyordu. Willi son mektubunda bana, yaptığı parlak konuşmanın mahkeme heyetini nasıl ikna ettiğini uzun uzun yazmıştı...kendisiyle övünç duyduğu besbelliydi. Okuyunca içim ezildi. Mektuptaki bu adamı, onun anılarımdaki tatlılığıyla bağdaştıramıyordum. Öyleyse, hemen o gece başlayan sancılarımın nedeni, gerçeği bastırmam değil de duygularımdaki bu kargaşa ve dağdağa olamaz mıydı? (İşime gelmeyen gerçekleri bastırmakta pek becerikliyimdir ben. Bir keresinde, sahneyi paylaştığım erkek yıldızın, hasta olduğu için yerini aldığım kadın yıldızla evli olduğunu, gazetede okuduktan bir saat sonra unutuvermiştim. Bunun tek nedeni de bu adamla güzel bir aşk ilikisine girebileceğim konusunda bir gündüz düşü kurmuş olmamdı.) Ne var ki bu pek elverişli bellek körleşmeleri beni hasta etmiyor.

Sonra sizin yardımınızla anılarımı eşeleyip annemin zinasını ortaya çıkarmak iyi gelmemiş miydi bana? Çünkü bunun birtakım gizemleri nasıl aydınlattığını görmek beni heyecanlandırmıştı. Aydınlatma! Anagnorisis! Şu sırada *Oedipus Rex* adında yeni bir oratoryada bir rolü seslendiriyorum..belli oluyor mu? "Daha çok ışık! Daha çok ışık!" Daha çok ışık...ve daha çok sevgi.

Siz ne diyorsunuz? Bütün bunlar sisli birtakım düşünceler; hiç birinden de tam emin değilim.

Meslektaşınızın başından geçen acıklı olay tamamen aramızda kalacak, doğallıkla. Buna karşın son mektubunuz ön-

cekilerden daha canlıydı; umarım bu, sağlığınızın düzelmeye başladığı anlamına geliyordur. Ben iyiyim. Magda Teyzem çok heyecanlı, çünkü ağabeyim Amerika'dan buraya tatil yapmaya geliyor. Teyzemin hayatında pek fazla hareket kalmadı artık. Gerçi evde yalnız değiliz, yumak gibi bir yavru kedimiz var. Yazık ki teyzeme alerji yaptı, ona yeni bir yuva bulmak zorundayım. (Yani kediye, demek istiyorum!) Arada daha canlı arkadaşlıklara ihtiyaç duyduğum oluyor. Eski günlerdeki o tartışmalarımızdan birisi için şimdi neler vermezdim! Teyzem ikili pasyans oynamak için beni bekliyor. Bu da benim uzun, dağınık mektuplar yazmak merakıma kendimi kaptırmamı önleyecektir.

Candan duygularla sizin,
Lisa

Lisa mektubunu postaladıktan sonra, kahredici olduğu kadar bildik bir deneyim yaşadı: rüyasının kuşkulu bölümünü anımsamak ya da anımsadığını sanmak. Neyse ki mektubunda bu konuyu yeterince açık yazmamıştı; buna şükretti. Gene de mektubuna yanıt geleceğini sanmıyordu; nitekim gelmedi de.

Lisa ile teyzesi kendilerini, iki kır saçlı Amerikalı turist ağırlar durumda buldular; George ve Natalie Morris. George, Detroit'teki bir motor şirketinde sorumlu bir görevdeydi ve durumu çok iyiydi. Natalie'nin bir vizon mantosu bile vardı.

Lisa, Victor'a mektubunda, "Burada ne işleri var, bilmiyorum," diye yazdı:

Sokakta dolaşırken her an, ceplerinden küçük Amerikan bayrakları çıkarıp sallamalarını bekliyorum. New York'tan gelen bir arkadaşım var, onlarla tanıştı ve kaba Amerikan aksanlarını çok itici buldu. Köşebaşındaki "drugstore"un maltlı sütlerini pek özlüyorlarmış. Bizim bu kasvetli minicik katta nasıl yaşayabildiğimize şaşıyorlar. (Savaş sonrasında, kendilerinin çocuklarıyla birlikte burada kaldıkları gün-

lerden bu yana katımız küçülmüş olmalı!) Dizanteriye yakalanacaklar diye ödleri kopuyor. Natalie saçını perma ve boya yaptırtacak yer bulamıyor. George dış haberleri gözden geçirerek boş yere beyzbol maçlarının sonuçlarını arıyor. Onunla benim ortak hiç bir yönümüz yok, anılarımız bile. Sanki ayrı ülkelerde büyümüşüz. Onunla aynı ana rahmini nasıl paylaşmış olabiliriz? İstasyonda o sabah, onun tıraşı uzamış yanağını öpemedim, bu yüzden yalnızca tokalaştık. *Meine Brüder*! Biraz içim açılsın diye *Inferno*'yu okuyorum. Teyzem hayatından çok hoşnut, tabii. Onun gözünde ağabeyim hâlâ küçük yeğeni Yury, hem de konuşabileceği yeni bir insan...

Bu çekilmez ziyaretin ikinci haftasından sonra Lisa ağabeyiyle görümcesinin neden geldiklerini anlamaya başladı. Çocukları yuvadan uçmuş ve yaşı menapoza dayanmış olan George kendini boşta ve boşlukta hissediyor, Lisa ile teyzesinin onlarla birlikte Amerika'ya gelmelerini istiyordu. Giriş vizelerini almıştı bile. Lisa müzik dersleri verebilirdi; Amerika'da fırsat boldu. George bu öneriyi bir akşam yemeğinde ortaya attı. Natalie de onun görüşlerine katıldığını söyledi. Moskova'daki annesiyle babasını da aldırmayı ne kadar isterdi; ama buna olanak yoktu.

Lisa bu öneriyi hiç düşünmeden geri çevirdi. Ama Magda Teyze duygulanmıştı, çağrıyı düşüneceğine söz verdi. Sonunda, Lisa ile gözyaşları dökerek yaptığı birçok tartışmadan sonra gitmeye karar verdi. Lisa ile Viyana'dan ayrılmak etinden et koparmak gibi olacaktı; ama zaten Viyana'yı pek gördüğü yoktu ki artık, merdiven inip çıkamadığı için penceresinden gördüğüyle yetiniyordu. Çoğu dul ya da hiç evlenmemiş kadınlar olan dost çevresindekilere gelince, birçoğu ölmüş ya da başka yerlere gitmişlerdi ki bunlardan biri, en yakın arkadaşı olan Lisa'nın şan hocası, çocuklarıyla birlikte Amerika'ya yerleşmişti. Mektuplarında, buradaki insanların iyiliğini övmekle bitiremiyordu.

George ile Natalie, Magda'ya evlerinin giriş katında bir oda ve binip gezebileceği bir otomobil sağlayabileceklerdi. En iyi doktorlara ve gerektiğinde ev bakımına verecek paraları vardı. Magda gitmesinin Lisa için de en iyi çözüm olacağını söylüyordu. Ona gitgide daha çok yük olmaya başlamıştı. (Lisa yadsısa da doğruydu bu.) Lisa yıllar yılı böyle çalışıp iyi para kazanmayı uma-

mazdı; ileride ne yapacaklardı peki? Tek başına kalırsa Lisa hiç değilse konservatuvarda ders vererek kendi ekmeğini çıkarabilirdi.

Aslında verilecek bir karar yoktu ortada, Lisa ile Magda Teyzenin dökecekleri sayısız gözyaşı olsa da! Lisa, bu kezki mektubunda, "Ağabeyimin yüzünü görmek beni için için güldürdü," diye yazdı Victor'a: "Umut ettikleri şeyin bu olduğundan hiç kuşkum yok. Benim onlardan hoşlaşmadığım gibi onlar da beni sevmiyorlar. Oysa Magda Teyze'yi evlerinde bir tür evcil hayvan gibi görebiliyorlar, çıkarıp arkadaşlarına gösterebilecekleri, eski moda bir Avrupalı hanımefendi! Viyana usulü kültür akşamları düzenleyebilmek amacıyla teyzeme bir kuyruklu piyano alacaklarına bile söz verdiler. Zaten sevgili George kendine bir de anne arıyor."

Lisa, Morris'lerin Magda Teyze'yi, gezilerinde edindikleri değerli bir süs eşyasıymış gibi özenle trene yerleştirmelerini izledi. Teyze ile Lisa'nın göz göze gelmeye cesaretleri yoktu; çünkü birbirlerini bir daha hiç görmeyeceklerini ikisi de biliyorlardı. Bir deri tabakası daha sıyrılmıştı ve ev, birden büyüyüp koflaşmış gibiydi. Angajmanları giderek azaldıkça Lisa evde daha çok zaman geçirir olmuştu. Bir gün konservatuvara gitti, ders verebileceği öğrenciler olup olmadığını sordu. Milano'da, Lucia ile geçirdiği saatlerde, ders vermekten hoşlandığını anlamış, bu konuda yetenekli olduğunu bile düşünmeye başlamıştı. Ne var ki önünde uzanan yıllar boş ve amaçsız görünüyorlardı.

Derken, 1934 yılında Victor ona, Kiev'de yaşamın çok düzeldiğini anlatan bir mektup yazdı. Kötü hasatlar geride kalmıştı. İnsanlar artık bol yiyecek bulabiliyorlardı. Victor'dan *Boris Godunov*'u sahnelemesi istenmiş, o da Marina rolünün Lisa'ya verilmesi koşuluyla kabul edeceğini bildirmişti. Lisa'yı gene görmeye can atıyordu. Daha doğrusu, artık rahatça davet edebilecek durumda olduğuna göre ona evlenme teklif etmek istiyordu. Ani bir istek değildi bu, Victor konuyu derinlemesine düşünmüştü. Milano'da birlikte geçirdiği haftalar sırasında kendini ona çok yakın hissetmişti. İlk karısıyla Vera'dan başka hiçbir kadınla olmadığı kadar. Vera'nın da bunu isteyeceğinden emindi. Milano'da Vera onu Lisa'ya emanet etmemiş miydi? Küçük Kolya başıboş büyümekteydi, gerçek bir anneye fena halde ihtiyacı

vardı. Victor'un annesi elinden geleni yapmıştı ya, ihtiyardı artık, son yıllarını, doğup ömrü boyu yaşadığı köyde geçirmek istiyordu. Ançak çok gençlerle çok yaşlıların bilebileceği bir sıla özlemi çekiyordu. Gene de Lisa, Victor'un bu öneriyi sırf pratik kaygılarla yaptığını sanmamalıydı. Yıllar süren mektuplaşmalarının onları birbirlerine iyice yaklaştırdığına inanıyordu, ne var ki kendisi de yaşlanmaktaydı ve hayat, salt mektuplarla yaşanamayacak kadar kısaydı...Lisa, bunama yaşına yaklaşmakta olan bir adamla evlenmeye razı olabilirse Victor mutluluğundan uçardı.

Lisa ömür boyu çektiği bütün nevroz ve halüsinasyon belirtilerini şimdi tek bir güne sıkıştırdı! Rüyada dolaşır gibiydi; elinde mutfağa götüreceği bir ibrikle yatak odasında buluyordu kendini, sütü bakraç yerine eleğe boşaltıyordu. Ne yapacağını bilemiyordu; karar vermekte ona yardım edebilecek, kendine yeterince yakın bulup konuşabileceği kimsesi de yoktu. "Evet," demesi için her türlü neden vardı. Victor'u sever, beğenirdi. Kalbi, annesiz küçük çocuğa karşı sevgi ve şefkat doluydu. Kendi yaşantısı da, birçok ahbabı ve birkaç pek de yakın sayılamayacak arkadaşı olmasına karşın, gitgide daha çok yalnızlığa gömülmekteydi.

Sonra kent yaşamı şiddet dolmaya başlamıştı. Lisa günlerdir silah sesleri duyuyor ve yüzyıl başındaki Odessa'ya geri dönmüş gibi oluyordu. Dört bir yandan gelen siyasal haberler ürkütücüydü ve daha da ürkünçleşeceğe benziyordu.

Lisa üç gece üst üste rüyasında çocuklar gördü ve bunu, gidip Vera'nın oğluna analık etmesi gerektiğiyle ilgili bir işaret olarak yorumladı. Ama bilebilecek miydi ana olmasını? Ve Victor'u yeterince seviyor muydu? Alexei'yi, hatta kocasını sevdiği gibi sevmediği kesindi. Gene de mektubu döne döne okudukça sevgisinin çoğaldığını, içinin titremeye başladığını hissediyordu.

Karşılık vermeyi günden güne, haftadan haftaya erteledi. Günün, hatta gecenin her saatinde kararsızlıktan kendini hasta ediyordu. Zihni kitlenmiş, düşünemez olmuştu. Bir gün koca bir öğleden sonrayı kilisede geçirdiyse de bir yanıt bulmanın yakınına bile gelemedi. Sancıları olanca şiddetiyle depreşmiş, soluk almakta zorlanıyordu. Yemek de yiyemiyordu. Berggasse'ye gidip kapıyı çalmak ve Freud'un ayaklarına kapanmak gibi çıl-

günlıklar geçiyordu aklından. Bambaşka bir soru soracak, Victor'a vereceği yanıtı da Freud'un "evet" ya da "hayır" demesine göre şekillendirecekti.

Bir sabah *Eugene Onegin*'in nota kitabını eskimiş piyano taburesinin içinden çıkardı, birkaç bölüm çaldı. Sonra, zamanı fazla bol olduğu için Victor'a vereceği yanıtını Tatiana'nın Onegin'e yazdığı mektubun kalıbına dökmeye girişti. İçinden, doğru karara dizelerin gösterdiği yoldan ulaşacağını söylüyordu. Gün boyu yazılıp silindikten sonra, gece yarısından hemen sonra mektup şu biçimi aldı...

Titriyorum çocukmuşum gibi
Elimden düşüyor kalem
Tanya gizlemezdi duygularını
Bense çözümleyemem.

Tek yönden benziyorum
Pervasız Tatiana'ya
Kalbim tutuşmuş, yerimde
duramıyorum. Şimdi sen de pişmansın
Biliyorum, o mektubu yazdığına
Sözlerin gece gündüz oyar gibi beynimi,
Gece gündüz!
Neden bozdun dirliğimi?
Sönmüştü yüreğim, korlar küllenmiş.
Yıllar önce kurtulmuştum
Utancından tutkuların.

Hoşnuttum hayatımdan, kendimce,
Yaşayıp ölecektim böylece.
Çok geç artık, yorgun gönlüm
Öğrenemez rolünü Tatiana'nın,
Ne de çiçek açmayı senin eşin olarak.

Çok geç!
Tanya değil, yaşlı dadı bu.
Gece nöbeti tutan,

İyi kalpli, cahil köylü *nyanya*
"Aşk" sözcüğünü tanımayan,
Uzak bir ülkeden, yabancı bir söz sayan.
Ama hayır. Ben bilirdim bu sözü
Ancak daha kolay geldi unutmak
Boş yere bellekte tutup durmaktan.
Bilmem neden korkuyorum
Dermekten bu çiçeği?
Şimdiden,
Mezara girmiş gibi.
Gerçi söndü bu korkuların kimi
Genç yaşımda sınırı geçeli beri...
Anlıyorsun dediğimi...yeğlemez misin
Genç olmasını yeni eşinin,
Kolya'ya anne olabilecek
Ve yeni bir kardeş de verebilecek
Yaşta? Çocuk yalnız ve bu yüzden başıboş.

Bağrıma basardım ben onu, sevgi dolu,
Şimdi burda olsan boyun eğerdim
Her istediğine senin; bunu biliyorum,
Çünkü seni ben de kendime yakın buluyorum.
O gece hani beni öpmüştün, o zamandan anladım
Ki kalbimin buzunu tek sen çözebilirsin
Kimsin sen? Kurtarıcı melek mi,
Baştan çıkaran Şeytan mı yoksa?
Ya ben kimim? Kırışmış cilt içinde
Okunmamış bir kitap. Ve sen alırsan beni
Pişman olabilirsin. Yalnız kalmaktan beter
Yazgılar var bu dünyada.

Öyle olsun, öyleyse! Yapıyorum seçimimi
Geliyorum ama oynamak için değil Leh Çariçe'yi
Her şey gibi sesim de dönemini doldurdu...
Okşasa da gururumu, Tatiana'yı oynamak
Saçmalık olurdu.

Gırtlağım sertleşti artık. Gülüp geçmek gerek
Çaresi olmayana!
Ve unutmak,
Unutmak! Bülbül gibi ötemeyen
Gaklamasın karga gibi.
Genç birini seç. Ruhsuz ve zavallı
Olarak görme beni. Bir şey daha vardı
Benden istediğin hani...Eminsen eğer,
Evet, gelirim sana, şarkı bile söylerim
Ama perde ardından ve yalnız senin için.

Lisa sonradan aklına gelmiş gibi mektuba Puşkin'in o saf ve yalın satırlarından birkaçını ekledi. "Belki boşunadır bunların hepsi/ Toy bir ruhun sancıları,/ Belki başka bir şeydir alnımıza yazılan.../ Bir düşün, yapayalnızım burda!/ Beni ne seven var ne de anlayan!..." Mürekkep kurusun diye beklediği o birkaç dakika boyunca Lisa, 1820 yıllarının aşk çeken ve yüreğini, aşktan habersiz bir zalime pervasızca açan bir kızı olup çıktı sanki. Gene de bir kez imzasını attıktan sonra, Tatiana'nın tersine, zarfı kapayıp diliyle yalayarak yapıştırmakta tereddüt etmedi. Ve dışarı yollayacak yaşlı bir dadısı olmadığı için paltosunu giyip merdivenleri aceleyle inerek gecenin karanlığına çıktı ve mektubunu köşe başındaki posta kutusuna attı.

3

Kararsızlık dolu, sıkıntılı haftalardan, yorucu hazırlıklardan ve üzücü vedalaşmalardan sonra...Kiev'deki o ilk hafta bir mutluluk rüyasıydı. Peronda Victor'un o kocaman gülümseyişi; oturdukları apartman katında Kolya ve babaannesiyle tanışmak; Opera Sarayı'ndaki partide Victor'un yetiştirdiği sevimli, hayat dolu genç-lerce karşılanmak; yürüyüşler ve araba gezileri yoluyla kentin eskiden anımsadığı köşeleri yeniden görmek! Evlerinin kentin tam

merkezinde, şık mağazaları, tiyatro ve sinemalarıyla Kreshchatik caddesinde olması da (Lisa'nın ayrıcalıklı biri olduğunu bilmekten duyduğu tedirginlik dışında) ne hoştu! Derken, basit bir törenden sonra düğün partisi, hoşgeldin partisinden de çılgın; Kolya fazla yük olmadığı takdirde özel şan öğrencileri bulabilme vaatleri; bavulları hazırlamakla Victor'un annesine yardım etmenin arasında şu, bu ve de öbür kişilerle şerefe kadeh kaldırmak. Doğru karar vermiş olduğunu düşünmenin dışında hiçbir şey düşünmeye vakit yoktu.

Trenle Tiflis'e yapılacak uzun tren yolculuğunda kaynanasını yanlarına almak Lisa'nın fikriydi. Sonra da Karadeniz yoluyla dönebilirlerdi. Gürcistan'daki küçük Corgi limanından bir şilebe binip Odessa'ya, oradan da gene trenle Kiev'e geçerlerdi. Bu hem küçük bir balayı hem de Kolya için eğlenceli bir değişiklik olurdu. Lisa bir deniz yolculuğunun Kolya'ya ninesinden ayrılmanın üzüntüsünü unutturacağını, aynı zamanda çocukla yeni annenin birbirlerini yakından tanımalarına uygun, rahat bir ortam sağlayacağını düşünüyordu.

Victor'un annesi sekseninde, çakı gibi bir kadındı, ufarak, kambur, saçları seyrelmiş, gözleri cıvıl cıvıl. Köyüne ölmeye döndüğü için herkesten daha heyecanlıydı. Oğlunun evlenmesine hiç burulmamıştı; hatta rahatlamış olduğu ortadaydı. Candan sevdiği torunundan ayrıldığı zaman ağladı, ama ne olsa, ihtiyar bir kadının o yaşta bir çocukla uğraşması zordu.

Tiflis'de nineyi akraba ve komşularından bir kalabalığa teslim ettiler; karşılamaya gelenler, ihtiyarın naaşını almaya gelmiş gibi ağıtlar yakıyorlardı. Geçmişiyle böyle yüz yüze gelip hemen ayrılmak zorunda olmak, hele bir daha herhalde göremeyeceği yaşlı annesiyle kucaklaşmak Victor'u üzüntüye boğmuştu; Lisa bunu görebiliyor ve bu acıklı sahnenin uzayıp gitmemesini istiyordu. Neyse ki dağları aşıp kıyıya inecek olan tren hemen geldi. Çok geçmeden dik yamaçtan yukarı (tren, sirk filleri gibi iki lokomotif tarafından itilerek) tırmanıyorlardı. İkisi de, farklı nedenlerle, arasından geçtikleri soluk kesici manzaraların tadına varamayacak kadar üzgündüler. Derken uzaktan Karadeniz göründü; tren son hızla kıyıya doğru koşuyordu. Poti'de, yolcu da alan bir yük ge-

misi bulmakta gecikmediler ve Lisa kendini çocukluğunun denizi üstünde buldu.

Victor, Lisa'yı dört yaşındaki oğluna ilk tanıştırdığında "Annen olacak hanıma merhaba, de bakalım," dediği zaman Kolya tokalaşmak için elini uzatarak ciddi ciddi, "Merhaba Lisa," demişti. Bu da onları güldürüp aradaki buzları eritmişti. Lisa çocuğu kollarında sıkıp öperek bağrına basmış, annesinin kopyası olduğuna yemin etmişti; aynı düz sarı saçlar, yeşil gözler, aynı hınzır gülüş. Lisa öptüğü zaman Kolya gülümsemişti. Deniz yolculuğunun gereği bile yoktu aslında, çocuk ona hemen ısınmıştı çünkü. Onu hâlâ "Lisa," diye çağırıyordu. Lisa için hiç sakıncası yoktu bunun; bırak, çocuk hazır olduğu zaman, 'Anne' desin ona, ya da hiç demesin, Lisa bunu dert etmezdi. Çocuk yatıp uyumak için hiç itiraz etmeden kamaralarına çıktığı zaman Lisa, "Ne kadar da uslu duruyor, Victor!" diye şaşkınlığını belirtti. "Onun sorun olacağını hiç sanmıyorum!" Victor için için gülerek bunun fırtınadan önceki sakinlik olduğunu söyledi.

Ama Lisa fırtına çıkacağına inanmıyordu. Birkaç sert esinti olacaktı elbet ama Lisa bunlarla başa çıkabileceğini şimdiden biliyordu. Kolya'nın nerdeyse büyükannesi olacak yaştaydı; ama anneliği kendinden önce üstlenmiş olan o kel kafalı haminneden sonra çocuğun gözüne genç görüneceğinden emindi. Onun oynamak için bir sürü arkadaş edinmesini de sağlayacaktı.

Kolya maceracı bir çocuktu; kaptan köprüsünü bulmakta gecikmedi ve kendisini Birinci Süvari ilan etti. Bütün sabah gemiyi "sürdü"; öğle üzeri, ağzı kulaklarında bir kamarot tarafından yemeğe zorla getirildi. Gene de babasını ve yeni hanımefendiyi görünce sevindi; Lisa'nın dizlerine sarılarak, "Merhaba, Lisa!" dedi. Lisa onunla güvertede gezintiye çıktı; yunus balıklarını seyrettiler. Lisa kışın denizin buzla kaplandığını söyledi ve daha sonra, Kolya'yı soyup yatırdığı sırada da, yüzlerce yüzyıl önce macera sevdiği için bu denize gelmiş, Porfiri diye komik bir adı olan dev balinanın öyküsünü anlattı. Hain denizciler onu yakalamaya çalışmışlardı, ama o çok çevik ve akıllı olduğu için her seferinde kaçmayı başarmıştı. Kolya yattığı yerden parmağını emerek, yuvarlak yuvarlak açılmış gözlerle ona bakıyordu.

Çocuk uyurken onlar geminin süvarileri ve bir avuç yolcuyla

birlikte akşam yemeği yediler. Müzikle ilgilenmeyenler bile Victor Berenstein'ın adını duymuş oldukları için onu tanıdıklarına sevinmişlerdi. Geminin teneke sesli, eski piyanosunda bir şeyler çalıp söylesin diye yalvardılar. Victor gülerek kendisinin şarkılara artık veda ettiğini, onların asıl Lisa'yı çağırmalarını çünkü Lisa'nın da bir zamanlar ünlü bir ses olduğunu söyledi. Böylece mutlu yeni evliler düettolar söylemek zorunda kaldılar. Kamaralarına çekildiklerinde Victor Lisa'yı, sesi bozulmuş gibi yaptığı için azarladı. Kiev'e döndüklerinde *Boris Godunov* için Lisa'yı hazırlamalıydı o, Leningradlı türedi Bobrinskaya'yı değil! Lisa kocasının bu pohpohlamalarını gülerek yarıda kesti. Kolya kıpırdanıyordu; Lisa onun yatağının ucuna ilişti, yumuşak sesle bir ninni söyledi. Kolya çok geçmeden gene derin derin uyumaya başladı.

Karanlıkta bile, utanarak soyundular, çünkü ilk kez bir odayı paylaşıyorlardı. Kiev'deki kat iki odalıydı; başlangıçta Lisa büyükanneyle birlikte kalmıştı. Evlendikleri günün gecesinde odasını değiştirmek bir şeyleri ilan etmek olacakmış gibi geldiği için sıkılmıştı; hem zaten birkaç gece için değmezdi. Şimdi Victor tutuk, çekingen bir tavırla Lisa'nın yatağına girdi; ama birbirlerini kucaklar kucaklamaz rahatlayıp mutluluk duydular. Gençliğin çılgın şehveti değildi bu ama zaten küçük Kolya biraz ötede yattığına göre olamazdı. Çok sessiz olmaları gerekiyordu. Belki hayırlı oldu bu; âşıklara yakıştırıldığı biçimde çılgınca debelenmek için baskı altında değildiler...bu da onların zaman zaman çılgınlaşabilmek istemesine yol açıyordu.

Usulca, sessizce deviniyorlardı, gemi omurgalarının gıcırdamasıyla dalgaların şıpırtısına uyarak. Lisa nahoş hayaller görmedi; yalnızca lombazdan, unutmuş olduğu bildik bir deniz fenerinin yanıp sönmesi gözüne çarptı. Sevişirlerken çocuğun düzenli nefes seslerine kulak veriyordu. Göğsüne yaslanan baş da ikinci bir çocuk başı gibiydi, nerdeyse. Fenerin durup durup çakan ışığı kocasının beyaz saçlarını aydınlatıyordu.

Bu yolculukta Lisa bütün umduklarını hatta umduğundan ötesini buldu. Yaz sonunda serin bir sabah Odessa'da rıhtıma yanaştıkları zaman, şimdiden kaynaşıp bir aile olmaya başladıklarını hissediyorlardı. Gemi yolcularından birinin çektiği tatil fotoğrafı,

birlikteliğin umut yüklü başlangıcını gösteriyor; astragan paltosu, kürk şapkasıyla bir cankurtaran kayığına yaslanmış duran uzun boylu, ağır cüsseli Victor, o güleç, etli yüzünü övünçle karısına çevirmiş; saçlarını dağıtan rüzgâra karşı yakasını kaldırmış olan Lisa da ikisinin arasında, ellerini tutmuş duran küçük oğlan çocuğuna övünçle bakıyor. Çocuk objektife gülümsüyor ya, gözleri yumulu, çünkü onları yanlış zamanda kırpıştırmış.

Ne Lisa kenti tanıdı ne de kent Lisa'yı. İlginç köşeleri yaya olarak ya da arabayla gezdikçe...ölmüş gibi bile değil, asılsızmış gibi hissediyordu kendini, hiç yaşamamış gibi. Oysa onu tanıyan bir kişi çıkmıştı. Orta yaşlı, geçkin bir kadın kaldırımda duralayıp onun gözlerinin içine bakarak "Lisa Morozava?" diye sordu. Lisa, hayır dercesine başını salladı ve Kolya'yı kolundan çekerek Victor'a yetişmek için yürüdü gitti. O kadın bir zamanlar yakın arkadaşıydı; aynı bale sınıfında öğrenci olmuşlardı.

Victor onun yüzünün bulutlanmasını yanlış yorumlayarak kolunu anlayışla, kendi koluna geçirdi. İskelelerin bulunduğu semte teydiler; Victor etraftaki ıssız, terk edilmiş havanın Lisa'nın içini kararttığını sanmıştı. "Üzülme, her şey geçmişte kaldı," diye mırıldandı. Rıhtımdaki işyerlerinden çoğunun neden kapalı ve yarı harap durduğunu anlatmaya başladı. Bunların arasında, bir zamanlar tabelasında *Morozov: Tahıl İhracatı*, yazan biri de vardı. Şimdi kapısının üstünde hükümete ait bir levha duruyordu; ama bunun boyası da solmuş, pencereler kırılmıştı.

Kolya pencereden içeri bakmak istedi; babası onu tutup pervaza doğru kaldırdı. Ama içerde loşluktan ve kırık cam parçalarından başka görecek bir şey yoktu.

Sahilde bir otobüse binerek doğuya, Lisa'nın eski evinin bulunduğu yere gittiler. Bahçeye yayılmış duran o büyük, beyaz ev bir sağlık ve dinlenme merkezine dönüştürülmüştü. Gerçi gelgeç yolcular merkezin olanaklarından yararlanamazlardı ama Victor, kalburüstü bir Sovyet sanatçısı olarak öğle yemeği için bilet almayı başardı. Güzel, ferah yemek salonu, çoğunluğunu Rostovlu fabrika işçilerinin oluşturduğu bir kalabalıkla hınca hınç doluydu. Evin eski sahiplerinden geriye ne bir eşya kalmıştı ne de bir tablo;

yalnızca pencere önlerindeki ağaçlar eski ağaçlardı. Ve onlara lahana çorbalarını getiren yaşlı garson kadın, eski günlerde bu evin bulaşıkhanesinde hizmetçilik etmiş olan biriydi. Servisi asık suratla yaptı; Lisa'yı tanımadığı belliydi. Lisa'nın da içinden kendini tanıtmak gelmedi, oysa çocukluğunda onunla çok zaman dostça hoşbeş ederdi.

Yemekten sonra bahçede dolaştılar. Şimdi kıyıdaki minik koyla kumsala giden beton bir yol vardı. Koyla kumsal hiç değişmemişti, yalnız şimdi sularda, Lisa'nın çocukluğundaki gibi bir aile topluluğu değil, bir sürü yabancı oynaşıyordu. Lisa Kolya'nın soyunmasına yardım etti, kendi ayakkabısıyla çoraplarını da çıkarıp eteğini beline kıstırdı. Kocası bile paçalarını sıvayarak suya girdi. Lisa'nın gözleri suda denizanası aradıysa da göremedi. Sonra güneşe uzanıp bacaklarını kuruttular. Güneş güzeldi ya, Lisa'nın anımsadığı kadar sıcak değildi, belki de mevsimin geçliğinden.

Geniş bahçedeki ağaçlar, funda ve çiçekler de Lisa'nın anılarındaki gibi yarı tropik değildi. Bu yanılgı Lisa'yı şaşırttı. Belleği kendi bahçelerini, daha güneye doğru, tekneyle gezip gördükleri başka yerlerle karıştırmıştı. Victor'u kumsalda güneşlensin diye bırakarak çocuğu aldı, bir keşif gezisine çıktı. Bahçenin bu uzak köşesindeki sık ağaçlara değişimin eli değmemişti; ancak Lisa'nın zamanında bile harap ve bakımsız olan yaz köşkü ortada yoktu artık; yerinde taşlar, çürüyen tahtalar arasından fışkırmış karman çorman fundalar, dikenli çalılar duruyordu.

O anda Lisa'ya bir hayaletten başka bir şey değilmiş gibi geldi. Kendisi asılsızdı, yanındaki küçük çocuk asılsızdı. Lisa geçmişten kopmuştu ve bu yüzden şimdiki zamanda da yaşamıyordu. Derken, bir çam gövdesine yaslanmış, pürçeklerin o keskin, acı kokusunu içine çektiği sırada ansızın, denizden gelen bir esintiyle bir sis dağılmışçasına, gözlerinin önünde çocukluğu için berrak bir yer açılmış gibi oldu. Geçmişten kalma bir hatıra değil, geçmişin ta kendisiydi bu, yaşayan, aslı olan bir geçmiş. Ve o anda Lisa, kırk yıl önceki kız çocuğuyla kendisinin aynı insan olduğunu anladı.

Bunu anlar anlamaz içini bir mutluluk seli bastı. Ve sonra ner-

deyse dayanılmaz bir sevinçle başka bir gerçeği daha gördü: O açıklıktan çocukluğuna baktığında bakışları hiçbir duvarla karşılaşmıyordu; yalnızca bir sonsuzluk vardı, yol gibi, ve bu yoldaki Lisa hâlâ kendi kendisiydi, bu Lisa. Hâlâ oradaydı, vardı, her şeyin başlangıcında bile. Öbür yana, geleceğin bilinmezliğine, ölüme, ölümden sonraki sonsuzluğa baktığı zaman da oradaydı, vardı. Ve bunların hepsini yaratan, bir çam ağacının kokusu olmuştu.

Günün arta kalan yanı çabucak geçti. Kocası dikenli çalıları temizledikten sonra Lisa annesinin mezarına çiçek koydu, sonra krematoryuma gitti, onur defterinde babasının adını buldu. Magda Teyze'yle ağabeyi George'a, Viyana'daki bir arkadaşına ve yakında görecek olduğu vaftiz oğluna kartlar yazıp postaladı. Kolya'yı parktaki çocuk bahçesine götürdüler, böyle uslu ve sabırlı olduğu için bir de pahalı armağan aldılar ona. Kiev'e giden gece trenine bindiler. Yorgun düşmüş olması gereken Kolya'yı uyuttuktan sonra başbaşa sakin bir akşam yemeği yemek hayalleri kuruyorlardı. Ama çocuk bütün gece doğru dürüst uyumadı ve onların da uykusuz kalmalarına neden oldu. Surat asıp sızıldanıyor, kusuyor, haminnesini istiyordu; Lisa'nın parmağını ısırdı ve bağırmalarıyla öbür yolcuları da rahatsız etti. Ertesi sabah trenden indiklerinde Victor da Lisa da öyle bitkin duruyorlardı ki onları karşılamaya çıkan dostları (kendilerine araba tahsis edilmiş olan nüfuzlu kişiler) açık saçık şakalar yaptılar. Kolya bu arada melek kesilmiş, babasının kucağında uyukluyordu.

118, Kreshchatik,
Daire 5,
Kiev, S.S.C.B.
4 Kasım 1936

Sevgili Magda Teyze,

Noel'in gelip çattığına inanamıyorum. Yolladığım armağanlar umarım hoşuna gider, işine yarar. Mektubun beni her zamanki gibi çok sevindirdi. Yatağından çok zaman zorlukla kalkabildiğine üzül-

düm, öyle faal bir insandın ki! Gene de yatak odanı yeniden düzenleyip sana radyo almaları George ile Natalie'nin iyiliğini gösterir. Senin de dediğin gibi, böyle güvenilir ellerde olduğun için çok şanslısın. Lütfen sevgilerimi ilet onlara. George'un terfi etmesi doğrusu iyi haber ama onun buna layık olduğundan hiç kuşkum yok. Lütfen Toni'ye de, doktorasını aldığı için onu kutladığımı söyleyiver. Dr. Morris ha! Kulağa ne hoş geliyor! Annesiyle babası ne kadar gururlansalar yeridir; koltuklarının kabardığından da eminim. Hem de güzel bir kız olmuş! Cüppesi ve kepiyle bir içim su. Bir sürü hayranı olduğundan eminim. Onun Viyana'da, evimizde kalan o küçük kız olduğuna inanamıyorum. Şimdi görebilmeyi çok isterdim. Beni düşünüyorsa bile kendinden başka kimseyi görecek hali olmayan bunalımlı, sıska bir kadın olarak anımsıyordur, herhalde. Birbirimizi tanımaya fırsatımız olmayışı ne yazık! Aynı şey Paul için de geçerli, tabii. İşletme Yüksek Okulu'nda başarıyla okuduğuna çok sevindim.

Bizim şu son haftalarımız pek dağdağalı geçti. Kolya okula başladı; ilk birkaç gün pek mutsuz olduysa da şimdi seviyor. Ama kafası öyle bulutlarda geziyor ki! Bir gün kuşluk zamanı eve çıkageldi. Meğer yemek arası sanmış! Sokaklardan tek başına yürüyüp geldi! Çok çabuk büyüyor, gereksinmelerini karşılamaya yetişemiyoruz. Giyim eşyaları çok pahalı tabii, her istediğin de her zaman bulunamıyor. Ama idare ediyoruz; çok şanslı sayılırız aslında. Victor arada sırada yaşlanmaktan dem vurup homurdanıyor ama, saçmaladığını söylüyorum ona, çünkü sağlığı yerinde, gönlü de genç. Yeni bir opera sahnelemekle meşgul şimdi: bir barajın kurulmasıyla ilgili bir opera ama sanılacağı kadar da kötü değil. Birçok tatlı melodisi var. Kostümler zamanında yetişmeyecek diye panik içindeydiler; ben de iki hafta boyunca tiyatroya gidip dikiş dikerek payıma düşeni yaptım. Çok eğlenceliydi, doğrusu, zamanla yarışarak çalışmak ve öbür kızlarla söyleşip gülüşmek. Bu arada iki tane de çok iyi öğrencim var, haftada üç kez eve geliyorlar. Kısacası zaman uçarcasına geçiyor.

Yeni operanın açılışından iki hafta önce Victor'un annesinin öldüğü haberi geldi; cenaze için acele Tiflis'e gitmek zorunda kaldık. Beklenmedik bir ölüm değildi bu; kadıncağız güzel, ileri bir yaşa kadar yaşamıştı, son zamanlarda da hastaydı, ama anne ölümü

ne zaman olursa olsun insanı sarsar. İyi ki Victor'un işi başından aşkın, çalışmak ona dertli düşüncelerini unutturdu. Kolya'ya bu arada dostlarımız baktı. Birkaç günlüğüne gitmişti, gene de onu özledik; o da bizim dönüşümüze çok sevindi, sanıyorum.

Gidip Hannah'yı ziyaret etmene sağlık durumunun elvermediğine üzüldüm; ama yaş gününde onun sana telefon etmesi ne hoş olmuş. (Bizim yolladığımız armağanın da gününde yetiştiğine sevindim.) Telefon harika bir icat. Ben de Hannah'ya mektup yazmaya niyetlenip duruyorum. Şimdi benim de özel öğrencilerim var ya, ondan aldığım derslerin çok değerini bildiğimi söylemek istiyorum. Sen yazdığın zaman lütfen ona en iyi dileklerimi iletiver.

Evet, birlikte çay içebilsek ne iyi olurdu! Her zaman aklımdasın. Altın tedavisinden iyi sonuç almanı umarım. Bu arada gözlerinin daha iyi görmesi bir nimet. Kendi elimle işlediğim mendilleri beğeneceğini umuyorum: Ukrayna hatırası! Dışarda kar başladı, mevsimin ilk karı. Şimdi kalkıp paltomu giyeceğim, sonra gidip Kolya'yı okuldan alacağım. Hepinize sevgiler. Noel'de ve yeni yılda en iyi dileklerle.

Seni seven yeğenlerin,
Lisa, Victor, Kolya.

V
Yataklı Vagon

Çocuk o gece belki onuncu kez uyandı ve günün hâlâ ağarmamış olduğunu görünce inledi. Duvarın ardından gelen hışırtılara kulak kabarttı. Bu sesleri bir daha hiç duymayacaktı. Heyecandan ağzının içi kurumuştu; yola çıkabilmeleri için güneşe, doğ, diye emir vermek geliyordu içinden. İlk "ev taşınışı"nda yalnızca kentin öbür ucuna gitmişti ki bu kadarı bile hazin bir değişim olmuştu. Mezbelelikti burası. Oysa bugün sınırlardan geçecek, çöller, sıra dağlar aşacaklardı ve yolculuk günler günü sürüp gidecekti. Yarın gece trende yatacaklardı! Çocuk yolculuğun başlamasını iple çekiyordu. Sabah nerdeyse olacak ve o, annesinin kıpırtısını mutlaka duyacaktı.

Trende iskambil oynayacaklardı, Pavel'le birlikte. Yazık, öte-

kiler gelemiyorlardı, oysa dört kişi oynamak daha heyecanlı olurdu. Pavel iyi çocuktu ya, tek başına olduğu zaman insanı pek oyalayamıyordu. Ötekileri özleyecekti. Özleyeceği çok şey vardı zaten: çöplüklerden öteberi toplamak, yakalanmadan aşırabildiğince şey aşırmaya çalışmak, okula gitmek zorunda olmamak. Evet; yeniden okula gitmek zorunda kalmak çok kötü olurdu doğrusu, annesini sevindirse bile. Gerçi annesi ona bu durumda bile bir sürü ders göstermiyor değildi, neyse ki birkaç saatte yorulduğu için onun sokağa çıkmasına izin veriyordu. Bu odayı özleyecek miydi? Evet, biraz, çünkü mezbelelik de olsa, eviydi. Ama gittikleri yerde burasını onu aklından çabucak silecek bir sürü yenilik olacaktı.

Şura'yı kesin özleyecekti. Şura en iyi arkadaşıydı onun. Gerçi arada Şura'nın Pavel'i daha çok sevdiğinden kuşkulanıyordu ama...Kabul etmek istemese de azıcık kıskanıyordu onları. Annesi, öbür çocukların da gelmelerine herhalde sonradan izin verileceğini söylüyordu. Kendisi Şura'nın evine misafirliğe gitmeyi de özleyecekti çünkü orada her zaman yiyecek bir şeyler oluyordu. Şura'nın annesini de genç, hayat dolu olduğu için çok seviyordu. Keşke kendi annesi bu kadar yaşlı olmayaydı! İnsan böyle yaşlı bir kadına, annem, demekten utanıyordu, doğrusu. Annesinin bir de o, tutunca hiç sonu gelmeyen kötü öksürüğü vardı; öksürmekten ölmeseydi bari. Çocuk şimdi de onun, perdenin arkasında öksürdüğünü duydu. İyi; kalkıp yola çıkma zamanı nerdeyse gelmiş demekti.

Uyumanın tuhaf yönü şuydu ki insan saatin kaç olduğunu kestiremiyordu. Bazen, pencereden bakınca bir fikir edinilebilirdi; ama o, yatağının etrafına çekilen perdeden pencereyi göremiyordu ki! Ortalık zifiri karanlıktı. Birden, belki ancak gece yarısı olmuştur, diye korkunç bir düşünceye kapıldı! Ama olamazdı! Gecenin daha geç bir saatindeymişler gibi geliyordu, nedense; şafak sökmezden önce, çok erken kalkacaklarını da biliyordu.

Öbür yanına döndü, zamanın geçmesini sağlamak için gidecekleri yeri kafasında canlandırmaya çalıştı. Hayal gücüne tek destek, annesinin arada İncil'den anlattığı öykülerdi, ama bunların da pek yardımı dokunmuyordu. Hem bu öyküler çok da can sıkıcıydılar. İyisi mi düşüncelerini, çıkacakları yolculuk üstünde

toplamalı. O, trenleri severdi: Trene ilk binişinde kustuğunu söylüyordu annesi, çevresine çok sıkıntı vermiş...ama henüz küçücükmüş o zaman. Kendisi hiç anımsamıyordu. Yaptığı en uzun yolculuk ta Leningrad'a gitmek olmuştu. Bu gezide bir zamanlar sahici bir saray olan bir binada yatmıştı. Beş, altı yaşlarında var yoktu ama bu tatili çok iyi anımsıyordu. Yaşlı bir adam vardı, bir de daha genç bir adam; pencere pervazından sarkıp baktığında su görerek şaşakalmıştı. Bir seferinde bir gemiye bindiğini de anımsıyordu ama hayal meyal. Anılar ne tuhaftı, çünkü birinci yaş günü kutlamasını anımsadığından emindi. Haminnesinin onu, pastanın üstündeki mumu söndürsün diye tutup kaldırması hâlâ aklındaydı. Oysa bu, annesi ve babasıyla birlikte gemiye binmesinden çok önceydi. Belki de ilk yaş günü partisini anımsadığını sanması, albümde bunun bir fotoğrafı bulunduğu içindi. Fotoğrafta haminnesi onu, mumu söndürsün diye tutup kaldırmıştı; babası da ordaydı, gülümsüyordu.

Onları Leningrad'a götürüp getiren tren tekerleklerinin sesini kafasında canlandırdı ve bu sesi duvardaki hamamböceklerinin hışırtısına karıştırdı. Tuhaf bir ezgi çıktı ortaya. O, değişik sesleri dinlemesini severdi, özellikle de geceleri, sessizliğin içinde sesler duymaya ya da anımsamaya çalışırdı. Okuldayken müzik dersinde en sonuncuydu; annesiyle babasına müzikten nefret ettiğini söylemiş, bu da onları düş kırıklığına uğratmıştı. Söylediği bir bakıma doğruydu da; onu öğrenmeye zorladıkları müzik, yani. Bütün o can sıkıcı notalar. Oysa o (büyük bir sırdı bu) büyüyünce besteci olacaktı. Annesi bunu öğrenince şok geçirecekti. O zamana dek yaşarsa, yani. Çocuk sıkıntıyla kıpırdandı.

Babası da yaşlıydı, tabii ama hiç önemi yoktu bunun. Yeter ki geri gelsin! Babasını son görüşünü anımsıyordu; uykusunun arasında babasının onu öpüp kucaklayarak uslu dur, annene iyi bak, deyişini. Leningrad tatili yaşamının en güzel anısıysa bu da en kötü anısıydı. Yalnızca o gece değil sonraki haftalar da: öbür çocukların onu kovalayarak küfretmeleri, babasına vatan haini demeleri. Hem bu, öbür çocuklardan bazılarının babalarının hapse atılmasından da önceydi. Sonradan durumu daha da kötüleşmişti. Dövmüşlerdi onu. O zaman onlar da başka mahalleye taşınmak zorunda kalmışlardı. Ama o, babasının vatan haini olmadığını bi-

liyordu. Annesi de emindi bundan. Babasının, yıllar, yıllar önce ülke dışına seyahat etti diye, zalim bir çar üzerine bir opera sahneledi diye hapse atılmasını onun aklı almıyordu. Bu hapishane - artık neredeyse- herhalde yakında dolup taşacaktı, babası da oradan çıktığında onlara koşacaktı...oysa onlar orada olmayacaklardı! Çocuk birden, başka bir ülkeye gitmenin pek de iyi bir fikir olmadığını düşündü. Babasının kapıya vurduğunu, sonra üzgün bir yüzle dönüp gittiğini görür gibi oldu.

Gene annesinin öksürdüğünü duydu; annesinin uyanık olduğu belliydi. Yakında kalkacak, ateşi yakıp kahvaltıyı hazırlayacaktı. Çocuk şimdi yorganın altına büzülerek sıcacık yatağının keyfini çıkardı. Annesinin öksürmesi kesildi, gene sessizlik oldu; annesi artık kalkmaya karar veriyordu sanki. Çocuk aşina seslerin duyulmasını bekledi: karyolanın, sonra da yer tahtalarının gıcırtısı, bir iç çekişi, sırta geçirilen giysilerin hışırtısı, ayakkabı tıkırtısı. Ama sesler duyulmadı. Yalnızca annesinin aralıklarla öksürmesi. Çocuk gene uyuyakaldı ve rüyasında babasının geri dönmüş olduğunu, üçünün birden karlı sokaklar boyunca kızakla kaydıklarını gördü.

Yaşlı kadın yattığı yerden, hâlâ yapması gereken bir sürü şey olduğunu düşünüyordu. Soğuktan titreyerek yataktan kalktı, çünkü ayaz bir sonbahar sabahı ve ortalık hâlâ karanlıktı. Böyle erken erken kalktıkları için trende oturacak yer bulabileceklerdi. Yaşlı kadın, bakalım üst katta kıpırtı var mı, diye kulak kabarttı; ama Shchadenko'lar daha kalkmamışlardı. Ağır ağır giyindi, biraz ısınmasına karşın hâlâ titriyordu. Bunun gece soğuğundan çok durumdaki belirsizlik ve korkudan olduğunu biliyordu çünkü böyle ivedi zamanlar için kenara kalın, sıcak giysiler ayırmış, Kolya'ya aldığı yün çamaşırları da onun başucundaki sandalyeye bırakmıştı. Trende bir, belki de iki gece geçireceklerdi; hava iyiden iyiye soğuyabilirdi. Ayakkabılarının tıkırtısıyla Kolya'yı uyandırmak istemediği için ortalıkta çoraplı ayaklarıyla usul usul dolaşıyordu. Bırak, çocuk son dakikaya dek uyusun. Yapacakları yolculuk onu çok yoracaktı nasılsa.

Noel için sakladığı mumu yaktı, sonra son talaş kalıntılarıyla sobayı tutuşturdu. Mumun ve ateşin ışığında onun, kırlaşmış saçları ve tutuk hareketlerine karşın pek de öyle yaşlı olmadığı gö-

rülebiliyordu, ellisinin pek üstünde olmasa gerekti. Yalnızca Kolya'nın ve -çoğu zaman- kendi kendisinin gözüne yaşlı görünüyordu. Ateş iyice tutuşunca ayakkabılarını giyip omzuna bir palto aldı, kapı mandalını usulca kaldırdı ve el yordamıyla avluya çıktı. Ayakyolunun kapısını çekip açtı. Pis kokuyu solumamaya çalışarak deliğin üstüne çömeldiğinde arkada bir hışırtı duydu ve uzun, belirsiz, boz bir şekil ayaklarının yanından yıldırım gibi kayarak kapıdan dışarı fırladı. O da kapıyı bu fırlayışlar için aralık bırakmayı öğrenmişti zaten. Ayak bileğinde hâlâ farenin sürünüşünü hissedercesine ürpererek *Ukrainskoye Slovo* gazetesinden bir sayfa koparıp çarçabuk silindi, ayağa kalkıp eteğini indirdi. Avluya çıktığında derin bir nefes aldı. Burada da hava temiz sayılmazdı, çünkü Podol ırmağı, çöp yığınlarındaki ekşimiş yağ ve çürümüş süprüntü kokularını her an soluğuyla havaya üfleyip duruyordu, ne var ki o buna alışmıştı; hem helanın kokusu yanında bu hava saf ve taze kalıyordu. Kadın eve döndü.

Ses çıkarmamak için elinden geleni yaparak paltosunu çıkardı, elbisesinin düğmelerini açtı, kovadan -hepsini harcamamaya çalışarak- tasa su aldı. Su çok değerliydi; her gün ya o ya Kolya Dinyeper'e kadar gidip su getirmek zorundaydılar. Elbisesini başından yukarı çekerek silindi. Şimdi üst kattan Shchadenko'ların kıpırtılarını duyabiliyordu, koşuşan ayak sesleri. Yolda Liuba'yla birlikte olacağını düşünmek onu avutuyordu. Patates kabuklarından arta kalanları saplı tencereye koydu. Gözlemeler yolculukta Kolya'nın karnını tok tutardı. Kadın cızırdamaya başlayan kabukların kokusunu keyifle içine çekti.

Oğlunu uyandırmanın zamanı gelmişti. Onu uyandırmak için karnını gıdıklayıp kulağına tatlı sözler fısıldadığı günlerin üzerinden çok zaman geçmemişti daha. Ne var ki son zamanlarda çocuk bir utanma, bir kaçınma çıkarmıştı. O da çocuğun karyolasının çevresine eski bir perde gererek biraz bağımsızlığa kavuşmasını sağlamak istemişti. Bu yüzden şimdi perde aralığına gidip ona seslenmekle yetindi. Onun hafiften mızıldandığını duyunca kahvaltının hazır olduğunu söyledi. "Gözleme yaptım!" dedi çocuğun iştahını kabartmak için. Kolya gene mızıldanarak öbür yanına döndüyse de annesi onun çok geçmeden yataktan atlayıp kalkacağını biliyordu. Kolya yapacakları yolculuğun heyecanı içindeydi.

Kadın kahvaltıyı hazırlarken Kolya, pantolonuyla yeleğini giymiş olarak göründü, nefis gözlemelerin kokusunu içine sindirerek sofraya oturdu. Annesi önce yıkanması gerektiğini söyledi ona, bundan önce de tuvalete gitmesi gerekti; suları kıt olduğu için onun iki kez yıkanmasına yetmeyecekti. Böylesine pislik içinde yaşadıkları halde şu son üç yılda hastalanmamalarını, temizliklerine çok dikkat etmelerine borçluydular; bundan hiç kuşkusu yoktu. Kolya homurdanarak henüz 'gitmek' istemediğini söylediyse de ceketini yeleğinin üstüne geçirdi ve kapıyı hışımla açtı.

Oturmuş gözlemelerini yedikleri sırada çocuk gene annesine gidecekleri yerin ona göre acaba nasıl olacağını sordu. Kadın ona ancak kendi çocukluk derslerinden kalma kırıntılar sunabiliyordu: mis kokulu portakal bahçeleri, Lübnan'ın sedir ağaçları...İsa'nın suda yürümesi... "Sharon'un gülüyüm ben"...Kafasında coğrafyayla kutsal yazılar birbirine karışmış olduğundan inandırıcı bir resim çizmek zordu. Umarsızcasına cahil olduğunu hissediyordu. Coğrafyası hiçbir zaman iyi olamamıştı. Ortalık ağarmağa başlıyordu; kadın çöp yığınlarıyla dolu, iç karartıcı avluya ve ötedeki izbelerin arka duvarlarına baktı. "Buraya kıyasla bir cennet olacak orası", dedi. "Göreceksin, Kolya. Çok mutlu olacağız orada."

Ama Kolya kuşkulu duruyordu. En iyi iki arkadaşı Şura ile Bobik, Yahudi olmadıkları için gelemiyorlar, diye kahroluyordu. Babasının kendilerini bulamayacağını düşündükçe de içi içini yiyordu; annesi bunun farkındaydı.

"Meraklanma, baban bizi bulur," dedi. "Göç eden insanların listesini tutacaklardır. Baban Kiev'e döndüğünde bizim nerde olduğumuzu tam olarak öğrenecek, dosdoğru oraya gelip bizi bulacaktır." Sesiyle yüzüne inandırıcılık vermeye çalışıyordu; eli bir an için boynundaki istavroza gitti. Kolya'ya babasının dönmeyeceğini söylemek için uygun zamanı bir türlü bulamıyordu. Yerlerine yerleştikleri zaman söyleyecekti bunu, çok uzaklarda, güvenlikli bir yerde yeni bir yaşama başladıkları zaman.

Sofradan kalktıklarında tabakları kovadaki son suda yıkayıp kuruladı, eski püskü bavulun içine yerleştirdi. Eşyalarından çoğunu yaşayabilmek için satmak, rehin bırakmak durumunda ka-

mışlardı ama geri kalanları bir tek bavula sığdırmak gene de zordu. Kilitlerin kapanabilmesi için Kolya'nın bavulun üstüne oturması gerekti. Kadın bavulun çevresini, yolda patlamasın diye, iple bağladı. Neyse ki dayanıklıydı bu bavul. On yedinci yaş gününde babasının verdiği paranın bir bölümüyle çok pahalıya satın almıştı bunu. Düşünceleri, otuzu aşkın yıl öncesinde, Odessa'dan ayrıldığı güne kaydı; bugün de midesinin ucunda aynı ezilmeyi duyuyordu. Göğsü hem bomboş ve kof hem de kurşun doluymuş gibi ağırdı.

Bavulun yanında sicimle bağlanmış bir de kâğıt paket duruyordu. İçinde bir şişe suyla birkaç soğan ve patates vardı. Kolya bunları birkaç gün önce başgösteren yağmalama sırasında çalmıştı. Anne çocuğun atıldığı tehlikeyi düşündükçe fenalaşmış, gene de yiyecekleri saklamaya karar vermişti. Birkaç sebzenin çalınmış olduğunu ispatlamak kolay olmazdı nasılsa; zaten bunları geri götürmek de aynı oranda tehlikeliydi. Kadın paketi oğluna verdi; sıkı tutmasını, sakın düşürmemesini tembihledi.

Paltolarını giydiler. Ne yapacaklarını bilemeden birbirlerine baktılar. Kadın çok korktuğunu oğluna göstermemesi gerektiğini biliyordu. "Hamamböcekleriyle vedalaş, bakalım!" diye lafı şakaya vurdu. Kolya ağlamaklı görünüyordu; kadın onun, büyümüş de küçülmüş tavırlarına karşın hâlâ çocuk olduğunu yeniden fark etti. Onu kucaklayıp bağrına basarak her şeyin yolunda gideceğini söyledi. "İyi ki yanımdasın, sen bana bakarsın" dedi.

Eşyalarını küçücük holde bırakarak Shchadenko'lar hazır mı, diye bakmak için üst kata çıktılar. Ama Liuba ile çocuklar hâlâ tam bir kargaşa içinde koşuşturup duruyorlardı. Üç çocuk, bir de bakım isteyen kaynanayla, Liuba bu uzun günün daha başlangıcında bitap düşmüş gibiydi. Yerde giysiler saçılmış duruyor, Liuba en küçük çocuğu Nadia'yı giydirmeye çalışıyordu. Olga ile Pavel ona yardım etmek için hiçbir çaba harcamıyorlardı, her zamanki gibi. Yaşlı kaynana bir köşede yakınadursun, kedileri Vaska'yı burada bırakacaklarını şu anda anlamış olan Nadia şimdi bir yaygara tutturmuştu. Annesi onu Vaska'nın aç kalmayacağına, avludaki süprüntülerle pek güzel besleneceğine inandırmaya çalışıyordu. Gelgelelim Nadia'yı avutmak olanaksızdı. Lisa, "Ben bir şey yapabilir miyim?" diye sordu, ama Liuba, hayır, dercesine

başını salladı; en iyisi onlar önden giderek boş bir kompartıman tutmaya çalışsınlardı; kendisi de çocukları ve kaynanasıyla sonradan gelirdi. Kaynanasını istasyona nasıl götüreceklerini bilmiyordu ama bir yolunu bulacaklardı elbet, her zaman bir yol buldukları gibi.

Lisa'nın gözleri odun kasasının yanında duran kunduracı takımlarına takıldı. Soru sorar gibi bakınca Liuba kıpkırmızı kesilerek gözlerini yere indirdi. Bir şey söylemenin anlamı olmadığını Lisa biliyordu. Gerçi Vanya'nın, günün birinde serbest bırakılsa bile geri gelip ailesini bulma şansı milyonda birdi; ama Liuba gene de onun takımlarını yanına alacaktı. Lisa suçluluk da duyuyordu çünkü elinde Victor'a ait hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Her şey, yiyecek almak için satılmıştı. Beri yandan da Lisa'nın Victor'a yolladığı paket ve mektuplar geri gönderilmişti ki bu hemen hemen ölüm haberi demekti. Oysa Liuba'nın kocası, bildiği kadarıyla hâlâ bir yerlerde hayattaydı. Kullanmak zorunda kaldığı niteliksiz malzeme konusunda bir müşteriye yakındığı için tutuklanıp mahkûm edilmişti.

Avlunun ötesindeki izbelerde de yaşam kıpırtıları duyulmaya başlamıştı. Liuba, "En iyisi siz gidin artık," dedi. "Şansımız varsa bu saatte ortalık henüz tenhadır." Kolya sabırsızlıkla kapıya yanaşmıştı; ama Lisa, kararsız, hâlâ oyalanıyordu. Gene de en iyisi gerçekten bu gibiydi, erkenden gidip yer tutmak. İki kır saçlı kadın kucaklaştılar; Liuba biraz ağladı. Çok duygusal bir kadındı. O gözlerini kurularken Kolya cebinden eski iskambil destesini çıkardı, unutmadığını anlatmak için Pavel'e gösterdi. Sonra annesi onun peşi sıra aşağıya indi; bavulla paketi aldılar, sokağa açılan dar patikaya çıktılar. Şafak sökmüş, ama ışığı henüz cılızdı.

Sokağa çıktıklarında beyinlerinden vurulmuş gibi oldular. Podol halkının tümü hareket halindeydi. Rahatça yürüyüp gitmek yerine, sokağı bir kaldırımdan öbürüne doldurmuş, ağır ağır dalgalanan uzun bir insan kuyruğuna itişip kakışarak takılmak zorunda kaldılar. Lisa'nın bir gün Kiev stadyumunun yakınlarında kapıldığı insan selini andırıyordu bu. Ne var ki o kitle çoğunlukla erkeklerden oluşmaydı ve bu erkeklerin elleri kolları serbestti. Oysa Glubochitsa'dan yukarı ağır ağır akan bu kitle, evlerini sırtlarında taşıyorlardı âdeta: eski püskü kontrplak çantalar, sepetler,

marangoz sandıkları...Ve orduyla birlikte geri çekilen sağlam yapılı erkekler yerine bu kitle sakatlardan, kötürümlerden, kadınlar ve ağlayan çocuklarından oluşmaydı. İhtiyarlarla yatalaklar bile yataklarını sırtlamış yürüyorlardı. Yaşlı kadınlardan bazıları boyunlarına soğan dizileri asmışlardı, kocaman gerdanlıklar gibi. Lisa ile Kolya'nın tam önünde sağlam yapılı genç bir çocuk sırtında çok ihtiyar bir kadın taşımaktaydı. Bazı aileler de besbelli birlik olmuş, yaşlılarıyla eşyalarını taşıtmak için at arabaları tutmuşlardı. Podol semtinde ancak en yoksullardan da yoksullar yaşardı. İlerideki kalabalıklar da öyle yoğundu ki Lisa trende Kolya ile kendisine oturacak yer bulmasının bile şans olacağını biliyordu; Liuba ile ailesine kompartıman ayırmak söz konusu bile olamazdı.

Bavul çok ağırdı, Kolya'nın taşıyamayacağı kadar ağır. Onun bir süre için ellerindeki yükleri değiş tokuş etmeyi önermekle gösterdiği nezaket Lisa'yı hoşnut bırakmıştı ama ilerdeki kalabalık kilitlenmişçesine uzun duralamalar olduğunda da seviniyordu. Çünkü bavulu yere koyup dinlenebiliyordu. Kendi bavulu öteki insanların taşıdıklarından o kadar daha iyiydi ki Lisa utanç duyuyordu. Derken, o zoraki duralamalardan biri sırasında korkunç bir şey oldu: bir avludan pis başörtülü, yaşlı bir kadın fırlayıp bavulu kaptığı gibi koşarak gene avluya daldı. Lisa ile Kolya haykırarak, ite kaka avlunun kapısına atıldılar ama bir duvarın ardından çıkan iri kaslı iki adam yollarını kesti. Arkalarında koca bir yığın eşya vardı. Lisa ağlayarak yalvardı, yakardı ama adamların kılı kıpırdamadı. Kalabalık, gözlerini başka yana çevirmiş, ağır ağır ilerlemekteydi. Görünürde Lisa'nın başvurabileceği bir polis, asker falan da yoktu. Gözyaşları yanaklarından aşağı akarak dönüp yürüdü. Kolya elini usulca onun eline verdi; gene kalabalığa kapılıp sürüklendiler. Lisa ağlamaktan vazgeçerek gözlerini sildi ama bir daha asla yerine koyamayacağı yitik hazinelerini düşündükçe içini mutsuzluk bürüyordu: giysiler, mektuplar fotoğraf albümü, Leonid Pasternak'ın eseri olan resim ve dün gece öylesine özene bezene bavula yerleştirdiği bütün diğer kıymetli şeyler.

Evlerin pencerelerine yapışmış yüzler sokaktaki bu yoğun göçmen kitlesini izliyordu. Kimileri onlara acır gibiydi ama kimileri

de alaylı laflar atarak gülüyorlardı. Şimdi bahçe kapılarında, gelip geçeni keskin bakışlarla süzen askerler vardı. Bir grup asker, Kolya'nın önündeki genç bir kadına, "*Komm Waschen!*" diye seslenerek, "Temizlenmesi gerek," dercesine arkalarındaki avluyu gösterdiler. Kız başını onlara doğru döndürdü, bu arada da Lisa'yı gördü; ama herhangi bir tanışlık göstermedi. Lisa o anda tanımıştı onu, Kiev Operası'nın birinci viyolonselinin kızı. Kızın adını çağırdı, -Sonia- kız da gene döndü, belleğini yoklayarak bu yaşlı kadına baktı. Çok değişmiş olmasına karşın sonunda tanıdı onu. Lisa onun kendisine sırt çevireceğinden korktu; böyle yapsa da kınayamazdı onu. Victor'un kendi ailesini kurtarmak uğruna Opera'daki birçok sanatçının -kızın babası dahil- özgürlüğünü hatta yaşamını pazarlık konusu etmiş olduğu açıkça anlaşılıyordu. Ama kız, uzaktan da olsa tanıdığı birini bulduğuna sevinmişti; durdu, onların kendisine yetişmelerini bekledi.

Lisa'ya, trenin kalkış saatini bilip bilmediğini sordu. Yetişemeyecekler diye kaygı içindeydi. Gene duralamışlardı; genç kadın uzun topuklu ayakkabılarının ucunda doğrularak kalabalığın üzerinden ilerisini görmeye çalışıyor ama kafalardan ve döküntü eşya yığınlarından oluşma boz bir kitle dışında hiçbir şey göremiyordu. Sabırsızlıkla göğüs geçirdi. Yorulmuştu, bavulu ağırdı. Kolya'nın elindeki paketi göstererek, "Çok şey almamakla akıllılık etmişsiniz," dedi.

Lisa çalınan bavulunun acısını ona döktü. Hiçbir şeyleri kalmamıştı. "Dert etmemeye çalışın," dedi kız. "Ben bir söylenti duydum: Eşyaları ayrıca göndereceklermiş. Filistin'e vardığımızda da eşit olarak bölüştürüp dağıtacaklarmış."

Söylenti! Zaten dünkü günden bu yana söylentiden başka bir şey bilmemişlerdi ki! Dün Kolya ile Pavel bağırarak avludan içeri koşmuş, parmaklığa bir bildiri asılmış, önünde de büyük bir kalabalık birikmiş olduğunu haber vermişlerdi. Birlikte biraz dikiş dikmekte olan Lisa ile Liuba dışarı uğramış, heyecanlı kalabalığı yarıp geçerek bildiriyi okumuşlardı. Bildiri her zamanki gibi kaba, gri paket kâğıdına üç dilde basılmıştı: Rusça, Ukraynaca ve Almanca. Talimatname, Kiev kentinin içinde ve dolaylarında otu-

ran bütün Çıfıtların, 29 Eylül 1941 Pazartesi sabahı saat sekize kadar, kabristan yakınındaki Melkinovsky ve Dokhturov sokakları kavşağında bulunmalarını emrediyordu. Yanlarına belgelerini, paralarını, değerli eşyalarını ve aynı zamanda soğuğa karşı kalın giysi ve çamaşırlarını alacaklardı. Talimata uymayan ve kavşak dışındaki herhangi bir yerde bulunan Çıfıtların hepsi vurulacaktı.

Tuhaftır ki "kalın giysi, çamaşır," gibi gündelik evcimen sözcükler burada, o tepeden bakan, soğuk "Çıfıt" sözcüğünden daha ürpertici kaçıyordu. Etraftakiler bildiriyi anlayamıyormuş gibi yüksek sesle okuyorlardı. Birisi, "Getto, getto," diye fısıldadı; ihtiyar bir kadın inildemeye başladı. Ak sakallı bir yaşlı adam, "Yangınların suçunu bize buluyorlar," dedi. Yakınındakiler, ellerinde olmadan kentin merkezine, havası hâlâ önü alınamayan yangınların yalazıyla kavrulan semte doğru baktılar.

Almanlar kente bir hafta önce, halkı Rus boyunduruğundan kurtaran kahramanlar olarak girmiş, ekmek ve tuzla buyur edilmişlerdi. Ukraynalı ve Yahudi berberler, güler yüzlü Alman subayların saçlarını traş etmişlerdi. Kreshchatik Caddesi'ndeki lüks katlarda, Komünist Partisi'nin kodamanlarıyla ayrıcalıklı sahne ve müzik sanatçılarının yerini Alman generallerinin almasına kimse yas tutmadı. Derken, yeni gelenler tam yağlıboya tablolarla kuyruklu piyanoların arasına bir güzel yerleşmişken Kreshchatik semti bir yangın cehennemine dönüştü. Almanlarla birlikte Ukraynalılar da havaya uçuruldu. Lisa da bir zamanlar içinde yaşamış olduğu tarihi semtteki müthiş yangına, herkesle birlikte bakmaya gitti.

Patlamalardan Kızıl Ordu'nun sorumlu olduğu gün gibi ortadaydı. (Onlar Nazi barbarlarını suçluyorlardı, sanki adamlar kendi kendilerini havaya uçururlarmış gibi!) Kentte kalan birkaç asker bombaları ateşlemişti. Ne var ki ortaya suçun Yahudilerde olduğuna ilişkin bir söylenti yayıldı. Bu emir de bu yüzden çıkarılmıştı işte: Almanlar Yahudileri suçluyor ve onları herhalde bir gettoya yolluyor olsalar gerekti, büyük bir olasılıkla Polonya'da bir gettoya. Ama suç gerçekten Yahudilerde bile olsa birkaç kişinin yaptığı şey yüzünden herkesi cezalandırmanın ne anlamı vardı?

Gri paket kâğıdının karşısında durdukları sırada Liuba Shcha-

denko ancak ermişlerden umulabilecek bir öneride bulunmuştu. Lisa'yı kenara çekerek, "*Sen* gitmek zorunda değilsin, çünkü Yahudi değilsin," diye fısıldamıştı. "Ben Kolya'ya bakarım; bir çocuğun fazlalığı hiç koymaz bana." Lisa öfkeyle parlamıştı; Liuba onun, oğlunu kendinden ayırıp bir gettoya yollayabileceğini nasıl düşünebilirdi! Ama bir an sonra yüreği, komşusunun bu jestindeki görkemle sarsıldı, gözleri yaş içinde kaldı. Bu kadına zaten öylesine minnet borçluydu ki! Victor tutuklanıp da Lisa'yla Kolya oturdukları kattan çıkmak zorunda kaldıkları zaman Liuba Shchadenko, opera topluluğuna dikiş diken bu yoksul dul kadın ortaya çıkmış ve kendi oturduğu harap evceğizde Lisa'ya bir oda sunmuştu. Doğru dürüst tanımadığı bir kadın! Liuba yalnızca borcunu ödediğini söylüyordu: Karnında Nadia ile erkeksiz ve ekmeksiz kaldığı zaman Victor ona iş vermişti. Ne var ki borç ödemesi kirasız oda sağlamakla kalmamış, Liuba, Lisa'nın açlıktan ölmesini önlemek için ona da sık sık dikiş bulup getirmişti. Şimdi de bu öneri! Bu kadın ermişten de öte, bir melekti! Lisa ellerini kenetleyerek "Hayır, ama gene de sağol" dedi. "Hep birlikte gideriz."

Neyse ki tanrı acımış, kulaklarına daha iyi haberler gelmeye başlamıştı. Bir gettoya yollanmaları söz konusu değildi. Almanlar uygar, efendi bir millet değil miydiler, canım? Ömrünün yarısını dost Alman sesler arasında geçirmiş olan Lisa iyi bilirdi bunu. Komünistler bile, savaştan önceki bir kaç yıl içinde Almanları övmekten başka bir şey yapmamışlardı. Hatta Kreshchatik patladığında Almanlar kendi canlarını tehlikeye atarak kentin dört bir yanına bölük bölük adam salmış, insanlara evlerinden çıkmalarını söylemişlerdi. İhtiyarları, çocukları, yatalakları kurtarmışlardı, yani şimdi sözümona gettoya yollayacakları insanları! Hayır, yaptıkları şey kenti boşaltmak, halkı cephenin daha da gerisine, güvenlikli bir yere çekmekti. İyi de neden önce Yahudiler yollanıyor, diye bir soran olmuştu. Bunun yanıtı anında ve inançla verildi: "Yahudilerle Almanlar akraba olur da ondan."

Peki ama şu bildirinin hoyrat, kaba dili nasıl açıklanabilirdi? "Bütün Çıfıtlar...Çıfıtların hepsi..."Ama bu yalnızca Yahudilere kaba geliyordu; Almanlar için bu sözcük tarafsız bir tanımlamadan başka bir şey değildi, "kalın giysi ve çamaşır" gi-

bilerden...Sonra baksanıza, diye genç bir kadın işaret etti... Melnikovsky Sokağı ile Dokhturov Sokağı diye yazmışlardı, oysa Dokhturov diye bir sokak yoktu; Melnikovsky ile Degtyarev, demek istemişlerdi; demek ki buyruk kötü bir çevirmenin eline düşmüştü. Bu hoyrat üslup da bu adamın ya da kadının marifetiydi.

Bildirinin Almancasının da aynı üslubu taşıdığını Lisa biliyordu ama bir şey dememişti. Ne düşüneceğini bilemiyordu. Sezgi gücü tıpkı kemiklerinin üstündeki et gibi eriyip gitmişti. Elinden, felaket tellallarının yanılmış olmasına dua etmek geliyordu yalnızca. Derken, hemen bir saat sonra, eşyalarını toparlamaya başladıkları sırada müjdeli haber Podol semtine şimşek hızıyla yayılmıştı: Filistin'e gönderiliyorlardı.

Saatler sürüklenerek geçiyor ama yolun sonu gelmek bilmiyordu. İlerideki tıkanıklık, her ne ise, bir türlü çözülmüyordu ama gerideki insan kitlesi de onları sürekli öne doğru itiyordu. Küçük çocuklu anneler için korkutucu bir durumdu bu; Lisa, acaba Liuba ne yapacak diye tasalanmaya başlamıştı. Kolya ile birlikte onları beklemediği, onlara yardımcı olmadığı için pişmanlık duyuyordu. Ama önden gelip yer tutmak düşüncesi o sırada akla yakın gelmişti. Yanındaki dört çocuklu, ne yapacağını şaşırmış kadına yardım etmeye çalıştı; çocuklardan en büyüğü on, on bir yaşlarındaydı, en küçüğü ise ancak on sekiz aylık falan. Lisa annenin kolları biraz dinlensin diye bu küçük kız çocuğunu kucakladı. Çocuk çığlık çığlık bağırıyordu. Lisa ona bir şeyler söylemeye çalıştı, ama sonuç alamadı; bu kez de bir ninni söylemeyi denedi ve bu yoldan çocuğun çığlıklarını bastırıp hıçkırığa dönüştürdü. Çirkin bir bebekti bu, dudağı yarıktı, pis kokuyordu. Altının değişmesi lazımdı. Ama bu kalabalıkta bebek altı nasıl değiştirilirdi? Annesi bunun ayırdında bile değildi, büyük bir olasılıkla; çünkü Podollular pis kokulara ve her türlü haşarata alışıktılar. Lisa onlarla hiçbir zaman kaynaşamamış ve Liuba dışında pek azıyla görüşmüştü. Kucağındaki bebek şimdi gene yaygarayı bastı, annesi de onu almaya uzandı. Lisa çocuğu sevinerek bıraktı. Ama zavallı küçücük çocuklarla yaşlılara böylesi eziyet çek-

tirildiği için -kuşkusuz birilerinin beceriksizliği yüzünden- öyle kızıyordu ki!

Kolya'nın canı sıkıldığı için sinirleri üstündeydi...kim suç bulabilirdi ona? Lisa kelime oyunları bulup onunla oynamaya çalıştı ama Kolya ilgilenmedi. Durdukları yerden kıpırdamayalı en azından yirmi dakika olunca Lisa onu, iskambil hilelerini Sonia'ya göstermeye ikna etti. Kolya zorla razı oldu ve genç kadının bavulunu masa niyetine kullandı. Sonia, gözlerini önündeki insanların başları üstünden kaydırırken bir yandan da Kolya'nın hilelerine tatlı tatlı gülümsüyordu.

Lisa'ya, babasının viyolonselini bırakmak zorunda kalışına ne kadar üzüldüğünü anlattı. Viyolonsel karanlık günlerde onun tek dostu olmuştu. Lisa gözlerini ondan kaçırdı. Üzüldüğünü söylemek istiyor ama sözcükleri bulamıyordu.

İki dakika adım adım ilerliyor, sonra beş dakika duruyorlardı. Onlar Yahudi mezarlığının uzun duvarına ulaşıncaya dek güneş iyice yükselmiş ve kızışmıştı. Lisa güve yenikli kışlık paltosunun içinde pişiyor ama sırtından çıkarırsa birisi alıp kaçar diye korkuyordu. Kolya'nın paltosunu çıkarmasına izin verdi ama elinde sıkıca tutmasını tembihledi; trene yerleştikleri zaman ona su bulacağını söyledi. Lukyanovka yük depoları kabristana çok yakındı, demek ki çok fazla yolları kalmamıştı. Kalabalık yakında ilerlemeye başlayacaktı, hiç kuşkusuz. Baştakilerin bu işi daha iyi düzenlemiş olmaları gerekirdi, doğrusu.

Gerçekten de bir süre öne doğru hızla ilerlediler. Şimdi dikenli telden bir mania ve sokağın iki yanına dizilmiş Alman askerleriyle Ukrayna polisleri görebiliyorlardı. Bütün tren istasyonlarında olduğu gibi gürültü ve kargaşa had safhadaydı, çünkü yolculardan başka akraba ve dostlarını geçirmeye, yükleri ve hastaları taşımakta yardım etmeye gelmiş Rus ve Ukraynalı, bir sürü insan vardı. Yakınlarını bir selamet trene bindirmek için kimileri kalabalığın arkasına, kimi de aynı ısrarla önlere doğru itiş kakış, yol açmaya çalışıyordu. Birbirleriyle vedalaşmakta olan karı-kocalar bile vardı; birkaç adım ilerleyebilmenin bunca zaman almasına şaşılır mıydı?

Kolya sabrı taşmışçasına derin bir göğüs geçirdi; annesi avutmak için, onun saçlarını karıştırdı. Yakında bunu yapamaz ola-

caktı çünkü çocuğun boyu daha şimdiden ona yaklaşmış, hâlâ da kavak gibi uzuyordu. Viyolonselcinin kızı Sonia ön taraflardan gelen bir haberi onlara iletti: biraz önce dolu bir tren kalkmıştı; yan hatların birinden yeni bir tren gelmek üzereydi. Trendeki yolcuların üst üste sıkışmış durumda oldukları söyleniyordu. Çok rahatsız bir yolculuk yapacaklardı.

Bir paytona yol vermek için gerileyip kabristan duvarının önünde sıkışmak zorunda kaldılar. Arabacı yol açmak için kırbacını var gücüyle savuruyordu. Yükünü boşaltmış olduğundan yeni yolcu bulmak çabasındaydı. Arabanın bir an için açtığı aralıktan, bütün bagajların sol yanda üst üste yığılmakta olduğunu gördüler. Sonia haklıymış demek, bagajları ayrıca gidecek ve menzillerine vardıklarında eşit olarak bölüştürülecekti. Ama ya eşyalarının üstüne adlarını belirten etiket takmaları gerekiyorduysa? Bu sorun Lisa'yı ilgilendirmiyordu artık ama çevresindeki birçok kişi paniklemeye başlamışlıtı; kimileri paketlerinden yırttıkları kâğıtlar ve ip parçalarıyla ayaküstü etiketler hazırlıyorlardı.

Ama çok geç kalmışlardı, çünkü birden ileriye doğru itildiler. Bavulları hızlı ve düzenli biçimde üst üste yığmak işinin -kolay sayılmazdı- başındaki adam sarkık kara bıyıklı, uzun boylu, yakışıklı bir Kazaktı. Onun yetkin, buyurgan tavrıyla göz dolduran tipine hayran kalmamak elde değildi. Şimdi huysuzlamış, sövüp saymakta olan kalabalığı denetim altında tutmakla görevli polis ve askerlere acımamak da zordu, doğrusu. Lisa ile oğlu en sonunda tel örgüden geçtiler. Beklenen tren görünürlerde yoktu; gene aynı kalabalıklar, şimdi biraz değişik bir yerde bekleşmekteydi ama her şeye karşın hedeflerine bir adım daha yaklaştıklarını biliyormuş gibi bir havaları vardı. Eski günlerde sinema kuyruğunda ilerlerken sokaktan içeriye, sinemanın kalabalık fuayesine girmek gibi bir şey. Bu benzetiyi doğrularcasına şimdi insanların "kalın giysileri" ellerinden alınmaya başlanmıştı. Bir asker geldi, Lisa'nın sırtından paltosunu nazikçe çıkardı, Kolya'nın koluna asmış olduğu paltoyu da aldı.

Gala gecelerinde tiyatroya gittiği zamanlardan bu yana kimse Lisa'nın paltosunu sırtından almış değildi.

Tepeden tırnağa ürperdi ama üşüdüğü için değil. Paltosuz ha-

liyle bile sıcaktan bunalıyordu. Tuhaf olan şey yakında bir yerden ara ara duyulan makineli tüfek sesleriydi. Tasalanacak bir şey değildi herhalde; ama bu ses insanı gene de tedirgin ediyor ve çevrede dolaşan gizli bir panik akımı kendini, entipüften uğraşların ölçüsüz önemsenmesiyle dışavuruyordu. Örneğin Sonia dudaklarını yeniden boyamaktaydı. İnsanlar kurşuna diziliyor olamazdı! Göç emrine karşı çıkmaya çalışan kişileri mi toparlıyorlardı acaba? Çocuklar ağlıyordu; bunu duymak rahatlatıcıydı, anlaşılabilir, insani bir ses, ne olsa. Hava da çok açıktı; Almanların atış talimi yaptıkları yerden hatta cepheden sesler buraya kadar geliyor olabilirdi. Lisa kolunu Kolya'nın omzuna doladı, bir şeyler içmek ister misin, diye sordu. Çocuk solgun, hasta duruyordu. Evet, gibilerden başını salladı.

Lisa elindeki paketi açarak çocuğa su şişesiyle bir bardak verdi. Sonia'nin elindeki bir kabuk küflü ekmekle iki minik parça peyniri, birkaç patates ve soğanla takas etti. Çıkınlarının üstüne oturmuş karın doyuran başkaları da vardı. Sahne her nasılsa ikiye bölünmüştü; bir yanda artan korkuyla panik, öbür yanda kır gezilerinde yenen yemeklerin görüntüleri. Tepelerinde bir uçak alçaktan uçuş yapıyor, ara ara hâlâ makinalı takırtıları duyuluyordu; ama insanlar bunu ya duymuyor ya da karınlarını doyururken kafalarından siliyorlardı.

Askerler onları küme küme ileriye gönderiyorlardı. Bir kümeyi toparlayıp yolluyor, biraz bekliyor, sonra öbür kümeyi toparlıyorlardı. Lisa bir lokma peyniri yutmaya yeltenip de yutamadığı zaman zihni, aslında tel örgüden geçtiklerinden beri bildiği şeyi...kurşuna dizileceklerini kabul etti. Birden on sekizinde genç kızmış gibi yerinden fırlayıp Kolya'nın elinden asıldı ve geriye, tel örgüye doğru atıldı. Kalabalık öne doğru bastırdıkça bir çokları hâlâ dışarı çıkmaya çalışıyordu. Lisa oğlunu elinden tutup sürükleyerek kalabalığı itti, uzun boylu Kazağın buyruklar yağdırıp durduğu yere seğirtti.

"Özür dilerim, ben Yahudi değilim," dedi soluk soluğa.

Adam onun kimliğini görmek istedi. Lisa telaşlı ellerle çantasının içini karıştırdı ve tanrıya şükür ki tarihi geçmiş bir kimlik bulup çıkardı. Rusya'ya ilk geldiğinde vermişlerdi bunu ona; adının Erdman, uyruğunun Ukraynalı olduğunu belirtiyordu. Kazak

ona gidebileceğini söyledi. Sonra Kolya'yı işaret ederek. "Ya o" diye sordu.

"O benim oğlum. O da Ukraynalı"

Ama Kazak belge görmekte direniyordu. Lisa belgenin kaybolduğunu ileri sürünce Kazak onun çantasını kaptı ve içinde bir yiyecek karnesi buldu. "Berenstein!" diye bağırdı. "Yahudi velet! Gir içeriye!" diyerek Kolya'yı itti ve çocuk itişip kakışan kalabalığın içinde kayboldu. Lisa, Kazağı itip geçmeye çalıştıysa da adam koluyla onun yolunu kesti. "Sen Çıfıt değilsin, teyze. Oraya gitmen gerekmez." Lisa, "Ama gerekir!" dedi boğuk sesle. "Yalvarırım!" Kazak başını olmaz, dercesine sarstı. "Çıfıt olanlar gidiyor."

"Ben de Çıfıtım!" diye bağırarak Lisa onun kolunu itip geçmeye yeltendi. "Sahiden! Babam Çıfıttı! Ne olur inan bana!" Kazak onun yolunu hâlâ kapayarak gözdağı verircesine gülümsedi.

Lisa çığlık çığlığa bir sesle. "Mayim rabbim yo lukhelu lekhabbot et-ha-ahavahu-neharot lo yiştefuha!" diye haykırdı. Kazak dudak bükerek omuz silkip kolunu çekti; başıyla geç, işareti yaptı. Lisa Kolya'nın sapsarı kesilmiş yüzünü seçti ve çevresindekileri iteleyerek yanına koştu. Kolya, "Annecim, ne oluyor?" diye sordu.

"Bilmiyorum, canım." Lisa ona kollarını dolamış, pışpışlarcasına sallayıp duruyordu. İri kıyım bir asker yakınlarındaki bir genç kıza yaklaşarak, "Gel, benimle yat, seni burdan çıkarayım," dedi. Kızın yüzündeki sersemlemiş gibi ifade değişmeyince asker dönüp gitti. Lisa onun arkasından atılıp kol yeninden çekeledi. "O kızdan istediğin şeyi duydum" dedi. "Ben yaparım. Yeter ki oğlumla beni burdan çıkar!" Asker bu kafadan çatlak yaşlı kadına donuk bir yüzle baktı, yürüyüp gitti.

Şimdi askerler onları ve çevrelerindekileri iteleyerek bir sıra oluşturmaya çalışıyorlardı. Kolya, artık trene mi gidiyoruz, diye sorunca Lisa kendini toparlayarak, evet, herhalde, dedi; hem zaten kendisi onun tam arkasında duruyordu; Kolya korkmamalıydı. Oluşturdukları sıra ilerlemeye başladı. Herkese bir suskunluk gelmişti şimdi. Bir süre, iki sıra Alman askerinin arasından sessizlik içinde yürüdüler. İleride, ellerinde kayışlı köpekler tutan daha başka askerler de görebiliyorlardı.

Şimdi iki sıra askerle köpeğin oluşturduğu o uzun, dar koridora girmişlerdi. Askerler kollarını sıvamış, ellerinde lastik coplar ya da iri sopalar sallıyorlardı. Kafalara, sırtlara, omuzlara, iki yandan birden, sopalar, coplar iniyordu. Lisa'nın ağzına kan dolmuştu, ama darbelerin farkında bile değildi çünkü bir yolunu bulup Kolya'nın kafasını korumaya çalışıyordu. Oğluna inen vahşi darbeleri -ve bu arada kasığına inen bir copun çatırtısını- işitiyordu da kendi bedenine indirilenleri ancak hayal meyal ayırımlıyordu. Oğlunun çığlığı, askerlerin keyifli bağırışlarıyla köpek havlayışlarına karışmış evrensel bir çığlığın tek bir notasıydı; ama Lisa'nın, kendi çığlığından bile daha baskın olarak ayırt ettiği ses buydu. Kolya sendeleyince Lisa onu düşmesin diye kollarından kavradı. Yere düşmüş, köpeklerle boğuşan insanları çiğneyerek yürüyorlar ve askerler, "Schnell! Schnell! - Çabuk! Çabuk!" diye kahkahalar atıyorlardı.

Askerlerin çevirmiş olduğu bir açıklığa yuvarlanırcasına girdiler, her yanına giyim eşyaları yayılmış, çimenli bir alan. Ukraynalı polisler her geleni kavrayıp döverek, "Soyunun!" diye bağırıyorlardı. "Çabuk! Schnell!" Kolya can acısından iki büklüm olmuş, hıçkırmaktaydı; ama Lisa onun gömlek yakasını açmaya başladı. "Çabuk, bir tanem, ne diyorlarsa yap!" Çünkü duraksayanın tekme yediğini ya da aşık demirleri ve coplarla dövüldüğünü görebiliyordu. Bir yandan kendi elbisesiyle gömleğini, çoraplarıyla ayakkabılarını çıkarırken bir yandan da oğluna yardım ediyordu, çünkü onun gömlek düğmeleriyle ayakkabı bağcıklarını çözmeyi beceremediğini görüyordu. Polisin biri sırtıyla omzunu coplamaya başlayınca paniğe uğradı ve korsesini bir türlü açamadı; bu yarım akıllı, sarkık memeli yaşlı kadın karşısında sabrı taştıkça taşan polis sonunda korseyi onun üstünden yırtıp çıkardı.

Soyunduktan sonra bir an rahat kaldılar. Bir küme çıplak insan, hayvan sürüsüymüşler gibi bir yerlere güdülmekteydiler. Yerdeki giysilerin arasında çantasını arayıp bulan Lisa bir mendil çıkardı ve Kolya'nın yüzündeki kanlarla gözyaşlarını usulca sildi.

Çantada kimliğini görünce ani bir karara vardı. Sersemlemiş, akıllarını kaçırmış insanların bembeyaz şekilleri arasında, yetkili biriymiş gibi duran bir Alman subayı seçti. Kararlı adımlarla ona

yanaştı, kimlik kartını yüzüne doğru uzattı ve Almanca konuşarak oğluyla kendisinin buraya yanlışlıkla getirildiklerini söyledi. "Bakın! Almanla evli bir Ukraynalıyım ben." Subay kaşlarını çattı, bu gibi yanlışların çok fazla yapıldığı üstüne bir şeyler homurdandı. "Giyin de git, şu tümseğin üstüne otur," diyerek bir avuç insanın oturmakta olduğu bir tümseği gösterdi. Lisa koşarak geri döndü, Kolya'ya giyinip gelmesini söyledi.

Tümsekte oturanların hepsi susmuş, korkudan delirmiş durumdaydılar. Lisa, gözlerini, önünde oynanmakta olan sahneden alamadığını fark etti. Koridordan alana insanlar gruplar halinde kanlar içinde, çığlık çığlık, düşe kalka giriyorlardı. Girer girmez bir polis yakalarına yapışıp onları yeniden dövüyor ve sırtlarındakileri çıkarıyordu. Bu sahne tekrar tekrar yineleniyordu. Kimileri deli deli gülüyor, kimileri birkaç dakika içinde ihtiyarlıyordu. Tanrının bağışı ya da laneti olan o geleceği görme yetisi onu hazin biçimde yaya bıraktığı ve kocasının karanlıkta alınıp götürüldüğü zaman Lisa'nın saçları bir gecede kırlaşmıştı; eskiden söylenenler doğruymuş demek! İşte şimdi de aynı şeyin kendi gözleri önünde gerçekleştiğine tanık oluyordu: Kendi gruplarından sonra alana sokulan ikinci grupta Sonia'yı seçti; genç kızın o kuzgun siyahı saçları, çırılçıplak soyulup öldürülmeye yollandığı süre içinde kırlaşmıştı. Lisa bu olguyu kaç kez, tekrar tekrar görecekti.

Dimdik bir kum bayırı vardı; silah sesleri bunun ardından geliyordu. İnsanları kısa sıralar halinde diziyor ve kum taşından duvarda aceleyle açılmış aralıktan arkaya geçiriyorlardı. Duvar her şeyi gözden gizliyordu ama onlar nerede olduklarını biliyorlardı, tabii. Dinyeper'in sağ kıyısında derin uçurumlar vardır; buradaki uçurum da son derece derin, bir dağ geçidi gibi sarp ve görkemliydi. Bir yanında durup bağırsanız öbür yandakiler sizi pek duyamazlardı bile. Yamaçlar iyice sarptı ve aşağıdan, suları dupduru, küçük bir çay akardı. Dört bir yanda mezarlıklar, ormanlar, boş arsalar vardı. Yöre insanları bu uçuruma Babi Yar derlerdi. Kolya ile arkadaşları eskiden çok zaman burada oynarlardı.

Lisa bir şeyin ayırdına vardı; aralıktan içeri itilen kadın erkek, istisnasız herkes elleriyle cinsel organlarını örtüyordu. Çocuklardan çoğu da öyle. Erkeklerle erkek çocuklardan bir çoğu

apış aralarına indirilen darbelerin acısıyla kıvranmaktaydılar ama önlerini kapatmalarının asıl nedeni içgüdüsel bir utanmaydı, Kolya'yı annesine çıplak gözükmekten kaçınmaya iten türden. O da anadan doğma soyunduğunda elleriyle orasını örtmüştü, biraz canı acıdığı için, ama daha çok doğal bir utangaçlık yüzünden. İsa Peygamber de bu durumda gömülmemiş miydi? Kadınlar memelerini de kollarıyla kapamaya çalışıyorlardı. Kurşuna dizilmeye götürülürken böyle, akıllarının iffetlerinde olduğunu görmek korkunç ve garipti.

Kolya ellerini hâlâ kasıklarında kilitlemiş duruyordu. İki büklüm öne eğilmiş, titremesi bir türlü geçmiyordu. Annesi ona sarılıp avutucu sözler fısıldadığı halde hâlâ titriyordu. Ve hiç bir şey söylemiyordu. Geçirdiği şokla dili tutulmuştu.

Lisa kendisini tümüyle yıkılıp dağılmaktan alıkoymak zorunda olduğunu biliyordu, Liuba Shchadenko'nun, kucağında en küçüğü Nadia'yla birlikte sendeleyerek koridordan çıktığını gördüğü zaman bile. Üç yaşındaki Nadia'nın ağzı sessiz bir ulumayla açılmış duruyordu. Liuba'nın yüzü kanla sıvalıydı, sarsak adımlarla peşinden gelen Pavel'in ve Olga'nın yüzleri gibi. İhtiyar Bayan Shchadenko görünürlerde yoktu. Bir an için, elbisesini başının üstünden sıyırıp çıkardığı anda, Liuba sanki tümsekte oturan arkadaşının gözlerinin içine baktı, suçlarcasına. Ama o anda hiç bir şey görmüş olamazdı. Kendisi soyununca Nadia'nın elbise düğmeleriyle uğraşmaya başladı ama elleri çok yavaştı. Polislerden biri çocuğu öfkeyle kaptığı gibi patates çuvalı taşırcasına kumtaşından duvara götürdü ve aralıktan aşağı attı.

"Selam sana lütufkâr Meryam Ana..." "Ora pro nobis..." Tutamadığı gözyaşları kirpiklerinin altından sızarken Lisa çocukluğunun dualarını mırıldanıyordu.

Hayal ürünü olamazdı bu sahne, yaşananlar gerçekti. Bu bağırışlardan, çığlıklardan ve makineli takırtılarından oluşma senfoni içinde Lisa hiçbir şey işitmiyordu. Sessiz bir film izlercesine, mavi gökte yüzen beyaz kümülüs bulutlarının altında. Kum duvarının ardında korkunç şeyler olmadığına bile inanmaya başlıyordu nerdeyse. Çünkü hiçbir şey bundan daha kötü olamazdı, ne de bunun kadar kötü. Lisa insanların nereye götürüldüğünü bilmiyordu; ama öldürülmüyorlardı. Kolya'ya da böyle dedi. "Bizi

korkutmak için yapıyorlar. Bak görürsün, evimize gideceğiz, sonra Pavel'le ötekiler de sağsalim dönüp gelecekler." Kendisi oldum olası bir hamamböceğini bile öldürmekte zorluk çekerdi, bunca insanı öldürmek içinse en ufak bir neden bile yoktu. Almanlar Yahudileri sıraya dizerek başlarının üzerinden uçuruma doğru ateş ediyor, bu şakaya kahkahalarla gülerek, "Hadi gidin, yeni bir şeyler giyinin de trene binin," diyorlardı. Çılgınlıktı bu; ama öbür şık kadar çılgın değil. Lisa bu şakalara yarı inanmayı sürdürdü, bir Ukrayna subayının ağzından çıkan, "Önce şu Yahudileri bir temizleyelim, sonra sizi bırakırız," sözlerini kulağıyla duyduktan sonra bile.

Bu sözler Lisa'nın eski günlerde uzaktan tanıdığı bir genç kadına söylenmişti: Kiev kukla tiyatrosunda oyuncu olan Dina Pronicheva. Koridordan çıktığı sırada Lisa onu tanıdı. Bir başka gruptan iki yaşlı kişi, belki de annesiyle babası, herhalde kaçmaya çalışmasını anlatmak için Dina'ya el sallıyordu. Dina soyunmaya başlayacağı yerde tümseğin önünde duran Ukraynalı subayın yanına yürüdü, hemen dışarı çıkarılması gerektiğini söyledi. Lisa onun subaya çantasının içindekileri gösterdiğini gördü. Dina hiç de Yahudiye benzemiyordu; burnu biraz uzunca olan Lisa'dan bile daha az Yahudi tipindeydi. Soyadı Rus'tu ve kendisi Ukraynaca konuşuyordu. Komutan ikna olmuştu; onu bırakmakla ilgili sözleri bunun üzerine söyledi. Dina biraz ötede daha aşağıya bir yere oturdu. Oradakilerin çoğunluğu gibi başını kollarına gömdü ve hiç kaldırmadı; şoktan, kederden ve belki de birileri onu tanıyıp kendi canını kurtarmak için, "Çıfıttır o, pis Çıfıt!" diye bağırabilir diye korkudan.

Lisa'nın aklına, çocukluğunda dadısının onu karabasanlardan korumak için öğrettiği bir dua gelmişti: "Sen ki bizim kurtaranımızsın..." Öyle şeyler vardır ki inanılmazın bile ötesinde, insanın bunlardan uyanabilmesi gerekir. Gelgelelim dua etmek içine biraz rahatlık verse de karabasan dağılmadı. Dünya, küçük çocukların, arabaya atılan tahıl çuvalları gibi duvardan aşağı fırlatıldığı bir dünyaydı; yumuşak beyaz etlerin, köylü kadınların dövdüğü çamaşırlar gibi dövüldüğü, tümseğin önünde duran canı sıkılmış subayın siyah kırbacını parlak siyah çizmesine vurduğu bir dünya. "Sen ki bizim kurtaranımızsın..."

Kolya'ya yardım etmek elinden gelmiyordu. Yapılabilecek hiçbir şey yoktu, bütün öleceklerin merhametli bir hızla öldürülmesi ve tümsektekilerin gitmesine izin verilmesi için bencil dualar etme dışında. Lisa durmadan buna dua ediyordu. Gene de Liuba'nın önerisini kabul edip evde kalmadığına bir an için bile pişmanlık duymuyordu. Hiç çocuk yapmamasının neden gerekli olduğunu şimdi anlıyordu çünkü. Beri yandan Kolya'yı, kendi oğlunu, burada yabancıların, belki de şu yetim yuvasından gelmiş çocukların arasında düşünmek ölüm korkusundan bin kat daha korkunçtu.

Lisa kendisinden geçer gibi oldu; gözlerinin önünde olup biten her şey ağır ağır ve hiç sessiz gerçekleşiyordu. Belki de kulakları gerçekten sağır olmuştu. Ortalık en sessiz geceden daha sessizdi. Gökteki bulutlar da aynı korkunç, buz gibi soğuk, taş yürekli yavaşlıkla gelip geçiyorlardı. Renklerde de bir değişim olmuştu. Etraf belli belirsiz bir leylak rengine bürünmüştü şimdi. Lisa kümülüs bulutlarının ufukta yığılmalarını seyrediyordu; üçe ayrıldıklarını gördü onların, renk ve biçimlerini durmadan değiştirerek gökte yaptıkları yolculuğu izledi. Olup bitenden bulutların haberi yoktu. Sıradan bir gün sanıyorlardı bugünü. Bilseler amma da şaşarlardı! Bir ot sapına koşarak tırmanan şu örümcek de bunun kırdaki bütün otlar gibi basit, sıradan bir sap ot olduğunu sanıyordu.

Akla sığar herhangi bir zaman parçası olmayan öğleden sonra saatleri ilerledi, ortalık kararmaya başladı.

Birden üstü açık bir otomobil gelip durdu. İçinde uzun boylu, düzgün yapılı, şık bir subay duruyordu; elinde bir at kamçısı, yanında bir Rus tutsak vardı.

Bu sırada üzerinde elli kadar insan oturmakta olan tümseği göstererek çevirmen yoluyla polise, "Bunlar da kim?" diye sordu.

"Bizden bunlar, Ukraynalı. Ahbaplarını geçirmeye gelmişlerdi, salıvermemiz gerek."

Lisa subayın, "Hepsini hemen vurun!" diye bağırdığını duydu. "Bir tanesi bile buradan sağ çıkar da konuşmaya başlarsa yarın tek bir Yahudi gelmez."

Çevirmen, subayın buyruğunu sözcüğü sözcüğüne çevirirken Lisa Kolya'nın elini sımsıkı tuttu. Çocuk soluk alamaz olmuştu.

eli de şiddetle titriyordu ama Lisa bu eli daha da sıkarak,. "Tanrı bizi korûyacaktır, bir tanem, göreceksin!" diye fısıldadı. Birden burnuna gelen keskin, pis kokudan Kolya'nın kendini tutamayıp altını kirletmiş olduğunu anladı. Göğsüne bastırıp öptü onu; sabahtan beri içine akıtmış olduğu gözyaşları da şimdi yanaklarından aşağı süzülüyordu. Tümsekte oturdukları süre içinde Kolya ne ağlamış ne de bir şey söylemişti.

Polis, "Hadi kalkın, gidiyoruz! Kıpırdayın!" diye bağırdı. İnsanlar sarhoşmuş gibi sallanarak ayağa kalktılar. Sessiz ve terbiyeliydiler, yemek yemeye buyur edilmişlerdi sanki. Belki de saat geç olduğu için Almanlar bu grubu soymak zahmetine katlanmadan, sırtlarındaki giysilerle, aralıktan içeri geçirdiler.

Lisa ile Kolya en son geçenler arasındaydılar. Kendilerini, yamaçları yıkılacak gibi duran bir kum yatağında buldular. Karanlık nerdeyse çökmüş olduğundan Lisa çevresini iyice göremedi. Tutsaklar aceleyle, birer birer, soldaki pervaz gibi daracık bir yola yöneltiliyorlardı.

Sollarında kum yatağının yamacı, sağlarında uçurum vardı; altlarındaki patika, infaz eylemi için özel olarak açılmışa benziyordu ve öylesine dardı ki insanlar yürürken aşağıya düşmemek için içgüdüsel olarak kum duvarına sokuluyorlardı. Dizleri tutmaz olan Kolya, kolunu sımsıkı tutan annesinin eli olmasa yere düşecekti.

Bir emirle durup uçuruma doğru döndüler. Lisa aşağıya bakınca başı döndü; durdukları yer öyle yüksekti ki! Aşağıda kana bulanmış bir cesetler denizi vardı. Lisa kum yatağının karşı yanındaki birkaç askerle makineliyi zar zor seçebiliyordu. Alman askerler bir ateş yakmışlardı ve üstünde kahve pişirir gibiydiler

Lisa Kolya'yı elinden tuttu, "Gözlerini yum," dedi. "Acı çekmeyeceksin, cennete gittiğimiz zaman da beraber olacağız." Kendi de gözlerini kapadı. Kolya'ya, babasıyla gerçek annesinin cennette onu beklediklerini söylemeyi düşündü ama bunun yanlış olacağına karar verdi. Almanlardan biri kahvesini bitirdi ve acelesiz adımlarla makineli tüfeklerden birine doğru yürüdü. Lisa, Peygamber Duası'nı mırıldanmaya başladı ve yanıbaşından oğlunun ölgün sesinin de aynı duayı okuduğunu duydu. Ölenlerin pervazdan uçuruma düşmelerini, kurşun yağmurunun kendilerine

yaklaşmasını, görüp duymaktan çok hisseder gibiydi. Yağmurun onlara ulaşmasından hemen önce Kolya'yı kolundan çekerek, "Atla!" dedi ve onunla birlikte yoldan aşağı atladı.

Düşmesi yıllar sürmüş gibi geldi ona; uçurum çok derin olsa gerekti. Dibe vurduğunda kendini kaybetti. Evindeydi, geceleyin, sağına dönüp yatmış, rüya görmekle görmemek arasında ve duvarlarda ve yatağın altında hamamböceklerinin hışırtısı. Derken hışırtının, hâlâ yaşıyor olanların kıpırtılarıyla çöküp yerleşen ceset kitlesinden kaynaklandığını algıladı.

Bir kan gölünün içine düşmüştü. Sağ yanına dönük yatıyordu, sağ kolu altında kalmıştı ve olmayacak bir biçimde bükülmüş duruyor ama acımıyordu. Lisa ne kıpırdanabiliyor ne de dönebiliyordu çünkü sağ elinin üstünde başka bir gövde (belki de Kolya) vardı. Hiçbir yeri acımıyordu. Hışırtının yanı sıra daha başka tuhaf yeraltı sesleri de duyuluyordu: inilti, öksürük ve hıçkırıklardan oluşmuş hafif, donuk bir koro. Lisa oğlunun adını çağırmaya çalıştıysa da gırtlağından ses çıkmadı.

Karanlık tam çöktüğü zaman Kolya'yı bulurdu, yandan yukarı tırmanır, ormanlara dalar, kaçıp kurtulurlardı.

Yukarıki pervaza birkaç asker çıktı; el fenerlerini aşağıdaki cesetlerin üzerinde gezdirip canlı gibi görünenlere kurşun sıkmaya başladılar. Ama Lisa'dan pek de uzakta olmayan birisi hâlâ yüksek sesle inleyip duruyordu.

Derken Lisa yakınında, hem de cesetlerin üzerinde yürüyen insanlar gördü. Bunlar yarın dibine inmiş olan Alman askerleriydi; eğilip cesetlerin üzerinden bir şeyler alıyor, hayat belirtisi gösterenleri de kurşunluyorlardı.

Karanlıkta bir ışıltı seçmiş olan bir SS subayı yan dönmüş yatan yaşlı bir kadının üstüne eğildi. Gümüş istavrozu çekip almak için uzandığında eli kadının göğsüne değdi. Bir yaşam kıpırtısı hissetmiş olsa gerek ki istavrozu elinden bırakıp ayağa kalktı. Bacağını arkaya çekti, sonra postalını olanca gücüyle kadının sol göğsüne indirdi. Kadın tekmenin şiddetiyle döndüyse de hiç sesi çıkmadı. Hâlâ rahatlamamış olan subay bacağını gene sallayarak postalını kadının karnına indirdi. Duyulan tek ses gene tertemiz bir kemik çıtırtısı oldu. Sonunda içi rahatlayan subay istavrozu çekip aldı. Cesetler arasından kendine yol açarak yürüdü, gitti.

Çığlıkları bir türlü gırtlağından dışarı çıkamayan kadın daha bir süre çığlık atmayı sürdürdü. Sonra çığlıklar iniltilere dönüştü; ama onu hâlâ işiten yoktu. Uçurumun sessizliği içinde birinin yukarıdan bağırdığı duyuldu. "Demidenko! Hadi artık, başla kürek sallamaya!"

Kürek hışırtıları oldu, sonra cesetlerin üstüne atılan toprağın ve kumun patırtısı hâlâ yaşamakta olan ihtiyar kadına yaklaştıkça yaklaştı. Onun üstüne de toprak yağmaya başladı. En dayanılmaz şey diri diri gömülmekti. Kadın güçlü ve korkunç bir sesle, "Ben yaşıyorum! Lütfen vurun beni!" diye haykırdı. Sesi ancak boğuk bir fısıltı olarak çıktı ama Demidenko duydu bunu. Kadının yüzündeki toprağı eşeledi. "Hey, Semaşko!" diye bağırdı. "Burdaki hâlâ yaşıyor!" Semaşko, cüssesinden umulmayacak bir hafiflikle yürüyerek yaklaştı. Eğilip bakınca, ona rüşvet vererek kurtulmaya çalışmış olan yaşlı kadını tanıdı. "Sikiver öyleyse!" diye kıkır kıkır güldü. Demidenko sırıtarak kemerini çözmeye girişti. Semaşko tüfeğini kenara koyarak yaşlı kadını çevirip daha düzgün yatırdı. Kadının başı sola kaydı ve gözleri bir oğlan çocuğunun açık gözleriyle karşılaştı. Sonra Demidenko onun bacaklarını tutup iki yana açtı.

Bir süre sonra, Semaşko'nun alayları karşısında Demidenko havanın çok soğuk, bu karının da çok çirkin olduğundan yakınarak homurdandı. Giysilerini düzeltti, tüfeğini eline aldı. Semaşko'nun da yardımıyla kadının deliğini buldu; baş başa şakalaşarak süngüyü dikkatle, âdeta incelikle içeri soktular. Kadının hiç sesi çıkmıyordu ama askerler onun hâlâ nefes aldığını görebiliyorlardı. Hâlâ aynı incelikle Demidenko süngüsüne seks dalışları yaptırmaya başladı. Kadının bedeni tekrar tekrar kaykılıp çöker, gene kaykılıp gene çökerken Semaşko yarın yamaçlarından yankılanan kahkahalar patlatıyordu. O çırpınışlardan sonra kadından hiçbir tepki gelmez oldu; nefes alması da durmuş gibiydi. Semaşko, boşuna zaman harcıyoruz, diye homurdanıyordu. Demidenko elindeki süngüyü burarak ta derine sokuşturdu.

Gece içinde ölüler yerlerine daha bir yerleştiler. Bir el belki bir milim oynayınca bir kafanın belli belirsiz dönmesine neden olu-

yordu. Yüz çizgileri gözle izlenmez değişimlere uğruyordu. "Uyuyan gecenin titreyişi," demişti Puşkin buna; ne var ki evlerin gece içinde "yerleşmesi"ydi onun sözünü ettiği.

İnsan ruhu bir uzak diyardır; ulaşılamaz, keşfe çıkılamaz. Ölenlerin çoğu okuması yazması olmayan cahillerdi. Gene de hiç ayrımsız her biri düşler kurmuş, hayaller görmüş, şaşılası şeyler yaşamışlardı, kucakta bebeler bile (özellikle kucakta bebeler, belki de.) Çoğunluğu Podol izbelerinin dışında hiç yaşamamış olsalar da yaşamları ve tarihçeleri Lisa Erdman Berenstein'ninki kadar zengin ve çapraşıktı. Bir Sigmund Freud ortaya çıkmış ve Hazreti Adem zamanından beri onlara kulak kabartıp notlar tutmuş bile olsa, gene de, tek bir grubu hatta tek bir kişiyi keşfe çıkıp tamamen anlamaya ömrü yetmezdi.

Ve bu daha ancak ilk gündü.

Karanlık bastıktan sonra gerçekten de bir kadın, yarın yamacından yukarı tırmandı. Bu, Dina Proniçeva'ydı. Kendini yukarı çekmek için bir çalıya tutunduğu zaman gerçekten de yelek pantolon giymiş ve kendini santim santim yukarı çekmeyi başarmış bir oğlan çocuğuyla yüzyüze geldi. Çocuk fısıldayarak Dina'nın ödünü kopardı: "Korkmayın, bayan! Ben de yaşıyorum."

Lisa bir zamanlar düşlerinde duymuştu bu sözleri. Magda Teyze'yle Gastein kaplıcalarında tatil yaptığı sırada. Ama buna şaşmamak gerek, çünkü Lisa'nın geleceği görme yetisi vardı, zaten benliğinin bir parçası da kurtulan bu kişilerde yaşamayı sürdürüyordu: tepeden tırnağa ürperip titreyen oğlan çocuğu ile Dina. Çocuğun adı Motya idi.

Motya'yı, şimdi kendisine iyi davrandığı için anne yerine koyup sevdiği kadını uyarmak için bağırdığında, Almanlar vurdular. Lisa'nın görüp hissettiklerinin tek tanığı olarak Dina hayatta kaldı. Oysa bunlar otuz bin kez yinelenmişti, her seferi birbirinin aynı, her seferi bambaşka. Zaten yaşayanlar, ölmüşler adına asla konuşamazlar.

Bu otuz bin, çeyrek milyona tırmandı. Babi Yar'da çeyrek milyon beyaz otel. (Her birinin bir Vogel'iyle Madame Cottin'i, bir papazı, orospusu, balayına çıkmış genç çiftleri, bir asker şairle bir fırıncısı, bir aşçıbaşısı ve bir çigan orkestrası vardı.) Alt tabakalar sıkışarak som bir kütle olup çıktılar. Almanlar bu kıyımı gömmek

istediklerinde, şimdi renkleri gri-maviye dönüşmüş olan cesetleri birbirinden ayırmak buldozerler için kolay olmadı. Alt tabakaların dinamitlenmesi, zaman zaman baltaların kullanılması gerekti. Bu alt tabakalar çok az istisna dışında, çıplaktı; daha yukarıda iç çamaşırlı, en üstte de tam giyimliydiler: kaya oluşumlarındaki değişik tabakalar gibi. En altta Yahudiler vardı, sonra Ukraynalılar, Çingeneler, Ruslar, vb.

Çok amaçlı büyük bir inşaat alanı yaratılmıştı. Kazıcılar toprağı kazıyor, çengeller cesetleri yukarı çıkarıyor, hazine arayıcıları (*goldsuchern*) değerli öteberileri topluyorlardı. Kurbanlardan hemen hepsinin (çıplaklar dahil) uçuruma giderken bile üzerlerinde manevi değeri olan bir şeyler getirmeyi başarmış olmaları tuhaf ve iç burkucuydu. Zanaatçı aletleri bile vardı. Değerli eşyalardan çoğu cesetlerden ancak sökülerek çıkarılabildi. Lisa'nın, Milano dönüşü yaptırttığı diş dolguları başkalarının dolgularıyla -ki bunların arasındaki Freud'un dört yaşlı kız kardeşininkiler de vardı- karıştırılarak külçe altına dönüştürüldü.

Vestiyerciler iyi kaliteli giysileri ayırdı; inşaatçılar dev yığınlar kurdular; ateşçiler cesetlerin saçlarına kibrit çakarak ateşi tutuşturdular; elekçiler hazine avcılarının gözünden kaçmış olabilecek altınları bulmak için külleri elediler; bahçıvanlar da külleri el arabalarına doldurarak yarın yakınındaki arsaların üzerine yaydılar.

Korkunç bir görevdi bu. Nöbetçiler çıkan iğrenç kokuya ancak gün boyu votka yuvarlayarak dayanabiliyorlardı. Rus tutsaklar aç bırakılıyorlardı (güçten düşenlerin de vay haline). Bu yüzden arada kızaran nefis et kokusuyla deliren bir tutsak bir parça et koparmak için elini ateşe sokarken yakalanıyor ve bu barbarlığının bedelini kendisi de istakoz gibi diri diri pişip havadaki ağız sulandıran kokuyu yoğunlaştırarak ödüyordu. Sonunda, son ceset de yanıp kül olduğu zaman ateşi kendilerinin besleyeceğini tutsaklar biliyorlardı; o zamana dek sağ kalırlarsa yani. Onların bunu bildiğini de nöbetçiler biliyorlardı; iki taraf arasında şakalaşma konusuydu bu. Bir gün içi kadın dolu bir infaz kamyonu gelmişti. Gaz muslukları açıldığında gene aynı bağırışlar, duvar yumraklamalar başladı. Neyse ki çok geçmeden ortalığa sessizlik çöktü, kapılar açıldı. Yüzün üstünde çırılçıplak kız çıkarıldı dı-

şarıya. Sarhoş nöbetçiler kahkahayı bastılar. "Hadi, davranın! Düzün şunları! Vaftiz edin amcıklarını!" Votkalar genizlere sıçradıkça nöbetçiler nerdeyse boğuluyorlardı. İşin esprisi, Kiev gece kulüplerinde garsonluk yapan bu kızların el değmemiş bakire olamayacaklarındaydı. Tutsaklardan bir ikisinin bile, kızları -ölüleri de canlıları da- meydan ateşinin yığınına atarken, bir deri bir kemik kalmış suratlarını bir sırıtışla gerdikleri görüldü.

Savaş bittikten sora ölüleri ortadan kaldırma çabasını başka eller sürdürdü. Dina Pronicheva bir süre sonra Babi Yar'dan kaçmış olduğunu açıklamaktan vazgeçti. Mühendisler yarın ağzına bir baraj kurup yöredeki kum yataklarından taşıdıkları çamur ve suyla yeşil, durgun, dibi yosunlu bir göl yarattılar. Baraj yıkıldı ve Kiev'in büyük bir bölümü çamura gömüldü. İki yıl sonra bile çamurların içinden, Pompei'deki gibi, son anlarındaki duruşlarında donup kalmış insanlar çıkarılıyordu.

Gene de bir anıt dikerek Babi Yar'ı yatıştırmak kimsenin aklına gelmedi. Uçurumu betonla doldurdular ve üstüne bir ana yol, bir televizyon merkezi, bir de gökdelenler sitesi kurdular. Cesetler gömülmüş, yakılmış, boğulmuş, sonra gene yakılarak beton ve çeliğin altına gömülmüşlerdi.

Ama bunların hiçbirinin o konuk ve o ruhla, Kudüs'ün kızı, o kara sevdalı gelinle bir ilişkisi yoktu.

VI
Kamp

Kâbusa benzeyen yolculuğun izdiham ve karmaşasından sonra bir ıssızlığın orta'yerindeki ufak, tozlu bir istasyonda trenden indiler. Küçük bir köprüden itiş kakış geçtiler, sonra temiz havayı içlerine çekmenin zevkine vardılar. İtilip kakılmadan karşılanmak, işlemlerin uzatılmaması çok hoştu. Dışarda bir dizi otobüs beklemekteydi.

Lisa'nın otobüsüne nezaret eden genç teğmen konuşurken sıkılganlıktan biraz kekeliyordu; bu da isimleri okurken havayı rahatlatmaya yaradı. Yolcuların kıkırdamasıyla, çetrefil isimlerden birini yanlış söylediğini anlayınca genç adam utangaç utangaç gülümsüyordu. Lisa'nın adı dilini özellikle burmuştu. Ter buğusunun altından -hava çok sıcaktı-, bir yara izi yanağından alnına kadar

uzanıyor ve üniforma ceketinin bir kolu, bomboş, cebine sokulu duruyordu.

Otobüs bir toz bulutu kaldırarak hareket edince teğmen Lisa'nın yanındaki boş yere oturdu. "Özür dilerim!" diye gülümsedi. "Rica ederim, ne önemi var!" dedi Lisa. O da gülümsedi. Teğmen, "Polonya adı, değil mi?" diye sordu; Lisa evet dedi. Aslında kendi yanlışından utanıyordu. Yahudi adı olan Berenstein'la Alman adı olan Erdman'ı kullanmamaya -belgelerini göstermesi istendiği zaman ona çektirdikleri onca eziyet yüzünden- karar verince kızlık soyadı Morozova'yı kullanmak istemişti. Ama bilemediği bir nedenden ötürü annesinin kızlık soyadını vermişti: Konopnicka. Artık iş işten geçmişti, bu konuda yapabileceği hiç bir şey yoktu. Genç teğmen, tren yolculuğunun nasıl geçtiğini soruyordu, "Feciydi!" dedi Lisa, "Feci!"

Genç adam anlayışlı bir ifadeyle başını salladı ve neyse ki kampta dinlenebileceklerini söyledi. Kamp saray sayılmazsa da oldukça rahattı. Daha sonra daha uzakta bir yere gönderileceklerdi. Lisa, dost bir ses duymanın ne demek olduğunu onun asla bilemeyeceğini söyledi. Gözlerini kavurucu güneşin altında tekdüze uzanan çöle çevirdi ve teğmenin, onun bundan önceki hayatında ne yaptığıyla ilgili sorusunu kaçırdı. Teğmen soruyu yeniden sormak zorunda kaldı. Onun ses sanatçısı olduğunu duyunca sevindi. Fazla bir bilgisi olmamakla birlikte müzikten hoşlanırdı, görevlerinden biri de kampta konserler düzenlemekti. Lisa bunlara katılmaya razı olur muydu acaba? Lisa bunu seve seve yapacağını söyledi. Yani sesini yeterli bulurlarsa.

Genç adam koltuğun üstünden ona sol elini uzatarak "Adım Richard Lyons," dedi. Lisa bocalayarak bu eli kendi ters eliyle sıktı. Gencin adı kafasında bir anı canlandırmıştı. Bir zamanlar onun amcasını tanımış olduğunu anlayınca inanamadı adeta. Avusturya Alpleri'nde yaptığı bir tatil sırasında tanışmışlardı. "Amcanız sizin öldüğünüzü sanmıştı," dedi Lisa. Teğmen Lyons buruk bir gülüşle, "Pek o kadar değil!" diye yanıtlayarak boş kol yenini sıvazladı. Lisa'nın kaldığı oteli elbette biliyordu. Oralarda sık sık kayağa çıkardı, o zamanlar.

"Çok güzel bir yerdir," dedi.

Lisa gene dışarıya, kum tepelerine bakarak, "Evet, ama bu-

raları da güzel," dedi. "Dünya güzel, zaten."

Bu fırsattan yararlanarak teğmene, kayıp akrabaların izini bulmak için neler yapılması gerektiğini sordu. Teğmen cebinden defter kalem çıkarıp sol elini beceriyle kullanarak defteri açtı ve Berenstein adını yazdı. Elinden geldiğince soruşturma yapmaya söz verdi. "Buradaki akrabalarınızın da yeni listeleri gözden geçireceklerinden emin olabilirsiniz," dedi. Lisa ona iyiliğinden ötürü teşekkür etti. O da, bir şey değil, dedi; yardımcı olmayı severdi.

Lisa'dan izin istiyerek otobüsün arkasına doğru ilerledi, öbür yolcularla da selamlaşıp konuşmaya başladı. Bitkin düşmüş olan Kolya, başı annesinin omzunda, uyuyordu. O daha rahat etsin diye Lisa oturuşunu değiştirdi. Göğsü sızlıyordu. Zaten Kolya'yı çok yakında uyandırması gerekiyordu çünkü otobüs durmuştu. Yolcular karşılarında bir vaha görünce yorgunluklarını unutarak sevinçle bağrıştılar; yemyeşil otlar, palmiye ağaçları, ışıl ışıl bir su. Bina da bir konaklama kampından çok otele benziyordu. Lisa ile oğluna bir oda ayrılmıştı. İçi mis gibi ağaç doğrama kokuyordu. Tavan atkıları sedir ağacından, kirişler çamdandı.

Kolya çok geçmeden Pavel Shchadenko ile çevreyi keşfe çıktı; ama Lisa öyle yorgundu ki kendini hemencecik yatağa attı. Akşam üzerinin alaca ışığında kapıya usulca vurulmasıyla uyandı. Gelenin, doğru odaya geldiğinden emin olmak isteyen Kolya olduğunu sandı. Bavulunu henüz açmadığı için çıplak olarak gidip kapıyı açtı. Gelen teğmendi. Onu çıplak görünce kızararak, rahatsız ettiği için özür diledi; onun erkenden yatacağını düşünmesi gerekirdi. Kekelemesi Lisa'yı büsbütün utandırdı. Teğmen Lisa'ya yalnızca listelerde bir Victor Berenstein bulamadığını söylemek istemişti, ama bir Vera Berenstein vardı, Lisa'yı ilgilendirir miydi bu? "Harika bir haber," dedi Lisa, "Teşekkür ederim." Genç adam gene kızardı; onun kocasının adını bulmak için araştırmaya devam edeceğini söyledi. Sonra Lisa belki bilmek isterdi; kampta onun taşıdığı o değişik soyadına sahip olan bir başkası daha vardı. Marya Konopnicka diye bir kadın. Lisa, "Ay, o benim annem!" diye sevinçle bağırdı. Genç adam da sevindi ve soruşturmalarını sürdürmeye söz verdi.

Günler hızla gelip geçiyordu. Lisa yemeklerde durmadan öbür masaları süzüyor ve tanıdık gelen yüzler görüyordu. Bir keresinde

Sigmund Freud'u bile görür gibi oldu, tek başına yemek yiyen -ya da yemeye çalışan- çenesi kalın sargılı ihtiyar bir adam. Duyduğu ürküntüyle karışık saygı, Lisa'yı kalkıp onun yanına gitmekten alıkoydu. Zaten Freud olmayabilirdi; çünkü bu ihtiyarın İngiltere'den geldiği söyleniyordu. Ama Lisa'nın o soylu yüz ifadesini tanımaması olası mıydı? Adamın, minik bir delikten ibaret kalmış ağzındaki yaprak sigarasından besbelli canı acıyarak birkaç nefes çektiğini görünce Freud olduğuna hemen hemen inandı. İçinden tatlı bir hınzırlık yapıp ona bir kart yazmak geldi. (Üzerinde kampın resmi bulunan bir kart; kampta zaten başkası yoktu.) "Frau Anna G. saygılarını sunar; onunla bir bardak süt içmek onurunu bağışlar mısınız?" diyebilirdi. Freud bunu okuyunca beyaz oteldeki aşçıbaşını anımsayarak gülümserdi belki. Lisa kartpostalı, almakla almamak arasında evirip çevirirken birden bir şeyi algıladı; güncesindeki o alkol bağımlılığından kurtulmaya çalışan yaşlı, iyi yürekli papaz, aslında Freud'du. Bunu o zaman göremeyişine şaştı. Öyle apaçıktı ki! Sonra Lisa birden hem ürperdi hem de kan basmasıyla bunaldı; çünkü Freud'un kendisi -bilgeliği öylesine sınırsız-, bunu ayrımlamış ve Lisa'nın onunla alay ettiğini düşünmüş olmalıydı. Öyleyse ona bunu anımsatacak bir kart yollamak hiç de nazik bir davranış olmazdı.

Lisa bir gün onun yanından geçti; adamı tekerlekli sandalyeyle hastane bölümüne götürüyorlardı. Başı önüne düşmüş olduğundan Lisa'yı görmedi. Çok hasta, mutsuz duruyordu. Lisa şimdi kendini tanıtırsa, onu kendisiyle ilgili teşhisi konusunda eskisinden daha da büyük kuşkulara düşürmüş olacaktı ki bu da Freud'un büsbütün içini karartabilirdi. En iyisi uzakta kalıp doktorların ona yardım edebilmeleri için dua etmekti. Buradakiler işlerini gerçekten de iyi bilir gibiydiler. Lisa, kendini muayene eden işi başından aşkın genç doktoru bilgili, sevecen ve yumuşak bulmuştu. Böyle olduğu halde sancılı yerlerine dokunulunca canı acıyarak irkilmişti. "Sizce neyiniz var?" diye sormuştu genç doktor. Lisa, içini çekerek, "Anagnorisis," demişti. Doktorun yazdığı ilaçlar sancısını hafifletti.

Kendini iyi hissettiği için lisan derslerine başladı, hem de Kolya'nın okuduğu dersliğin yanıbaşındaki odada! İbraniceyi doğru dürüst öğrenmek istiyordu. Bu dilde bildiği tek şey Ma-

dame Kedrova'dan öğrenmiş olduğu bir alıntıydı; "Dünyanın bütün suları aşkın susuzluğunu kandıramaz ve seller de aşkı gömemez." Yabancı dil öğrenmek Lisa'ya eskiden beri kolay gelirdi; buradaki öğretmenleri de onun gösterdiği ilerlemeden hoşnut kaldılar.

Beri yanda buraya gelmek için ille Yahudi olmak da gerekmiyormuş gibiydi, çünkü Lisa'nın annesi de burdaydı.

İkinci akşam -Lisa ikinci akşam olduğunu sanıyordu- genç teğmen onun masasına geldi ve utangaç bir tavırla onu dansa davet etti. Göçmenler arasında, Kiev orkestrasının bazı üyeleri de dahil birçok müzikçi olduğundan, hemen bir dans orkestrası kuruluvermişti. Yemek saatlerinde ortalıkta mutlu, sıcak bir komşuluk havası esiyordu; evli çiftler bencilce baş başa oyalanacakları yerde çok sayıdaki dul erkek ve kadınların da eğlenebilmesi için ellerinden geleni yapıyorlardı. Lisa kalçasındaki ağrı yüzünden, dans edebileceğini sanmıyordu ama o kadar iyiliğini gördüğü bu sıkılgan genç subayı gücendirmek istemedi. Teğmen tek kolu, kendisi de nerdeyse tek bacağıyla, vals yapmayı becerdiler! Bunu konuşup gülüştüler. Akşam serinliğinde, baş başa gezinti yapmaya çıktılar. Teğmen Lisa'yı vahada çok güzel bir zambak yatağına götürdü. Lisa'nın kanamakta olduğuna hiç aldırış etmedi.

En şaşılacak -bir mucize olduğu düşüncesinde herkesin birleştiği- şey, ilk Kiev treninden birkaç hafta sonra çıkıp gelen "izinsiz göçmen" oldu. Bu göçmen aksak adımlarla üzüm bağından geçip geldi ve üzüm toplayanlar işlerini bırakarak hayretler içinde ona baktılar. Liuba Shchadenko, çocukları ve kaynanasıyla odasında otururken bir tırmalama duyarak kapıyı açtı ve ayakları dibinde, yüzüne bakıp acı acı miyavlayan küçük, kara bir kedi gördü. Kendi kedileri Vaska'ydı bu; iskeleti çıkmış, patileri kan pıhtısına dönmüştü ama Vaska olduğundan hiç kuşku yoktu. Çok geçmeden gırıldayarak kıvrılıp Nadia'nın kucağına sokulmuş, bir fincan tabağından süt içiyordu. Kedilerin o akıl almaz güdüsüyle bir yolunu bulup kentlerden, çöllerden, dağlardan geçerek sahiplerini bulmuştu. Kısa zamanda tombullaşıp oynamaya başlayarak kampta herkesin sevgilisi ve maskotu olup çıktı.

Bağ bozumundaki şarap bayramında kara kedi de yerini aldı. Ürün bol, üzümler ince kabukluydu. Lisa da ilk olarak şarkı söy-

lemeyi deneyerek bir şarap şarkısının nakaratına katıldı. Sesi biraz boğuk ve güvensizdi ama Lisa gene de hoşnut kaldı, hatta birkaç kişi bu tatlı sesin kimden çıktığını görmek istercesine dönüp baktılar.

Nereye gitseniz Vaska oradaydı!. Bir gece kamptaki sinema gösterisini bile bozmayı başardı. Lisa bu gösterimlerin çoğuna gidiyordu çünkü gösterilen filmler çoğu zaman kötü yapılmış, sıkıcı belgeseller olmakla birlikte İbranice öğrenmek yönünden yararlı oluyorlardı. O gece Liuba'yla birlikte Emmaus'daki yerleşim yeriyle ilgili bir belgesel izlemekteydiler. Hapishanenin, birçok kaşarlanmış caniyi ıslah etmesiyle ünlü olan hastanesi gösterilmekteydi. Kendileriyle görüşme yapılan hastaların arasındaki bir adamı Lisa tanır gibi oldu, gözlüklü, sevimli bir adam. Bu adam binaların arasından, iki yanı silahlı gardiyanlarla tutulmuş olarak getirilmişti. Dinlenme salonunda çocuklarla oynadığı görülüyordu; ama burada bile gardiyanların gözü altındaydı. Sunucu, adamın adını -Kürten- izleyicilerin bu adı çok iyi bildiğini varsayıyormuş gibi bir ifadeyle söylüyordu. Lisa da bu adamın adını bir yerlerde duymuş belki de resmini gazetelerde görmüş gibiydi; ama nerede, ne zaman olduğunu çıkaramıyordu. Bunu Liuba'nın kulağına fısıldamak üzereydi ki beyaz perdede birden Vaska belirdi...Vaska'nın silueti! Seyirciler uyanıp kahkahayı bastılar. Kedi bir yolunu bulup projeksiyon odasına girmiş, şimdi de beyaz perdede yüzünü yıkamaktaydı! Seyirciler el çırpmaya başladılar: Bu, asıl filmden çok daha eğlenceliydi!

Derken bir sabah dört tane siyahlı beyazlı, ıpıslak yavrunun vıyaklayarak Vaska'nın memelerini çekiştirmekte oldukları görüldü. Liuba bunun bir mucize olduğunu söyleyip duruyordu, çünkü Vaska'yı kısırlaştırmıştı... Gelgelelim yavrular kuşkuya yer vermeyecek kadar sahiciydi, Vaska da gene günün kahramanı olup çıktı. Kamptaki bütün çocuklar bu en son göçmenleri görüp sevmek için kuyruğa girdiler ve yavrulardan birini alabilmek için Nadia'ya rüşvet önermeye başladılar.

Ama en büyük mucize aslında... Liuba'nın gülerek dediği gibi... baba nerdeydi?

Kalk sevdiğim, en güzelim, benimle gel. Çünkü bak, kış geçmiş, yağmur dinmiş, yerden çiçekler bitiyor; kuşların ötüşme zamanıdır şimdi, yurdumuzun üstünde sesleri duyulur. Ey benim kaya aralarında, merdiven kuytularında gizli kumrum, yüzünü göster bana, sesini duyur; çünkü sesin tatlıdır senin, yüzün güzeldir.

Alıntı, umulmadık bir yerden gelen bir mektubun içinden çıktı. Lisa tarladayken bir adam postayı getirmişti. Lisa o tanıdık ve unutulmuş yazıyı gördüğü zaman hasat işçilerinin uzun sırasından ayrılmak ve yalnız kalabileceği tek yere, tuvaletlere koşmak zorunda kaldı. İçini, ölmüş maziden kabaran öyle bir duygular seli bastı ki gerçekten de tuvalete gitmek ihtiyacı duydu. Kiev'de yaşadığı yıllarda, Alexei'nin adını ve resmini -üniformalı adamlar arasında, esas duruşunda- gazetelerde sık sık görmüştü. Onun tutuklandığı haberini ve ortalığı birbirine katan itiraflarını da okumuştu. Onun kurşuna dizilmeyip 'diaspora'ya katılabilmiş olmasına sevindi.

Yazdığına göre Alexei bir süre Emmaus'da hapis yatmış ama şimdi bambaşka bir insanmış artık. Şimdi Bether dağlarındaki bir yerleşim yerinde yaşıyormuş. Burada yaşam koşulları çetinmiş; ama herkes daha iyi bir hayat kurmak için çabalıyormuş. Alexei listelerde Lisa'nın adını görür görmez onu hâlâ sevdiğini anlamış; onun gelip hayatını paylaşmasını istiyormuş.

Liuba, aslında gitmesini istemediği için, Lisa'ya, Alexei'nin yanına gitmesindeki yararları saymaya başladı. Alexei evlenmekten söz etmemişti gerçi ama yeni ülkenin yasaları zaten resmi bağlara pek sıcak bakmıyordu.

Gene de Lisa, Alexei'ye yazdığı yanıtta, "Artık çok geç!" dedi. Kendisi de onu hâlâ seviyordu. Ama onunla yaşamaya giderse aralarında her zaman bir çocuk hayaleti olacaktı. İkisinin de vicdanlarında taşıdıkları yükler çok ağırdı.

Günün birinde Lisa radyoda Vera Berenstein'ın o billur sesini duyunca tatlı bir heyecanla ürperdi. Vera Yirmiüçüncü Mezmur'un bir bestesini söylemekteydi. Oysa o hiç dinsel şarkı söylemezdi. Sesi her zamankinden daha güzel çıkıyordu. Bir süre sonra, Richard Lyons'la arkadaşlığı sayesinde Lisa bu billur sesle telefonda konuşmayı da başardı. Vera kocasının -henüz- buraya gelmemiş olduğunu doğruladı. Çok heyecanlıydı; oğluyla ilgili

sorular sorup durdu. Aslında Lisa, Kolya'yı gerçek annesiyle karşılaşacağı gün için hazırlamaktaydı. Vera'nın adını, laf arasında sık sık anıyor, onunla ilgili hatıralarını anlatıyordu.

Bu zordu onun için; tarlalarda yapmaya başlamış olduğu hafif işlerden çok daha zor. Düşündükçe gizli gizli gözyaşları döküyordu. Zordu, çünkü ona Kolya'nın sahiden annesiymiş gibi geliyor, Kolya da onu gerçek annesi sayıyordu oysa şimdi çocuğu, doğurmuş olan kadına geri vermenin yolunu yapmak zorundaydı. Victor geldiğinde -gelirse eğer- ondan vazgeçmek Lisa için bu denli zor olmayacaktı. İçinden onun henüz gelmemiş olmasına seviniyor, sonra da bu yüzden suçluluk duyuyordu. Victor'u çok sevmekle birlikte ruhu onu gerçek ve tek kocası olarak görmüyordu. Lisa şimdi bu suçun bedelini ödemek istercesine, çevresindekilere yardım etmek için elinden geleni yapmaya başlamıştı.

Freud olduğuna inandığı ihtiyara da yardım etmeye çalışıyordu. Richard onun, yerleşim yerlerine gönderilmiş olanların kayıtlarını incelemesine izin vermişti. İşin kötüsü Freud'un kızının evlilik soyadı Lisa'nın aklına gelmiyordu. Sonra, Franz adında bir erkek çocuğu olan Sophie Halberstadt diye birinin adına rastlayınca, bunlar olmalı, diye düşündü ve Frau Halberstadt'a kısa bir mektup yazdı. Bu iyiliğinin ödülünü görürcesine, Petersburglu eski arkadaşı Ludmila Kedrova'nın kaydına rastladı. Odasına döndüğünde de hayatta bazen görülen o tuhaf rastlantılardan biriyle, yatağının üstüne bırakılmış bir mektup buldu. Mektup Ludmila'dandı; eski dostu Lisa'nın adını listelerde okuduğunu ve hayatta olduğunu öğrenince sevinçten bayram ettiğini yazıyordu. Ludmila henüz pek seyahat edecek kadar iyi değilse de Lisa'yı yakın zamanda görebileceğini umuyormuş. Göğsüne radyum tedavisi uyguluyorlarmış, bu da onu hasta ediyor, canını acıtıyormuş. İşte bu tuhaftı, çünkü Lisa onun hayatını kurtarmak için göğsünü almış olduklarını anımsar gibiydi. Bu konuyu kafasına taktı; acaba hastalık öbür göğsüne de mi sıçradı, diye epey kuruntu yaptı.

Hiç rüzgârsız, kavrulan bir günde Richard Lyons onu bir askeri ciple gölün daha aşağılarına götürdü. Annesi sakin bir yerde buluşmak istiyordu onunla. Richard cipi bir küme incir ağacının al-

tında durdurarak Lisa'ya kum tepesinin arkasına dolanmasını söyledi. Kumluk tepede Lisa dönüp göle ve gerideki Judea dağlarına doğru bakınca ayakta duran bir kadın gördü. Kadının başı, ufukta savrulan kırmızı toz bulutuna bakıyormuş gibi yan dönüktü. Elbisesinin etekleri bile kıpırdamıyordu. Lisa'ya doğru döndüğünde Lisa onun yüzünün sol yanının ölü deriden ibaret olduğunu gördü.

Birlikte kıyıda yürümeye başladılar. Ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Sonunla Lisa, annesinin yüzündeki yanıklara üzüldüğünü söyleyerek sessizliği bozdu.

"Evet ama hak ettim ben bunu. Burada da harika şifalar var." Kızı bu sesi yarım yüzyılın ardından tanıdı ve bağrında bir şeyler kabardı.

Kadın da Lisa'nın yüzüne baktıkça çocuğunun yüz çizgilerini tanımaya başlamıştı. Boynundaki istavroza gözü takılarak, "Bu benimdi, değil mi?" diye sordu. "Sakladığına sevindim."

Ama aralarında hâlâ bir sıkılganlık, gerginlik vardı.

Lisa bu acı gerginliği kırmak için, annesinin kaldığı Cana'daki yerleşim yerinde koşulların nasıl olduğunu sordu.

Annesi hüzünlü bir gülümseyişle, "Eh, hiç de en alt düzeyde sayılmaz," dedi.

Lisa da ayıp olmasın diye gülümsedi ya, kafası karışmıştı. Annesinin soruları doğrudan yanıtlamamak huyunu şimdi anımsıyordu.

"Teyzen de geliyor," dedi annesi.

"Ya! Ne zaman?"

"Yakında."

Suyun üzerinden gagasında bir lokma ekmekle bir kuzgun uçup geçti.

"Yuri de gelecek, çok yakında." Anne o güzel, hüzünlü ela gözlerinin ucuyla Lisa'ya baktı. "Ağabeyini yakından tanısan iyi olur. Sen dünyaya geldiğin zaman eminim kıskançlık duymuştur, tabiatıyla. Sen ondan çok farklısın; Yuri babasına çekmiş, bu kesin."

Lisa annesinin elini tuttu. Parmakları utangaç, beceriksizdi. Marya, "Baban da burda, biliyor muydun?" diye sordu. "Tecrit hücresinde".

Lisa, "Her zamanki gibi!" dedi ve bu ufak espri ikisini de gül-

dürerek sonunda buzları kırdı.

"Onunla görüşüyor musun?" dedi Lisa.

"Aa, tabii."

"Ona sevgimi iletir misin?"

"Elbette. Ha, babanın akrabaları... benimkiler de... sevgilerini yolladılar; seni görmek için sabırsızlanıyorlar."

Lisa memnunlukla başını salladı. Kumların üzerinde yan yana yürüyorlardı. Lisa bir soru sormak için ağzını açtı, sonra vazgeçti. Zamanı değildi daha. Hem zaten sırf meraktı onunkisi, öğrenmek önemli değildi. Tek önemli -ve korkunç- şey, annesinin *ölümü* olmuştu; oysa şimdi Lisa bunun da hiçbir şey ifade etmediğini biliyordu, çünkü annesi ölmemiş, yalnızca göçmen olarak buraya gelmişti.

Ama annesi onun içinden geçenleri sezmiş gibi bir göğüs geçirerek, "Neler olduğunu biliyorsun herhalde, değil mi?" diye sordu.

"Olayların kabasını biliyorum. Koşulları değil. İstemiyorsan o konuyu konuşmak zorunda değilsin. Sen o sırada bir rahibeler konferansına katılıyor olsaydın da ben aynı şoku yaşayacaktım, nasılsa."

Marya güldü. "Benim öyle bir konferansa katılmam pek düşünülemezdi!. Hayır, konuşalım, bence sakıncası yok. Enişten çok iyi adamdır. Magda'yla yaşamak kolay değildi onun için. Sağlıklı normal bir adamdı o; Magda'nın istekleriyse tamamen ters yönde gelişmişti. Kocasına pek az hayrı dokunuyordu. Bunda Magda'nın suçu yok, çünkü gerçeği anladığında iş işten geçmişti. Evlendiğimiz sırada o da ben de müthiş masumduk. Ve de müthiş genç, kelebekler kadar cahil. Anlıyor musun?"

"Evet," dedi Lisa. "Evet, şimdi akla yakın gelmeye başlıyor."

"Magda bizim aramızda olup biteni biliyordu...hiç değilse başlangıçta...Hatta rahatlamış gibi gelirdi bana." Anne, kızından yana kaygıyla baktı.

Lisa "Demek *gerçekte*," diye mırıldandı; bir sis dağılmaya başlamıştı sanki. "...demek üçünüz bir aradayken...onun asıl istediği...?" Annesine baktı, kıpkırmızı kesilerek gözlerini kaçırdı.

"Evet öyle olsa gerek.. Öneri ondan gelmişti. Franz'la ben müthiş utanıyorduk. Ama sonradan Magda *her* şeyin bitmesini is-

tedi..yalnızlık ve kıskançlık çekmeye başlamıştı, herhalde. Eniştenle ben de gizlice buluşmak durumunda kaldık. Bağışlanamayacak günah buydu."

"Babam biliyor muydu?"

"Biliyordu; ama bu konuyu hiç konuşmazdı. Babanla ben taa...hemen hemen ta Yuri'nin doğumundan beri yatmıyorduk. Şey, bu da tam doğru değil, elbet! Kırk yılda bir, diyelim. Baban çok meşgul bir adamdı. İşi vardı, casusluk yaşantısı, metresi...Benim ne yaptığım umurunda değildi, yeter ki dışardan bir şey sezilmesin."

Güneşin en kızgın saatiydi; Lisa fenalaşmaya başladığını hissetti. Annesinin itirafını dinlemek bitkin düşürmüştü onu. Biraz oturmak istediğini söyledi; bir kayanın gölgesine sığındılar. Sırtlarını kızgın kayaya dayayıp oturdular. Annesi kaygıyla, iyi misin, diye sordu, Lisa da kızgın güneş altında yürümenin biraz başını döndürdüğünü söyledi. Annesi bunun üzerine, bir şey içmek ister misin, diye sordu ve Lisa, evet, deyince elbisesinin düğmelerini çözerek kızını koluyla göğsüne doğru çekti. Cana can katan ilk damlalar Lisa'nın kanındaki hareret bastırdı, başının dönmesini durdurdu. Lisa dudaklarını çekti ve elini derin bir saygıyla, annesinin turuncu meme başlı, dolgun beyaz göğsüne dayadı. "Hatırlıyorum!" dedi gülümseyerek. Annesi de ona bakıp gülümsedi. "İstediğin kadar iç," dedi. "Tanrıya şükür, sütüm her zaman bol olmuştur."

Lisa, "Ama nasıl..." diye sordu. Annesi bir iç çekişiyle, "Öyle çok öksüz çocuk yolluyorlar ki buraya!" diye yanıtladı. "Süt nineleri asla yetişmiyor. Bu da işe yaramanın bir yolu benim için."

Lisa önce bir, sonra öbür memeyi huzur içinde, doya doya emdi. Annesinin elbisesinin içine kayan eli dimdik kemiklere değince onun hâlâ eski tarz korse giydiğini anlayarak gülümsedi. Emmeyi bitirip annesi elbisesini iliklediği zaman da kendisi buluzunun önünü açtı, annesini emzirdi. Memesini emen dudaklar içine büyük bir mutluluk veriyordu. Annesinin hâlâ gür olan kumral saçlarını okşayarak, bebeler doğurup emzirmiş olduğu için onu kıskandığını söyledi. Buluzunu iliklerken annesini sorduğu soru karşısında pembeleşerek, sütünün gelmesine genç İngiliz teğmenin neden olduğunu açıkladı. Bu gence kanı kaynamıştı ve

onun avutulmaya, beslenmeye ihtiyacı olduğunu hissetmek içindeki analık güdülerini uyandırmıştı.

Ana-kız güçlerini, yüreklerini tazelemiş olarak ayağa kalktılar, göl kıyısındaki gezilerine devam ettiler. Marya Konopnicka, "Benim de aynen senin gibi, eniştene şefkat göstermek gelirdi içimden," dedi. "Başkalarını gereksiz yere incitmeden, tabii. Onu avutmak. Bir yerde kendi kendimizi aldatıyoruz, tabii."

"Evet, onu avuturken *gördüm ben* seni!" diye Lisa gözlerinin ucuyla annesine hınzır bir bakış fırlattı.

"Ah biliyorum, feciydi! Neredeyse kalp sektesinden gidiyorduk! Tek yapabileceğimiz, senin çok küçük olduğun için durumu anlamamış olmana dua etmekti ama anlamışsın besbelli. Çok üzgünüm, biricik Lisa'm. İnan, senin hâlâ teknede olduğundan haberimiz bile yoktu. Sonia'ya çok sıkı talimat vermiştik bu konuda...

"Ben o seferi söylemiyorum ki, yaz köşkünden söz ediyorum!" dedi Lisa şakacı bir gülüşle; ama annesi ciddi ve şaşkın duruyordu. "Ama biz yaz köşkünde *asla* bir şey yapmazdık, ne de görülebileceğimiz herhangi bir yerde. Hemen hemen her zaman yatta yapardık, babanın işte olduğu, teyzenin de evde kalmayı seçtiği zamanlarda. Çok dikkatli davranırdık, her zaman."

Sonra birden kafasında bir ışık çakmasıyla yüzü pembeleşti; "Dur bir dakika! Öyle ya, yalnızca bir kerecik! Ah ne aptallık etmişiz! Demek sen bizi *gördün* ha? Sen o zaman daha yürümüyordun bile! Dur, tabii, şimdi hatırladım! Ben kumsalda resim yapıyordum, öyle değil mi? Kafam dağılıp duruyordu... çok kötü bir resimdi herhalde! Çok sıcak bir gündü sanırım, öyle mi? Nerdeyse bugünkü gibi. Derken teyzenle enişten çıkageldiler; Magda uzanıp güneşlenmek istiyordu, Franz'la ben de bahçede gezinmeye çıktık. Ah, evet, ulu tanrım!" Marya gülümsedi ve yüzünün yanık olmayan yanındaki pembelik koyulaştı. "Ama yalnızca öpüşüyorduk, öyle değil mi?"

Lisa başını yandan yana hınzırca salladı. "Yalnızca yarı soyunuktun!"

"Öyle miydi? Tanrım! Öyleydi ya! Hatırlıyorum! Çıldırmış olmalıydık!" Birden gür bir kahkaha attı ve Lisa çok iyi bildiği o inci gibi beyaz, düzgün dişleri gördü. "Çok güçlü bir cinsel çekim

vardı aramızda, bunu kabul etmeliyim. Ben kendimi âşık olduğuma inandırmak istiyordum, tabii. Bilsen, Puşkin falan okurdum; 'Tekrar buluştuğumuz zaman/ Gölgesinde zeytinlerin/ Mavisi hiç solmayan göğün altında/ sevgilim, bir öpüşü bölüşeceğiz...' falan filan, sayfa sayfa! Duyduğumuzun esasta cinsel arzu olduğunu itiraf etmek her zaman zor gelir biz kadınlara. Enişten aramızdaki ölümsüz bir aşk olaydı sen beni daha kolay bağışlayabilirdin, herhalde; ama dürüst olmak gerekirse, öyle değildi."

"Yok, yanlış anladın beni," dedi Lisa. "Bağışlanacak bir şey yok ortada. Ben bunları *ilginç* buluyorum." Gene annesinin elini tuttu. "Anlayabiliyorum aslında. İnsanın trene binip sevgilisiyle buluşmaya gitmesindeki heyecan, onun da tıpkı böyle trenle sana doğru geldiğini bilerek. Çok zaman zihnimi kurcalardı bu benim."

Marya, "Evet," diye hüzünle itirafta bulundu.

"Harita üstünde birbirine doğru yaklaşan çizgiler! Arzudan bitkin düşmüş, bekleyemez durumda! Hele bunun *yasak* olmasındaki zevk."

Marya başını eğdi. "Evet, bu da vardı. Büyük bir günah işliyorduk."

"Aldırma, öyle bile olsa, önemli olan gelecektir, geçmiş değil. Biliyorum, beylik bir laf gibi geliyor, ama doğru."

Marya durdu, başını elleri arasına alarak tepeden tırnağa ürperdi. "Üç aydan beri buluşmadığımız için gözümüz birbirimizden başka bir şey görmüyordu. Sen de bilirsin, insan biriyle yatakta yatarken duyuları keskinliğini yitirir biraz; senin dışındaki her şeye zihnini kapatırsın. Ne bir ses duyduk ne de bir koku. Ancak sevişmemiz bittiğinde duman kokusunu aldık, öksürmeye başladık. Kapımızın önünden gök gümbürtüsü gibi bir ses geliyordu. Franz gidip kapıyı açtı; dışarısı resmen cehennem ateşiyle doluydu." Marya gene bir yalaza yakalanmış, kendisi yalaz olup çıkmış gibi kıvranıyordu.

Lisa, "Neyse, olmuş bitmiş artık," diyerek annesinin elini tuttu. Marya yavaş yavaş sakinleşti.

"Hem zaten," diye Lisa konuşmasını sürdürdü. "Bence sevginin olduğu yerde, ne türlü sevgi olursa olsun, ruhun kurtuluş umudu vardır." Gözünün önünde, ayrılmış bacaklar arasında pa-

rıldayan bir süngü imgesi çaktı ve Lisa çarçabuk, "Yani yürekte sevgi," diyerek sözlerini düzeltti.

"Gönül sıcağı."

"Evet aynen öyle!"

Kıyıda gezinmeyi sürdürdüler. Güneş ufka doğru alçalmış, hava biraz serinlemişti. Kuzgun gene uçarak çıkageldi ve Lisa'nın sırtında bir ürperti dolaştı. Genç kadın duraklayarak, "Ölü Deniz mi burası?" diye sordu.

Annesi "Yok canım," diye billur bir kahkahayla karşılık verdi. Bu Ürdün Irmağı'nın beslediği bir göldü, ırmağı da Cherith çayı besliyordu. "Gördüğün gibi gölün suyu her zaman tertemiz ve saftır." Kızı, içi son derece rahatlayarak başını salladı, gezintilerini sürdürdüler.

Bembeyazdı, tepelerden esip gelen rüzgâr. Güneş çölün üstünde battı ve uzak bir kum fırtınasından süzülüp geçen ışığı halkalar çevirerek güle benzedi.

Yürüye yürüye küçük bir köye gelmişlerdi; bir şeyler yemek için burada bir hana girdiler. İki kadın önce biraz tedirgin oldular; çünkü handakilerinin hepsi erkekti, şarap içerek o gün tuttukları balıklardan söz eden balıkçılar. Terbiyeli davranarak yabancıları görmezden geldiler. Onları nazikçe buyur eden han sahibi çok yaşlıydı, yavaş hareket ediyor, elleri titriyordu. Şaraplarını tazelemek için ayaklarını sürüye sürüye gelip Lisa'nın bardağının üçte ikisini doldurduğu zaman genç kadın, başka istemem, dercesine elini bardağının ağzına koydu. Ama han sahibi ikramını sürdürdü ve şarap Lisa'nın elinin üstüne, oradan da masaya aktı. Lisa elini çekmiyor, han sahibi de şarap boşaltmayı sürdürüyordu. Sonunda Lisa ona ciddi ciddi teşekkür etti. Adam, elinde boşalmış şarap şişesi, sarsak adımlarla dönüp giderken ana kız sessiz kahkahalarla sarsıldılar. Marya bir türlü kendini tutamıyordu; ellerini karnına bastırarak oturduğu yerde iki büklüm oluyor, gözlerinden akan yaşları gizlemek için yüzünü kollarına gömüyor, dudaklarını ısırıyor, sonra Lisa'nın ıslanan elini göstererek gene kahkahayla kıvranmaya başlıyordu.

Handa bir telefon kulübesi vardı. Lisa hâlâ kahkahadan boğularak kulübeye girdi, kulaklığı kaldırdı. Annesinin vermiş olduğu numarayı çevirdi. Babasının sesini duyduğu zaman kendini

eski günlerdekinden pek de farklı hissetmedi.

"Nasılsın, baba?"

"Çok iyiyim. Ya sen?"

"Ben de iyiyim,"

"Paraya ihtiyacın var mı?"

"Hayır, idare ediyorum."

"Peki öyleyse; bir şeye ihtiyacın olursa bana haber ver. İyi bak kendine."

"Sağol, baba. Sen de."

Bağlantı kötü olsa bile hiç değilse konuşmuştu ya onunla. Belki bir gün sohbet bile edebilirlerdi.

Lisa kampa döndüğünde, dingin yıldızlı gökte dolunay parlıyordu ama karşılaştığı manzara hiç de dingin değildi. Kamp arazisinde, çölün tâ içlerine kadar çadırlar kurulmuş ve kurulmaktaydı. Çadırlar her yanda ufuklara kadar uzanıyordu. Bu dev harekâtı genç subaylar yönetmekteydi. Lisa'nın gözü Richard Lyons'a takıldı; genç adamın yüzü ayışığında terden parlıyor, yara yeri kıpkırmızı duruyordu. Richard ordan oraya seğirterek çalışanlara tek koluyla buyruklar veriyor, elindeki baton bir rahibin asası gibi inip kalkıyordu. Lisa'yı görünce çavuşuna, "Sen devam et," diyerek geldi. "Oo Sharon'un gü..gülü ge..gelmiş," dedi. Bu onun Lisa'ya şaka yollu taktığı sevecen addı. O gün, on ikiyi aşkın tren dolusu göçmen gelmiş olduğunu anlattı. Gelenlerin sayısı her geçen gün artıyordu. Onlar fazlalık kulübeleri ne kadar hızlı yaparlarsa kulübeler o kadar hızlı doluyordu sanki. Gene de hiç kimse geri döndürülemezdi, döndürülmeyecekti; çünkü buraya gelenlerin gidecek başka yerleri yoktu. Genç teğmen batonunu kemerine sıkıştırarak cebinden bir sigara paketi çıkardı, paketten bir sigara aldı, ağzına götürdü, cebinden bu kez bir kutu kibrit çıkardı, açtı, kibrit çöpünü alıp çaktı...hep o becerikli tek eliyle. Sigarasını tüttürerek Lisa'yla yan yana, ayışığındaki manzaranın sessiz telaşesini seyre daldı.

"İsrail çadırları ışır gece içinde!" diye bir yerden bir dize okudu.

On binlerce göçmen bekleşmekteydi, o acınası tahta ba-

vullarını yere bırakmış, ellerinde sicimle bağlanmış çaput çıkınları. Kayıtsız duruyorlardı, üzgün değil; iskelet gibiydiler, zayıf değil ve sabırlıydılar, öfkeli değil.

Lisa içini çekti. "Neden hep böyle oluyor bu, Richard? Mutlu olup yaşamın tadını çıkarmak için yaratıldık biz. Sonra ne oldu?" Richard, kendi kafası da karışıkmış gibi başını iki yana sallayarak sigarasının dumanını havaya üfledi. "Mutlu olmak için mi yaratıldık, gerçekten? Sen iflah olmaz bir iyimsersin dostum!" Sigarasını söndürdü, batonunu kemerinden çekti. "Korkunç hastabakıcısı eksikliği çekiyoruz," dedi. "Yardım edebilir misin?" Batonuyla yaralılar koğuşunu işaret etti. Portatif karyolalar binadan dışarı taşmış, yatakların arasında beyazlı karaltılar koşuşmaktaydı. "Evet, elbette!" dedi Lisa. Koğuşa doğru yürürken koşmaya başladı ve ancak o zaman, o gün bütün gün ne göğsünün ne de kasığının sancımamış olduğunu fark etti.

Burnuna bir çam kokusu geldi. Nerden anımsadığını çıkaramadı...gene de bu koku, bilinmez neden, onu hem tedirgin ediyor hem de mutlulukla dolduruyordu.

Uzun yıllar sadece şiirleri ve Ahmatova, Yevtuşenko gibi Rus şairlerinden yaptığı çevirilerle tanınan D.M. Thomas, 1980 yılında *Beyaz Otel*'in yayımlanmasıyla birlikte usta bir romancı olarak da rüştünü ispat etti. Özellikle ABD'de büyük ilgi gören roman, postmodernizmin edebiyat alanındaki en başarılı örneklerinden biri olarak değerlendirildi. Thomas'ın bütün yapıtlarında öne çıkan bir tema olan "erotizm, şiddet ve ölüm ilişkisi" psikanalizden de son derece yaratıcı bir biçimde yararlananan *Beyaz Otel*'de çok çarpıcı bir biçimde işleniyor. Doktor Freud romanın başkişilerinden biri ve hatta bir bölümün de "yazarı". Romanın başlarında Freud'un hastası olan isterik bir genç kadının kaleme aldığı upuzun ve açık saçık bir şiirle karşılaşıyoruz. Şiirde göl kıyısındaki beyaz otele gelen genç bir çiftin, yangın, sel, çığ gibi bir sürü doğal ve doğaüstü felaket olurken, bir rüya atmosferinde çılgınca sevişmeleri edepsiz bir dille anlatılıyor. Şiirin ve aynı olayların düzyazıyla anlatıldığı bir diğer bölümün ardından belki de tüm edebiyat tarihinin en ustalıklı parodilerinden biri geliyor: Freud bu metinleri ve kadının hastalığını analiz ediyor! Sonraki bölümlerde ise "her şeyi bilen anlatıcı" devreye girip Lisa Erdman'ın analiz sonrasındaki hayatını ve Freud'a anlatmadıklarını aktarıyor; psikanalizin insan ruhunu ve herkesin içindeki "beyaz otel"i ne ölçüde anlayabileceğini sorgulamaya itiyor bizi. Kahramanımız Lisa'nın içindeki şiddetin dışavurumuyla başlayan roman, yüzyılımızın en büyük kolektif şiddet olaylarından biri olan Babi Yar kıyımının neredeyse belgesel tonunda anlatılmasıyla ve yine fantezinin gerçekliği yendiği bir ütopyayla bitiyor.

Beyaz Otel, Lisa Erdman'ın isterisini Babi Yarların olabildiği bir dünyanın kitlesel isterisiyle koşut bir biçimde anlatırken özelden genele müthiş bir ustalıkla geçiyor.

Belleklerden silinmeyecek bir roman.

AYRINTI • ROMAN
ISBN 975-539-098-7
9 789755 390987